

SCURTĂ ANTOLOGIE TEMATICĂ DIN OPERA SFÂNTULUI VASILE CEL MARE

CUPRINS

CUPRINS.....	1
ADUNĂRI ILEGALE	5
AVORTUL (omul e om de la concepere).....	6
AVORTUL (gravitatea).....	6
AVORTUL (mențiuni canonice referitoare la avort).....	6
BOTEZUL (preînchipuirea Botezului în Vechiul Testament).....	6
BOTEZUL (definiția Botezului).....	7
BOTEZUL (lui Ioan și botezul lui Hristos)	7
BOTEZUL (felurile botezului)	7
BOTEZUL (în numele Sfintei Treimi)	8
BOTEZUL (timpul potrivit pentru primirea Botezului)	8
BOTEZUL (- condiție pentru dobândirea mântuirii).....	8
BOTEZUL (- moarte și Înviere cu Hristos)	8
BOTEZUL (necesitatea Botezului).....	9
BOTEZUL (îndemn la primirea Botezului).....	9
BOTEZUL (pregătirea pentru a primi Botezul).....	10
BOTEZUL (lepădarea de omul vechi).....	10
BOTEZUL (cei botezați sunt datori a muri față de păcat).....	11
BOTEZUL (săvârșirea lui prin întreită scufundare)	11
BOTEZUL (din apă și din Duh)	12
BOTEZUL (ereticilor)	12
BOTEZUL (schismaticilor)	12
BOTEZUL (efectele binefăcătoare ale botezului)	13
CANOANELE (asprimea canoanelor).....	15
CANOANELE (aplicabilitatea lor).....	15
CĂSĂTORIA (cei doi una sunt).....	16
CĂSĂTORIA (încheierea căsătoriei-condiții).....	16
CĂSĂTORIA (îndatoririle și sarcinile celor căsătoriți)	16
CĂSĂTORIA (ostenelile duhovnicești a celor căsătoriți).....	16
CĂSĂTORIA (îngăduința soților unul față de altul)	17
CĂSĂTORIA (și monahismul).....	17
CĂSĂTORIA (a doua).....	17
CĂSĂTORIA (a treia)	17
CĂSĂTORIA (divorțul)	17
CĂSĂTORIA (sfaturi pentru o căsătorie reușită).....	18
CREAREA LUMII	18
CREAREA OMULUI.....	26
CREAȚIA (frumusețea, ordinea și armonia creației)	27
CREAȚIA (despre cele trei creațiuni)	29
CREAȚIA (contemplarea creației)	29
CREDINȚA (în Dumnezeu)	29
CREDINȚA (credincioșia)	29
CREDINȚA (ce o ajută?).....	29

CREDINȚA (dreaptă).....	29
CREDINȚA (dreaptă – apărarea ei).....	30
CREDINȚA (îndoiala în credință).....	30
CREȘTINISMUL (creștinii – fii ai lui Dumnezeu).....	31
CREȘTINISMUL (purtarea creștinilor).....	31
CRITICA (constructivă).....	31
CRUCEA („a-ți lua crucea”).....	31
CRUCEA (însemnarea cu Sfânta Cruce).....	31
CULTURA (laică).....	32
DANSURILE (dansul destrăbălat și desfrânat).....	33
DANSURILE (consecințele păgubitoare ale dansurilor rușinoase).....	33
DANSURILE (remedii).....	33
DISCERNĂMÂNTUL (avem în firea noastră un criteriu natural prin care deosebim binele de rău).....	34
DISPOZIȚIA (buna dispoziție sufletească).....	34
DOGMELE (bazate pe Sfânta Scriptură).....	34
DOGMELE (explicarea dogmelor prin diferite raționamente).....	34
DOGMELE (și viața duhovnicească).....	35
DORINȚA (definiția).....	35
DORUL (de Dumnezeu).....	35
DRAGOSTEA (adevărată).....	35
DUMNEZEU (despre Dumnezeu).....	35
DUMNEZEU (cunoașterea lui Dumnezeu).....	36
DUMNEZEU (existența lui Dumnezeu – argumentul cosmologic).....	40
DUMNEZEU (existența lui Dumnezeu – argumentul moral).....	40
DUMNEZEU (atribute - așteptarea).....	40
DUMNEZEU (atribute - atotprezența).....	41
DUMNEZEU (atribute – dreptatea lui Dumnezeu și mila Lui).....	41
DUMNEZEU (atribute – bunătatea).....	41
DUMNEZEU (despre expresiile „Dumnezeu pășește”, „pântecele lui Dumnezeu” etc.).....	41
DUMNEZEU (numele lui Dumnezeu).....	42
DUMNEZEU (numirile atribuite de noi lui Dumnezeu).....	42
DUMNEZEU (Lumina divină).....	43
DUMNEZEU (iubirea lui Dumnezeu pentru noi).....	43
DUMNEZEU (vederea lui Dumnezeu).....	47
DUMNEZEU (vorbirea despre Dumnezeu).....	47
DUMNEZEU (sălășluirea lui Dumnezeu în noi).....	48
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (mărturisire de credință în Sfânta Treime).....	48
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (unitatea Persoanelor Sfintei Treimi).....	49
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Taina perfecte unități a Persoanelor distincte).....	51
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Treimea cea de o Ființă și în trei Ipostasuri).....	52
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (deoființimea Persoanelor Sfintei Treimi).....	53
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Ființă și Ipostasuri în Sfânta Treime).....	55
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Ființa divină).....	56
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Ființa divină și lucrările divine).....	57
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Ipostasul).....	57
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (însușirile, calitățile și proprietățile Persoanelor).....	58
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (dumnezeirea Persoanelor Sfintei Treimi).....	59
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (egalitatea Persoanelor Sfintei Treimi).....	59
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (fiecărei Persoane a Sfintei Treimi îi sunt interioare celelalte două).....	59
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI („Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine”).....	61

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (împreună lucrarea Persoanelor Sfinte Treimi)	61
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI („Măinile Tatălui: Fiul și Duhul Sfânt”)	63
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (creația adusă „dintru neființă la ființă” de Sfânta Treime).....	63
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Tatăl naște pe Fiul și porcede pe Duhul).....	63
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (nașterea Fiului din Tatăl)	64
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (nașterea Fiului din Tatăl – analogii cu lucrurile din lume)	65
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (nașterea Fiului din Tatăl din veșnicie)	65
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Duhul porcede din Tatăl prin Fiul).....	66
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Duhul Sfânt de la Tatăl porcede)	66
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Duhul nu este fiu al Fiului – împotriva falsei învățăături „Filioque”)	67
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (lipsa de respect față de Una dintre Persoanele Sfinte Treimi)	68
DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (sălășluirea Sfinte Treimi în noi).....	68
DUMNEZEU TATĂL	69
DUMNEZEU FIUL (mărturisire de credință referitoare la Mântuitorul Hristos)	69
DUMNEZEU FIUL (numele „Iisus”).....	69
DUMNEZEU FIUL (diferite numiri atribuite de El Sieși)	69
DUMNEZEU FIUL (numiri atribuite lui Hristos).....	70
DUMNEZEU FIUL (Hristos – chipul Ipostasului Tatălui, Cuvântul și strălucirea Lui).....	70
DUMNEZEU FIUL (Hristos - Cuvântul lui Dumnezeu).....	70
DUMNEZEU FIUL („La început era Cuvântul”).....	71
DUMNEZEU FIUL (Hristos – „Lumina lumii”).....	71
DUMNEZEU FIUL („de la El, prin El și în El sunt toate”)	71
DUMNEZEU FIUL (dumnezeirea lui Hristos)	72
DUMNEZEU FIUL („Tatăl este mai mare decât Mine”).....	72
DUMNEZEU FIUL („Iar despre ziua și ceasul acela nimeni nu știe ... nici Fiul, ci numai Tatăl”)	73
DUMNEZEU FIUL („Părinte, de e cu puțință, să treacă de la Mine paharul acesta”).....	74
DUMNEZEU FIUL (Întruparea Domnului Hristos)	74
DUMNEZEU FIUL (Întrupându-Se, Fiul nu S-a despărțit de Tatăl și nu a părăsit tronul Său ceresc)	77
DUMNEZEU FIUL (Întruparea Domnului – la plinirea vremii)	77
DUMNEZEU FIUL (Întruparea; S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria)	77
DUMNEZEU FIUL (Întruparea – cauzele și scopul Întrupării)	78
DUMNEZEU FIUL (Întruparea – roadele Întrupării Domnului Hristos).....	79
DUMNEZEU FIUL (Nașterea Domnului Hristos din Fecioară)	80
DUMNEZEU FIUL (Nașterea Domnului; despre steaua ce s-a arătat la naștere).....	80
DUMNEZEU FIUL (Nașterea Domnului; nu iudeii, ci magii s-au învrednicit a se închina cei dintâi Domnului Hristos)	81
DUMNEZEU FIUL (Nașterea Domnului; despre darurile aduse de magi).....	82
DUMNEZEU FIUL (Nașterea Domnului; bucuria de care s-a umplut pământul la Nașterea Domnului Hristos)	82
DUMNEZEU FIUL (Hristos – „Întâiul – Născut al Fecioarei Maria”).....	82
DUMNEZEU FIUL (trupul Domnului Hristos)	83
DUMNEZEU FIUL (suferințele provocate Binefăcătorului nostru de furia iudeilor)	83
DUMNEZEU FIUL (Hristos - Răscumpărătorul nostru)	83
DUMNEZEU FIUL (Învierea Sa din morți).....	83
DUMNEZEU FIUL (Înălțarea Domnului Hristos la cer)	84
DUMNEZEU FIUL (a doua Venire a Domnului Hristos).....	84

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (despre Duhul Sfânt).....	84
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (Duhul Sfânt – „Dătătorul de viață”).....	85
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (Duhul Sfânt – „Vistierul bunătăților”).....	85
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (numiri atribuite Duhului Sfânt).....	85
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (dumnezeirea Duhului Sfânt).....	85
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (Duhul Sfânt nu e simplă creatură).....	86
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (ubicuitatea Duhului Sfânt).....	88
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (Duhul Sfânt în economia mântuirii).....	89
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (Pronia dumnezeiască).....	90
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (lucrarea Duhului Sfânt în creație).....	91
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (erezii privitoare la Duhul Sfânt –urmările păgubitoare).....	91
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (sălășluirea Duhului Sfânt în noi).....	92
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (darurile Duhului Sfânt).....	92
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (dobândirea harului Duhului Sfânt).....	92
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (harul Duhului Sfânt primit de Sfinții Apostoli).....	93
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (lucrarea harului Duhului Sfânt).....	93
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (Harismele).....	93
ERETICII (manifestarea lor).....	93
ERETICII (atitudinea noastră față de eretici).....	94
ERETICII (gravitatea ereziilor acestora).....	94
EREZIILE (definiția).....	95
EREZIILE (nașterea ereziilor).....	95
EREZIILE (diferite denumiri ce s-au dat ereziilor).....	96
EREZIILE (urmările pierzătoare ale ereziilor).....	96
EREZIILE (combaterea lor).....	96
EREZIILE (revenirea ereticilor în Biserică).....	97
ETERODOCȘII.....	97
EUHARISTIA (- doctoria nemuririi).....	97
EUHARISTIA (pregătirea pentru primirea ei).....	97
EUHARISTIA (primirea ei de cineva care a fost întinat în somn).....	98
EUHARISTIA (primirea ei cu nevređnicie).....	98
EUHARISTIA (primirea ei – folosul).....	99
IADUL.....	99
IADUL (chinurile diferite ale păcătoșilor din Iad).....	100
IADUL (veșnicia chinurilor iadului).....	101
ICOANELE.....	102
IUBIREA (de Dumnezeu).....	102
IUBIREA (de aproapele).....	106
IUBIREA (de Dumnezeu și de aproapele).....	107
IUBIREA (de arginți - fuga de această patimă).....	108
IUBIREA DE SINE (cum o putem recunoaște?).....	108
IUBIREA (vrăjmașilor).....	109
IUBIREA (puterea iubirii).....	109
ÎMPĂRĂȚIA CERURILOR (dobândirea ei).....	109
ÎMPĂRĂȚIA CERURILOR (starea celor fericiți în Împărăția cerurilor).....	111
ÎMPĂRĂȚIA CERURILOR (pierderea Împărăției Cerurilor).....	111
MĂRTURISIREA DE CREDINȚĂ.....	111
MÂNTUIREA (ne vine de la Tatăl prin Fiul).....	112
MÂNTUIREA (îngrijirea de mântuirea noastră).....	112
MÂNTUIREA (dobândirea mântuirii).....	113
OMUL (definiția).....	113
OMUL (- chip al lui Dumnezeu).....	114

OMUL (rațiunea)	115
OMUL (- coroana și regele creației)	115
OMUL (puterea de a stăpâni dată omului la creație)	116
OMUL (valoarea omului)	117
OMUL (apropierea omului de Dumnezeu)	118
OMUL (omul „cel din afară” și „cel dinăuntru”)	118
OMUL (trupesc)	118
OMUL (duhovnicesc)	118
OMUL (îndepărtarea omului de Dumnezeu - gravitatea)	119
OMUL (dobândirea asemănării cu Dumnezeu)	120
PREOȚIA (episcopul - comuniunea cu episcopul)	121
PREOȚIA (episcopul - sfaturi pentru episcop)	121
PREOȚIA (intrarea în preoție)	122
PREOȚIA (păcatul simoniei)	122
PREOȚIA (cercetarea candidaților la hirotonie de către episcop)	123
PREOȚIA (rolul preotului)	123
PREOȚIA (sfîntenia preotului)	124
PREOȚIA (despre corpul preotesc din secolul al IV-lea)	124
PREOȚIA (misiunea preotului)	124
PREOȚIA (grija preotului față de păstoriții săi)	125
PREOȚIA (responsabilitatea preotului)	125
PREOȚIA (ascultarea față de clerul Bisericii)	126
PREOȚIA (ascensiunea în ierarhie)	127
PREOȚIA (purtarea preoților)	127
PREOȚIA (preotul să nu caute foloase materiale sub steagul lui Hristos)	128
PREOȚIA (instanțele de judecată ale Bisericii)	128
PREOȚIA (căderile preotului)	128
PREOȚIA (despre clericii căzuți în preacurvie)	128
PREOȚIA (sfaturi pentru preoți)	130
SCRIPTURA (Vechiul Testament)	132
SCRIPTURA (Vechiul Testament și Noul Testament)	133
SCRIPTURA (conținutul Sfintei Scripturi)	133
SCRIPTURA (cuvintele Sfintei Scripturi)	133
SCRIPTURA (Evangelhia – valoarea și importanța ei între cărțile Sfintei Scripturi)	133
SCRIPTURA (Evangelhia – despre prologul fiecărui Evangelii)	133
SCRIPTURA (citirea Sfintei Scripturi)	134
SCRIPTURA (citirea ei - folosul)	135
SCRIPTURA (folosul citirii psalmilor)	136
SCRIPTURA (cărțile apocrife)	136
SCRIPTURA (înțelegerea și interpretarea ei)	136
SCRIPTURA (înțelegerea și interpretarea cărții „Cântarea Cântărilor”)	137

ADUNĂRI ILEGALE

„...adunări ilegale sunt partidele formate de preoți sau de episcopi nesupuși, precum și de mireni nedisciplinați. De pildă, dacă un cleric oarecare a fost judecat pentru o abatere și înlăturat din slujbă pentru că nu se mai supunea canoanelor, ci cerea pentru el întâietatea și funcția respectivă, iar împreună cu el au plecat și alții, părăsind Biserica cea universală: aici avem o adunare ilegală”. (*Epistole*, epistola 188, II, în PSB, vol. 12, p. 374)

AVORTUL (omul e om de la concepere)

„Femeia care-și omoară în chip voluntar fătul se face vinovată de pedeapsa uciderii. **În credința creștină nu se precizează dacă fătul era format sau încă nu era.** Dar dreptatea n-o cere numai ceea ce era vorba să se nască, ci și pe cel care a uneltit împotriva lui însuși, pentru că, așa cum se întâmplă adeseori, femeile mor în astfel de încercări. Aici se mai adaugă și uciderea fătului, care e o a doua ucidere, cel puțin intenționată de cele care nutresc astfel de fapte silnice.” (*Epistole*, epistola 188, III, în PSB, vol. 12, p. 376)

„... și femeile care prepară droguri pentru provocarea avortului sunt ucigașe întocmai ca și cele care primesc otrăvurile careucid fătul din pânțele mamei.” (*Epistole*, epistola 188, IX, în PSB, vol. 12, p. 379)

„Acesta este omul: spirit unit cu trup, folositor și potrivit. Acesta este plăsmuit în pânțele mamei de prea înțeleptul Meșter al universului; acesta în vremea durerilor nașterii este scos la lumină din cămările cele întunecoase.” (*Omilia și cuvântări*, omilia a XXI-a, V, în PSB, vol. 17, p. 557)

AVORTUL (gravitatea)

„... și femeile care prepară droguri pentru provocarea avortului sunt ucigașe întocmai ca și cele care primesc otrăvurile careucid fătul din pânțele mamei”. (*Epistole*, epistola 188, IX, în PSB, vol. 12, p. 379)

AVORTUL (mențiuni canonice referitoare la avort)

„Femeia care-și omoară în chip voluntar fătul se face vinovată de pedeapsa uciderii. În credința creștină nu se precizează dacă fătul era format sau încă nu era. Dar dreptatea n-o cere numai ceea ce era vorba să se nască, ci și pe cel care a uneltit împotriva lui însuși, pentru că, așa cum se întâmplă adeseori, femeile mor în astfel de încercări. Aici se mai adaugă și uciderea fătului, care e o a doua ucidere, cel puțin intenționată de cele care nutresc astfel de fapte silnice. Totuși pocăința acestor femei nu trebuie prelungită până la moarte, ci ele pot fi primite (din nou în comuniune, - n.tr.) după un răstimp de 10 ani. Vindecarea lor să nu se hotărască după timp, ci după felul în care ele se pocăiesc”. (*Epistole*, epistola 188, III, în PSB, vol. 12, p. 376)

BOTEZUL (preînchipuirea Botezului în Vechiul Testament)

„Cum a preînchipuit marea botezul? Prin faptul că a separat (pe israeliți) de faraon, după cum baia aceasta (separă) de tirania diavolului. Aceea ucidea în (valurile) ei pe dușman, în această (baie) este ucisă dușmănia noastră, cea către Dumnezeu. Din aceea, poporul (Israel) a ieșit nevătămat; din apa (botezului) noi ne ridicăm ca înviați din morți, mântuiți prin harul celui care ne-a chemat. Cât despre nor, el era o umbră a darului Duhului, (dar) care stinge flacăra patimilor, prin omorârea mădularelor”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 14, în PSB, vol. 12, p. 47)

BOTEZUL (definiția Botezului)

„Botezul este răscumpărare pentru cei robiți, iertare greșelilor, moarte păcatului, renaștere sufletului, haină luminoasă, pecete neatacată, căruță către cer, pricinuitoare a împărăției cerurilor, harul înfierii.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 493)

„Botezul este pecete a credinței”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al treilea, p. 135)

BOTEZUL (lui Ioan și botezul lui Hristos)

„Botezul lui Ioan ducea la botez; botezul acesta desăvârșește; acela era îndepărtarea de păcat; acesta, unire cu Dumnezeu.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, I, în PSB, vol. 17, p. 489)

„Dar cu cât se deosebește Duhul Sfânt de apă, cu atât mai vederat stă mai presus Cel ce botează cu Duh Sfânt de cel ce botează cu apă și de botezul însuși. Încât chiar Ioan Botezătorul, cel atât de fără seamăn lăudat de Domnul, zisese mai înainte, parcă rușinos de sine însuși: ... *nu sunt vrednic să-i dezleg cureaua încălțămintelor* (Mc. 1, 7)”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 4, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, p. 61)

„Și am stat de veghe, zile și nopți, luând seama la cele bune, pentru ca apoi să primim botezul ca pecete a curăției. În adevăr, botezul lui Ioan era dat celor de multe soiuri. Căci nu făcea deosebire cu privire la păcate, nici la jertfe, nu făcea cercetare adâncă asupra curăției, nici asupra privegherii de zi sau de noapte. Ci fără nici o întârziere, ca nimeni altul, primind din harul dumnezeiesc al lui Hristos Însuși, a pornit Ioan să boteze. Și dacă cineva, ori de unde și ori de câte ori venea să-și mărturisească păcatele, era botezat în râul Iordan, îndată lua și iertarea. Însă botezul Domnului este mai presus de orice minte, slavă mai înaltă decât orice râvnă și rugăciune omenească, covârșire de dar și de putere, pe toate întrecându-le, așa cum soarele întrece celelalte stele, sau așa cum, aducându-ne aminte de cuvintele Sfinților, vedem că acestea sunt neîntrecute și neasemănate”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 5, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, pp. 61-62)

BOTEZUL (felurile botezului)

„Deosebirea dintre (botezul care dă) harul Duhului și (simplul) botez în apă este cunoscută și de acolo că pe când Ioan a botezat cu apa spre pocăință, Domnul nostru Iisus Hristos (a botezat) cu Duhul Sfânt. Pentru că, zice (Ioan) : *Eu vă botez cu apă spre pocăință, însă Cel ce vine după mine este mai tare decât mine și încălțămintele Lui nu sunt vrednic să le țin ; Acesta va boteza cu Duhul Sfânt și cu foc*. Prin botezul focului, (Ioan înțelege) încercarea de la judecată. Așa spune și Apostolul : *Focul va cerca (și va arăta) cum este lucrarea fiecăruia*. Și iarăși : *Căci ziua (aceea) o va arăta descoperind-o prin foc*? Deja unii, în luptele (susținute) pentru dreapta credință, întrucât au suportat moartea pentru Hristos, cu adevărat și nu

prin imitare, n-au avut nevoie, pentru a se mântui, de simbolismul apei. Pentru că au fost botezați în sângele propriu”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 15, în PSB, vol. 12, p. 51)

BOTEZUL (în numele Sfintei Treimi)

„... credința se săvârșește prin botez; iar pe de altă parte, botezul se întemeiază pe credință; ambele sunt depline (prin invocarea) aceluiași nume. Pentru că după cum credem în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh, la fel ne și botezăm în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Mărturisirea precede credința, care duce la mântuire, însă botezul, cel ce pecetluiește asentimentul nostru, îl urmează de aproape”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 12, în PSB, vol. 12, p. 43)

„... trebuie să ne botezăm așa cum am fost învățați și să credem așa cum ne-am botezat și să ne închinăm așa cum am primit credință - în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt”. (*Epistole*, epistola 125, II, în PSB, vol. 12, p. 306)

BOTEZUL (timpul potrivit pentru primirea Botezului)

„Orice timp al vieții este potrivit pentru mântuirea prin botez: noaptea, ziua, în orice ceas, în orice clipă, chiar cea mai scurtă clipă. Dar cu mult mai potrivit este timpul înrudit cu semnificația botezului. Și care timp ar fi mai înrudit cu botezul decât ziua Paștelui? Această zi este pomenirea Învierii Domnului; iar botezul ne dă puțința învierii. În ziua Învierii, deci, să primim harul învierii.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, I, în PSB, vol. 17, pp. 488-489)

BOTEZUL (- condiție pentru dobândirea mântuirii)

„Prin botez a intrat Israil în pământul făgăduinței. Tu, însă, cum ai să te reîntorci în paradis fără să fii pecetluit prin botez?” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, II, în PSB, vol. 17, p. 490)

BOTEZUL (- moarte și Înviere cu Hristos)

„Te închini Celui Care a murit pentru tine? Primește atunci ca să și fii îngropat împreună cu El prin botez! (Col., 2, 12). Cum vei fi părtaș învierii Lui, dacă nu odrăslești împreună cu El prin asemănarea morții Lui? (Rom., 6, 5)”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, II, în PSB, vol. 17, p. 490)

„Imitând prin botez îngroparea lui Hristos, pentru că trupurile celor care se botează sunt ca îngropate în apă. Prin urmare, la botez (are loc) simbolic lepădarea de faptele trupului, după spusa Apostolului, care zice: *Ați fost tăiați împrejur cu o tăiere nefăcută de mână, (care constă) în dezbrăcarea de trupul păcatului; cu tăierea împrejur a lui Hristos, întrucât v-ați îngropat împreună cu El în botez* (Col., II, 11-12)”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 15, în PSB, vol. 12, p. 49)

„Deci ne-am îngropat cu El în moarte, prin botez ... (Rom., 6, 4). Pentru ce? Pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții (Rom., 6, 4). Căci trebuie ca morții să fie îngropați și acela

care s-a înmormântat, întru asemănarea morții, să învieze în Hristos, prin harul lui Dumnezeu.”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 10, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, pp. 68-70)

„... omul cel vechi a fost înecat în marea cristelniței creștine, prin săvârșirea botezului, așa cum au fost înecați și egiptenii în Marea Roșie”. (*Omilie pentru mângâierea unui bolnav*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XVIII (1991), Nr. 2, p. 74)

BOTEZUL (necesitatea Botezului)

„Cel care n-a fost botezat nu-i luminat; iar fără lumină nici ochiul nu poate vedea pe cele ale sale, nici sufletul nu poate contempla pe Dumnezeu.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, I, în PSB, vol. 17, p. 488)

BOTEZUL (îndemn la primirea Botezului)

„De-aș împărți în biserică aur, nu mi-ai spune: *Voi veni mâine și îmi vei da mâine!*, ci te-ai grăbi să ceri, ca să se împartă aurul îndată și te-ai supăra dacă aș amâna pe altă dată împărțirea. Dar pentru că marele Dăruitor nu-ți oferă un metal care-ți ia ochii, ci curățenia sufletului, pretextezi, înșiri scuze, ca și cum ar trebui să fugi de darul ce ți se oferă. O, minune! Te înnoiești, fără să fii topit; ești plăsmuit din nou, fără să fii strivit; ești vindecat, fără să suferi dureri și totuși nu te gândești ce har ți se dă!” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, III, în PSB, vol. 17, p. 491)

„Gândește-te! Sufletul tău stă acum ca într-o balanță, tras într-o parte de îngeri și în alta de demoni. Spre care îți vei înclina inima? Cine va birui în tine? Plăcerea trupului sau sfințenia sufletului? Desfătarea celor prezente sau dorința celor viitoare? Te vor primi îngerii sau te vor ține strâns cei care te stăpânesc acum? În timpul luptei generalii dau soldaților de sub conducerea lor un semn distinctiv, pentru ca ostașii lor să se poată chema mai ușor unii pe alții și să poată fi o deosebire precisă între ei și dușmani de s-ar amesteca în învâlmășeli. Nimeni nu te va cunoaște de ești de-al nostru sau de-al vrăjmașilor, dacă nu vei arăta prin simbolurile tainice înrudirea cu noi, dacă nu va fi desemnată peste tine lumina feței Domnului. Cum are să-ți ceară îngerul dreptul asupra ta? Cum are să te scoată din mâna vrăjmașilor, dacă nu-ți cunoaște pecetea? Cum vei putea spune: *Sunt al lui Dumnezeu*, dacă nu porți semnele lui Dumnezeu? Sau ai uitat că îngerul nimicitor a trecut pe lângă casele care erau pecetluite, iar în cele nepecetluite a omorât pe primii născuți? Visteria nepecetluită este cu ușurință furată de hoți, iar oaia fără semn este înstrăinată fără de primejdie.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, IV, în PSB, vol. 17, pp. 492-493)

„Chiar cel care începe viața se cuvine să aibă înaintea ochilor sfârșitul vieții sale. Dacă un doctor ți-ar făgădui să te facă, prin operații și noi medicamente, tânăr din bătrân cum ești, n-ai dori oare să vină ziua aceea în care să te vezi întors în floarea vârstei? Dar când botezul îți făgăduiește să-ți înflorească din nou sufletul tău, pe care tu l-ai învechit, iar din pricina fărădelegilor l-ai îmbătrânit și l-ai murdărit, disprețuiești pe Binefăcător și nu alergi la făgăduință! Nu dorești să vezi

cum se naște din nou fără de mamă omul, cum omul cel învechit și stricat de poftele înșelăciunii (Efes., 4, 22) ajunge iarăși plin de viață, întinerește și se reîntoarce la adevărata floare a tinereții?” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 493)

„Ești tânăr? Întărește-ți tinerețea, cu frâul botezului! Ai trecut de floarea vârstei? Nu-ți păgubi strânsura, nu pierde talismanul.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 493)

BOTEZUL (pregătirea pentru a primi Botezul)

„Atunci se va învrednici cineva să fie botezat în numele Sfântului Duh și născut din nou, când își va schimba și locul, și năravul, și tovărășiile. Și așa, umblând în Duhul, să ne învrednicim a fi botezați în numele Fiului și să ne îmbrăcăm în Hristos. Căci trebuie ca noul născut să fie vrednic și de îmbrăcăminte, precum zice Apostolul: *Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat* (Gal., 3, 27). *V-ați dezbrăcat de omul cel vechi, dimpreună cu faptele lui și v-ați îmbrăcat cu cel nou, care se înnoiește, spre deplină cunoștință, după chipul Celui ce l-a zidit, unde nu mai este elen și iudeu* (Col., 3, 9-11). Și, îmbrăcați în Fiul lui Dumnezeu, ni se dă puterea ca să ne facem noi înșine fii ai lui Dumnezeu”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 27, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, p. 96)

BOTEZUL (lepădarea de omul vechi)

„*Cunoscând aceasta, că omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, ca să se nimicească trupul păcatului, pentru a nu mai fi robi ai păcatului* (Rom., 6, 6). Prin urmare, învățăm și din aceste cuvinte că cel ce se botează în Hristos, în moartea Lui se botează, și nu numai că se înmormântează cu Hristos, ci se și răsădește împreună cu El, răstignindu-se mai întâi, ca și din aceasta să învățăm că, după cum cel răstignit se înstrăinează de cei vii, tot așa și cel care este împreună răstignit cu Hristos, întru asemănarea morții, să se depărteze de toți aceia care trăiesc după omul cel vechi”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 14, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, p. 76)

„*Iar cei ce sunt ai lui Hristos Iisus și-au răstignit trupul împreună cu patimile și cu poftele* (Gal., 5, 24). Neapărat trebuie să ne răstignim, cei ce ne botezăm în apă, care este asemănarea crucii, și a morții, și a mormântului, și a învierii morților, după cum este scris. Și din nou zice: *Drept aceea, omorâți mădularele voastre, cele pământești [păzind întru totul rânduielile botezului]: desfrânarea, necurățenia, patima, pofta rea, lăcomia care este închinare la idoli, pentru care vine mânia lui Dumnezeu* (Col., 3, 5-6). Și dincolo de aceasta, în chip lămurit și cuprinzător, a adăugat: ... *peste fiii neascultării*. Astfel încât nici o plăcere, fie ea cât de mărunță și de trecătoare, să nu-i mai facă tulburare celui împreună răsădit cu Hristos întru asemănarea morții Lui, disprețuind și urând unul ca acesta orice răutate, ba mai mult, orice gând care ațâță patimile.” (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 15, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, p. 77)

„Este de neapărată trebuință ca, prin urmare, cel născut să fie și îmbrăcat. E la fel ca și cu o scândură nelucrată – din orice lemn ar fi ea – care nu se potrivește să fie așezată ca ramă, până nu i se taie prisosul și asprimile, și numai așa se îmbracă chipul zugrăvit al unui rege. Și atunci, oricine admiră frumusețea chipului sau a tabloului, nu pentru că este din lemn, aur sau argint, ci pentru izbânda meșteșugului întru asemănarea cu originalul. Apoi cu multă băgare de seamă, grijă și silință, fiind isprăvită lucrarea, e așezată ca o icoană vrednică de laudă. Iar deosebirea lemnului se trece cu vederea, chiar dacă se deosebește mult, pentru că admirația din partea celor ce se duc s-o privească o face să fie ținută pretutindeni în mare cinste și în toată faima dintru început. Tot la fel și cel ce se botează, fie iudeu sau elen, fie bărbat sau femeie, sau rob, sau scit, sau barbar, sau altul care negreșit este numit după deosebirea neamului, prin sângele lui Hristos se dezbracă de omul cel vechi, împreună cu toate faptele lui, iar prin învățătura cea dumnezeiască se îmbracă în Sfântul Duh, în omul cel nou, zidit după chipul lui Dumnezeu, în dreptate și în sfințenia adevărului (cf. Ef., 4, 22-24)”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 23, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, pp. 89-90)

BOTEZUL (cei botezați sunt datori a muri față de păcat)

„Și precum Hristos, murind pentru noi și înviind din morți pentru noi, nu mai moare, tot așa și noi, care suntem botezați întru asemănarea morții Lui, să murim păcatului. Și, prin ridicarea din apa botezului, ca și înviați din morți, să trăim lui Dumnezeu în Hristos Iisus și niciodată să nu mai murim, adică niciodată să nu mai păcătuim”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 16, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, pp. 78-79)

„Și după cum El a murit păcatului o dată, iar de viază, lui Dumnezeu viază, așa și noi în botezul cu apă, care este asemănarea crucii și a morții, murind păcatului o dată, să ne păzim pe noi înșine și niciodată să nu ne mai întoarcem la păcat, ci să rămânem neîncetat vii lui Dumnezeu, în Hristos Iisus, Care a zis: *Dacă-Mi slujește cineva, să-Mi urmeze* (In., 12, 26)”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 16, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, pp. 79-80)

„De vreme ce știm și suntem încredințați pe deplin că după cum cineva care este născut după fire, este tot așa ca și acela din care s-a născut, tot așa și noi, cei născuți din duh, este de neapărată trebuință ca să fim duhovnicești. Duh, nu însă după acea mare și necuprinsă slavă a Sfântului Duh, ci după măsura dată omului prin împărțirea darurilor lui Dumnezeu, prin Hristos, fiecăruia după trebuință”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 20, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, p. 86)

BOTEZUL (săvârșirea lui prin întreită scufundare)

„În privința scufundării de la botez, (...) tu însuși știi că acea scufundare întreită simbolizează cele trei zile (cât a stat Mântuitorul în mormânt). Căci nici n-ai

putea scufunda copilul de trei ori fără să-l și scoți afară din apă tot de atâtea ori”. (*Epistole*, epistola 236, V, în PSB, vol. 12, p. 491)

„Prin trei afundări și tot atâtea invocări se săvârșește marea taină a botezului; în felul acesta se preînchipuie moartea, iar sufletele celor care se botează se luminează cu cunoașterea lui Dumnezeu. Încât, dacă în apă există vreun har, acesta nu se datorează firii apei, ci prezenței Duhului”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 15, în PSB, vol. 12, p. 50)

BOTEZUL (din apă și din Duh)

„Acesta, Origen, în a șasea carte, mi se pare, a *Comentariilor la Evanghelia lui Ioan* (...) El a scris, cuvânt după cuvânt, cele ce urmează: *Că baia în apă simbolizează purificarea sufletului de toată murdăria (provocată) de răutate*”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în PSB, vol. 12, p. 86)

„Apa redă imaginea morții prin faptul că primește în ea trupul ca într-un mormânt, iar Duhul trimite puterea de viață făcătoare, care ne reînnoiește sufletele, (aducându-le) din starea de moarte produsă de păcat, la viața cea dintru început. Aceasta, deci, înseamnă a se naște cineva de sus, din apă și Duh; prin apă moare pentru păcat, iar prin Duhul se renaște la o viață nouă. Prin trei afundări și tot atâtea invocări se săvârșește marea Taină a Botezului; în felul acesta se preînchipuie moartea, iar sufletele celor care se botează se luminează cu cunoașterea lui Dumnezeu. Încât, dacă în apă există vreun har, acesta nu se datorează firii apei, ci prezenței Duhului. Pentru că botezul nu are ca scop îndepărtarea murdăriei trupesti, ci consacrarea unei conștiințe curate lui Dumnezeu”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 15, în PSB, vol. 12, p. 50)

„... să ne apropiem de apa botezului, care este asemănarea crucii – a morții, a mormântului și a învierii din morți, aducătoare de pace prin paza celor pecetluite în tăierea-împrejur a unui astfel de botez”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 26, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, p. 95)

BOTEZUL (ereticilor)

„Ce rost ar avea să admitem valid Botezul celor care botează în numele Tatălui, al Fiului, precum și al lui Montan și al Priscilei? Pur și simplu n-au fost botezați cei care au fost botezați în astfel de nume, despre care Tradiția nu ne-a învățat”. (*Epistole*, epistola 188, II, în PSB, vol. 12, p. 375)

BOTEZUL (schismaticilor)

„Părinții cei vechi au hotărât să respingă cu totul Botezul ereticilor, în schimb să-l recunoască pe al schismaticilor, aceștia fiind oameni care se mai află încă în Biserică, pe când cei din adunările ilegale, dacă se îndreptează printr-o pocăință apreciabilă și printr-o întoarcere reală, trebuie primiți iarăși în Biserică, așa cum se întâmplă adeseori să fie primiți în treapta lor ierarhică și clericii care au plecat

împreună cu alți nesupuși, dacă au făcut pocăință”. (*Epistole*, epistola 188, II, în PSB, vol. 12, p. 374)

BOTEZUL (efectele binefăcătoare ale botezului)

„Cum a preînchipuit marea botezul? Prin faptul că a separat (pe israeliți) de faraon, după cum baia aceasta (separă) de tirania diavolului. Aceea ucidea în (valurile) ei pe dușman, în această (baie) este ucisă dușmănia noastră, cea către Dumnezeu. Din aceea, poporul (Israel) a ieșit nevătămat; din apa (botezului) noi ne ridicăm ca înviați din morți, mântuiți prin harul celui care ne-a chemat. Cât despre nor, el era o umbră a darului Duhului, (dar) care stinge flacăra patimilor...”. (*Despre Sfântul Duh*, cap.14, în PSB, vol. 12, p. 47)

„Imitând prin botez îngroparea lui Hristos, pentru că trupurile celor care se botează sunt ca îngropate în apă. Prin urmare, la botez (are loc) simbolic lepădarea de faptele trupului, după spusa Apostolului, care zice: *Ați fost tăiați împrejur cu o tăiere nefăcută de mână, (care constă) în dezbrăcarea de trupul păcatului; cu tăierea împrejur a lui Hristos, întrucât v-ați îngropat împreună cu El în botez* (Col., II,11-12). Botezul este ca un medicament care curățește sufletul de murdăria pe care a contractat-o cugetând la cele ale trupului, așa cum s-a scris: *Spăla-mă-vei și mai alb decât zăpada voi fi* (Ps., 50, 9). De aceea, nu ne îmbăiem în felul iudeilor, după fiecare întinare, ci cunoaștem un singur botez mântuitor. Pentru că una este moartea suferită de Fiul lui Dumnezeu pentru mântuirea lumii și una este învierea din morți, al cărei tip este botezul. De aceea, Domnul, Iconomul vieții noastre, ne-a lăsat ca testament botezul, care este tip al morții și al vieții. Chipul morții este apa (care ne acoperă), iar arvuna vieții ne-o dă Duhul”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 15, în PSB, vol.12, p. 49)

„Pentru că botezul are de realizat două scopuri: pe de o parte să suprimă trupul păcatului (Rom., 6, 6) - pentru a nu mai face roade vrednice de moarte -, pe de altă parte să trăiască în atmosfera Duhului și să facă roade sfinte (Rom., 5, 22). Apa redă imaginea morții prin faptul că primește în ea trupul ca într-un mormânt, iar Duhul trimite puterea de viață făcătoare, care ne reînnoiește sufletele, (aducându-le) din starea de moarte produsă de păcat, la viața cea dintru început. Aceasta, deci, înseamnă a se naște cineva de sus, din apă și Duh; prin apă moare pentru păcat, iar prin Duhul se renaște la o viață nouă. Prin trei afundări și tot atâtea invocări se săvârșește marea taină a botezului; în felul acesta se preînchipuie moartea, iar sufletele celor care se botează se luminează cu cunoașterea lui Dumnezeu. Încât, dacă în apă există vreun har, acesta nu se datorează firii apei, ci prezenței Duhului. Pentru că botezul nu are ca scop îndepărtarea murdăriei trupesti, ci consacrarea unei conștiințe curate lui Dumnezeu”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 15, în PSB, vol. 12, p. 50)

„Acesta, Origen, în a șasea carte, mi se pare, a *Comentariilor la Evanghelia lui Ioan* (...) El a scris, cuvânt după cuvânt, cele ce urmează: *Că baia în apă*

simbolizează purificarea sufletului de toată murdăria (provocată) de răutate. Odată cu aceasta (botezul) devine principiu și izvor al harismelor pentru cel care, odată cu invocarea, recunoaște divinitatea Treimii celei adorate.” (Despre Sfântul Duh, cap. 29, în PSB, vol. 12, p. 86)

„... ai îmbrăcat haina nemuritoare care, acoperind omenitatea, a nimicit în trup moartea, iar ceea ce era muritor a fost înghițit în îmbrăcăminte nemuririi. Așadar, întrucât prin harul Său Domnul te-a făcut casnic al Său (Efes., 2, 19), te-a îndepărtat de orice păcat, ți-a deschis împărăția cerurilor și calea care duce la fericirea de acolo, te rugăm, ca pe un bărbat care întrece atât de mult pe alții prin înțelepciune, să primești acest dar cu toată înțelegerea și să te faci paznic credincios al acestei comori, dându-ți toată râvna ca să asiguri paza acestei arvuni. Și astfel, după ce vei fi păstrat întreagă această pecete, te vei înfățișa înaintea Domnului strălucind în lumina sfinților fără ca să pătezi ori să zbârcești îmbrăcăminte curată a nemuririi (Efes., 5, 27), ci păstrând sfințenia în toate mădularele, ca unul care s-a îmbrăcat în Hristos, întrucât *câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat* (Gal., 3, 27). Să fie, dar, sfinte toate mădularele, pentru ca să se învrednicească să se acopere cu îmbrăcăminte cea sfântă și luminoasă”. (*Epistole*, epistola 292, în PSB, vol. 12, p. 577)

„Sufletul care și-a spălat păcatele prin botez și a fost curățit astfel omul cel vechi, sufletul acela este pe viitor potrivit pentru a fi locuință a lui Dumnezeu în Duhul.” (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul XXVIII, VIII, în PSB, vol. 17, p. 235)

„... marele Dăruitor nu-ți oferă un metal care-ți ia ochii, ci curățenia sufletului (...) O, minune! Te înnoiești, fără să fii topit; ești plăsmuit din nou, fără să fii strivit; ești vindecat, fără să suferi dureri și totuși nu te gândești ce har ți se dă!” (*Omilia și cuvântări*, omilia a XIII-a, III, în PSB, vol. 17, p. 491)

„Botezul este răscumpărare pentru cei robiți, iertare greșelilor, moarte păcatului, renaștere sufletului, haină luminoasă, pecete neatacată, căruță către cer, pricinuitoare a împărăției cerurilor, harul înfierii.” (*Omilia și cuvântări*, omilia a XIII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 493)

„Care este rațiunea și puterea botezului? Aceea de a curăți pe cel botezat (de ceea ce a greșit) cu gândul și cu cuvântul și cu fapta, și de a-l face pe acela, după puterea ce i s-a dat, care este cea din care a fost născut”. (*Regulile morale*, reg. 20, în PSB, vol. 18, p. 122)

„Ne-am pecetluit în Tatăl și în Fiul prin harul botezului”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al doilea, p. 109)

„Căci e după cum fierul, introdus în foc, se înroșește sub vâlvătaie, iar dacă are ceva rău în el, se face mai vădit și este mai gata pentru a fi curățit. Nu numai că-și

schimbă culoarea, dar și tăria se prefăce în moliciune, ajungând mai potrivit pentru a fi lucrat cu mâna. Și pe drept cuvânt se armonizează cu voința stăpânului, făcându-se pe sine mai luminos din negreală. Nu numai că se aprinde și se luminează, dar și lucrurile din apropiere le umple de strălucire și le dogorește. Tot așa este trebuincios și firesc și celui ce s-a botezat cu foc – adică în cuvântul învățaturii – să biruiască răutatea păcatelor. Așa este și cu cel care, dovedind harul îndreptățirilor, urăște și blestemă nedreptatea, după cum este scris, în râvna de a se curăți și mai vârtos, prin credință în puterea sângelui Domnului nostru Iisus Hristos, cum Însuși zice: *Acesta este sângele Meu, al legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor* (Mt., 26, 28). Și cum mărturisește și Apostolul: *Întru El avem răscumpărarea, prin sângele Lui, și iertarea păcatelor, după bogăția harului Lui* (Ef., 1, 7). Și nu numai de la orice fărădelege și păcat să fie ținut, ci și de toată întinăciunea trupului și a sufletului să fie curățit. Atunci, cel botezat în moartea Domnului să se facă aidoma morții, adică să fie mort păcatului, lui însuși și lumii acesteia, ca să trăiască aieva, cu inima, cu cuvântul și cu faptele, după chipul învățaturii Domnului nostru Iisus Hristos, așa cum ceara primește chipul dat de meșter, ca să se împlinească ceea ce este scris: *Mulțumim însă lui Dumnezeu că, deși erați robi ai păcatului, v-ați supus din toată inima dreptarului învățaturii căreia ați fost încredințați* (Rom., 6, 17). Și așa să fie vrednic să păzească ceea ce Dumnezeu și om au pregătit împreună. *Deci ne-am îngropat cu El în moarte, prin botez ...* (Rom., 6, 4). Pentru ce? *Pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții* (Rom., 6, 4). Căci trebuie ca morții să fie îngropați și acela care s-a înmormântat, întru asemănarea morții, să învieze în Hristos, prin harul lui Dumnezeu. Și de acum înainte să nu mai aducă odoare drept jertfă (cf. Ioil 2, 6; Naum 2, 10) pentru păcatele feței dinăuntru a omului, ci să lămurească în foc păcatele, și luând iertare prin sângele lui Hristos, să petreacă apoi întru înnoirea vieții prin harul lui Hristos – piatra unghiulară pentru omul cel nou”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 10, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, pp. 68-70)

CANOANELE (asprimea canoanelor)

„A slăbit asprimea canoanelor, în locul ei a crescut libertatea de a păcătui”. (*Epistole*, epistola 92, II, în PSB, vol. 12, p. 267)

CANOANELE (aplicabilitatea lor)

„... trebuie să ținem atât ceea ce reiese din dreptul scris, cât și ceea ce prevede tradiția, iar în cazurile unde nu se admite asprimea dreptului, acolo trebuie să urmăm regula tradițională (Naum 1, 9; ed. 1914)”. (*Epistole*, epistola 188, IV, în PSB, vol. 12, p. 377)

„Rămâne să chibzuiești dacă mărești ori scazi din pedepsele date, sau chiar le ierți de tot (Cf. can. 43, 56 – 57)”. (*Epistole*, epistola 217, LIV, în PSB, vol. 12, p. 445)

„Dacă cineva din cei care au căzut în păcatele amintite mai înainte se îndreaptă, făcând pocăință, cel căruia i-a fost încredințată de Dumnezeu puterea de a lega și a dezlega, văzând căința păcătosului, poate să se facă mai îngăduitor întru a-i micșora

durata pocăinței chiar fără a-l osândi, fiindcă istoria cuprinsă în Scriptură ne învață că cei care fac o pocăință mai aspră dobândesc îndată mila lui Dumnezeu”. (*Epistole*, epistola 217, LXXIV, în PSB, vol. 12, p. 447)

„Scriu toate aceste reguli ca să putem pune la încercare roadele pocăinței, căci nu judec lucrările după durată, ci sunt atent la felul pocăinței (Isaia 65, 2)”. (*Epistole*, epistola 217, LXXIV, în PSB, vol. 12, p. 449)

CĂSĂTORIA (cei doi una sunt)

„Într-adevăr, ce ar putea fi mai apropiat pentru un bărbat decât soția lui, parcă chiar mai mult și decât trupul lui propriu, încât ei nu mai sunt două trupuri, ci un singur trup?” (*Epistole*, epistola 160, IV, în PSB, vol. 12, p. 350)

CĂSĂTORIA (încheierea căsătoriei-condiții)

„Căsătoriile încheiate fără de învoirea stăpânilor sunt desfrânări. Deci, atâta timp cât sunt în viață tatăl sau stăpânul lor, cei ce locuiesc laolaltă sunt vinovați, iar aceasta durează până când stăpânii lor vor aproba căsătoria. Dacă stăpânii aprobă, căsătoria lor e valabilă”. (*Epistole*, epistola 199, XLII, în PSB, vol. 12, p. 407)

„Atât de mult vă potriveați întreolaltă, încât aveai impresia că uitându-te la unul vedeai ca într-o oglindă pe celălalt”. (*Epistole*, epistola 301, în PSB, vol. 12, p. 585)

CĂSĂTORIA (îndatoririle și sarcinile celor căsătoriți)

„Căsătoria este, de obicei, pentru oameni, motivarea antrenării lor în dorințele, plăcerile și grijile lumești. Căci nimeni nu poate descoperi o dorință mai puternică și mai constrângătoare, existând în natura trupului, decât dorința bărbaților pentru femeie, sau a femeilor pentru bărbat; și e chiar foarte natural, pentru că de la natură se tinde către nașterea descendenților. Ei bine, fiindcă are putere excepțională, căsătoria trebuie să poarte și o sarcină mai grea. Căci nici chiar grijile care se întâmplă oamenilor pe neașteptate nu sunt mai grele decât acelea care vin cu grămada din cauza căsătoriei, precum spune Sfântul Pavel, că, adică *cel căsătorit se îngrijește de cele ale lumii* (I Cor., 7, 33), fiind năpădit de griji.” (*Constituțiile ascetice*, Introducere, cap. I, în PSB, vol. 18, p. 469)

CĂSĂTORIA (ostenelile duhovnicești a celor căsătoriți)

„Așadar, tu care ai preferat căsătoria să nu insiști ca și cum ai avea dreptul să îmbrățișezi viața lumii. Căci pentru dobândirea mântuirii este nevoie de mai multe osteneli și de pază după ce ai preferat să trăiești în mijlocul curselor și al tăriei puterilor răzvrătite și ai în jurul tău excitările păcatelor și trezești toate simțurile tale ziua și noaptea către dorința lor. Să cunoști, așadar, că nu vei evita lupta împotriva celui răzvrătit, nici nu-l vei învinge fără să-ți asumi multe osteneli pentru observarea poruncilor evanghelice. Căci cum vei putea să refuzi lupta împotriva vrăjmașului în timp ce trăiești în tranșeul luptei?” (*Cuvânt ascetic (I)*, cap. II, în PSB, vol. 18, p. 62)

CĂSĂTORIA (îngăduința soților unul față de altul)

„Chiar dacă soțul ar avea o fire aspră și sălbatică, soția trebuie neapărat să-l suporte și nici o pricină să n-o facă să rupă unirea. Este pornit spre bătaie? Dar îi e bărbat! Este bețiv? Dar este unită cu el potrivit firii! Este aspru și neplăcut? Dar este mădularul tău și cel mai de cinste dintre mădulare!” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 154)

CĂSĂTORIA (și monahismul)

„... Iubitorul de oameni Dumnezeu, Care poartă grijă de mântuirea noastră, a împărțit viața oamenilor în două, adică în viața căsătoriei și a fecioriei, așa încât cel care nu poate să ducă lupta fecioriei să-și ia în căsătorie femeie, cunoscând că i se va cere cuvânt (făgăduință) pentru cumpătare, sfințenie și asemănare cu sfinții care aveau soție și au crescut copii.” (*Cuvânt ascetic (I)*, cap. I, în PSB, vol. 18, p. 61)

CĂSĂTORIA (a doua)

„Căsătoria a doua este un leac împotriva desfrânării”. (*Epistole*, epistola 160, IV, în PSB, vol. 12, p. 350)

CĂSĂTORIA (a treia)

„În legătură cu cei care se căsătoresc a treia oară, sau de mai multe ori, cei vechi au hotărât același canon care se potrivește comparativ la cei cu a doua căsătorie: un an (oprire de la împărtășanie, n.tr.) pentru a doua căsătorie, cu toate că alții spun doi ani. Cât privește pe cei cu a treia căsătorie, cei vechi îi opresc de la împărtășanie trei ani și chiar patru ani. De fapt, ei nu-i mai spun *căsătorie* acestei împreunări, ci poligamie sau mai curând un desfrâu continuu. De aceea a zis și Mântuitorul către femeia samarineancă, care schimbase cinci bărbați: *acela care-l ai acum nu-ți este bărbat* pentru că cei care au trecut peste limita căsătoriei a doua nu mai sunt vrednici în ochii lor să se numească *bărbat* ori *soție*. Pentru cei care se căsătoresc a treia oară am primit obiceiul de afurisire pe cinci ani, nu din vreun canon, ci din urmarea celor primite mai înainte. Pe ei nu trebuie să-i oprim cu totul de la Biserică, ci să-i învrednicim de *ascultare* de doi ori trei ani și după aceea să li se dea voie să *stea împreună*, dar de împărtășirea binelui să fie încă opriți, abia când vor arăta un rod oarecare de pocăință, abia atunci să se așeze în locul împărtășaniei”. (*Epistole*, epistola 188, V, în PSB, vol. 12, p. 377)

„Nu există lege privitoare la cea de a treia nuntă, din acest motiv cea de a treia căsătorie nu-i încheiată după lege. Desigur eu privesc asemenea practici ca întinăciune pentru Biserică. Dar nici nu arunc asupra lor osândă publică, de aceea le socotim mai de îngăduit decât desfrânarea propriu-zisă”. (*Epistole*, epistola 199, L, în PSB, vol. 12, p. 409)

CĂSĂTORIA (divorțul)

„Chiar dacă este bătută ori pentru că nu poate răbda bătăile, femeia trebuie să rabde mai vârtos decât să se despartă de soț”. (*Epistole*, epistola 188, X, în PSB, vol. 12, p. 380)

„Dar nici cazul că soțul trăiește în desfrâu n-a fost prevăzut de obiceiul bisericesc și nici n-a fost rânduit femeii să se despartă de un soț infidel, ci să rămână cu el din cauză că nu se știe ce va urma. Căci *ce știi tu, femeie, dacă îți vei mântui bărbatul?* (I Cor., 7, 16). De aceea, femeia care și-a lăsat soțul și s-a dus la altul este o adulteră, pe când cel părăsit este de iertat și nici cea care viețuiește laolaltă cu unul ca acesta nu se osândește”. (*Epistole*, epistola 188, X, în PSB, vol. 12, p. 380)

„Femeia al cărei bărbat a plecat și nu știe unde se află, dacă se însoțește cu altul înainte de a se fi convins despre moartea lui, săvârșește adulter”. (*Epistole*, epistola 199, XXXI, în PSB, vol. 12, p. 406)

„Femeia părăsită de bărbatul ei trebuie, după părerea mea, să rămână așa (nemăritată), pentru că Domnul a spus *oricine va lăsa pe femeia sa, afară de cuvânt de desfrânare, o face să săvârșească adulter*. Apoi, prin numirea ei de adulteră a exclus-o pe dânsa de la împreunarea cu alt bărbat. Cum poate fi acuzat ca pricină de adulter un astfel de bărbat, iar femeia care s-a numit de Domnul adulteră să fie nevinovată? (Matei 5, 32)”. (*Epistole*, epistola 199, XLVIII, în PSB, vol. 12, p. 409)

„Nu trebuie să se despartă bărbatul de femeie sau femeia de bărbat, decât numai pentru desfrânare sau dacă ar fi piedică spre pietate.” (*Regulile morale*, reg. 73, în PSB, vol. 18, p. 187)

„Nu este îngăduit celui care și-a lăsat femeia lui să se căsătorească cu alta, nici celei lăsată de bărbat să se căsătorească cu altul.

Matei: *Iar Eu zic vouă că oricine va lăsa pe femeia sa, în afară de vina de desfrânare, și va lua alta, săvârșește adulter; și cine s-a însurat cu cea lăsată săvârșește adulter* (Matei 19, 9).” (*Regulile morale*, reg. 73, în PSB, vol. 18, p. 187)

CĂSĂTORIA (sfaturi pentru o căsătorie reușită)

„Căci comuniune perfectă de viață, după mine, există acolo unde nu mai sunt proprietari, contradicțiile de păreri au dispărut, iar orice tulburare și contestare și ceartă au fost îndepărtate, și unde toate sunt comune; inimile, cugetele, trupurile și acele prin care se hrănesc și se îngrijesc trupurile, comun este Dumnezeu, comun este tot ceea ce duce spre pietate, comună este mântuirea, comune sunt luptele, comune sunt ostenele, comune sunt coroanele, unde mulți formează unul și unul nu este singur, ci în mai mulți.” (*Constituțiile ascetice*, cap. XVIII, I, în PSB, vol. 18, p. 500)

CREAREA LUMII

„Lucrarea Tatălui — Care lucrează totul în toate — nu este nedesăvârșită, nici lucrarea Fiului nu prezintă lipsuri, dacă nu se desăvârșesc de Duhul. Pentru că Tatăl putea să creeze numai prin voință, lipsindu-se de (concursul) Fiului; însă a voit (să creeze) prin Fiul. Nici Fiul n-ar fi avut nevoie de colaborator, dacă acționa asemenea Tatălui, însă El a voit să desăvârșească prin Duhul. *Cerurile s-au făcut, (zice Psalmistul), cu Cuvântul Domnului și toate puterile cerești, cu suflarea gurii Lui* (Ps. 32, 6). Cuvântul nu trebuie înțeles ca o anume vibrație a aerului, emis prin organele vocale, nici Duhul ca o suflare a gurii, provenită din căile respiratorii, ci Cuvântul

trebuie înțeles ca existând de la început cu Dumnezeu (Tatăl), El însuși fiind Dumnezeu, iar Duhul gurii lui Dumnezeu trebuie înțeles ca fiind *Duhul adevărului, Care de la Tatăl porcede* (Ioan 15, 26), Așadar, să înțelegi că există trei persoane: Domnul Care poruncește, Cuvântul Care creează și Duhul Care întărește. Iar *întărire*, ce altceva ar putea să însemne, dacă nu desăvârșirea în sfințenie, nestrămutarea și stăruința în bine? Sfințenia nu (se capătă) fără (ajutorul) Duhului”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 16, în PSB, vol. 12, p. 53)

„Multe au grăit filosofii eleni despre natură, dar nici una din ideile lor n-a rămas neclintită și nerăsturnată; totdeauna ideile celui de-al doilea au surpat ideile celui dintâi, așa că nu mai e nevoie să le vădesc deșertăciunea lor; e îndestulătoare combaterea unora de către alții.

Acești filosofi, necunoscând pe Dumnezeu, n-au pus la temelia creației universului o cauză rațională, ci ideile lor despre facerea lumii sunt concluziile neștiinței lor inițiale despre Dumnezeu. De aceea unii, pentru a explica facerea lumii, au alergat la ipoteze materiale, atribuind elementelor lumii cauza creării universului; alții și-au închipuit că natura celor văzute este formată din atomi, corpi indivizibili, molecule și pori; corpi indivizibili, care, când se unesc unii cu alții, când se despart unii de alții, și astfel, duc la nașterea și distrugerea existențelor din natură; corpurile, la rândul lor, care dăinuiesc mai mult, își au cauza dăinuirii lor în unirea mai trainică a atomilor.

Cu adevărat pânză de păianjen Țes cei ce au scris acestea, punând la facerea cerului, a pământului și a mării niște cauze atât de slabe și lipsite de trăinicie. Că nu știau să spună: *Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pământul*”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia I, II, în PSB, vol. 17, p. 72)

„Și-a exprimat numai voința, și a și adus la existență mărețiile celor ce se văd”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia I, II, în PSB, vol. 17, p. 73)

„*Întru început*, ca să nu socotească unii că lumea este fără de început. Apoi a adăugat: *a făcut*, ca să arate că ceea ce a făcut este o foarte mică parte din puterea creatoare a lui Dumnezeu”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia I, II, în PSB, vol. 17, p. 73)

„Când Moise spune că s-au făcut *întru început*, n-o spune ca și cum ar da mărturie că timpul este mai vechi decât toate cele făcute, ci spune că cele văzute și percepute de simțurile noastre au luat început în urma celor nevăzute și spirituale”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia I, V, în PSB, vol. 17, p. 76)

„Lumea aceasta n-a fost gândită în zadar, nici în deșert, ci pentru un scop folositor și pentru marea trebuință pe care o aduce celor ce există pe pământ, dacă lumea este într-adevăr o școală a sufletelor înzestrate cu rațiune și un loc unde se

poate învăța cunoașterea lui Dumnezeu, fiind prin cele văzute și simțite în lume o călăuză a minții pentru contemplarea celor nevăzute”. (*Omilia la Hexaemeron*, omilia I, VI, în PSB, vol. 17, p. 77)

„Întru început a făcut Dumnezeu. Nu i-a dat lumii cauza existenței ei, așa cum spun aceia, ci că Dumnezeu Însuși a făcut-o: ca bun, această operă folositoare; ca înțelept, această operă prea frumoasă; ca puternic, această operă foarte mare. Moise ți-a arătat pe Meșter, Care nu numai că a intrat în ființa tuturor celor din lume, dar a și pus toate părțile ei în armonie unele cu altele și a făcut un tot armonic, corespunzător și de acord cu El”. (*Omilia la Hexaemeron*, omilia I, VII, în PSB, vol. 17, p. 78)

„Negreșit, au fost făcute odată cu cerul și pământul și cele ce sunt între cele două extreme. Deci, chiar dacă Moise n-a spus nimic despre elementele lumii, de foc, de apă, de aer, tu, însă, cu propria ta minte, înțelege mai întâi că toate aceste elemente sunt amestecate în tot ce există. În pământ vei găsi și apă și aer și foc, odată ce din pietre sare foc, iar fierul, care este și el născut din pământ, dacă este frecat, scoate cu îmbelșugare foc”. (*Omilia la Hexaemeron*, omilia I, VII, în PSB, vol. 17, pp. 78-79)

„Dacă ți se pare că poate fi adevărat ceva din cele spuse, atunci mută-ți admirația spre Dumnezeu, Care le-a rânduit așa pe acestea! Că nu se micșorează admirația pentru lucrurile mărețe din natură, dacă se descoperă chipul în care Dumnezeu le-a făcut. Iar dacă nu le socotești adevărate, simpla ta credință să-ți fie mai puternică decât argumentele logice”. (*Omilia la Hexaemeron*, omilia I, X, în PSB, vol. 17, pp. 81-82)

„E drept, nu cunoaștem natura existențelor; dar este atât de minunat cât ne cade sub simțuri, încât mintea cea mai ascuțită se vedește a fi neputincioasă în fața celei mai mici făpturi din lume, fie pentru a o descrie cum se cuvine, fie pentru a da laudă cuvenită Creatorului.” (*Omilia la Hexaemeron*, omilia I, XI, în PSB, vol. 17, p. 83)

„Cuvântul *nevăzut* arată pe de o parte ceea ce nu se vede cu ochii trupului; de pildă: mintea noastră; pe de altă parte arată ceea ce este de văzut, datorită naturii lui, dar este ascuns de un corp care îl acoperă; de pildă: fierul în adâncul pământului.

Socotim că potrivit acestei din urmă însemnări s-a spus despre pământ că era *nevăzut*; că era acoperit cu apă. Mai mult, pentru că nu fusese făcută încă lumina, nu este de mirare că pământul să se găsească în întuneric; că văzduhul, care era deasupra lui, era neluminat; deci, și pentru această pricină, Scriptura a spus că pământul era *nevăzut*”. (*Omilia la Hexaemeron*, omilia a II-a, I, în PSB, vol. 17, p. 85)

„Scriptura a mai spus încă și că pământul era *nevăzut*. Aceasta, pentru două pricini: sau pentru că nu era încă omul, cel care avea să-l privească, sau pentru că era cufundat sub apă, care plutea pe suprafața lui și nu putea să fie văzut; că nu erau încă

adunate apele în adunările lor, pe care, aducându-le mai pe urmă Dumnezeu, le-a numit mări.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, I, în PSB, vol. 17, p. 85)

„A unit într-o prietenie nesfârșată, într-o singură unitate și armonie, întreaga lume, alcătuită din diferite părți.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, II, în PSB, vol. 17, p. 86)

„Nu s-a spus despre apă că a făcut-o Dumnezeu; dar a spus că pământul era nevăzut. Dacă era nevăzut, atunci gândește-te singur cu ce voal era acoperit. Nu putea să-l acopere focul, pentru că focul este luminos și dă mai degrabă lumină decât întunecime celor de care se apropie. Nici aerul nu era atunci voalul care acoperea pământul; că aerul este transparent și diafan; primește chipurile obiectelor văzute și le transmite privirilor celor care se uită la ele. Rămâne să ne gândim că apa acoperea fața pământului, pentru că materia lichidă nu fusese încă trimisă la locul său. Din această pricină pământul nu era numai *nevăzut*, ci și *netocmit*. Că încă și acum mulțimea umezelii este o piedică pentru rodirea pământului. Aceasta era, dar, cauza că pământul nu se vedea și era netocmit.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, II, în PSB, vol. 17, p. 87)

„Când Moise a spus: *Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pământul*, a trecut sub tăcere: apa, aerul, focul și toate acelea care se nasc din aceste elemente; că acestea erau în univers ca niște completări ale lumii; dar istoria făcerii lumii le-a lăsat la o parte, pentru a deprinde mintea noastră cu cercetarea; i-a dat puține date, ca să mediteze asupra celor care nu s-au spus.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, III, în PSB, vol. 17, p. 87)

„Întunericul nu are existență în sine însuși, ci este aer lipsit de lumină.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, V, în PSB, vol. 17, p. 91)

„Trei factori contribuie la facerea umbrei: lumina, corpul și locul neluminat. Deci întunericul de la începutul lumii a venit de la umbra corpului ceresc. Ca să înțelegi spusele mele, îți dau un exemplu! Fă-ți la amiaza zilei în jurul tău un cort dintr-un material des și gros și singur te-ai închis în întuneric. Tot așa închipuie-ți și întunericul cel de la începutul lumii; întunericul nu exista mai înainte, ci a urmat datorită altor factori.

Acesta era, deci, *întunericul*, despre care Scriptura spune că *era deasupra adâncului*, pentru că părțile cele mai de jos ale aerului ating în chip natural suprafețele corpurilor. Atunci apa le acoperea pe toate. De aceea spune Scriptura că trebuia neapărat ca întunericul să fie deasupra adâncului.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, III, în PSB, vol. 17, p. 92)

„Dar cum *se purta* Duhul pe deasupra apei?

Nu-ți voi spune cuvântul meu, ci al unui bărbat sirian¹, care era tot atât de departe de înțelepciunea lumii pe cât era de aproape de știința cea adevărată. Acesta spune că, în limba siriană, cuvântul *se purta* arată mai mult decât cuvântul grec, pentru că limba siriană este înrudită cu limba ebraică și deci mai apropiată de ceea ce Scripturile au vrut să spună. Înțelesul acestui cuvânt ar fi următorul: cuvântul *se purta*, spune el, se interpretează prin: încălzea și dădea viață apelor, după chipul găinii, care clocește și dă putere de viață ouălor. Acesta este înțelesul, spune sirianul, pe care îl au cuvintele: Duhul se purta, adică pregătea apele pentru nașterea vieții. Încât din acest text se poate vedea ceea ce se căuta de unii, anume că nici Duhul cel Sfânt nu este lipsit de putere creatoare.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 92)

„Și a zis Dumnezeu: «Să se facă lumină!» (Fac., 1, 3).

Cel dintâi cuvânt al lui Dumnezeu a creat lumina, a risipit întunericul, a pus capăt tristeții, a veselit lumea, a adus dintr-odată, peste toți și peste toate, priveliște veselă și plăcută. S-a arătat cerul, care mai înainte, era acoperit de întuneric, tot cu atâta frumusețe pe cât o mărturisesc și astăzi ochii noștri. Văzduhul s-a umplut de lumină; dar, mai bine spus, avea atârnată în el chiar lumina în întregime, care trimitea pretutindeni, până la marginile văzduhului, iuțile împărțiri ale strălucirii ei. În sus, lumina ajungea până la eter și cer; în lățime, lumina, într-o clipită de vreme, lumina toate părțile pământului; partea de miazănoapte, de miazăzi, de răsărit și de apus. Așa este natura luminii; fină și diafană; n-are nevoie de o durată de timp ca să străbată aerul.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 93)

„Cuvântul dumnezeiesc le-a făcut pe toate nespuse de plăcute și nespuse de prețioase.

Când spunem glas, cuvânt sau poruncă a lui Dumnezeu, nu înțelegem prin cuvântul dumnezeiesc sunetul scos de organele vocale, nici aerul lovit de limbă, ci socotim că ia formă de poruncă sensul dat de voința lui Dumnezeu, pentru a fi înțeles ușor de cei cărora se adresează.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 93)

„Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, adică durata unei zile și a unei nopți. Scriptura nu le-a numit încă zi și noapte, ci le-a numit pe amândouă cu numele părții mai principale. Acest obicei îl vei găsi în toată Scriptura; în măsurarea timpului, Scriptura numără zilele, nu și nopțile împreună cu zilele.

Aceasta este pricina că începutul timpului n-a fost numit de Scriptură ziua întâia, ci: zi una, ca și din numirea ei să i se vadă înrudirea cu veacul. În chip propriu și natural, ziua întâia a fost numită *una* pentru a arăta unicitatea veacului; că veacul nu are părtaşie cu altceva.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, VIII, în PSB, vol. 17, pp. 95-96)

¹ Notă Pr. D. Fecioru: Acest sirian a fost identificat cu Diodor al Tarsului, contemporan cu Teofil al Antiohiei, cu Efrem Sirul și cu Afraat (cf. BSG, p. 169, nota 3 și p. 545, în Sfântul Vasile cel Mare – *Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, în PSB, vol. 17, p. 92)

„Dar iată că Scriptura Îl arată pe Dumnezeu poruncind și vorbind; și fără să o spună, arată pe Cel Căruia Îi poruncește și-I vorbește. Scriptura procedează așa, nu pentru că ne-ar pizmui de L-am cunoaște, ci vrea să ne înflăcăreze dorul de cunoaștere prin semnele și indicațiile pe care ni le dă despre un lucru de taină. Da, un lucru pe care-l dobândești cu trudă îl primești cu bucurie și-l păstrezi cu plăcere; dar cel pe care-l dobândești iute, îl disprețuiești cu ușurință. De aceea Scriptura ne apropie încetul cu încetul, pe o oarecare cale și cu rânduială, de ideea Unul-Născut.

Totuși, firea cea fără de trup nu avea nevoie de cuvânt rostit cu vocea, pentru că chiar cele pe care le gândea puteau fi transmise Colaboratorului. Atunci pentru ce aveau nevoie de cuvânt cei care puteau să-și împărtășească unul altuia gândurile? Vocea este pentru auz, iar auzul pentru voce. Iar acolo unde nu-i aer, nici limbă, nici ureche, nici canal întortochiat care să ducă sunetele la creier, acolo nu-i nevoie nici de cuvinte, ci, precum s-ar putea spune, înseși gândurile cele din inimă se prefac în voință.

Deci, așa cum spuneam mai înainte, Scriptura, pentru a deștepta mintea noastră spre căutarea persoanei căreia i-au fost supuse cuvintele, a luat, cu înțelepciune și cu dibăcie, forma aceasta de exprimare.” (*Omilii la Hexaameron*, omilia a III-a, II, în PSB, vol. 17, pp. 98-99)

„Scriptura a numit *tărie a tunetului* tăria și rezistența vântului care se oprește în cavitățile norilor; și pentru că se rupe silnic de acolo, dă naștere zgomotului tunetului. Și aici, dar, socotim că acest cuvânt a fost pus pentru a arăta o natură tare, în stare să țină apa, care alunecă și se împrăștie ușor.

Dar pentru că, după concepția comună, se pare că tăria își are nașterea din apă, nu trebuie să se creadă că tăria este asemenea cu apa înghețată sau cu materia aceea care-și are originea în strecurarea unei materii lichide, care este piatra de cristal.” (*Omilii la Hexaameron*, omilia a III-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 101)

„Scriptura nu numește *tărie* substanța rezistentă și tare, care are greutate și este solidă; că pământul ar fi meritat mai potrivit o astfel de numire; dar din pricină că substanța celor care stau deasupra pământului este fină și rarefiată și nu-i percepută de nici unul din simțurile noastre, substanța aceasta s-a numit *tărie*, în comparație cu substanțele foarte fine, care nu pot fi sesizate de simțirea noastră.

Gândește-te la un loc care desparte umezeala! Acest loc duce în sus ce este fin și purificat și lasă jos ce este des și pământesc; aceasta, ca să se păstreze de la început până la sfârșit aceeași bună întocmire a văzduhului, micșorându-se în parte umezeala.” (*Omilii la Hexaameron*, omilia a III-a, VII, în PSB, vol. 17, pp. 104-105)

„Și a numit Dumnezeu *tăria cer* (Fac., 1, 8).

Propriu vorbind, numirea de *cer* se potrivește altcuiva, dar, prin asemănare, are parte și tăria de această numire. Am văzut că în multe locuri Scriptura numește *cer* locul care se vede deasupra noastră — că văzduhul fiind dens și continuu cade lămurit sub privirile noastre, așa că, din pricină că este văzut, merită să fie numit *cer*.” (*Omilii la Hexaameron*, omilia a III-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 106)

„Nici una din ierburile făcute de Dumnezeu nu-i de prisos, nu-i nefolositoare: sau dau hrană uneia dintre necuvântătoare, sau sunt descoperite de știința medicală pentru vindecarea bolilor noastre.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a V-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 123)

„Nu erau încă nici soarele, nici luna (în prim,a a doua și a III-a zi a creației – n.n.), ca să nu spună oamenii că soarele este cauza și tatăl luminii și nici ca cei care nu-L cunosc pe Dumnezeu să-l socotească creator al celor răsărite din pământ. De aceea a fost făcut soarele în a patra zi; atunci a spus Dumnezeu: *Să se facă luminători pe tăria cerului* (Fac., 1, 14). Când ai aflat pe Cel Care a spus aceste cuvinte, atunci unește în mintea ta și pe Cel Care le-a auzit!” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 133)

„A zis Dumnezeu: «*Să se facă luminători!*». Și a făcut Dumnezeu pe cei doi luminători (Fac., 1, 16).

Cine a spus și cine a făcut?

Nu înțelegi că în aceste cuvinte este vorba de două persoane? Că pretutindeni în istoria creației este semănată în chip tainic dogma teologiei.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 133)

„Atunci, la început, s-a adus la existență natura luminii; acum, corpul acesta ceresc (luminătorii – n.n.) a fost făcut ca să fie vehicul al acelei lumini prim-născute.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 133)

„... au fost creați luminătorii, ca să fie vehicule ale acelei lumini prea curate, adevărate și nemateriale. După cum apostolul spune că unii sunt luminători în lume (Filip., 2, 15), dar alta este Lumina cea adevărată (Ioan., 1, 9) a lumii, la care participând sfinții au ajuns luminători ai sufletelor, pe care le-au instruit, izbăvindule de întunericul neștiinței, tot așa și acum, Creatorul universului, încărcând soarele acesta cu lumina cea tare strălucitoare, l-a aprins în jurul lumii”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 134)

„Pământul a scos la iveală ceea ce se afla în el, nu pentru că Dumnezeu a spus: Să scoată, ci pentru că Dumnezeu, Care i-a dat porunca, i-a dăruit pământului și puterea de a scoate din el. Nici când pământul a auzit: *Să răsară iarba verde și pom roditor* (Fac., 1, 11), pământul n-a scos iarba verde pe care o avea ascunsă în el, nici n-a scos la suprafață finicul sau stejarul sau chiparosul, care nu stăteau ascunși undeva jos în sânurile pământului. Nu! Ci Cuvântul dumnezeiesc creează cele ce se fac.

Tot așa și acum: *Să scoată pământul suflet*, nu sufletul care este în el, ci cel dat lui de Dumnezeu prin poruncă. În afară de asta, învățătura maniheilor se întoarce chiar împotriva lor. Dacă pământul a scos sufletul, atunci a rămas fără suflet. Dar dezgustătoarea lor gândire se dezgolește singură”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VIII-a, I, în PSB, vol. 17, p. 157)

„Să scoată apele târâtoarele cu suflete vii și păsări zburătoare pe pământ sub tăria cerului (Fac., 1, 24).

Dumnezeu a poruncit păsărilor să zboare *pe pământ* – pentru că pe pământ este hrana lor – și *sub tăria cerului*.

Așa cum am arătat mai înainte, aici văzduhul se numește *cer*, pentru că se vede; și se numește și *tărie*, pentru că aerul de deasupra capetelor noastre, datorită aburilor care se ridică de jos, este mai dens și mai condensat în comparație cu un corp eteric”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VIII-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 165)

„Cunoscând în toate înțelepciunea lui Dumnezeu, să nu încetezi nicicând a-L admira și nici a slăvi pe Creator prin toată creația.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VIII-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 165)

„Dumnezeul nostru n-a creat nimic de prisos și nici n-a lăsat vreo lipsă din cele de neapărată trebuință.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VIII-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 167)

„Unele viețuitoare sunt aduse la existență prin naștere din cele care existau mai înainte, iar altele încă și acum se nasc chiar din pământ. Că pământul scoate afară, în vreme de ploaie, nu numai greieri, nici numai alte nenumărate feluri de zburătoare care străbat aerul, care nici nu au nume, pentru că sunt foarte mici, ci și din el chiar șoareci și broaște.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, II, în PSB, vol. 17, pp. 171-172)

„Ce cuvânt va fi îndestulător, ce auz va putea cuprinde, ce timp ne va ajunge să spunem și să istorisim toate minunile Marelui Meșter?” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, III, în PSB, vol. 17, p. 174)

„Și a zis Dumnezeu: «Să facem pe om» (Fac., 1, 26).

Unde-mi este acum iudeul, care altădată, când lumina teologiei lumina ca prin niște ferestre, când a doua Persoană era arătată tainic, că nu se arătase încă vădit, iudeul se lupta cu adevărul, spunând că Dumnezeu a vorbit cu El Însuși? Că spunea: Dumnezeu a spus și Dumnezeu a făcut! Așa ca atunci când a spus: *Să se facă lumină și s-a făcut lumină* (Fac., 1, 3).” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 178)

„Iudeii, nemaiaivând ce să spună, spun că multe sunt persoanele cărora Dumnezeu le-a adresat cuvânt; ei spun: *Îngerilor, care stau în jurul lui Dumnezeu, lor le-a spus: «Să facem pe om»*. Născocire iudaică! Basm ieșit din ușurătatea minții lor! Ca să nu primească o singură persoană, introduc mii! Îndepărtând pe Fiul, dau slujitorilor vrednicia de sfătuitori! Fac din cei care sunt robi împreună cu noi domni

ai creării noastre. Omul când ajunge la desăvârșire este ridicat la vrednicia îngerilor. Dar care creatură poate fi egală Creatorului?

Uită-te și la cuvintele care urmează:

După chipul nostru (Fac., 1, 26).

Ce spui în fața acestor cuvinte? Nu cumva unul și același este chipul lui Dumnezeu și al îngerilor? Că trebuie neapărat ca aceeași formă să aibă și Fiul și Tatăl. Negreșit înțelegem forma așa cum se cuvine lui Dumnezeu, nu în chip trupesc, ci în însușirea dumnezeirii.

Ascultă și tu, care ești din proaspăta tăiere împrejur, care profesezi iudaismul, făcând-o pe creștinul. Cui îi spune Dumnezeu: *După chipul nostru?* cui altcuiva decât *Celui Care este strălucirea slavei și chipul ipostasului* (Evr., 1, 3), *Care este chipul Dumnezeului celui nevăzut?* (Col., 1, 15). Deci propriei Sale icoane vii, Celui Care a spus: *Eu și Tatăl una suntem* (Ioan, 10, 30).” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 179)

„Și a făcut Dumnezeu pe om (Fac., 1, 27).

Scriptura nu spune: Au făcut. A evitat aici pluralul persoanelor. Instruind pe iudei prin primele cuvinte², iar prin ultimele³ excluzând păgânismul, Scriptura revine cu tărie la monadă, ca să înțelegi pe Fiul împreună cu Tatăl și să fugi de primejdia politeismului.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 180)

CREAREA OMULUI

„Să-l facem pe om. Chiar și aici pornind, caută să te cunoști pe tine însuși! Această rostire nu a fost consemnată și în legătură cu celelalte fapte: a fost făcută lumina, și porunca a fost simplă: *Dumnezeu a spus: să fie lumină* (Facere 1, 3); cerul a fost creat fără sfătuire și, la fel și luminătorii; prin poruncă, au fost aduse la existență mările și nemărginitele oceane și, primind poruncă, a fost creată felurimea peștilor; de asemenea, a poruncit Dumnezeu și sălbăticiunile toate, cele care pasc, vietățile ce mișună prin ape și păsările văzduhului îndată s-au făcut. Când toate acestea au fost create, omul nu era încă în ființă, dar acea sfătuire divină cu privire la el s-a făcut. Într-adevăr, Dumnezeu nu a procedat cu omul așa cum a procedat în cazul celorlalte fapte și – în urmare – nu a spus simplu: *Să fie om!* De aceea, omule, caută să-ți cunoști demnitatea! Dumnezeu n-a pricinuit crearea ta prin poruncă, ci a ținut sfat cu privire la felul în care omul – ființă vrednică de cinstire – va fi adus la viață.

Să facem ... Iată, Cel înțelept a chibzuit și Meșterul de neîntrecut a cugetat în Sine. Lipsea, oare, priceperii Sale ceva, și din grijă față de Sine, a vrut acum să creeze capodopera Sa – o ființă împlinită, desăvârșită în toate și, deci, potrivită Lui – sau, dimpotrivă, ca să-ți arate – omule – că tu ești creat bun și întru toate în conformitate cu El, cu Dumnezeu?” (*Despre crearea omului*, omilia I, 3, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 81)

² Notă Pr. D. Fecioru: Prin: *Să facem pe om după chipul Nostru* (n.s. 29, p. 180)

³ Notă Pr. D. Fecioru: Prin: *Și a făcut Dumnezeu pe om* (n.s. 30, p. 180)

„Ai prins de veste că aici (în referatul biblic al creației), este vorba de două Persoane: Una – Care vorbește și Alta – Căreia I se vorbește.

De ce nu s-a spus: *Fă-l pe om!*, ci s-a spus; *Să-l facem pe om?*

Ei bine, s-a spus așa ca să înțelegi stăpânirea absolută a lui Dumnezeu și – cunoscându-L pe Tatăl – să nu-L tăgăduiești pe Fiul și ca să știi că Tatăl a creat prin Fiul, iar Fiul – prin voința Tatălui; de asemenea, ca să-L preamărești pe Tatăl *în* și *prin* Fiul, și pe Fiul să-L preamărești *în* și *prin* Duhul Sfânt. Iată, omule, tu ai fost creat printr-o lucrare comună (a Tatălui și a Fiului), ca să fii adorator și al Unuia și al Celuilalt, dar nesfășiind Dumnezeirea prin adorare, ci, dimpotrivă, păstrând unitatea Ei ființială. Ținând seama numai de forma exterioară a istorisirii făcerii tale, tu socotești că totul este doar o simplă poveste; pe de altă parte însă, luând în considerație sensul profund al cuvintelor Scripturii, îți vei da seama că în toate este teologie adevărată”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 4, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 82)

„Și l-a făcut pe om. – *Să facem* (Facerea 1, 26).

Ca să nu apuci să-ți croiești drum spre politeism, Scriptura nu a spus: *Și ei au făcut*. Într-adevăr, dacă persoana ar fi fost la numărul plural, oamenii ar fi avut cutezanța să creadă că se vorbește despre o mulțime de dumnezei; Scriptura însă redă Sfatul dumnezeiesc prin cuvintele: *Să facem*, ca să cunoști și pe Tatăl, și pe Fiul, și pe Sfântul Duh.

Dumnezeu l-a făcut pe om – s-a spus așa ca tu să păstrezi unitatea Dumnezeirii – unitate nu cu referire la Ipostasurile dumnezeiești, ci numai în privința puterii Lor – și ca tu, laudându-L pe Dumnezeu, să ai o singură preamărire, deoarece – în ceea ce privește adorarea Persoanelor dumnezeiești, nefiind împărțită ființa lui Dumnezeu – nu există primejdia de a cădea în rătăcirea politeistă. Nu s-a spus: *Pe om l-au creat zeii*, dar s-a spus: *Dumnezeu l-a făcut pe om*, chiar dacă ființa Dumnezeirii aparține – deopotrivă și în mod personal – și Tatălui, și Fiului, și Sfântului Duh”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 4, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, pp. 82-83)

„Noi toți, cu fața descoperită, privind ca în oglindă slava Domnului, ne preschimbăm în același chip din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului (II Cor., 3, 18). Așadar, făptura cea după chip este prin Cuvântul și în Duhul”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 185)

CREAȚIA (frumusețea, ordinea și armonia creației)

„Și a văzut Dumnezeu că este frumos (Fac., 1, 8).

Prin aceste cuvinte Scriptura nu vrea să spună că cele făcute de Dumnezeu l-au încântat ochii lui Dumnezeu, nici că Dumnezeu privește frumusețile făpturilor cum le privim noi; ci frumosul, în înțelesul dat aici de Scriptură, este ceea ce-i făcut în chip desăvârșit și servește bine scopului pentru care a fost făcut. Deci Dumnezeu, punând mai dinainte un scop precis creației Sale, a examinat cu rațiunile Sale de Creator pe cele create, parte cu parte, și le-a laudat pentru că împlinesc scopul pentru care au fost create. La o statuie, dacă se pune o mână într-o parte, un ochi în altă parte, și în

sfârșit toate părțile ei așezate în diferite locuri, statuia nu va părea frumoasă celui care ar privi-o; dar dacă toate mădulele sunt așezate la locul lor, chiar un nepriceput în artă va vedea frumusețea mădulelor statuii. Artistul, însă, vede frumusețea fiecărei părți din opera sa înainte de terminarea ei și laudă fiecare parte, pentru că se duce cu gândul la sfârșitul operei lui. Un astfel de artist ni-l arată Scriptura acum pe Dumnezeu, Care cu pricepere Își laudă parte cu parte operele Sale. Dar laudă cuvenită o va aduce și când va sfârși de creat întreaga lume.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a III-a, X, în PSB, vol. 17, pp. 108-109)

„Să nu vedem oare frumusețea universului? Să nu stăm în fața acestui mare și variat atelier al creației dumnezeiești?” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IV-a, I, în PSB, vol. 17, p. 110)

„Dar pot, oare, ochii mei vedea cu atâta amănunțime frumusețea mării, câtă s-a arătat Celui Ce a făcut-o?” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 118)

„Un singur fir de iarbă, o singură plantă sunt de ajuns să-ți facă mintea să contemple măiestria cu care s-au făcut toate. Cum este, de pildă, paiul de grâu încins cu noduri, ca și cum l-ar lega spre a putea suporta greutatea spicului, ca să nu cadă la pământ când este plin de rod! Ovăzul sălbatic are paiul gol, pentru că vârful nu-i cu nimic îngreuiat, pe când paiul de grâu este întărit cu acele legături. Bobul de grâu este pus, apoi, într-o învelitoare, ca să nu fie cu ușurință răpit de păsările care mănâncă semințe; bobul mai este apărat încă și de vârfurile ascuțite ale mustăților spicului, care, ca niște bolduri, nu lasă să fie vătămată de micile vietăți”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a V-a, III, în PSB, vol. 17, p. 122)

„Numai că atunci (înainte de căderea primilor oameni – n.n.) trandafirul era fără spini; mai târziu a fost adăugat spinul frumuseții florii, ca să avem durerea aproape de veselia desfătării, spre a ne aduce aminte de păcat, din pricina căruia pământul a fost osândit să răsară spini (Fac., 3, 18).” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a V-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 125)

„Nimic fără pricină; nimic la întâmplare; toate făcute cu înțelepciune negrăită. Care cuvânt ar putea să o explice? Ar putea, oare, mintea omenească să le cerceteze cu de-amănuntul pe toate încât să le vadă însușirile, să deosebească bine diferențele dintre ele și să înfățișeze fără vreo lipsă cauzele ascunse ale lor?” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a V-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 128)

„Nimic să nu-ți fie merinde de necredință! Să nu spui: La întâmplare s-a făcut lucrul acesta! De la sine s-a făcut cutare lucru! Nimic fără ordine, nimic fără o

hotărâre, nimic în zadar! Nimic din cele ce sunt n-au venit la întâmplare!” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXII, III, în PSB, vol. 17, p. 250)

CREAȚIA (despre cele trei creațiuni)

„În Sfânta Scriptură am aflat trei creațiuni anumite: una și cea dintâi e aducerea din neființă la ființă; a doua e schimbarea din mai rău în mai bine, iar a treia este învierea din morți. Or, în aceste creațiuni mereu vei afla pe Duhul Sfânt colaborator al Tatălui și al Fiului”. (*Epistole*, epistola 8, XI, în PSB, vol. 12, p. 140)

CREAȚIA (contemplarea creației)

„Vreau să rămână în tine și mai puternică minunea creației, pentru ca, oriunde te-ai găsi și lângă orice fel de plantă te-ai afla, să-ți aduci aminte cu tărie de Creator. Când vezi un fir de iarbă verde și o floare, să te duci cu mintea la firea omenească, aducându-ți aminte de imaginea înțeleptului Isaia, care a spus că *tot trupul este ca iarba și toată slava omului, ca floarea ierbii* (Isaia, 40, 6).” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a V-a, II, în PSB, vol. 17, p. 121)

CREDINȚA (în Dumnezeu)

„Căci nu anulăm de acum fermitatea credinței în Tatăl și în Fiul deoarece modul ei este negrăit și neînțeles cu totul. Căci, dacă ar fi să măsurăm toate prin percepția noastră și să presupunem că ceea ce e insesizabil cu gândul nici nu există defel, se va duce de răpă plata credinței, se va duce de răpă plata nădejzii. Dar cum am mai fi vrednici de fericirile nevăzute puse deoparte prin credință noi, care ne încredințăm numai de lucrurile ce pot fi gândite? De unde s-au făcut deșarte neamurile și s-a întunecat inima lor nepricepută? Nu pentru că se împotrivesc propovăduirii Duhului, urmând celor ce se arată din gânduri? Pentru cine se tânguiește Isaia ca fiind pierduți? *Vai celor înțelepți în ei înșiși și celor pricepuți înaintea lor!* (Is., 5, 21). Nu pentru aceștia?” (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al doilea, p. 113)

CREDINȚA (credincioșia)

„... nu le răstălmăci pe toate, ci iubește credincioșia”. (*Epistole*, epistola 42, II, în PSB, vol. 12, p. 192)

CREDINȚA (ce o ajută?)

„Tuturor întreprinderilor să le premeargă credința în Dumnezeu și să urmeze (însoțească) optimismul, așa încât cu credința să întărim puterea sufletului și cu optimismul să fim bine dispuși pentru faptele bune ...” (*Constituțiile ascetice*, cap. XV, în PSB, vol. 18, p. 498)

CREDINȚA (dreaptă)

„Sunt conștient și până în ceasul de față că, prin darul Celui care m-a ales la o chemare mai sfântă întru cunoașterea ființei Sale, n-am adunat în inimă alt cuvânt, potrivit învățăturii celei sănătoase”. (*Epistole*, epistola 204, VI, în PSB, vol. 12, p. 420)

„... măcar pentru asta am curajul să mă laud în Domnul: că niciodată n-am susținut opinii greșite despre Dumnezeu, nici n-am gândit în alt fel, încât să trebuiască, mai târziu, să-mi schimb credința. Dimpotrivă, am păstrat în mine,

adâncind-o, aceeași învățătură pe care am primit-o de la răposata mea mamă și de la bunica mea Macrina. Această credință n-am modificat-o nici mai târziu, când m-am mai maturizat, ci doar am adâncit-o, dar tot pe linia pe care mi-au transmis-o părinții încă de la început. Ca și sămânța, care din mică se face mare prin creștere, dar în ființa ei rămâne aceeași și soiul ei nu se schimbă, ci prin dezvoltare ea se desăvârșește, tot așa înțeleg că și învățătura mea despre Dumnezeu s-a adâncit și s-a desăvârșit pe măsură ce am crescut, încât cea de azi a luat locul celei de atunci, dar în fond e aceeași”. (*Epistole*, epistola 223, III, în PSB, vol. 12, pp. 459-460)

CREDINȚA (dreaptă – apărarea ei)

„Pentru cei ce sunt condamnați la moarte (II Cor., I, 9) nu este dureros a suferi pentru credință; insuportabil este faptul de a nu te fi luptat pentru ea. Pentru luptători nu este atât de neplăcut faptul de a fi răniți în luptă, cât acela de a nu fi admiși să se lupte”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în PSB, vol. 12, p. 89)

„... tinerii (aruncați în foc) în Babilon ne-au învățat că, chiar dacă nimeni nu există de partea buneii credințe, se cuvine să ne facem datoria. Ei, din mijlocul flăcării, laudau pe Dumnezeu fără a lua în seamă mulțimea celor care disprețuiau adevărul — și trei fiind, se sprijineau reciproc. De aceea, nici pe noi nu ne-a înfricoșat mulțimea dușmanilor, ci, punându-ne nădejdea în ajutorul Duhului, am predicat adevărul cu toată îndrăzneala. De altfel, ar fi cel mai rău lucru dintre toate ca, pe când cei care defaimă pe Duhul, să-și ia curajul a înfrunta dreapta credință cu atâta ușurință, iar noi, cei ce avem un astfel de apărător, să ne temem a sluji învățătura pe care am primit-o de la părinți pe calea tradiției”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 30, în PSB, vol. 12, p. 92)

CREDINȚA (îndoiala în credință)

„Umbli în sfatul necredincioșilor, dacă spui în inima ta: Este, oare, Dumnezeu, Care conduce pe toate cele din lume? Este, oare, Dumnezeu, Care chivernisește pe cele din ale fiecăruia? Este, oare, judecată? Este, oare, răsplătire fiecăruia după faptele lui? Pentru ce, oare, dreptii sunt săraci, iar păcătoșii bogați? Pentru ce, oare, dreptii sunt lipsiți de slavă, iar păcătoșii încărcăți de slavă? Nu cumva, oare, lumea se mișcă de la sine și niște întâmplări iraționale rânduiesc într-un chip neregulat viața fiecăruia? Dacă ai gândit așa, *ai umblat în sfatul necredincioșilor* (Ps., 1,1). Fericit este, dar, acela care nu s-a îndoit de Dumnezeu, acela care n-a fost mic la suflet față de întâmplările din viață, ci așteaptă cele ce au să fie; fericit este acela care n-a avut gând necredincios despre Cel Ce ne-a zidit.” (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul I, IV, în PSB, vol. 17, p. 188)

„Într-adevăr, după ce Moise văzuse atâtea și atât de mari minuni și semne, a slobozit acel glas plin de îndoială: *Ascultați-mă, neascultătorilor! Oare din piatra aceasta vă voi scoate apă ?* (Num., 20, 10). De aceea și Domnul, la cuvântul acesta, a spus lui Moise și Aaron: *Pentru că n-ați crezut în Mine, ca să Mă sfințiți înaintea fiilor lui Israil, de aceea nu veți băga voi adunarea aceasta în pământul pe care l-am*

dat lor (Num., 20, 12).” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLVIII, IV, în PSB, vol. 17, p. 314)

CREȘTINISMUL (creștinii – fii ai lui Dumnezeu)

„Iar dacă cineva se îngâmă că este în slujba împăratului și că e cinstit foarte mult de împărat, cât de mult ar trebui să te mândrești tu, care ești în slujba marelui Împărat, care ești poftit de El, fiindu-i foarte apropiat, tu, care ai luat Duhul făgăduinței, încât, pecetluit de El, să te arăți fiu al lui Dumnezeu?” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul LXI, IV, în PSB, vol. 17, p. 335)

CREȘTINISMUL (purtarea creștinilor)

„Ce fel (cum) vrea Cuvântul să fie creștinii: ca ucenici ai lui Hristos, formați numai după cele pe care le văd la El sau le aud de la El”. (*Regulile morale*, reg. 80, în PSB, vol. 18, p. 192)

„Ce este propriu creștinului? Să prisosească dreptatea lui mai mult decât a cărturarilor și a fariseilor (Matei 5, 20), după măsura învățaturii Domnului, potrivit Evangheliei. Ce este propriu creștinilor? Să se iubească unii pe alții, precum și Hristos ne-a iubit pe noi (Efes., 5, 2). Ce este propriu creștinului? Să vadă pe Domnul înaintea lui pururea. Ce este propriu creștinului? Să vegheze în fiecare zi și în fiecare ceas și să fie gata, prin desăvârșirea străduinței, de a se fi făcut bine plăcut înaintea lui Dumnezeu, știind că în ceasul în care nu gândește vine Domnul (Luca 12, 40)”. (*Regulile morale*, reg. 80, în PSB, vol. 18, p. 197)

CRITICA (constructivă)

„Mi-ai face chiar bucurie criticându-mă, pentru că sunt sigur că între oamenii buni tot ce se lucrează produce plăcere, așa că până și supărările și mâniile sunt un fel de distracție. De multe ori ești mai bucuros văzând pe cineva supărându-se decât să stai pe lângă altul care te copleșește numai cu complimente. Așa că, să nu încetezi vreodată de a face reproșuri!” (*Epistole*, epistola 21, în PSB, vol. 12, p. 154)

CRUCEA („a-ți lua crucea”)

„A fi pregătit de moarte pentru Hristos și a-ți mortifica membrele ce sunt pe pământ și a sta înarmat pentru orice pericol care ar veni asupra ta, pentru numele lui Hristos, și a fi indiferent față de viața prezentă, aceasta este a-ți lua crucea; după cum vedem, piedicile cele mari către aceasta ne vin din obiceiurile vieții sociale.” (*Regulile mari*, cap. II, î. 6, r. I, în PSB, vol. 18, p. 230)

CRUCEA (însemnarea cu Sfânta Cruce)

„După ce a spus aceste cuvinte (mucenicul Gordie — n.n.) și-a făcut semnul crucii, s-a îndreptat spre chinuri, fără să-și schimbe culoarea feței și fără să-și piardă veselie chipului.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XVIII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 533)

„Trebuie, deci, și voi să citiți scrierile autorilor profani, așa cum fac albinele; acelea nici nu se duc fără nici o alegere la toate florile, nici nu încearcă să aducă tot ce găsesc în florile peste care se așează, ci iau cât le trebuie pentru lucrul lor, iar restul îl lasă cu plăcere. Noi, dacă suntem înțelepți, să luăm din cărți cât ni se

potrivește nouă și cât se înrudește cu adevărul, iar restul să-l lăsăm. Și după cum atunci când culegem flori de trandafir dăm la o parte spinii, tot așa și cu niște scrieri ca acestea; să culegem atât cât este de folos și să ne ferim de ce este vătămător”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXII-a către tineri, III, în PSB, vol. 17, pp. 569-570)

CULTURA (laică)

„După cum boiangiii pregătesc mai întâi cu oarecare operații obiectul care are să primească vopseaua, iar în urmă îl colorează, purpuriu sau altfel, tot așa și noi, dacă voim ca slava binelui să rămână tot timpul nedespărțită de noi, să ascultăm învățăturile sfinte și de taină după ce am fost inițiați mai întâi în literatura profană. După ce ne-am obișnuit să privim soarele în apă, putem să ne îndreptăm privirile și spre lumina lui.

Așadar, dacă există vreo înrudire între aceste două feluri de învățătură, cunoștința lor poate să ne fie de folos; iar dacă nu-i nici o înrudire, să cunoaștem deosebirea dintre ele, punându-le față în față; și nu-i puțin lucru acesta, pentru a afla care-i mai bună.

Cu ce dar să comparăm pe fiecare dintre aceste două învățături, spre a ne face o idee despre ele?

După cum însușirea proprie a unui pom este de a face un fruct bun și frumos, dar și frunzele, care se mișcă pe ramuri, dau pomului oarecare podoabă, tot așa și sufletul: fructul lui este mai cu seamă adevărul; dar nu-i lipsit de frumusețe dacă-i împodobit cu înțelepciunea profană, așa precum frunzele oferă fructului înveliș și înfățișare frumoasă.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXII-a, II, în PSB, vol. 17, p. 568)

„Mai întâi să nu dați atenție tuturor cuvintelor poezilor, ca să încep cu ei, că sunt cu totul deosebiți în ce privește învățăturile lor. Când vorbesc de fapte sau cuvintele bărbaților buni, să-i iubiți și să-i imitați și mai ales să încercați să fiți ca niște oameni ca aceia; dar când vorbesc de oameni răi, trebuie să evitați imitarea lor, astupându-vă urechile, după cum spun poezii, tot atât de bine ca și Ulise în fața cântecelor sirenelor⁴, că obișnuința cu cuvintele rele este o cale spre fapte. De aceea trebuie să păzim cu toată grija sufletul, ca nu cumva, atrași de plăcerea cuvintelor, să primim, fără băgare de seamă, ceva din cele rele, întocmai ca aceia care beau otrava împreună cu miera. Nu vom lăuda, deci, pe poezi nici când spun vorbe de ocară, nici când batjocoresc, nici când înfățișează pe îndrăgostiți sau pe bețivi, nici când spun că fericirea stă într-o masă bogată și în cântece nerușinate; dar cea mai puțină atenție le vom da când vorbesc de zei și mai cu seamă când povestesc că sunt mulți și nu se înțeleg între ei.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXII-a, II, în PSB, vol. 17, pp. 568-569)

⁴ Notă Pr. Fecioru: Homer povestește în Cântul XII, 142-200 al Odiseei despre o insulă, din apropierea strâmătorii Mesina, care era locuită de sirene. Acestea, prin cântecul lor fermecător, ademeneau și pierdeau pe toți corăbierii, care se apropiau de insulă, ca să asculte cântecul. Ulise, pentru a scăpa și el și echipajul corăbiei sale de vraja cântecului sirenelor, la sfatul zeiței Circe, a astupat cu ceară urechile corăbierilor și a pus să fie legat de mâini și de picioare de catarg, ca să poată asculta cântecul sirenelor, dar să nu poată îndrepta corabia spre insulă. Numai așa a scăpat de primejdie. (n. s. 6, p. 569)

„Vom primi, însă, acele scrieri ale lor în care au lăudat virtutea sau au osândit viciul. După cum celelalte ființe se bucură numai de mirosul sau de frumusețea florilor, iar albinele pot lua din flori și mierea, tot așa și aici, oamenii care nu caută în astfel de scrieri numai plăcutul și frumosul pot să scoată din ele și un oarecare folos pentru suflet.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXII-a, III, în PSB, vol. 17, p. 569)

DANSURILE (dansul destrăbălat și desfrânat)

„Cu ochi pofticios, cu răs desfrânat, ațâțau (femeile de moravuri ușoare – n.n.) la dans și atrăgeau spre ele poftile desfrânate ale celor tineri. Au jucat lângă bisericile mucenicilor din afară de oraș și au făcut din acele sfinte locuri locaș al nerușinării lor. Au pângărit văzduhul cu cântece de rușine, au pângărit și pământul cu necuratele lor picioare, care duduia de jocurile lor; s-au dat în spectacol în fața mulțimii tinerilor; cu adevărat nerușinate și ieșite din minți, cu nimic mai prejos de cele mai mari furii ale nebuniei...” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIV-a, I, în PSB, vol. 17, p. 501)

„... bărbații la un loc cu femeile se încing la joc unii lângă alții; își dau sufletele lor demonului iubitor de vin și se rănesc unii pe alții cu săgețile patimilor. Râsete și la unii și la alții; cântece de rușine, mișcări deșănțate, ațâțătoare de desfrâu. Spune-mi: râzi și te desfătezi cu desfătare nerușinată, tu, care ar trebui să lacrimi și să suspini pentru cele săvârșite până acum?” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIV-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 507)

DANSURILE (consecințele păgubitoare ale dansurilor rușinoase)

„Cânți cântece de rușine, alungând psalmii și imnele pe care le-ai învățat! Miști picioarele, sari ca un ieșit din minți și dansezi dansuri ce nu trebuie dansate, tu, care trebuie să-ți încovoi genunchii la rugăciune? Pe cine să plâng? Pe fetele care nu știu de nuntă sau pe cele care au luat jugul căsniciei? Cele dintâi s-au întors de la astfel de petreceri cu fecioria pierdută, iar celelalte n-au mai adus soților curăția trupurilor lor. Chiar dacă unele au înlăturat păcatul din trup, au primit totuși negreșit stricăciunea în suflet.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIV-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 507)

„Socot că omul desăvârșit trebuie să fie înțelept față de bine și curat față de rău.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XII-a, XI, în PSB, vol. 17, p. 480)

DANSURILE (remedii)

„În loc de dans, să se încovoaie genunchiul!” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIV-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 508)

DISCERNĂMÂNTUL (avem în firea noastră un criteriu natural prin care deosebim binele de rău)

„Este sădită în noi o lege naturală, care ne arată să ne apropiem de bine și să ne depărtăm de cele ce ne vatămă”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 153)

„... fiecare din noi are în ascunsul sufletului lui un cântar, făcut de Cel Care ne-a creat, cu care putem deosebi natura lucrurilor”. (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul LXI, IV, în PSB, vol. 17, p. 336)

„Suntem în stare să deosebim binele de rău; însăși natura ne învață să alegem ce ne este de folos și să evităm ce ne vatămă.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a IV-a despre mulțumire, II, în PSB, vol. 17, p. 378)

„Pentru că avem înăscut un criteriu natural, prin care deosebim binele de rău, trebuie ca în alegerea faptelor pe care le săvârșim să facem o justă deosebire între ele”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a XII-a, IX, în PSB, vol. 17, p. 478)

„Trebuie să ne străduim ca în forul intim al gândurilor noastre să nu ne schimbăm judecățile cu privire la lucruri, ci să avem mintea asemenea unei balanțe, cântărind fără părtinire fiecare faptă”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a XII-a, X, în PSB, vol. 17, p. 478)

DISPOZIȚIA (buna dispoziție sufletească)

„Socotesc că buna dispoziție sufletească este dorința puternică, nesăturată, înfiptă și de nestrămutat a bunei plăceri către Dumnezeu. Dar aceasta se obține prin contemplarea înțeleaptă și neîntreruptă a măreției slavelor lui Dumnezeu, prin gânduri recunoscătoare și prin continuă aducere aminte de binefacerile pe care ni le-a dat nouă Dumnezeu.” (*Regulile mici*, I, 157, în PSB, vol. 18, p. 383)

DOGMELE (bazate pe Sfânta Scriptură)

„... pentru noi arbitru e Scriptura cea insuflată de Duhul Sfânt, de aceea cei la care dogmele sunt de acord cu cuvintele Scripturii vor câștiga de partea lor votul adevărului”. (*Epistole*, epistola 189, III, în PSB, vol. 12, p. 385)

DOGMELE (explicarea dogmelor prin diferite raționamente)

„După cum pentru obiectele văzute de ochii noștri experiența s-a dovedit totdeauna mai bună decât explicarea rațională a cauzelor, tot așa și pentru dogmele care ne depășesc, credința e mai bună decât perceperea prin raționamente”. (*Epistole*, epistola 38, V, în PSB, vol. 12, p. 183)

DOGMELE (și viața duhovnicească)

„... noi, luptători ai pietății, care am ales viața liniștită și lipsită de plăceri (lumești) ca un ajutor pentru păzirea dogmelor evanghelice...” (*Regulile mari*, cap. IV, în PSB, vol. 18, p. 216)

DORINȚA (definiția)

„... dorința e un sentiment atât de puternic încât e în stare să se facă stăpân pe cel care o are, putând nădăjdui lucruri neprobabile și putând săvârși fapte neașteptate”. (*Epistole*, epistola 145, în PSB, vol. 12, p. 332)

DORUL (de Dumnezeu)

„Aceia, ale căror suflete au fost cuprinse de dorința sfântă de a se apropia de Dumnezeu, suportau cu greu viața aceasta pământească, socotind-o ca o închisoare și astfel, ei erau de nestăvilit în pornirile lor spre Dumnezeu. Aceștia, pentru că aveau o poftă nesățioasă de a contempla frumusețea divină, se rugau neîncetat, ca această contemplare a încântătoarei frumuseți a Domnului să se prelungească pentru toată viața veșnică. Iată dar, că oamenii, în mod firesc, sunt doritori de cele bune și frumoase dar, în esență, *bine este ceea ce este frumos și demn de iubit*. Dumnezeu este bun; toate însă, tind către ceea ce este bun; deci toate tind către Dumnezeu”. (*Despre poruncile lui Dumnezeu și despre împlinirea poruncii de a iubi pe Dumnezeu*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXV (1983), Nr. 7-8, p. 489)

DRAGOSTEA (adevărată)

„Adevărata dragoste e un dar al Duhului Sfânt, care unește laolaltă până și cele depărtate spațial, ajutându-i pe cei dragi să se cunoască nu prin cine știe ce însușiri trupești, ci prin calități sufletești”. (*Epistole*, epistola 133, în PSB, vol. 12, p. 317)

DUMNEZEU (despre Dumnezeu)

„Dumnezeu, fericita fire, îmbelșugata bunătate, Cel dorit de toți cei înzestrați cu cuvânt și rațiune, frumusețea cea mult dorită, începutul existențelor, izvorul vieții, lumina cea spirituală, înțelepciunea cea neapropiată”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia I, II, în PSB, vol. 17, p. 73)

„Îndrăzneț lucru este a vorbi de cele despre Dumnezeu, pentru că mintea nu se poate urca până la măsura vredniciei Lui, iar cuvântul, la rândul său, exprimă slab cele pe care mintea le concepe”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a, I, în PSB, vol. 17, p. 509)

„Haideți să ne curățim inima de lucruri banale și să lepădăm prejudecata grosolană și concepțiile absurde referitoare la Dumnezeu! Dacă am fost creați după chipul lui Dumnezeu, atunci – se zice – Dumnezeu are, ca și noi, o formă corporală; de altfel, se și spune că El are ochi, urechi, cap, mâini, șezut – căci în Sfânta Scriptură s-a spus că Dumnezeu a șezut (Ps., 46, 8) – și picioare cu ajutorul cărora se plimbă (Facere, 3, 8). Nu-i, oare, Dumnezeu la fel ca noi? Neîntârziat să scoți din inima ta

orice reprezentare fără noimă și, fără încetare, să alungi din mintea ta tot ce nu este potrivit cu măreția lui Dumnezeu, Cel ce este simplu și fără nici o formă. Drept aceea, cu privire la El să nu-ți imaginezi o formă oarecare și să nu-L micșorezi – ca și iudeii – pe Cel mare; să nu-L îngrădești pe El prin concepte corporale și nici să nu-L reduci la măsura minții tale, știut fiind că măreția Lui este cu neputință de înțeles. Așa fiind, despre Dumnezeu cugetă un *ceva* mare; acestei cugetări adaugă-i mai mult decât ceea ce ai cugetat deja despre El, și acestui plus de cugetare adaugă-i încă și mai mult și – chiar așa – fii convins că înțelegerea și gândul tău nu vor fi nicicând la măsura celor ce nu cunosc mărginirea. Dar cum Dumnezeu poate fi, totuși, cugetat din manifestarea puterii Sale, tu, omule, să nu cugeti nici vreo formă – pentru simplitatea firii dumnezeiești -, nici vreo cantitate – pentru măreția Lui. Într-adevăr, El este pretutindeni și transcendent lumii, de neatins și nevăzut, ca Unul Care scapă înțelegerii tale; nici o măreție nu-l mărginește, nici o putere nu-i este pe potrivă, nici o epocă nu-L împresoară și nici o limită nu-i pune hotar, căci El nu are nimic la fel cu noi”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 5, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, pp. 83-84)

„Și, când auzim despre Dumnezeu că *toate într-o înțelepciune le-a făcut* (Ps., 123, 23) suntem învățați arta creatoare a Lui; iar când auzim că *deschide mâna Lui și umple toată viața de bună-voință* (Ps., 144, 16) învățăm purtarea de grijă care le ține pe toate; și când auzim că *pus-a întineric ascunzimea Lui* (Ps., 17, 11) învățăm faptul că firea Lui e nevăzută. Iarăși din ceea ce se spune de la Fața lui Dumnezeu: *Eu sunt și nu Mă schimb* (Mal., 3, 6) învățăm identitatea și neschimbabilitatea ființei dumnezeiești”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul întâi, p. 52)

„... *nesticăcios* semnifică faptul de a nu fi la Dumnezeu stricăciune, iar *nevăzut* faptul că El trece dincolo toată percepția cu ochii, iar *netrupesc* faptul că ființa Lui nu e tri-dimensională...”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul întâi, p. 55)

DUMNEZEU (cunoașterea lui Dumnezeu)

„... ajutați de o putere iluminatoare, contemplăm frumusețea lui Dumnezeu Celui nevăzut și de la Acesta ne ridicăm (cu ochii minții) la spectacolul răpitor al arhetipului, Duhul cunoașterii este undeva de față. Duhul Sfânt dă celor ce iubesc adevărul puterea de a contempla chipul, nu le arată din afară chipul, ci îi conduce să-l cunoască prin (intermediul vieții) în El”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 18, în PSB, vol. 12, p. 62)

„Drumul cunoașterii lui Dumnezeu pornește de la Duhul cel unul, (trece) prin Fiul cel unul (și ajunge) la Tatăl cel unul”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 18, în PSB, vol. 12, p. 62)

„... cum trebuie să-L socotim și cum să-L cinstim după cuviință pe Cel pe Care lumea nu-L încapă și numai sfinții Îl contemplă, datorită curăției inimii lor?” (*Despre Sfântul Duh*, cap. 22, în PSB, vol. 12, p. 69)

„Cel care se laudă că ar cunoaște toate să ne explice mai întâi firea furnicii și abia după aceea să discute despre natura puterii dumnezeiești, care depășește orice înțelegere. Dar dacă tu n-ai înțeles nici măcar alcătuirea unei biete furnici, cum te poți lăuda că poți cuprinde în mintea ta puterea cea neînțeleasă a lui Dumnezeu?”. (*Epistole*, epistola 16, în PSB, vol. 12, p. 150).

„... din lucrări îl cunoaștem pe Dumnezeu, pe când de ființa Lui nu suntem în stare să ne apropiem, pentru că lucrările Lui sunt cele care coboară spre noi, pe când ființa Lui rămâne inaccesibilă”. (*Epistole*, epistola 234, I, în PSB, vol. 12, p. 483)

„... cunoașterea ființei dumnezeiești constă tocmai în simțământul că ființa lui Dumnezeu n-o putem cunoaște”. (*Epistole*, epistola 234, II, în PSB, vol. 12, p. 483)

„Așadar cunoașterea izvorăște din lucrări, iar din cunoaștere s-a născut închinarea. *Crezi că eu pot face aceasta?* (Matei 9, 28). *Cred, Doamne, și s-a închinat Lui* (Ioan 9, 38). În chipul acesta închinarea urmează credinței, iar credința se întărește prin putere. Și dacă susții că oricine crede aceea și cunoaște, și anume cunoaște din ceea ce crede cu adevărat, tot așa poți spune și invers: prin ce cunoști, prin aceea să crezi. Or noi cunoaștem pe Dumnezeu după puterea Lui, iar dacă credem în Cel pe Care-L cunoaștem, atunci și închinarea o aducem tot Celui în Care credem”. (*Epistole*, epistola 234, III, în PSB, vol. 12, p. 484)

„Ceea ce, însă, mărturisim e faptul că de fapt cunoaștem despre Dumnezeu atâta cât se poate cunoaște, dar că e cu neputință să știm ceea ce trece dincolo de puterea noastră de judecată. Așa încât dacă mă întrebi ce-i nisipul și eu voi răspunde că știu, atunci desigur că vei râde de mine dacă ai cere să-ți spun îndată și câte fire de nisip sunt, pentru că prima ta întrebare s-a referit la aspectul sub care se prezintă nisipul, pe câtă vreme cealaltă întrebare era în legătură cu numărul firicelelor de nisip. Această sofismă seamănă cu ceea ce întreba cineva în felul acesta: *Cunoști pe Timotei?* Ei bine, dacă-l cunoști, atunci îi cunoști și firea, căci doar ai recunoscut că-l cunoști. În realitate eu pot spune și că-l cunosc și că nu-l cunosc pe Timotei, dar în amândouă aceste feluri cunoașterea mea e diferită. Căci felul în care-l cunosc nu-i același cu felul în care nu-l cunosc, ci unul e aspectul sub care pot spune că-l cunosc și cu totul altul e cel sub care nu-l cunosc. Cu alte cuvinte, pe Timotei îl cunosc numai după înfățișare și după alte note similare, ființa lui lăuntrică însă n-o cunosc. Căci, până la urma urmei, tot în același fel spun că și pe mine într-un fel mă cunosc, dar în alt fel nu”. (*Epistole*, epistola 235, II, în PSB, vol. 12, p. 485)

„Poți admira pe arhitect după opera sa, precum și pe făurar sau pe țesător.” (*Omilia la Hexaemeron*, omilia I, VII, în PSB, vol. 17, p. 78)

„Din frumusețea celor văzute să înțelegem pe Cel Care-i mai presus de frumusețe, iar din măreția celor care cad sub simțurile noastre și din corpurile acestea

mărginite din lume să ne ducem cu mintea la Cel nemărginit, la Cel mai presus de măreție, Care depășește toată mintea cu mulțimea puterii Sale.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia I, XI, în PSB, vol. 17, p. 83)

„Și de pe pământ și din văzduh și din cer și din apă și din noapte și din zi și din toate cele văzute să luăm evidente dovezi despre Binefăcătorul nostru. Nici păcatelor să nu le dăm timp, nici dușmanului să nu-i lăsăm loc în inimile noastre, ca Dumnezeu să locuiască în noi, prin o neconținută aducere-aminte de El.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a III-a, X, în PSB, vol. 17, p. 109)

„Că de la nici una din creaturi nu putem dobândi o idee vrednică de măreția Dumnezeului universului; ne dau doar mici și slabe imagini, așa precum ne dă și fiecare din cele mai mici vietăți și plante.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VI-a, XI, în PSB, vol. 17, p. 146)

„... cel care se cercetează cu pricepere pe sine însuși poate cunoaște pe Dumnezeu, nu atât din alcătuirea cerului și a pământului, cât și din alcătuirea propriei noastre firi, așa precum spune și profetul: *Minunată s-a făcut știința Ta de către mine* (Ps., 138, 5), cu alte cuvine, cunoscându-mă pe mine, am cunoscut covârșitoarea Ta înțelepciune”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 178)

„Oamenii fac cele spuse în chip omenesc despre Dumnezeu, închipuindu-și pe Dumnezeu după felul în care trăiește fiecare din ei.” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXIX, II, în PSB, vol. 17, p. 237)

„... frumusețea cea adevărată, cea mai plăcută, adică firea cea dumnezeiască și fericită, se poate privi, se poate contempla numai de cel ce are curățită mintea.” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXIX, V, în PSB, vol. 17, p. 242)

„*Gustați și vedeți că bun este Domnul* (Ps., 33, 8).

(...) Psalmistul a spus: *Gustați*; n-a spus: *Îmbuibăți-vă*; pentru că acum cunoaștem în parte și vedem adevărul ca prin oglindă și ghicitură (I Cor., 13, 12), dar va veni vremea când arvuna de acum și gustarea aceasta a harului ne va duce la desfătarea cea desăvârșită. După cum pe cei care sufăr de stomac, care n-au poftă de mâncare și resping mâncărurile, doctorii îi vindecă de boala lor deșteptându-le pofta prin vreun condiment pus în mâncăruri, încât simțul gustului este excitat de acest condiment și face să le sporească pofta de mâncare tot mai mult, tot așa și cu Cuvântul adevărului. *Însăși experiența Cuvântului adevărului*, spune psalmistul, *vă îndeamnă ca pofta să vă fie mereu fără sațiu. De aceea gustați, ca să fiți fericiți, flămânzind și însetând pururea de dreptate.*” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXVI, VI, în PSB, vol. 17, p. 270)

„Nu oricine poate ajunge la desăvârșirea dragostei, nici nu poate cunoaște *pe Cel cu adevărat iubit*, ci numai cel ce s-a dezbrăcat de omul cel vechi, cel stricat de poftele înșelăciunii și s-a îmbrăcat în omul cel nou, cel reînnoit întru cunoștință, după chipul Ziditorului (Efes., 4, 22-24). Cel care iubește banii și rămâne uimit în fața frumuseții stricăcioase a trupurilor, cel care iubește nespus de mult slava aceasta mică a lumii, cel care-și cheltuiește puterea dragostei în lucrurile care nu se cuvin, acela a rămas orb pentru privirea Celui Care este în realitate *Cel iubit*.” (Omilia la Psalmi, omilia la Psalmul XLIV, II, în PSB, vol. 17, p. 285)

„După cum ochii trupului, când stau departe, înțeleg puțin din cele văzute, dar dacă se apropie de obiectele la care se uită înțeleg clar pe cele ce le văd, tot așa și cu privirea cu ochii minții: cel care nu-i apropiat, prin fapte, de Dumnezeu nu poate vedea lucrurile lui Dumnezeu cu ochii curați ai minții”. (Omilia la Psalmi, omilia la Psalmul XLV, VII, în PSB, vol. 17, p. 306)

„Atâta vreme cât ne îndeletnicim cu lucrurile din afara lui Dumnezeu, nu putem cuprinde cunoașterea lui Dumnezeu. Care om, îngrijindu-se de cele ale lumii și afundându-se în ispitele trupului, poate să fie cu luare aminte la cuvintele despre Dumnezeu și să fie îndestulător de pregătit pentru contemplarea unor lucruri atât de mari? Nu vezi că este înăbușit de spini cuvântul care a căzut între spini? (Matei, 13, 7). Spini sunt plăcerile trupului, bogăția, slava și grijile lumești. Cel ce simte nevoia cunoașterii lui Dumnezeu va trebui să fie în afară de toate acestea, să se scape de patimi și așa să primească cunoașterea lui Dumnezeu. Cum poate intra ideea de Dumnezeu într-un suflet care-i strâmtorat de gândurile care-l stăpâneau mai dinainte?” (Omilia la Psalmi, omilia la Psalmul XLV, VIII, în PSB, vol. 17, pp. 306-307)

„Luarea aminte și studierea atentă a propriei tale persoane te va conduce și la cunoașterea lui Dumnezeu. Dacă iei aminte la tine însuși nu mai ai nevoie să descoperi pe Creator în celelalte creaturi; vei contempla în tine însuși, ca într-un microcosmos, marea înțelepciune a Creatorului tău. Din sufletul tău necorporal vei cunoaște că și Dumnezeu este necorporal; că nu e circumscris în spațiu, pentru că nici mintea ta nu avea mai înainte ședere în spațiu, ci ajunge în spațiu prin unirea sa cu trupul. Vei crede că Dumnezeu este nevăzut, gândindu-te la sufletul tău; că și el nu poate fi văzut cu ochii trupului. Da, sufletul n-are nici culoare, nici formă, nici nu poate fi definit prin vreo caracterizare materială, ci se cunoaște numai din funcțiunile sale. Tot așa și Dumnezeu; nu căuta să-L înțelegi cu ajutorul ochilor, ci, îngăduindu-i minții credința, caută să ai o înțelegere spirituală despre El!” (Omilia și cuvântări, omilia a III-a la cuvintele: „Ia aminte de tine însuși”, VII, în PSB, vol. 17, pp. 373-374)

„Oile Mele, spune Domnul, *ascultă glasul Meu* (Ioan, 10, 27). Iată cum se cunoaște Dumnezeu! Din ascultarea poruncilor Lui, din săvârșirea poruncilor, pe care

le-am auzit. Cunoașterea lui Dumnezeu e aceasta: păzirea poruncilor lui Dumnezeu!” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIII-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 587)

„Ți-i de ajuns să știi că Hristos este păstor bun (Ioan, 10, 11), că și-a pus sufletul Său pentru oi (Ioan, 10, 15). Aceste margini are cunoașterea lui Dumnezeu. A căuta să cunoști cât este de mare Dumnezeu, care este măsura Lui, în ce fel este ființa Lui și altele asemenea este primejdios pentru cel ce întreabă și cu neputință de răspuns pentru cel întrebat. Tăcerea este leacul unor astfel de întrebări.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIII-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 587)

DUMNEZEU (existența lui Dumnezeu – argumentul cosmologic)

„Poți admira pe arhitect după opera sa, precum și pe făurar sau pe țesător.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia I, VII, în PSB, vol. 17, p. 78)

„Din frumusețea celor văzute să înțelegem pe Cel Care-i mai presus de frumusețe, iar din măreția celor care cad sub simțurile noastre și din corpurile acestea mărginite din lume să ne ducem cu mintea la Cel nemărginit, la Cel mai presus de măreție, Care depășește toată mintea cu mulțimea puterii Sale.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia I, XI, în PSB, vol. 17, p. 83)

„Dacă te uiți la cer, spune psalmistul, și la ordinea din el, cerul îți este conducător credinței; arată în el însuși pe Meșterul Care l-a făcut. Dacă te uiți la frumusețile de pe pământ, iarăși și prin ele ți se mărește credința în Dumnezeu. Că n-am crezut în Dumnezeu văzându-L cu ochi trupești, ci prin puterea minții Îl vedem pe Cel nevăzut din cele văzute. (...) dacă te uiți bine la piatră, vei vedea că și ea îți face dovada Celui Care a făcut-o. Chiar furnica, chiar țânțarul, chiar albina. Adeseori, chiar în lucrurile cele mici se arată înțelepciunea Creatorului”. (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXII, III, în PSB, vol. 17, pp. 249-250)

DUMNEZEU (existența lui Dumnezeu – argumentul moral)

„Dacă nu este cineva care să conducă lumea, dacă nu este cineva care să răsplătească după merit cele săvârșite în viață, cine-i mai poate împiedica să asuprească pe sărac, să ucidă pe orfani, să omoare pe văduvă și pe străin, să facă orice faptă nelegiuită și să se murdărească cu patimi necurate și ticăloase și cu toate poftele dobitocești?” (*Omilii și cuvântări*, omilia a IX-a, I, în PSB, vol. 17, p. 435)

DUMNEZEU (atribute - aseitatea)

„În general, dacă vrea cineva să învețe adevărul celor spuse de noi, să se cerceteze pe sine dacă poate duce ce înseamnă termenul *nenăscut* când vrea să înțeleagă ceva despre Dumnezeu. Căci eu văd că, atunci când îmi îndrept mintea spre veacurile viitoare, spunem că Cel ce nu e hotărnicit cu viața de nici o margine e nesfârșit. Așa și când ne suim cu gândurile mai sus de veacuri și, furișându-ne în necuprinderea vieții lui Dumnezeu ca în largul unui hău, neputând să prindem nici un început de unde a apărut, ci înțelegând că viața lui Dumnezeu e pururea în afară de

înțelegere și o depășește, spunem despre Acesta Care nu are început al vieții că e nenăscut. Căci acesta e sensul nenașterii, a nu avea din altă parte începutul existenței”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul întâi, p. 65)

DUMNEZEU (attribute - atotprezența)

„Căci unde m-aș putea duce, Doamne, ca să pot trăi departe de Tine, să nu trăiesc cu Tine și să nu-ți slujesc Ție”? (*Epistole*, epistola 150, II, în PSB, vol. 12, p. 336)

DUMNEZEU (attribute – dreptatea lui Dumnezeu și mila Lui)

„*Milostiv este Domnul și drept* (Ps., 114, 4). Pretutindeni Scriptura unește dreptatea cu îndurările lui Dumnezeu, ca să ne învețe că nici mila lui Dumnezeu nu este lipsită de judecată și nici judecata nu este lipsită de milă. Dar chiar când miluiește, Dumnezeu măsoară celor drepti, cu judecată, îndurările Sale; iar când judecă, ne judecă, gândindu-Se la slăbiciunea noastră; și ne răsplătește mai mult cu iubirea Sa de oameni decât cu măsurarea cea deopotrivă.” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul CXIV, III, în PSB, vol. 17, p. 342)

DUMNEZEU (attribute – bunătatea)

„Căci după cum natura mierii nu se poate înfățișa celor necunoscători, prin cuvinte, ci numai prin gustul care vine de pe urma simțirii, tot asemenea nici bunătatea Cuvântului dumnezeiesc nu se poate preda în chip clar prin învățături, dacă nu muncind din ce în ce mai mult dogmele adevărului, vom putea, cu experiență proprie, să înțelegem bunătatea Domnului”. (*Comentarii la Psalmi*, comentariu la psalmul XXXIII, în col. *Izvoarele Ortodoxiei*, Editura Librăriei Teologice, București, 1939, p. 181)

DUMNEZEU (despre expresiile „Dumnezeu pășește”, „pântecele lui Dumnezeu” etc.)

„Sunt multe și diferite chipuri omenești la Dumnezeu și nu presupunem pentru aceasta că Dumnezeu este om, după cum, dacă auzim de Persoană (Față), nu înțelegem ochi, urechi, mâini și picioare. Nici nu vrea să spună că Dumnezeu șade în cer ca pe scaun și pășește pe pământ ca pe un așternut al picioarelor Lui, ci ca supus puterii dumnezeiești. Așa, iarăși, de vei auzi de pântece la Dumnezeu, nu te speria, gândindu-te la ceva trupesc, ci, înțelegând ceva duhovnicesc, vei culege ceva mai bun, descoperindu-ți-se luminat însăși nașterea lui Dumnezeu din El. Așa, iarăși, auzind de mâinile lui Dumnezeu, facerea Lui o face cunoscută limpede, iar urechea – auzul Lui, ochii – vederea Lui, aripile – acoperământul Lui. Așijderea și celelalte toate, fiecare în parte își păstrează înțelesul drept despre Dumnezeu, dar mai ales pentru cei ce cred drept. Deci folosirea numelor este pentru oameni pentru cunoaștere și deosebirea ființelor sau și a lucrurilor și a celor ce se înțeleg în jurul ființelor. Deci să nu te uimească pântecele la Dumnezeu, pentru că nici mână nu are sau celelalte spuse înainte!” (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 198)

DUMNEZEU (numele lui Dumnezeu)

„Se zice că numele lui Dumnezeu este sfânt; negreșit nu pentru că ar avea în silabele numelui o putere sfințitoare, ci pentru că orice însușire a lui Dumnezeu și orice idee, care este gândită în chip deosebit despre El, este sfântă și curată”. (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXII, X, în PSB, vol. 17, p. 260)

„Scriptura inspirată de Dumnezeu folosește după trebuință mai multe nume și cuvinte ca să prezinte o parte a slavei dumnezeiești; și aceasta în mod obscur.” (*Cuvânt despre credință*, cap. III, în PSB, vol. 18, p. 91)

DUMNEZEU (numirile atribuite de noi lui Dumnezeu)

„Nu există nici un nume care să cuprindă destul firea lui Dumnezeu, să-L vestească îndeajuns. Cu cât adunăm o înțelegere mai multă și felurită prin fiecare însemnare, cu atât e obscură cu totul și foarte mică față de întreg. Așadar, între numele spuse despre Dumnezeu, unele sunt arătătoare a cele ce are Dumnezeu, iar altele dimpotrivă, a cele ce nu are Dumnezeu. De la acestea două ne vine un indiciu despre Dumnezeu, de la tăgăduirea celor improbabile și de la mărturisirea celor ce sunt ale Lui⁵. După cum, atunci când Îl numim nestricăcios, spunem cu putere nouă înșine sau celor ce ne ascultă că *Nu socoti să fie întemeiat Dumnezeu pe stricăciune*. Iar când Îl numim nevăzut – că *Nu socoti că El este prins de vederea ochilor*. Și când Îl numim fără de moarte – că *Nu cugeta că se apropie moartea de Dumnezeu*. Așa și când Îl numim nenăscut – că *Nu socoti că e legată vreo cauză sau obârșie de existența lui Dumnezeu*. Și, în general, învățăm din fiecare din acestea să nu cădem în înțelegeri necuvenite atunci când gândim la Dumnezeu. Așadar, ca să cunoaștem caracteristica deosebită a lui Dumnezeu, interzicem unii altora în privința rațiunilor despre Dumnezeu să nu ducem mintea la cele ce nu trebuie ca să nu cugete cumva oamenii că Dumnezeu este ceva stricăcios sau ceva din cele văzute, sau ceva din cele făcute. Așa încât prin toate aceste nume negative, cum ar fi o tăgăduire a ceea ce-i străin, gândirea noastră este îndreptată și înlătură cugetările despre cele ce nu le are El. Iarăși, spunem că Dumnezeu e bun, drept, Creator și Judecător și altele ca acestea. Deci, precum cuvintele însemnau la acelea ceva de înlăturat și negativ din cele străine de Dumnezeu, așa aici însemnează un atribut și un fel de a fi din cele familiare lui Dumnezeu și contemplate pe potrivă despre El. Așadar, din fiecare chip al denumirilor învățăm fie despre cele ce sunt ale Lui, că le are, fie despre cele ce nu sunt ale Lui, că nu le are. Nenașterea însemnează ceea ce nu are, căci arată că nu este la Dumnezeu naștere⁶”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul întâi, pp. 56-57)

5 Tâlcuirea Pr. Lavrentie: Așadar tăgăduim ceea ce nu-i potrivit lui Dumnezeu și mergem pe urmele Lui, ale caracteristicilor Lui. În felul acesta ne ferim de rătăcire și ne apropiem de Dumnezeu.

6 Tâlcuirea Pr. Lavrentie: Chiar dacă e un termen negativ, nenașterea e un atribut al lui Dumnezeu. Însă, dacă ne raportăm la ființa Lui, atunci nu poate fi indicată prin nenaștere. De altfel, ființa lui Dumnezeu e inexprimabilă, neputând fi cuprinsă în cuvinte. Altfel ar fi mai prejos decât cuvintele, ar fi creată. Dar creatura (cuvintele) nu poate cuprinde necreatul. De aceea Dumnezeu rămâne mai presus de orice, mai presus și de cuvinte.

DUMNEZEU (Lumina divină)

„Strălucirile frumuseții lui Dumnezeu sunt într-un tot de nespus și de nepovestit; cuvântul nu le poate înfățișa, auzul nu le poate primi. Fie că ai vorbi despre luminile strălucitoare ale luceafărului de dimineață – Venus – fie că ai vorbi despre strălucirea lunii de pe cer, fie că vorbești despre lumina soarelui, toate sunt nimic față de icoana slavei lui Dumnezeu și sunt cu mult mai îndepărtate în comparație cu adevărata lumină, decât este o noapte profundă, tristă și întunecoasă, fără lună, în comparație cu cea mai curată lumină a unei amiezi.

Această frumusețe nu se poate vedea cu ochii trupești, dar se poate înțelege cu mintea și cu inima. Dacă această lumină divină a luminat cu strălucirea ei pe careva dintre sfinți, le-a și lăsat în sufletul lor boldul înțepător al dorinței de a iubi pe Dumnezeu”. (*Despre poruncile lui Dumnezeu și despre împlinirea poruncii de a iubi pe Dumnezeu*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXV (1983), Nr. 7-8, p. 489)

„Puterea dumnezeiască se arată în trupul omenesc pe care l-a primit Domnul Hristos, întocmai ca o lumină prin niște foi de geamuri, strălucind (puterea divină) în cei care au ochii inimii curați.

Să dea Dumnezeu ca și noi să fim aflați împreună cu aceștia, ca, având fața noastră neacoperită de voalul păcatului, să putem privi clar ca într-o oglindă slava Domnului, pentru ca și noi înșine să ne prefacem în aceeași asemănare din mărire în mărire (II Cor., 3, 18) prin harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 979)

„*Apropiați-vă de el și luminați-vă și fețele voastre nu se vor rușina* (Ps. 33, 5). Îndeamnă aici să se apropie de Domnul cei ce stau într-un întuneric și în umbra morții și să se atingă de razele Dumnezeirii Lui, pentru ca iluminați de adevăr, prin această atingere să primească în ei lumina Lui.

Căci după cum lumina aceasta simțită nu răsare pentru toți în același fel, ci numai celor care au ochi și priveghează și care pot să se bucure de prezența soarelui fără nici o piedică, tot asemenea și Soarele dreptății: *Lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul ce vine în lume* (Ioan 1, 9), nu hărăzește tuturor splendoarea ei, ci numai celor care duc o viață demnă de El”. (*Comentarii la Psalmi*, comentariu la psalmul XXXIII, în col. *Izvoarele Ortodoxiei*, Editura Librăriei Teologice, București, 1939, p. 176)

DUMNEZEU (iubirea lui Dumnezeu pentru noi)

„Pentru tine, Dumnezeu între oameni (Ioan, 1, 14); pentru tine, împărțirea Duhului (Evr., 2, 4; Fapte, 2, 3); pentru tine, nimicirea morții (I Cor., 15, 26, 55); pentru tine, nădejdea învierii (I Cor., 15, 12, 22); pentru tine, poruncile dumnezeiești, care-ți desăvârșesc viața; pentru tine, calea către Dumnezeu, prin îndeplinirea poruncilor (Matei, 19, 17, 21); pentru tine, pregătită împărăția cerurilor (Matei, 25, 34); pentru tine, cununile dreptății (II Tim., 4, 8) găsite ție, celui ce pentru virtute nu

fugi de ostenele virtuții.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a III-a la cuvintele: „la aminte de tine însuși”, VI, în PSB, vol. 17, pp. 372-373)

„Ne-a adus de la neființă la ființă; ne-a cinstit cu rațiune; ne-a dăruit meseriile ca ajutoare ale vieții; ne scoate hrana din pământ (Ps., 103, 16); ne-a dat animale ca să ne slujească (Fac., 1, 28); pentru noi ploile; pentru noi soarele; pentru noi frumusețile munților și ale șesurilor; pentru noi sunt pregătite retragerile din înălțimile munților; pentru noi curg râurile; pentru noi izvorăsc izvoarele; pentru noi se întinde cât vezi cu ochii marea pentru a face comerț; pentru noi bogățiile din mine și tot felul de desfătări. Toată creația ne oferă daruri, datorită harului bogat și îmbelșugat făcut nouă de Dumnezeu, Binefăcătorul nostru.

Dar pentru ce să vorbim de binefacerile cele mici ale lui Dumnezeu? Pentru noi, Dumnezeu între oameni (Bar., 3, 38); pentru trupul cel stricat *Cuvântul S-a făcut trup și a locuit între noi* (Ioan, 1, 14); cu noi, cei nerecunoscători, Binefăcătorul; la cei ce locuiesc în întuneric (Isaia, 9, 2; Matei, 4, 16), Soarele dreptății (Mal., 4, 2); pe cruce, Cel fără patimă; în moarte, Viața (Ioan, 11, 25; 1, 4); în iad, Lumina (Ioan, 1, 4); pentru cei căzuți, învierea (Ioan, 11, 25), duhul înfierii (Rom., 8, 15), împărțirea darurilor, făgăduința cununilor și toate celelalte, pe care nici nu-i ușor să le numeri, pentru care sunt potrivite cuvintele profetului: *Ce vom da în schimb Domnului, pentru toate câte ne-a dat nouă?* (Ps., 115, 3).” (*Omilii și cuvântări*, omilia a V-a la Mucenița Iulita, VI-VII, în PSB, vol. 17, p. 394)

„Dacă din natură avem (e vorba de natura umană – n.n.), deci, atâta bunăvoință și iubire față de binefăcători și ne dăm toată osteneală, ca să le răsplătim binefacerile ce ne-au făcut, ce cuvânt poate să înfățișeze în mod demn darurile lui Dumnezeu? Pentru că acestea sunt atât de multe, încât nu se pot număra; și ele sunt atât de mari și în așa fel, încât și unul singur este de ajuns ca să ne facă să datorăm toată recunoștința Celui care l-a dat”. (*Regulile mari*, cap. II, î. 2, r. II, în PSB, vol. 18, p. 222)

„Nu vom vorbi, deci, despre răsăritul soarelui și despre cursul lunii, despre temperatura aerului, despre schimbarea anotimpurilor anului, despre apa care cade din nori și cea care izvorăște din pământ, chiar despre mare și întreg pământul, despre cele ce cresc din pământ, despre vietățile ce trăiesc în ape, despre păsările și insectele din aer, despre nenumăratele feluri de vietăți, toate câte au fost întocmite pentru slujirea vieții noastre. Vom vorbi, totuși, despre ceea ce nu putem trece cu vederea și nici nu-i cu putință să tănuiască cineva care are minte sănătoasă și judecată dreaptă, despre care este încă mult mai cu neputință de a vorbi în mod demn: că Dumnezeu l-a creat pe om după chipul și asemănarea Sa, l-a învrednicit de cunoașterea Sa, l-a înzestrat, mai presus de toate vietățile, cu rațiune, i-a îngăduit să se desfăteze de nespusele frumuseți ale paradisului și l-a pus stăpân peste toate câte se află pe pământ; și apoi, când, fiind înșelat de șarpe, a căzut în păcat și prin păcat în moarte și toate urmările legate de ea, Dumnezeu nu l-a lăsat fără să-i poarte de grijă; ci i-a dat, la început, o lege ca să-l ajute, a rânduit (apoi) îngeri ca să-l păzească și să-l îngrijească, a trimis profeți ca să mustre răutatea și să învețe virtutea, a pus stavilă

pornirilor spre răutate prin amenințări; prin promisiuni i-a trezit dorința spre cele bune; a arătat mai înainte, de multe ori, sfârșitul răutății și al virtuții cu exemplele diferitelor persoane, ca să se învețe alții; și în ciuda tuturor acestora și a celor asemănătoare nu Și-a întors fața de la noi când am stăruit în neascultare. Căci bunătatea Domnului nu ne-a părăsit și iubirea Lui față de noi n-am putut s-o împiedicăm; dimpotrivă, cu toate că am ofensat pe Binefăcător cu indiferența noastră față de darurile Lui, am fost rechemăți din moarte și am obținut iarăși viața prin Însuși Domnul nostru Iisus Hristos. Prin aceasta și felul binefacerii devine mult mai minunat: *Căci în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire a socotit a fi întocmai cu Dumnezeu, ci S-a golit pe Sine, chip de rob luând* (Fil., 2, 6-7).

Chiar slăbiciunile noastre le-a luat asupra Sa (Hristos) și bolile noastre le-a purtat și a fost rănit pentru noi, ca prin rănila Lui să ne vindecăm noi (Isaia 53, 15); El ne-a răscumpărat din blestem (Gal., 3, 13), făcându-Se pentru noi blestem; și a suferit cea mai necinstită moarte pentru noi, spre a ne readuce la o viață glorioasă. Și nu s-a mulțumit cu faptul că, fiind morți ne-a făcut vii, ci ne-a dat și demnitatea dumnezeirii și ne-a pregătit locurile de odihnă veșnică, care întrec în mărimea bucuriei toată cugetarea omenească. *Așadar cu ce vom răsplăti Domnului pentru toate câte ne-a dat nouă?* (Ps., 115, 3). El este însă atât de bun încât nu cere nici o răsplătire, ci se îndestulează numai dacă este iubit pentru cele ce a dat. Când cuget toate acestea (ca să-mi exprim simțămintele mele libere), cad într-o oarecare frică și extaz înfricoșător, ca nu cumva neluând în seamă rațiunea, sau prin îndeletnicirea cu lucruri deșarte, să cad din iubirea lui Dumnezeu și să devin spre rușine lui Iisus Hristos. Căci cel care acum ne înșală și se silește cu toată iscusința vicleniei sale ca prin amăgiri lumești să pricinuiască în noi uitarea de Binefăcătorul nostru, prigonindu-ne spre pierirea sufletelor noastre și dând asalturi asupra-ne, (acela) va aduce atunci disprețul nostru înaintea Domnului ca o rușine și se va mândri cu neascultarea și căderea noastră; el care nici nu ne-a creat, nici n-a murit pentru noi, ne-a făcut, totuși, să-l urmăm într-o neascultare și în călcarea poruncilor lui Dumnezeu. Această ofensă împotriva Domnului și această trufie a vrăjmașului îmi pare mai grea decât pedepsele cele din gheenă; căci (prin acestea), dăm dușmanului materie pentru mândrie și ocazie să se ridice împotriva Aceluia Care a murit pentru noi și a înviat și Căruia tocmai pentru aceasta Îi datorăm mai mult, precum este scris (Rom., 8, 12). Numai atât despre iubirea lui Dumnezeu. Fiindcă scopul, cum am amintit mai înainte, n-a fost să spun toate, căci este cu neputință”. (*Regulile mari*, cap. II, î. 2, r. III-IV, în PSB, vol. 18, pp. 223-224)

„Nu este cu putință însă, chiar dacă am vrea, să trecem cu vederea un fapt, și anume, nu este cu putință, pentru cel care are o minte sănătoasă și o rațiune lipsită cu totul de vicleșug, să treacă sub tăcere harul sau favoarea de care l-a învrednicit Dumnezeu pe om; este și mai cu neputință însă, să vorbești după vrednicie, despre faptul că Dumnezeu a făcut pe om după chipul și asemănarea Sa și l-a învrednicit de cunoașterea Sa și l-a împodobit cu rațiune, deosebit de toate viețuitoarele, și i-a dat putința să se desfăteze de frumusețile de nedescris ale Raiului și l-a așezat conducător peste toate cele de pe pământ; după aceea, cu toate că omul a fost înșelat de șarpe și a

căzut în păcat și prin păcat a ajuns la moarte și la cele ce sunt în legătură cu moartea, Dumnezeu nu l-a privit cu dispreț.

Chiar după ce omul a săvârșit păcatul, Dumnezeu i-a dat ca ajutor Legea, a rânduit pe îngeri pentru paza și grija față de Lege, a trimis profeții pentru combaterea viciului și pentru învățarea virtuții și a oprit pornirile către viciu prin amenințări, a atârnat zelul pentru cele bune, prin făgăduințe și a arătat clar scopul fiecăruia în parte, adesea prin persoane diferite, luând pilde din viața ușoară de mai înainte pentru povățuirea altora. Totuși, după toate aceste lucrări săvârșite de Dumnezeu pentru noi, în toate chipurile, stăruim încă în neascultare. Dumnezeu însă, nu și-a întors fața de la noi și nu ne-a lipsit de darurile Sale.

Noi n-am fost îndepărtați de la bunătățile Stăpânului, nici n-am oprit dragostea Lui față de noi, chiar dacă am batjocorit pe Binefăcătorul prin purtarea noastră, cu nepăsare față de darurile Sale de mare preț. Ceva mai mult, noi am fost chemați din nou de la moarte și am fost renăscuți de către Însuși Domnul nostru Iisus Hristos. Caracterul binefacerii divine stârnește un sentiment de admirație mai mare: *Căci, El, fiind în chipul lui Dumnezeu, n-a socotit o răpire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând* (Filipeni 2, 6-7).

Și El a luat asupra-Si slăbiciunile noastre, și S-a împovărat cu suferințele noastre, pentru ca prin suferințele Lui, noi să ne vindecăm (Isaia 53, 4).

Și iarăși: *El ne-a răscumpărat din blestem, făcându-Se pentru noi blestem* (Gal., 3, 14) și a suportat moartea cea mai rușinoasă, ca să ne ducă pe noi la viața cea întru slavă. Și El nu s-a mulțumit numai să cheme pe cei morți la viață, dar a dăruit cu dragoste vrednicia Dumnezeirii Sale și a pregătit odihna cea veșnică, întrecând orice cugetare omenească, prin măreția bucuriei venită din partea Sa. *Ce vom răsplăti Domnului pentru toate câte ne-a dat nouă?* (Ps., 115, 3). Domnul este așa de bun, încât nu cere nici o răsplată, ci este mulțumit numai dacă este iubit de către cei cărora le-a dăruit darurile divine.

Când îmi amintesc toate acestea (ca să-mi mărturisesc starea mea sufletească), eu cad într-o oarecare spaimă religioasă și într-o răpire sufletească înfricoșătoare, ca nu cumva, îndepărtându-mă de dragostea față de Dumnezeu, dintr-o neatenție a minții mele sau din cauza unor preocupări deșarte, să devin ocară și rușine pentru Hristos”. (*Despre poruncile lui Dumnezeu și despre împlinirea poruncii de a iubi pe Dumnezeu*, în rev. Mitropolia Olteniei, Anul XXXV (1983), Nr. 7-8, p. 492)

„Nu și-a întors fața Sa de la noi, când, înstrăinați, rătăceam în felurite păcate, ci tocmai când moartea era gata să ne înghită, El ne-a chemat la viața veșnică și când, necunoscători față de binefacerile Lui, noi ne înstrăinam de El, atunci, ca un părinte prea îndurerat, ne-a căutat; cu toate că stătea în scaunul cel mai înalt al slavei, s-a coborât pe pământ pentru noi, încât a luat chip de rob”. (*Despre iubirea față de Dumnezeu*, în vol. *Învățătură către fiul duhovnicesc*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007, pp. 20-21)

DUMNEZEU (vederea lui Dumnezeu)

„*Cel care M-a văzut pe mine a văzut pe Tatăl* (Ioan 14, 19), desigur (n-a văzut) figura, nici forma (Tatălui), pentru că natura divină este mai presus de orice compoziție; a văzut, însă, bunătatea Lui, care ține de esența Lui, esență care este asemenea și egală cu a Acestuia (a Fiului), mai mult chiar, este considerată identică în Tatăl și în Fiul”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. VIII, în PSB, vol. 12, p. 37)

„... omul nu poate să vadă fața lui Dumnezeu și să trăiască (Ieș., 33, 20), dar îngerii celor mici din Biserică văd fața Tatălui nostru cel din ceruri (Matei, 18, 10). Acum, pentru că suntem înconjurați de slăbiciunea trupului, nu este cu neputință să cuprindem priveliștea arătării celei slăvite; dar îngerii, pentru că n-au acoperământ asemănător cu trupul nostru, nu sunt de nimic împiedicați să privească neconținut fața slavei lui Dumnezeu. Deci și noi, când vom fi fii ai învierii, atunci vom fi învredniciți de cunoașterea lui Dumnezeu față către față. Atunci, dreptii vor fi învredniciți de bucuria privirii chipului lui Dumnezeu.” (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXVI, XI, în PSB, vol. 17, p. 277)

DUMNEZEU (vorbirea despre Dumnezeu)

„După cum unui picior strâmb nu i se potrivește o încălțăminte dreaptă, tot așa nici lauda lui Dumnezeu nu se potrivește inimilor stricate. După părerea mea, de aceea Domnul le-a luat demonilor puterea de a-L face cunoscut, pentru că nu este potrivit ca demonii să vorbească de Mântuitorul. Pavel ceartă duhul cel pitonicesc (Fapte, 16, 18), ca să nu fie recomandat el, sfântul, de un duh necurat. Același înțeles îl au și cuvintele: *Dumnezeu a zis păcătosului: Pentru ce povestești tu dreptățile Mele?* (Ps., 49, 17). Să căutăm, dar, să fugim de orice lucru strâmb și sucit și să ne îndreptăm mintea noastră și puterea de judecată a sufletului după canonul cel drept ca, ajungând drepti, să ni se îngăduie să laudăm pe Domnul.” (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXII, I, în PSB, vol. 17, p. 247)

„Dacă, deci, mintea noastră este mai prejos de înțelegerea măreției lui Dumnezeu, iar cuvântul este mai prejos și decât mintea, nu este, oare, neapărat trebuință de tăcere, ca nu cumva prin slăbiciunea cuvintelor să punem în primejdie minunea vorbirii despre Dumnezeu?

Dorința de a slăvi pe Dumnezeu este însămânțată în chip firesc în toți cei înzestrați cu darul vorbirii; dar toți sunt la fel de neputincioși a vorbi după vrednicie despre Dumnezeu. În râvna pentru evlavie ne deosebim unul de altul; dar nimeni nu-i așa de orbit, încât să se înșele pe el însuși atât de mult, încât să considere că s-a urcat pe cel mai înalt pisc al înțelegerii lui Dumnezeu, ci, cu cât va vedea că propășește în cunoașterea lui Dumnezeu, cu atât mai mult va simți neputința lui. Aceasta a simțit-o Avraam; aceasta a simțit-o Moise. Când au putut să vadă pe Dumnezeu, atât cât e cu putință unui om să-L vadă, mai ales, atunci s-au socotit pe ei înșiși o nimica. Avraam s-a numit pământ și cenușă (Fac., 18, 27), iar Moise a

spus că este slab la glas și zăbavnic la limbă (Ieș., 4, 10), că vedea slăbiciunea limbii lui, care nu putea sluji măreției celor gândite de mintea sa.

Totuși, pentru că urechile voastre s-au deschis acum pentru auzirea vorbirii despre Dumnezeu, iar Biserica nu-i sătulă niciodată de astfel de auziri, adevărind cuvântul Ecclesiastului, că *nu se satură urechea de a auzi* (Ecl., 1, 8), este de neapărată trebuință să grăiască după putere.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a, I, în PSB, vol. 17, p. 509)

„Voi vorbi, dar, despre Dumnezeu nu atât cât este și ce este Dumnezeu, ci cât ne este nouă cu puțință”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a, I, în PSB, vol. 17, p. 509)

DUMNEZEU (sălășluirea lui Dumnezeu în noi)

„... căci după cum atunci când prinzi una din marginile unui stejar, automat tragi și pe cealaltă, tot așa când tragi Duh ... prin El tragi în același timp și pe Fiul, și pe Tatăl. Dacă înțelegi cu adevărat pe Fiul, Îl vei vedea din amândouă părțile, El va aduce, pe de-o parte, pe Tatăl și din cealaltă pe Duhul Său propriu. Într-adevăr, Cel Care e mereu în Tatăl, Acela nu va putea fi rupt de Tatăl și nu va fi niciodată despărțit de Duhul Său, Care lucrează totul în toți. Și tot așa, dacă primești pe Tatăl, prin puterea Lui primești în același timp și pe Fiul și pe Duhul, pentru că nu-i cu puțință în nici un fel să-ți închipui o întrerupere sau o împărțire în așa fel încât Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărțit de Fiul, ci concepi în același timp în Ei o comunitate și o deosebire negrăită și cumva neînțeleasă, fără ca deosebirea ipostaselor să rupă continuitatea ființei, fără ca această comunitate de substanță să elimine particularitatea semnelor distinctive”. (*Epistole*, epistola 38, IV, în PSB, vol. 12, pp. 181-182)

„Nici păcatelor să nu le dăm timp, nici dușmanului să nu-i lăsăm loc în inimile noastre, ca Dumnezeu să locuiască în noi, prin o neconținută aducere-aminte de El”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a III-a, X, în PSB, vol. 17, p. 109)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (mărturisire de credință în Sfânta Treime)

„Asigur pe oricare om care mărturisește pe Hristos, însă tăgăduiește pe Dumnezeu, că Hristos nu-i va folosi la nimic; (asigur) pe cel care invocă pe Dumnezeu, iar pe Fiul îl tăgăduiește, că zadarnică este credința lui; (asigur) pe cel care lasă la o parte pe Duhul, că va fi zadarnică credința lui în Tatăl și în Fiul și că nu poate s-o aibă pe aceasta dacă lipsește (credința) în Duhul. Pentru că cel care nu crede în Fiul nu crede nici în Tatăl. *Precum că nu poate să spună (cineva) că Iisus este Domnul, decât în Duhul Sfânt* (I Cor., 12, 3). Și pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut

vreodată, afară de (Fiul) Unul-Născut, Care se află în sânurile Tatălui (și pe Care) nouă ni L-a descoperit (Ioan I, 18). Acesta⁷ nu este capabil (să aducă) nici cult adevărat. Pentru că nu este posibil să adore (cineva) pe Fiul decât numai în Duhul Sfânt, nici nu este posibil să invoce cineva pe Tatăl decât numai în Duhul înfierii”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 11, în PSB, vol. 12, p. 42)

„Credeți în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt. Nu trădați această comoară! În Tatăl, Care e începutul a toate; în Fiul, Cel Unul-Născut, născut din Tatăl, Dumnezeu adevărat, desăvârșit din Cel desăvârșit, Icoana cea vie, Care reflectă în El pe Tatăl întreg; în Duhul Sfânt, Care-și are existența din Tatăl, fiind izvorul sfințeniei, Putere dătătoare de viață, Har care desăvârșește, prin Care omul e înfiat și ceea ce era muritor devine nemuritor, unit cu Tatăl și cu Fiul în toate, în mărire și în veșnicie, în putere și în împărăție, în stăpânire și în dumnezeire, cum mărturisește și tradiția Sfântului Botez”. (*Epistole*, epistola 105, în PSB, vol. 12, p. 286)

„Fiul nu e străin, nici Duhul nu e diferit de Dumnezeu Fiul, nu sunt despărțiți prin locuri, nu sunt cuprinși de veacuri, nici nu sunt măsurăți prin intervale. N-a fost lipsit vreodată Fiul de Tatăl, nici Duhul de Fiul, ci a fost dintotdeauna aceeași Treime neschimbată și nemodificată. Fiul nu e Tată, ci Tatăl e Născătorul Fiului după cum e mintea părintele cuvântului, ca puterea celui puternic, după cum naște înțeleptul înțelepciunea, ca Ipostas cu caracteristici proprii. Iar Fiul este dintotdeauna Fiu, fiind pururea ca înfățișare a lui Dumnezeu, pentru că Fiul este chip firesc al lui Dumnezeu. Dar și Duhul se spune că este chip al Fiului și Duhul lui Dumnezeu este numit și deget al lui Dumnezeu, și Duh al lui Dumnezeu, și grai al gurii, și duh bun și drept și stăpânitor, și duh de putere, și Domn, și Dumnezeu, ca și Cuvântul. Căci, dacă Duhul întărește cu Dumnezeu Cuvântul puterile cerurilor, cum să fie diferit? Cei ce-L primesc sunt temple ale lui Dumnezeu, Care este numit și duh al gurii lui Dumnezeu și Se arată a fi pricină a creației cu Cuvântul, Care lucrează toate ca Dumnezeu după cum voiește, după cum zice Apostolul, Duhul înfierii, pricinuitorul eliberării, Care suflă unde vrea dumnezeiește, pe Care Domnul a toate Îl numește lămurit și Duh al adevărului, Care S-a coborât peste El din cer în chip de porumbel, Care a sfințit trupul Domnului cu putere, Care umple lumea, Care este de față în tot locul ca Dumnezeu și Care este nedespărțit pururea de Dumnezeu, Care cunoaște toate ale lui Dumnezeu precum duhul cel din noi cele ale noastre, spun de duhul omenesc din noi”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, pp. 195-196)

DUMNEZEU.VIAȚA SFINTEI TREIMI (unitatea Persoanelor Sfinte Treimi)

„Cea mai mare dovadă a unității Duhului cu Tatăl și cu Fiul (este spusa Scripturii), că se află în acel raport cu Dumnezeu în care se află duhul nostru cu

⁷ Notă Pr. C.Cornițescu și Pr. T. Bodogae: Cei ce neagă pe Duhul. (n.s. 167, p. 42)

(ființa) fiecăruia dintre noi. *Căci, cine dintre oameni știe cele (ascunse) ale omului, dacă nu duhul din el ? La fel și cele (ascunse) ale lui Dumnezeu nimeni nu le-a cunoscut, afară de Duhul din El (I Cor., 2, 11)*”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. XVI, în PSB, vol. 12, p. 56)

„... nu trebuie să îndepărtăm pe Duhul nici de Tatăl și nici de Fiul”. (*Epistole*, epistola 125, II, în PSB, vol. 12, p. 306)

„Dacă acceptăm ca unică lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt, fără nici o deosebire nici varietate față de oricine ar fi, va trebui să deducem din unitatea de acțiune o unitate de natură”. (*Epistole*, epistola 189, VI, în PSB, vol. 12, p. 388)

„Așadar, când unim Treimea, să nu-ți închipui cele trei persoane ca părți ale unui lucru neîmpărțit – gândul acesta este plin de necredință - , ci primește unirea nedespărțită a trei persoane necorporale desăvârșite”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, V, în PSB, vol. 17, p. 595)

„Dacă cineva ia părășia de ființă, astfel ca și cum o rațiune și aceeași a existenței e contemplată la Amândoi, încât, dacă Tatăl e înțeles ca lumină prin ipoteză în fundamentul Lui, și ființa Unuia-Născut se mărturisește că e lumină, și orice rațiune a existenței ar atribui-o cineva Tatălui, aceeași s-ar potrivi și Fiului; dacă așa se primește părășia de ființă, suntem de acord. Vom zice că dogma este și a noastră. Căci prin aceasta este una Dumnezeuirea. Adică unitatea se înțelege după rațiunea ființei, încât diferența este în număr și în proprietățile care caracterizează pe Fiecare, iar în rațiunea ființei se contemplă unitatea⁸”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul întâi, p. 70)

„Cunoaște pe Tatăl în Fiul și slăvește pe Fiul în Tatăl! Nu împărți cele neîmpărțite, nu sfâșia cele ce nu se pot sfâșia! Cu toate că ereticii O rup, Treimea nu Se rupe, ci este Ceea ce este, deși altora nu pare. Căci Sfânta Treime este un grup și închinarea este într-o slavă unică și veșnică, Aceeași Unică Dumnezeuire fiind vestită pretutindeni nespărțită, nesfâșiată, neîmpărțită, Care pe toate le plinește, pe toate le cuprinde, Care este în toate, creatoare, chivernisitoare, Care sfîntește și dă viață. Această dumnezeiască și minunată împletitură nu se rupe, după cum scrie că *împletitura în trei nu se va rupe*. Cu această înțelegere a spus și fericitul Pavel, scriind undeva către cei ce cred drept: *Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu voi cu toți (II Cor. 13, 13)*”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 200)

8 Tâlcuirea Pr. Lavrentie: Tatăl și Fiul sunt unitari după ființă. Tot ce are Unul are și Celălalt. Se disting Unul de Altul pentru că sunt doi, dar sunt la fel.

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Taina perfecte unități a Persoanelor distincte⁹)

„... în Sfânta Treime deosebirea dintre persoane se face ținând seama de notele proprii ale fiecăreia din ele, tot așa stau lucrurile și când considerăm ceea ce e comun tuturor celor trei persoane, de pildă când vorbesc de o ființă necreată sau care e mai presus de orice înțelegere, sau orice altceva asemănător nu o vom concepe global pentru ca să deosebim ceea ce-i particular; vom căuta numai semnele care ne vor îngădui să distingem clar și fără confuzie noțiunea despre fiecare persoană de cea a persoanelor considerate global”. (*Epistole*, epistola 38, III, în PSB, vol. 12, p. 179)

„... în comunitatea de substanță declarăm că nu se împacă și nu se transmit semnele distinctive care se întâlnesc în Sfânta Treime și prin care se încheagă particularitatea persoanelor care ne-au fost transmise în credință: fiecare persoană e înțeleasă în chip diferit, datorită semnelor distinctive particulare, în așa fel încât cu ajutorul acestor însușiri, de care am amintit, se poate descoperi ceea ce separă ipostasele între ele. Pentru faptul că Dumnezeuirea e nesfârșită, neînțeleasă, necreată, nemărginită de nimic și pentru toate atributele de același fel, nu există nici o diferență între ființa cea dătătoare de viață (mă gândesc la cea a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt), ci putem considera că între ele există un fel de comunitate continuă și indivizibilă. Iar observațiile care ne ajută să înțelegem măreția uneia sau alteia dintre persoanele pe care credința le admite în Sfânta Treime ne vor îngădui să mai observăm că nu-i nici o deosebire pentru Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt atunci când căutăm să-i vedem mărirea, fără ca să existe între Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt nici un interval unde cugetul ar înainta în gol. Într-adevăr, nu-i nimic care să se introducă între cele trei persoane, nici altceva care ar subzista alături de ființa dumnezeiască și care să se poată împărți în chip intim prin interpunerea vreunui element străin, nici vreun interval fără consistență care să producă o absență în armonia intimă a substanței divine și care să strice armonia prin intercalarea vidului”. (*Epistole*, epistola 38, IV, în PSB, vol. 12, p. 180)

„... când ne gândim la Tatăl, atunci Îl concepem în El însuși, cuprinzând în același timp și pe Fiul prin reflexie, iar când Îl concepem pe Acesta, atunci nu ne despărțim nici de Duhul Sfânt, ci în chip logic și deodată, potrivit ființei, ți-o reprezinți în ea însăși, concepută în așa fel încât să fie numai una credința în cele trei persoane”. (*Epistole*, epistola 38, IV, în PSB, vol. 12, p. 181)

„... în nici un fel să-ți închipui o întrerupere sau o împărțire în așa fel încât Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărțit de Fiul, ci concepi în același timp în Ei o comunitate și o deosebire negrăită și cumva neînțeleasă, fără ca deosebirea

⁹ Pr.Prof.Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 199.

ipostaselor să rupă continuitatea ființei, fără ca această comunitate de substanță să elimine particularitatea semnelor distinctive. Și să nu te miri dacă zicem că Același e în același timp și unit și despărțit, căci de fapt concepem, ca într-o ghicitură, un fel de despărțire unită și o unire despărțită”. (*Epistole*, epistola 38, IV, în PSB, vol. 12, p. 181,182)

„Cum vom putea spune, dar, că ceea ce este în același timp și despărțit și împreunat poate fi dedus din analogia lucrurilor care aparțin simțurilor noastre?” (*Epistole*, epistola 38, V, în PSB, vol. 12, p. 182)

„... (Duhul Sfânt - n.n.) unit cu Tatăl și cu Fiul în toate, în mărire și în veșnicie, în putere și în împărăție, în stăpânire și în dumnezeire, cum mărturisește și tradiția Sfântului Botez”. (*Epistole*, epistola 105, în PSB, vol. 12, p. 286)

„Tu primește unitatea Dumnezeirii pe temeiul completei asemănări a firii, a Fiului și Tatălui; iar tu raportează cuvintele: *de la El am ieșit și la El Mă duc*, la deosebirea persoanelor.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, II, în PSB, vol. 17, p. 591)

„Este Tatăl, Cel Care are existența desăvârșită și cu totul completă; El este rădăcina și izvorul Fiului și Duhului Sfânt. Este și Fiul, Cuvântul, Care trăiește în plină Dumnezeire, odraslă desăvârșită a Tatălui; deplin este și Duhul, nu parte a altcuiva, ci desăvârșit și întreg, contemplat în Sine Însuși. Fiul este unit cu Tatăl nedespărțit, iar Duhul unit cu Fiul. Nu este ceva care să-i despartă, nici ceva care să separe unirea lor din veșnicie. Între dâșii nu intervine timpul, nici sufletul nostru nu poate concepe ideea separării, anume că Unul-Născut n-a fost totdeauna cu Tatăl sau că Sfântul Duh n-a coexistat împreună cu Fiul.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 594)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Treimea cea de o Ființă și în trei Ipostasuri)

„... trebuie mărturisit că Tatăl este persoană proprie, Fiul persoană proprie și Duhul Sfânt persoană proprie, după cum au mărturisit clar acest lucru Sfinții Părinți; căci prin cuvântul *lumină din lumină* ei au arătat limpede și deslușit că una e lumina care naște și alta e lumina născută, și totuși avem lumină și într-un caz și în celalalt caz, deși ființa e numai una și aceeași”. (*Epistole*, epistola 125, I, în PSB, vol. 12, p. 305)

„... cel care afirmă că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt sunt o singură ființă în mai multe persoane, dar care nu admite pentru cele trei persoane decât un singur ipostas, ce altceva face decât să nege existența din veci a Fiului Cel

Unul-Născut? El mai neagă totodată și venirea Lui ca Mântuitor între oameni, la fel și coborârea Lui la iad, precum și învierea și judecata pe care o va face la sfârșit. Sabelios mai neagă totodată și orice lucrări personale ale Duhului Sfânt”. (*Epistole*, epistola 210, III, în PSB, vol. 12, p. 431)

„Și Cuvântul era la Dumnezeu. Minunează-te de preciziunea fiecărui cuvânt! N-a spus: *În Dumnezeu era Cuvântul*, ci: *la Dumnezeu*, ca să arate deosebirea ipostazei. N-a spus: *în Dumnezeu*, ca să nu ne dea prilej să se confunde ipostaza. Rea este și hula acelora care caută să amestece pe toate, care spun că Tatăl și Fiul și Sfântul Duh sunt o singură persoană și că ar fi numai nume diferite date uneia și aceleiași ființe¹⁰. Rea și nu mai puțin de evitat este și necredința acelora care hulesc, spunând că Fiul lui Dumnezeu nu este asemenea, după ființă, lui Dumnezeu și Tatălui¹¹.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XVI-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 518)

„Chiar dacă sunt două persoane la număr, totuși nu sunt despărțite prin fire; nici cel care spune două nu introduce înstrăinare. Un singur Dumnezeu: Tatăl; un singur Dumnezeu: Fiul; și nu doi Dumnezei, pentru că Fiul are identitate cu Tatăl. Nu văd altă Dumnezeire în Tatăl și altă Dumnezeire în Fiul; nici altă fire, firea Tatălui și altă fire, firea Fiului. Ca să-ți fie clară însușirea persoanelor, numără separat pe Tatăl și separat pe Fiul; iar ca să nu cazi în politeism, mărturisește o singură ființă în cei doi: în Tatăl și în Fiul. Mărturisind așa, cade Sabelie, iar anomeul se sfărâmă.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, III, în PSB, vol. 17, p. 592)

„Pentru aceasta socotesc că scrie la Isaia că serafimii strigau de trei ori *Sfânt*, pentru că Cel sfânt după fire este contemplat în trei Ipostasuri”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al treilea, pp. 131-132)

„... există o singură ființă dumnezeiască. Fapt este că una și aceeași ființă dumnezeiască pe care o văd în Tatăl și în Fiul, și cea pe care o văd în Fiul o văd și în Duhul Sfânt, este, ca și în Tatăl, Dumnezeirea cea unică; de asemenea, puterea și domnia pe care le are Tatăl sunt și în Fiul. Așa se explică de ce adorarea și preamărirea sunt, pentru noi – creștinii – unice. Iată cum începutul istorisirii creării noastre este o adevărată teologie”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 4, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 83)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (deoființimea Persoanelor Sfinte Treimi)

„Recunoscând identitatea naturii, noi admitem deoființimea, și pentru Dumnezeire nu admitem ideea de compus pentru că Cel Care, după ființă, este Dumnezeu și Tată, a născut pe Cel Care, după ființă, este Dumnezeu și Fiu. Acest fapt este cel care ne îngăduie să evidențiem consubstanțialitatea sau deoființimea.

¹⁰ Notă Pr. Fecioru: Ca ereticii sabelieni (n.s. 14, p. 518)

¹¹ Notă Pr. Fecioru: Ca ereticii arieni, ramura anomeilor (n.s. 15, p. 518)

Într-adevăr, Cel Care, potrivit substanței sau ființei Sale, este Dumnezeu, Acela este deoființă cu Cel Care, după ființă, este Dumnezeu, întrucât și omul e numit uneori dumnezeu, de pildă : *Eu am zis: Dumnezeii sunteți* (Ps., 81, 6). Chiar și demonul este numit dumnezeu, de pildă: *căci toți dumnezeii neamurilor sunt idoli* (Ps., 95, 5). Însă aceia sunt numiți așa printr-un favor, pe când aceștia, printr-o minciună. Singur Dumnezeu este Dumnezeu după ființă sau după substanță. Iar când spun *singur* subliniez tocmai ființa lui Dumnezeu, substanța cea sfântă și necreată.” (*Epistole*, epistola 8, I, în PSB, vol. 12, p. 133)

„... vorbele *Fiul nu poate să facă nimic de la Sine* (Ioan 5, 29) dușmanii Domnului le iau ca să încurce mințile celor care îi ascultă. După părerea mea și acest text ne dă să înțelegem tocmai faptul că Fiul este de aceeași Ființă cu Tatăl. Și de fapt, dacă fiecare făptură cugetătoare poate face ceva prin ea însăși pentru că are libertatea să se decidă pentru mai rău ori pentru mai bine, pe când Fiul nu poate face așa ceva, însemnează că El nu-i făptură. Or dacă nu-i făptură, urmează că-i de o ființă cu Tatăl. Mai mult, nici o făptură nu poate face tot ce vrea. Or Fiul a făcut tot ce a vrut în cer și pe pământ, așadar Fiul nu-i o făptură. Și mai mult, toate făpturile ori sunt alcătuite cu ajutorul contrariilor, ori sunt în stare să primească aceste contrarii. Or, Fiul e dreptatea însăși și e nematerial. Deci Fiul nu-i o creatură, iar dacă nu-i una dintre acelea, atunci e deoființă cu Tatăl.” (*Epistole*, epistola 8, IX, în PSB, vol. 12, p. 139)

„După cum nu-i cu putință ca cineva să-și închipuie c-ar exista vreo deosebire între lumină și lumină, între adevăr și adevăr, tot așa nu se poate concepe deosebire între ființa Celui Unul-Născut și între cea a Tatălui, din Care S-a născut”. (*Epistole*, epistola 9, III, în PSB, vol. 12, p. 143)

„După ce au spus *Lumină din Lumină* și după ce au mărturisit că Fiul e *născut, iar nu făcut* din substanța ori din ființa Tatălui, ei (Părinții Sinodului de la Niceea) au adăugat la aceste declarații cuvântul *de o ființă*, vrând să arate prin aceasta că explicarea care s-ar da cuvântului *Lumină* pentru Tatăl s-ar potrivi și Fiului. Căci între o lumină adevărată și altă lumină adevărată nu există nici o deosebire. De aceea, întrucât Tatăl e o lumină fără început, iar Fiul e o lumină născută, cu alte cuvinte, întrucât și Unul e lumină și Celălalt e lumină, Părinții anume au spus *de o ființă* pentru ca să se vadă că și Unul și Celălalt se bucură de aceeași demnitate a firii, și nu s-a spus *de o ființă*, ca să se arate că cele două persoane sunt între ele ca frații, cum au gândit unii, și deoarece cauza și ceea ce își ia începutul din ea sunt de aceeași fire, cu alte cuvinte sunt *de o ființă*”. (*Epistole*, epistola 52, II, în PSB, vol. 12, p. 217)

„... identitatea actelor lasă să se vadă comunitatea de natură”. (*Epistole*, epistola 189, VIII, în PSB, vol. 12, p. 389)

„... noi recunoaștem că Fiul Cel Unul-Născut e de aceeași ființă cu Tatăl, dar nu și cum ființa s-ar fi împărțit în două (Doamne ferește!), căci nu acesta a fost gândul aceluia sinod iubit de Dumnezeu, ci susțineau doar că ceea ce este Tatăl ca ființă, același lucru trebuie atribuit și Fiului. Acest lucru este ceea ce ne-au dat ei să înțelegem atunci când s-au folosit de cuvintele *Lumină din Lumină*”. (*Epistole*, epistola 226, III, în PSB, vol. 12, p. 470)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Ființă și Ipostasuri în Sfânta Treime)

„... ceea ce-i comun se referă la ființă, pe când ipostasul sau persoana e semnul propriu a ceea ce-i specific sau particular”. (*Epistole*, epistola 38, V, în PSB, vol. 12, p. 183)

„Părinții n-au înțeles sub ființă și ipostază unul și același lucru. Dacă amândouă aceste cuvinte ar avea același înțeles, de ce ar mai fi fost nevoie de amândouă?”. (*Epistole*, epistola 125, în PSB, vol. 12, p. 305)

„... raportul dintre ceea ce-i comun și particular e același ca și cel dintre ființă și ipostas, pentru că fiecare din noi participăm la *ființă* prin ceea ce avem în comun, în schimb însușirile individuale sunt specifice fiecăruia în parte. De aceea și aici termenul *ființă* este comun tuturor persoanelor treimice, cum e cazul cu sfințenia, cu dumnezeirea și cu orice s-ar mai putea înțelege, pe când însușirile specifice le are fiecare separat: cea de părinte, de fiu sau de putere sfințitoare. De aceea, dacă s-ar spune că persoanele sunt fără ipostas, o astfel de afirmație e ceva absurd, iar dacă am accepta ca adevărate toate trei ipostasele, atunci atâtea mărturisim câte și numărăm. În chipul acesta, prin învățătura despre *deoființime* se asigură și unitatea dumnezeirii, dar și recunoașterea Treimii, adică existența concomitentă a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt”. (*Epistole*, epistola 214, IV, în PSB, vol. 12, p. 441)

„*Ființa* și *persoana* se deosebesc atât de mult una de alta pe cât se deosebește generalul de particular, cum e de pildă cazul cu ființa vie a unei mulțimi de oameni sau numai a unui individ singuratic. De aceea mărturisim că există o singură ființă în divinitate, pe câtă vreme în categoria existențelor particulare nu facem nici o deosebire, doar să luăm persoana ca ceva particular, așa că despre Tatăl, despre Fiul și despre Duhul Sfânt dobândim o noțiune precisă și limpede. Pentru că dacă nu contemplăm notele specifice ale fiecăruia, cum sunt paternitatea, înfierea și sfințirea, ci mărturisim pe Dumnezeu după însușirea generală a ființei, atunci nu-i cu puțință să explicăm în mod sănătos credința. Trebuie dar să adăugăm ființei ceea ce-i comun tuturor celor trei persoane, exprimându-ne crezul în felul următor: dumnezeirea e comună, paternitatea e ceva specific, iar împreunându-le pe amândouă spunem: cred în Dumnezeu - Tatăl. Tot așa trebuie să procedăm și când vom mărturisi despre Fiul, împreunând ceea ce-i general cu ceea ce-i particular și când putem spune: Cred în

Dumnezeu-Fiul. Și tot așa vom mărturisi și despre Duhul Sfânt, făcând legătura între general și special spunând: cred și într-un Duh Sfânt dumnezeiesc. Așa că peste tot devine clar că în mărturisire se păstrează unitatea în divinitate pe de o parte și specificul persoanelor prin separarea însușirilor atribuite fiecăreia, pe de altă parte”. (*Epistole*, epistola 236, II, în PSB, vol. 12, pp. 491-492)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Ființa divină)

„... firea dumnezeiască, identică cu sine însăși, nestrămutată, neschimbată, impasibilă, simplă, necompusă, neîmplinită, lumină neapropiată (I. Tim., 6, 16), putere nespūsă, măreție fără de hotar, care copleșește sufletul inundat de ea, dar cu neputință de arătat după vrednicie prin cuvânt.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a I, în PSB, vol. 17, p. 510)

„În general, câtă mândrie și îngâmfare nu înseamnă a socoti să cercetezi însăși ființa lui Dumnezeu cel peste toate! Căci aproape că-l umbrește și pe cel ce a zis: *Pune-voi scaunul meu deasupra stelelor* (Is., 14, 13). Iar ei nu se semețesc asupra stelelor sau cerului, ci se trufesc asupra înseși ființei Dumnezeului a toate. Să cercetăm de unde i-a venit în gând firea Lui. Oare din cugetarea obișnuită? Dar ea ne indică faptul că Dumnezeu este, nu ce este. Dar e din învățătura Duhului? Care? Sau unde se află? Nu mărturisește marele David, căruia i-a arătat Dumnezeu cele nearătate și ascunse ale înțelepciunii Sale, în chip vădit neapropierea cunoașterii, când spune: *Minunatu-s-a și s-a întărit de la mine cunoașterea Ta; nu pot înspre dânsa ?* (Ps., 138, 6). Iar Isaia, care a fost în contemplarea slavei lui Dumnezeu, ce ne-a arătat despre ființa dumnezeiască? Ceea ce dă mărturie în proorocia despre Hristos, spunând: *Neamul Lui cine-l va povesti?* (Ps., 138, 6). Dar ce zice Pavel, vasul alegerii, care-L are pe Hristos vorbind în el, care a fost până la al treilea cer, care a auzit cuvinte de nespūs, care nu pot fi spuse omului, ce învățătură ne-a lăsat despre ființa lui Dumnezeu? Cel care, atunci când s-a aplecat spre cuvintele din parte ale economiei, amestecând de necuprinderea priveliștii, a strigat glasul acela: *O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al cunoștinței lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și neurmăte căile Lui!* (Rom., 11, 33). Iar dacă acestea sunt neurmăte celor ce-au ajuns la măsura cunoștinței lui Pavel, câtă este înfumurarea celor ce făgăduiesc să știe ființa lui Dumnezeu? I-aș întreba cu plăcere ce spun despre pământul pe care stau și din care au venit? Care ne vestesc ei că este ființa lui? Ca atunci să-i credem pe ei, care se întind la cele de dincolo de toată înțelegerea, când ne vor vorbi fără putință de tăgadă despre cele așezate în țărână și sub picioare”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul întâi, pp. 59-60)

„Pe bună dreptate ființa însăși este nevăzută tuturor, în afară de Unul-Născut și Sfântul Duh. Iar noi primim priceperea bunătății și a înțelepciunii Lui, suindu-ne de la lucrările lui Dumnezeu și înțelegând prin fapte pe Făcător. Căci aceasta e cunoscut la Dumnezeu, ceea ce a arătat Dumnezeu tuturor oamenilor. De vreme ce se pare că în privința celor câte sunt scrise de teologi despre ființa lui Dumnezeu prin figuri sau și prin alegorii, cuvintele trimit la alte înțelegeri. Așa încât, dacă cineva se va lupta să-L

prezintă prin litera goală fără examinare, după ceea ce este la îndemână¹², eșuând în basme iudaice și băbești, se va veșteji ca un sărac cu totul de înțelegerile vrednice de Dumnezeu. Căci prin faptul de a gândi ființa lui Dumnezeu prin vreo materie și după aceasta a o pune laolaltă cu cele fără de Dumnezeu ale elinilor aceasta va fi percepută și mai felurită, și mai compusă. Proorocul relatează că Dumnezeu este roșu închis de la mijloc până sus, iar cele de jos sunt acoperite de foc. Cel ce nu se suie la înțelegeri mai înalte prin literă, ci rămâne chiar acolo prin descrierile trupești și e învățat de Iezechiel că ființa lui Dumnezeu este de acest fel, iarăși aude că Dumnezeu este foc de la Moise, și de înțeleptul Daniel e dus către alte percepții. Și așa vom afla, după ce culegem închipuirile din Scripturi, că nu sunt numai mincinoase, ci se și luptă între ele. Lăsând, deci, indiscreția în privința ființei ca fiind neajunsă, trebuie să credem sfatului simplu al Apostolului, care zice: *trebuie a crede mai întâi că Dumnezeu este și că se face răsplătitor celor ce-L caută* (Evr., 11, 6). Căci nu cercetarea a ce este ne pregătește mântuirea, ci mărturisirea că este”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul întâi, pp. 62-63)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Ființa divină și lucrările divine)

„Dar natura divină, sub toate numirile câte s-ar putea imagina, nu poate fi exprimată, în esența ei, așa cum ar vrea-o învățătura noastră. Când însă am atribuit lui Dumnezeu numirile de *binefăcător*, de *judcător*, de *bun*, de *drept* și toate celelalte de același fel, la deosebitele Lui lucrări ne-am gândit; dar natura Celui Care lucrează prin ele noi n-o mai putem descoperi prin cunoașterea intuitivă a faptelor Lui. Într-adevăr, când se va da o definiție a fiecăreia din aceste numiri și a naturii însăși care designează aceste numiri, se va da aceeași definiție a acestora și a aceleia. Or lucrările a căror definiție e contrară, vor avea și ele o natură diferită. Deci altceva e substanța sau ființa, pentru care nu s-a aflat termenul în stare să o facă cunoscută, și altceva e și semnificația numirilor pe care le poartă și care li se dă pe temeiul unei activități ori a unei vrednicii oarecare”. (*Epistole*, epistola 189, VIII, în PSB, vol. 12, p. 389)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Ipostasul)

„Acesta-i ipostasul: nu noțiunea nedefinită a substanței, care nu găsește nici o stabilitate în urma comunității lucrului specificat, ci acea noțiune care delimitează și definește ceea ce-i comun și nehotărât într-un anume obiect determinat cu ajutorul însușirilor sale proprii. E un procedeu asemănător cu cel pe care Scriptura obișnuiește să-l întrebuințeze în multe locuri, în special în istoria lui Iov. Întrucât ea trebuia să descrie suferințele lui, a amintit mai întâi ceea ce avea comun și cu ceilalți, și a zis *om*; apoi îndată l-a deosebit prin ceea ce avea specific, adăugând cuvântul *oarecare*¹³. Descrierea substanței sale, care în ochii Scripturii nu avea nici un folos pentru scopul propus în istorisirea sa, l-a trecut cu vederea, pe când acest cuvânt *oarecare* îl caracterizează cu ajutorul unor semne particulare, arătând locul, însușirile caracterului și tot ce s-a putut aduna din afară și care trebuia să deosebească acest

12 Tâlcuirea Pr. Lavrentie: Dacă cineva va lua literal, după ceea ce-i evident, descrierile biblice și ale sfinților, va ajunge la mituri deșarte. Dumnezeu va fi o lumină oarecare, un bătrân, un glas etc.

13 Iov 1,1: *Era odată un om pe care-l chema Iov.*

personaj și să-l depărteze de însemnarea comună, pentru ca descrierea celui despre care ne informa istoria să fie clară în toate privințele grație numelui, locului, însușirilor sufletești proprii, precum și însușirilor exterioare pe care le putem lega de persoana respectivă. Dacă ea ne-ar fi dat o definiție a substanței sau a ființei nu s-ar fi făcut nici o specificare despre ceea ce s-a spus privitor la persoană”. (*Epistole*, epistola 38, III, în PSB, vol. 12, p. 178,179)

„...ipostasul e suma însușirilor specifice fiecărei persoane ... ”. (*Epistole*, epistola 38, VI, în PSB, vol. 12, p. 183)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (însușirile, calitățile și proprietățile Persoanelor)

„Mintea, care a reușit să se curățească de patimile cele materiale, care a putut să părăsească toată zidirea înțelegătoare și, ca un pește, să iasă din adânc și să înoate la suprafața apei, ajunge în regiunea curată a creației și vede pe Duhul cel Sfânt acolo unde este Fiul și unde este Tatăl, în unire cu Ei într-o singură ființă și într-o singură fire, având pe toate: bunătatea, dreptatea, sfințenia, viața. Scriptura spune: *Duhul Tău cel bun* (Ps., 142, 12); și iarăși: *Duh drept* (Ps., 50, 11); și iarăși: *Duhul cel Sfânt* (Ps., 50, 12); iar apostolul spune: *Legea Duhului vieții* (Rom., 8, 2). Nici una din aceste însușiri nu este dobândită în urmă și nici adăugată mai târziu, ci după cum căldura este nedespărțită de foc și strălucirea de lumină tot așa este nedespărțită și de Duhul: sfințirea, viața, bunătatea și dreptatea.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a, III, în PSB, vol. 17, p. 512)

„Căci trăsăturile, ca niște caracteristici și forme contemplate în jurul ființei, despart ceea ce-i comun prin caracteristicile proprii și nu taie egalitatea de fire a ființei. Astfel, dumnezeirea e comună, iar trăsăturile sunt paternitatea și filiația. Iar din împletirea fiecăruia, a ceea ce-i comun și a ceea ce-i propriu, ne vine sesizarea adevărului. Încât, când auzim de Lumină nenăscută înțelegem pe Tatăl, iar când auzim de Lumină născută surprindem ideea de Fiu. Pe de o parte este Lumină și Lumină, nefiind nici o opoziție între ele, pe de altă parte este Născut și Nenăscut, unde se vede opoziția. Căci aceasta este firea trăsăturilor, să arate în identitatea de ființă alteritatea. Și aceste trăsături adesea sunt distincte între ele ca să separe contrariul și să nu împartă unitatea ființei. Precum este a fi înaripat și a merge pe jos, acvatic și terestru, cuvântător și necuvântător. Căci, chiar dacă este o ființă la baza tuturor, aceste trăsături nu schimbă ființa, nici nu stăruie să le răscoale între ele. Iar prin lucrarea specificului lor, ca o lumină care se sălășluiește în sufletele noastre, ne conduce la o înțelegere accesibilă gândurilor noastre”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al doilea, pp. 119-120)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (dumnezeirea Persoanelor Sfintei Treimi)

„Dacă Fiul este prin fire Dumnezeu, dar și Tatăl este prin fire Dumnezeu, Fiul nu e Dumnezeu într-un fel, iar Tatăl în altul, ci la fel”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al patrulea, p. 141)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (egalitatea Persoanelor Sfintei Treimi)

„Dacă după esență este întru totul asemenea (Tatălui), întru totul asemenea trebuie să fie și în privința puterii. (Persoanelor) a căror putere este egală, de bună seamă, egală le este și lucrarea”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. VIII, în PSB, vol. 12, p. 36)

„Poporul rostește (în acest imn) vechea formulă și nimeni n-a crezut vreodată că greșesc cei care zic: *Lăudăm pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, Dumnezeu*”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în PSB, vol. 12, p. 87)

„Egalitatea cu Tatăl (a Fiului – n.n.) trebuie înțeleasă ca o egalitate de fire și nu ca o măsurare corporală”. (*Omilia și cuvântări*, omilia a XXIV-a, II, în PSB, vol. 17, p. 591)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (fiecărei Persoane a Sfintei Treimi Îi sunt interioare celelalte două)

„Adorând pe Dumnezeu, din Dumnezeu, mărturisim specificul ipostaselor și rămânem la credința într-un singur Dumnezeu : considerăm că în Dumnezeu - Tatăl și în Dumnezeu - Fiul există același chip, care reflectă imuabilitatea divinității. Fiul există în Tatăl și Tatăl în Fiul, pentru că Acesta este la fel ca și Acela, iar Acela ca și Acesta, și în felul acesta cei doi sunt una, încât privesc după specificul persoanelor, sunt una și una, însă după identitatea firii, cele două sunt una. Cum, deci, dacă există unul și unul, nu există doi Dumnezei ? Pentru (motivul) că și chipului regelui se zice rege, dar nu (avem) doi regi. Nici puterea nu se scindează, nici slava nu se împarte. Și după cum autoritatea care ne stăpânește este una, (și nu mai multe), la fel și slava dată nouă este una, și nu mai multe, pentru că cinstea dată chipului trece asupra prototipului. Deci, ceea ce aici prin imitare este chipul, aceasta este acolo, după fire, Fiul. Și după cum în cele realizate de tehnică asemenea rezidă în formă, la fel și în natura divină și simplă, unitatea rezidă în participarea la divinitate. Unul este și Duhul Sfânt, enunțat de asemeni separat, dar unit cu Tatăl cel unic prin Fiul cel unic, Care completează prea Sfânta și fericita Treime. Intimitatea Sa cu Tatăl și Fiul o vădește foarte clar faptul că n-a fost rânduit printre creaturi, ci aparte, pentru că El nu este o (creatură) dintre cele mai multe, ci unul (Creator). După cum Tatăl este Unul și Fiul este Unul, la fel și Duhul Sfânt Unul este. Prin urmare, atât de departe se găsește față de natura creată, pe cât de departe se află Cel ce este unic față de creaturile cele ce sunt multe (la număr); este atât de unit cu Tatăl și Fiul, pe cât de unită este celula de celulă.

Și nu se vede numai de aici că participă la firea (lui Dumnezeu), ci și din faptul că se spune (despre El) că este *din Dumnezeu* ... (Duhul) se mai zice și Duh al lui Hristos, pentru că este legat ființial de El.” (*Despre Sfântul Duh*, cap. XVIII, în PSB, vol. 12, pp. 60-61)

„... căci după cum atunci când prinzi una din marginile unui stejar, automat tragi și pe cealaltă, tot așa când tragi Duh (...) prin El tragi în același timp și pe Fiul, și pe Tatăl. Dacă înțelegi cu adevărat pe Fiul, Îl vei vedea din amândouă părțile, El va aduce, pe de-o parte, pe Tatăl și din cealaltă pe Duhul Său propriu. Într-adevăr, Cel Care e mereu în Tatăl, Acela nu va putea fi rupt de Tatăl și nu va fi niciodată despărțit de Duhul Său, Care lucrează totul în toți. Și tot așa, dacă primești pe Tatăl, prin puterea Lui primești în același timp și pe Fiul și pe Duhul, pentru că nu-i cu putință în nici un fel să-ți închipui o întrerupere sau o împărțire în așa fel încât Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărțit de Fiul, ci concepi în același timp în Ei o comunitate și o deosebire negrăită și cumva neînțeleasă, fără ca deosebirea ipostaselor să rupă continuitatea ființei, fără ca această comunitate de substanță să elimine particularitatea semnelor distinctive. Și să nu te miri dacă zicem că Același e în același timp și unit și despărțit, căci de fapt concepem, ca într-o ghicitură, un fel de despărțire unită și o unire despărțită”. (*Epistole*, epistola 38, IV, în PSB, vol. 12, pp. 181-182)

„Într-adevăr, tot ce aparține Tatălui le putem vedea oglindite în Fiul, întrucât Fiul rămâne întreg în Tatăl, și în același timp El are pe Tatăl întreg în Sine însuși (Ioan, 14, 11). De aceea ipostasul Fiului e într-un fel făptura și înfățișarea care ar permite recunoașterea Tatălui, iar ipostasul Tatălui e recunoscut sub forma Fiului, deși atributele pe care le știm în Ei rămân spre deosebirea netă a ipostasurilor”. (*Epistole*, epistola 38, VIII, în PSB, vol. 12, p. 185)

„... nu trebuie să îndepărtăm pe Duhul nici de Tatăl și nici de Fiul”. (*Epistole*, epistola 125, II, în PSB, vol. 12, p. 306)

„Unde este prezența Duhului Sfânt, acolo este prezent și Hristos; iar unde este Hristos, acolo este evident și Tatăl. (...) Așadar, fiind sfințiți prin Duhul, primim pe Hristos Care locuiește în noi în omul cel dinăuntru și împreună cu Hristos primim pe Tatăl, Care locuiește în cei vrednici”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, V, în PSB, vol. 17, p. 595)

„Și, când se spune că, Copilul cel sfânt S-a născut din Duhul Sfânt, nu ne vom gândi că Duhul a venit fără Cuvântul în ipostasul Pruncului, cu toate că Ioan spune că: *Cuvântul trup S-a făcut* (In., 1, 14) și întruparea este descrisă prin Cuvântul. Dar

este arătat prin toate că și Duhul este în Cuvântul, și Cuvântul este în Duhul, unirea după dumnezeire nefiind despărțită”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 190)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI („Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine”¹⁴)

„Spun identitate între Tatăl și Fiul, dar salvez însușirea de Fiu și de Tată. În ipostaza Fiului înțelege chipul părintesc, ca să salvezi rațiunea exactă a chipului Tatălui, ca să înțelegi, cu cuviință dumnezeiască, cuvintele: *Eu sunt în Tatăl și Tatăl întru Mine* (Ioan, 14, 10). Să nu înțelegi amestecarea ființelor, ci identitatea caracterelor.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIII-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 588)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (împreună lucrarea Persoanelor Sfinte Treimi)

„Ia bine aminte la cuvintele Domnului: pe când ne instruiește în legătură cu Tatăl, se folosește de termeni care inspiră suveranitatea, ca atunci când zice: *Vreau, curățește-te* (Matei 7, 3) - și *Taci, închide-ți gura* (Marcu 4, 39), *Eu însă zic vouă* (Matei 5, 22) *demon mut și surd*, *Eu îți poruncesc* (Marcu 9, 25) și câte altele asemenea acestora. Pentru ca prin acestea să cunoaștem pe Stăpânul și Creatorul nostru, iar prin acelea să aflăm pe Tatăl Stăpânului și Creatorului nostru. Astfel, de pretutindeni se adevărește cuvântul că faptul de a crea Tatăl prin intermediul Fiului nu face imperfectă lucrarea creatoare a Tatălui, nici nu micșorează (valoarea) lucrării Fiului; (prin acest cuvânt) se demonstrează unitatea voinței (Lor)”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. VIII, în PSB, vol. 12, p. 37)

„Dacă acceptăm ca unică lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt, fără nici o deosebire nici varietate față de oricine ar fi, va trebui să deducem din unitatea de acțiune o unitate de natură”. (*Epistole*, epistola 189, VI, în PSB, vol. 12, p. 388)

„Tatăl, Fiul și Sfântul Duh împreună sfințesc, împreună dau viață, luminează, mângâie și săvârșesc în același fel toate lucrările asemănătoare. Deci nimeni să nu atribuie în chip special acțiunii Duhului puterea de a sfinți, după ce am auzit în Evanghelie pe Mântuitorul spunând Tatălui Său în legătură cu ucenicii Săi: *Părinte, sfințește-i întru numele Tău* (Ioan 17, 17). Așadar, pentru cei care-s vrednici trebuie să credem că tot ce se lucrează în ei e în comun lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt: orice har, orice putere, orice înaintare morală, viața, mângâierea, schimbarea care duce la nemurire, trecerea la libertate, precum și toate celelalte bunuri care ajung până la noi”. (*Epistole*, epistola 189, VII, în PSB, vol. 12, p. 388)

¹⁴ Ioan, 14, 10

„... identitatea actelor lasă să se vadă comunitatea de natură”. (*Epistole*, epistola 189, VIII, în PSB, vol. 12, p. 389)

„Ai prins de veste că aici (în referatul biblic al creației), este vorba de două Persoane: Una – Care vorbește și Alta – Căreia I se vorbește.

De ce nu s-a spus: *Fă-l pe om!*, ci s-a spus; *Să-l facem pe om?*

Ei bine, s-a spus așa ca să înțelegi stăpânirea absolută a lui Dumnezeu și – cunoscându-L pe Tatăl – să nu-L tăgăduiești pe Fiul și ca să știi că Tatăl a creat prin Fiul, iar Fiul – prin voința Tatălui; de asemenea, ca să-L preamărești pe Tatăl *în* și *prin* Fiul, și pe Fiul să-L preamărești *în* și *prin* Duhul Sfânt. Iată, omule, tu ai fost creat printr-o lucrare comună (a Tatălui și a Fiului), ca să fii adorator și al Unuia și al Celuilalt, dar nesfâșiind Dumnezeirea prin adorare, ci, dimpotrivă, păstrând unitatea Ei ființială”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 4, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 82)

„Și l-a făcut pe om. – *Să facem* (Facerea 1, 26).

Ca să nu apuci să-ți croiești drum spre politeism, Scriptura nu a spus: *Și ei au făcut*. Într-adevăr, dacă persoana ar fi fost la numărul plural oamenii ar fi avut cutezanța să creadă că se vorbește despre o mulțime de dumnezei; Scriptura însă redă Sfatul dumnezeiesc prin cuvintele: *Să facem*, ca să cunoști și pe Tatăl, și pe Fiul, și pe Sfântul Duh.

Dumnezeu l-a făcut pe om – s-a spus așa ca tu să păstrezi unitatea Dumnezeirii – unitate nu cu referire la Ipostasurile dumnezeiești, ci numai în privința puterii Lor – și ca tu, lăudându-L pe Dumnezeu, să ai o singură preamărire, deoarece – în ceea ce privește adorarea Persoanelor dumnezeiești, nefiind împărțită ființa lui Dumnezeu – nu există primejdia de a cădea în rătăcirea politeistă. Nu s-a spus: *Pe om l-au creat zeii*, dar s-a spus: *Dumnezeu l-a făcut pe om*, chiar dacă ființa Dumnezeirii aparține – deopotrivă și în mod personal – și Tatălui, și Fiului, și Sfântului Duh”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 4, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, pp. 82-83)

„Lucrul de căpetenie al mântuirii noastre și predania desăvârșită despre Dumnezeire este la sfințirea celor ce se botează, că se botează în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Mărturia unei Dumnezeiri este că Sfânta Treime este slăvită pentru aceleași lucruri dumnezeiești pentru că Tatăl nu face nimic fără Fiul, nici Fiul fără Duhul”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 180)

„Căci, când toate sunt lucrate de Dumnezeu prin Fiul în Duhul, văd nedespărțită lucrarea Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 200)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI („Măinile Tatălui: Fiul și Duhul Sfânt”¹⁵)

„*Cerurile povestesc slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria* (Ps., 18, 1). Și în alt loc: *și lucrurile mâinilor Tale sunt cerurile* (Ps., 101, 21). Și care sunt mâinile netrupești ale Dumnezeului netrupesc care au creat tăria și cerurile ne tâlcuiește același prooroc, spunând: *cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor* (Ps., 31, 6)”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 169)

„Așa lucrează Dumnezeu, nu prin mișcarea unor mâini trupești, ci prin lucrarea Cuvântului celui viu și prin dăruirea Duhului Care face viu. Dacă toate sunt făcute de la început în Duhul și sunt înnoite iarăși prin Duhul, una și aceeași lucrare a lui Dumnezeu se arată în afară prin Fiul în Duhul și Treimea nu primește separare, ci, după învățătura adevărată a lui Pavel, *sunt împărțiri ale harismelor, dar Același Duh; și sunt împărțiri ale slujirilor, dar Același Domn; și sunt împărțiri ale lucrărilor, dar Același Dumnezeu, Care lucrează toate în toți* (I Cor., 12, 4-6)”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 179)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (creația adusă „dintru neființă la ființă” de Sfânta Treime)

„*Și a făcut Dumnezeu pe om* (Fac., 1, 27).

Scriptura nu spune: *Au făcut*. A evitat aici pluralul persoanelor. Instruind pe iudei prin primele cuvinte¹⁶, iar prin ultimele¹⁷ excluzând păgânismul, Scriptura revine cu tărie la monadă, ca să înțelegi pe Fiul împreună cu Tatăl și să fugi de primejdia politeismului.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 180)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Tatăl naște pe Fiul și purcede pe Duhul)

„... din Tatăl se naște Fiul, prin Care au fost făcute toate și de Care e subînțeles inseparabil și Duhul Sfânt, căci nu poți ajunge să te gândești la Fiul fără să fi fost mai întâi luminat de Duhul. Deci întrucât Duhul Sfânt, din Care izvorăște asupra creației orice împărțire de bunuri, e în strânsă legătură pe de o parte cu Fiul, cu Care îl și concepem în chip imediat, dar pe de altă parte e strâns legat și de Tatăl (Care e cauza Lui, căci din El purcede) judecând-o după ipostas, însușirea proprie a Duhului Îl situează în urma Fiului și împreună cu Fiul, dar ființa Și-a luat-o prin purcedere de la Tatăl. Căci Fiul e Cel care face cunoscut și pe Duhul Cel purcezător din Tatăl, ca unul Care fiind singur născut în chip unic a ieșit strălucind ca o lumină din Lumina cea nenăscută, așa încât potrivit acestei însușiri distinctive El nu se confundă nici cu Tatăl, nici cu Duhul Sfânt, ci se recunoaște singur după însușirea de care am vorbit”. (*Epistole*, epistola 38, IV, în PSB, vol. 12, p. 180)

¹⁵ Sf. Irineu de Lyon, *Împotriva ereziilor*, III.

¹⁶ Notă Pr. Fecioru: Prin: *Să facem pe om după chipul Nostru* (n.s. 29, p. 180)

¹⁷ Notă Pr. Fecioru: Prin: *Și a făcut Dumnezeu pe om* (n.s. 30, p. 180)

„Mântuitorul și Duhul cel Sfânt sunt din Tatăl.” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXII, IV, în PSB, vol. 17, p. 252)

„Este Tatăl, Cel Care are existența desăvârșită și cu totul completă; El este rădăcina și izvorul Fiului și Duhului Sfânt.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 594)

„Fiul a ieșit din Tatăl prin naștere, iar Duhul din Dumnezeu într-un chip care nu se poate spune prin cuvinte”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 598)

„Pentru că nu se numește naștere ieșirea Duhului din Dumnezeu, pentru aceasta anulezi ieșirea Duhului din gura lui Dumnezeu și, pentru că nu Se numește Fiu, pentru aceasta nu crezi că El este Duh al gurii lui Dumnezeu, ci lucru al mâinilor lui Dumnezeu. Și, disprețuind analogiile omenești, răstorni dumnezeieștile dogme din ele, pe când ar fi trebuit să ascuți dumnezeieștile graiuri cu frică și să primești cu bună-credință tot ce se spune și nu să iscusești nebunii împotriva bunei-credințe. Dumnezeu nu naște ca omul, dar naște cu adevărat și Cel născut din El, Cuvântul, Se arată că nu e omenesc, dar Se arată cu adevărat din El. Și trimite pe Duhul prin gură, nu ca omenește, pentru că nici gura lui Dumnezeu nu e trupească. Dar e din El și Duhul, nu e din altă parte. Dumnezeu lucrează cu mâinile netrupește, lucrează nu aducând din Sine cele create, ci întemeindu-le prin lucrare, după cum omul care lucrează cu mâinile nu scoate din sine lucrul. Nu strămuta hotarele cuvintelor dumnezeiești, spunând că Duhul Fiului e făptură, nici nu cerceta despre Fiul de ce nu este numit duh, nici despre Duhul de ce nu-i fiu! Nici nu ponegri pe Fiul și pe Duhul că sunt făpturi! Fiul lui Dumnezeu este rod sfânt din Cel Sfânt, veșnic din Cel veșnic, dăruitor al Duhului Sfânt spre susținerea și formăluirea zidirii”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, pp. 183-184)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (nașterea Fiului din Tatăl)

„... Fiul, Cel Unul-Născut; născut din Tatăl, Dumnezeu adevărat, desăvârșit din Cel desăvârșit; Icoana cea vie, Care reflectă în El pe Tatăl întreg ...”. (*Epistole*, epistola 105, în PSB, vol. 12, p. 286)

„Tatăl, principiul tuturor, cauza existenței existențelor, rădăcina a tot ce este viu. Din El a ieșit izvorul vieții, înțelepciunea, puterea, chipul întru totul asemenea nevăzutului Dumnezeu (Col., 1, 15), Fiul născut din Tatăl.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a, II, în PSB, vol. 17, p. 510)

„Dacă cel născut ar fi mai mic decât cel ce l-a născut, n-ar fi o vină a celui născut, ci o slăbiciune a celui ce l-a născut. Căci sau n-a făcut ceva egal pentru că l-a stricat, sau nu l-a născut asemănător pentru că nu putea. Dacă Tatăl era înainte de

Fiul, era Tată cu totul al altcuiva, căci nu s-ar vorbi de tată fără fiu. Dacă cel ce-L cunoaște pe Fiul după ființa L-ar fi cunoscut și pe Tatăl (căci zice: *De M-ați fi știut pe Mine, L-ați fi știut și pe Tatăl Meu* (In., 8, 19), atunci Fiul este deoființă cu Tatăl. Căci nu se poate face cunoscut nimic netrupesc dintr-o ființă neasemănătoare”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al patrulea, pp. 142-143)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (nașterea Fiului din Tatăl – analogii cu lucrurile din lume)

„Când învățăm deci că Fiul este din ființa Tatălui, și anume că e născut, iar nu făcut, atunci nu trebuie să ne ducem cu gândul la niște înțelesuri trupești ale fenomenelor naturale. Căci ființa Tatălui nu a fost împărțită, așa încât de la Tatăl să treacă să ajungă și la Fiul, și nici nu se naște printr-un fel de scurgere sau prin producere, așa cum se întâmplă cu pomii care rodesc, ci chipul nașterii dumnezeiești nu se poate explica și nici înțelege de cugetarea omenească. E un semn de cugetare nedemnă și senzuală să asemeni lucrurile veșnice cu cele stricăcioase și trecătoare și să crezi că Dumnezeu Se naște așa cum se nasc ființele trupești, câtă vreme în vederea dreptei credințe trebuie să cugetăm cu totul altfel, gândindu-ne că numai ființele muritoare se comportă așa, pe când în cazul lui Dumnezeu, Cel nemuritor, lucrurile stau cu totul altfel. Așadar, nici nu trebuie să tăgăduim nașterea dumnezeiască, dar când contemplăm pe Dumnezeu nu trebuie nici să ne întinăm cugetul cu noțiuni materiale”. (*Epistole*, epistola 52, III, în PSB, vol. 12, p. 218)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (nașterea Fiului din Tatăl din veșnicie)

„După ce au spus *Lumină din Lumină* și ... au mărturisit că Fiul e *născut, iar nu făcut* din substanța ori din ființa Tatălui, ei (Părinții Sinodului de la Niceea) ”. (*Epistole*, epistola 52, II, în PSB, vol. 12, p. 217)

„Este o identitate de ființă, pentru că Fiul este din Tatăl, nu făcut la poruncă, ci născut din fire; nu tăiat din Tatăl, ci, în timp ce Tatăl rămâne desăvârșit, Fiul strălucește desăvârșit.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 592)

„Fiul cel bun este al Tatălui celui bun; că Lumina cea veșnică a strălucit din Lumina cea nenăscută, că din Viața cea adevărată a ieșit Izvorul de viață făcător și că din puterea în sine S-a arătat puterea lui Dumnezeu”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al doilea, p. 118)

„Dacă strălucirea a toată lumina se naște din lumină, dar nu cândva, ci fără de vreme și împreună-veșnic cu aceea (căci nu este lumină fără de strălucire) și Fiul este strălucire, nu va fi de cândva, ci împreună-veșnic, Dumnezeu fiind lumină, după cum zice David: *Întru lumina Ta vom vedea lumină* (Ps., 35, 10) și Daniil: *Și lumina este cu El* (Dan., 2, 22)”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al patrulea, p. 144)

„Nașterea Domnului, nașterea cea firească, cea dintâi și cea proprie Dumnezeirii Sale, s-o cinstim prin tăcere. Ceva mai mult: noi să impunem cugetelor noastre să nu aibă curiozitatea să cerceteze aceste taine și nici să se preocupe mult de ele. Atunci când nu este vorba de timp sau secole – cum este cazul aici – când nu ne putem gândi la un mod obișnuit de naștere, la care n-a fost de față nici un asistent și pentru care nu există nimeni care să ne povățuiască amănunțit, cum ar putea să și-o închipuie și să frământa mintea această naștere? De asemenea, cum va putea limba noastră să ne ajute pentru înțelegerea acestor gânduri? ... Tu să nu zici: Când S-a născut? Treci peste întrebarea aceasta. Să nu cauți să întrebi *cum* S-a născut, pentru că nu este cu puțință nici un răspuns. Întrebarea *când* presupune noțiunea de *timp*, iar întrebarea *cum* ne face să alunecăm cu mintea spre modurile de nașteri trupești. Eu am să vă spun însă din Sfânta Scriptură că Domnul Hristos este *Strălucirea slavei și chipul ființei lui Dumnezeu* (Evr., 1, 3). Cu toate acestea, fiindcă un astfel de cuvânt-răspuns nu-ți potolește curiozitatea judecăților tale, eu recurg la taina cea negrăită a slavei și vă mărturisesc că felul sau modul dumnezeieștii nașteri este de neconceput prin raționamente și de neexprimat prin cuvinte omenești. Tu să nu zici: *Dacă Domnul Hristos S-a născut, El nu exista* și nici să nu prinzi cu mintea ta cugetări grosolane, prin acțiunea de înșelătorie a cuvintelor omenești și de aici, din exemplele despre nașterile omenești, să desfigurezi adevărul și să pătezi puritatea teologiei.

Eu am spus cuvântul: *S-a născut (Domnul)*, pentru ca să arăt că El Însuși este început și cauză Sieși, iar nu ca să susțin eroarea că Unul-Născut este posterior timpului. Mintea ta să nu se istovească zadarnic, judecând că veacurile sunt mai vechi decât Fiul, fiindcă aceste veacuri nici nu sunt și nici n-au fost mai vechi. Cum ar putea să fie mai vechi cele ce au fost făcute decât Făcătorul lor? Furat de desfășurarea cuvântării mele însă, eu n-am băgat de seamă că am ajuns în mod automat tocmai în locul de care am voit să fug, adică am ajuns să vorbesc tocmai de nașterea din veșnicie a Domnului.

Să lăsăm la o parte, așadar, cuvintele cele despre nașterea cea din veci ascunsă și de care nu se poate grăi, gândindu-ne bine, pe de o parte, la faptul că mintea noastră este mai prejos decât înțelegerea tainelor acestora, iar, pe de altă parte, că cuvântul nostru este și mai lipsit de puterea de exprimare a ideilor concepute”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, pp. 970-971)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Duhul purcede din Tatăl prin Fiul)

„Deci cum s-ar putea despărți cele nedespărțite, Cuvântul lui Dumnezeu și Duhul cel din Dumnezeu prin Fiul?” (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 185)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Duhul Sfânt de la Tatăl purcede)

„... provine din Dumnezeu (ca Dumnezeu), nu prin naștere ca Fiul, ci ca suflare a gurii Sale. Desigur, gura (nu trebuie înțeleasă) ca mădular (al lui

Dumnezeu), nici Duhul, ca o suflare ce se risipește, ci gura (trebuie înțeleasă) într-un chip vrednic de Dumnezeu și Duhul ca ființă vie, dătătoare de sfințenie. În felul acesta se exprimă intimitatea (cu celelalte persoane) și se păstrează insondabil modul provenienței (Sale). (Duhul) se mai zice și Duh al lui Hristos, pentru că este legat ființial de El”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. XVIII, în PSB, vol. 12, pp. 60-61)

„... că noi nu numim pe Duhul Sfânt nici *nenăscut*, întrucât cunoaștem numai un singur *Nenăscut* și un singur început al tuturor lucrurilor, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos; dar nici *născut* nu-L numim pe Duhul Sfânt, pentru că am învățat din tradiția credinței că numai Fiul este Cel Unul-Născut; dar am mai învățat că Duhul adevărului de la Tatăl purcede și mărturisim că fără să fi fost creat, Duhul e și El din Dumnezeu”. (*Epistole*, epistola 125, II, în PSB, vol. 12, p. 306)

„Duhul cel din Dumnezeu, *Care de la Tatăl purcede* – adică Cel Care iese din gura Lui, ca să nu socotești că Duhul este unul dintre cele din afară și dintre creaturi, ci să crezi că-și are ipostaza de la Dumnezeu – are în El toate puterile.” (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXII, IV, în PSB, vol. 17, p. 252)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (Duhul nu este fiu al Fiului – împotriva falsei învățături „Filioque”)

„*Pentru ce nu este și Duhul fiu al Fiului*. ... Treimea să nu fie socotită o mulțime necircumscrișă care să dea de bănuit că are fii din fii ca și la oameni¹⁸”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 181)

„Apostolul a propovăduit limpede că Duhul este din Dumnezeu, spunând că *am luat Duhul cel din Dumnezeu* (I Cor., 2, 12). Și a făcut lucru vădit faptul că se ivește prin Fiul, numindu-L Duh al Fiului, ca și al lui Dumnezeu, ca [duhul] omului. Dar s-a păzit să zică cum că e Fiu al Fiului ca Tatăl cel Unul să fie Dumnezeu, Care rămâne pururea Tată și Care este veșnic Cel ce este; Unul să fie Fiul, născut prin naștere veșnică, fiind fără de început împreună cu Tatăl Fiu adevărat al lui Dumnezeu, Care este pururea Cel ce este, Dumnezeu Cuvântul și Domnul; și Unul să fie Duhul Sfânt, Duh Sfânt cu adevărat după cum este scris, împreună slăvit cu Tatăl și cu Fiul, Care e numit și Duh al gurii de proorocul David, Care am învățat că este și deget al lui Dumnezeu de la Domnul, Care spune în Evanghelie: *Eu scot demonii cu degetul lui Dumnezeu* (Lc., 11, 20)”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 182)

„Pentru că nu se numește naștere ieșirea Duhului din Dumnezeu, pentru aceasta anulezi ieșirea Duhului din gura lui Dumnezeu și, pentru că nu Se numește Fiu, pentru aceasta nu crezi că El este Duh al gurii lui Dumnezeu, ci lucru al mâinilor lui Dumnezeu. Și, disprețuind analogiile omenești, răstorni dumnezeieștile dogme din ele, pe când ar fi trebuit să ascuți dumnezeieștile graiuri cu frică și să primești cu bună-credință tot ce se spune și nu să iscusești nebunii împotriva bunei-credințe.

18 Tâlcuirea Pr. Lavrentie: Aceasta este una din cele mai clare afirmații împotriva dogmei *Filioque*.

Dumnezeu nu naște ca omul, dar naște cu adevărat și Cel născut din El, Cuvântul, Se arată că nu e omenesc, dar Se arată cu adevărat din El. Și trimite pe Duhul prin gură, nu ca omenește, pentru că nici gura lui Dumnezeu nu e trupească. Dar e din El și Duhul, nu e din altă parte. Dumnezeu lucrează cu mâinile netrupește, lucrează nu aducând din Sine cele create, ci întemeindu-le prin lucrare, după cum omul care lucrează cu mâinile nu scoate din sine lucrul. Nu strămuta hotarele cuvintelor dumnezeiești, spunând că Duhul Fiului e făptură, nici nu cerceta despre Fiul de ce nu este numit duh, nici despre Duhul de ce nu-i fiu! Nici nu ponegri pe Fiul și pe Duhul că sunt făpturi! Fiul lui Dumnezeu este rod sfânt din Cel Sfânt, veșnic din Cel veșnic, dăruitor al Duhului Sfânt spre susținerea și formăluirea zidirii”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, pp. 183-184)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (lipsa de respect față de Una dintre Persoanele Sfintei Treimi)

„Astfel, deci, lipsa de respect față de una din persoanele Treimii, în Care trebuie să credem, este o tăgăduire a întregii Dumnezeiri”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 599)

DUMNEZEU. VIAȚA SFINTEI TREIMI (sălășluirea Sfintei Treimi în noi)

„... căci după cum atunci când prinzi una din marginile unui stejar, automat tragi și pe cealaltă, tot așa când tragi Duh ... prin El tragi în același timp și pe Fiul, și pe Tatăl. Dacă înțelegi cu adevărat pe Fiul, Îl vei vedea din amândouă părțile, El va aduce, pe de-o parte, pe Tatăl și din cealaltă pe Duhul Său propriu. Într-adevăr, Cel Care e mereu în Tatăl, Acela nu va putea fi rupt de Tatăl și nu va fi niciodată despărțit de Duhul Său, Care lucrează totul în toți. Și tot așa, dacă primești pe Tatăl, prin puterea Lui primești în același timp și pe Fiul și pe Duhul, pentru că nu-i cu putință în nici un fel să-ți închipui o întrerupere sau o împărțire în așa fel încât Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărțit de Fiul, ci concepi în același timp în Ei o comunitate și o deosebire negrăită și cumva neînțeleasă, fără ca deosebirea ipostaselor să rupă continuitatea ființei, fără ca această comunitate de substanță să elimine particularitatea semnelor distinctive. Și să nu te miri dacă zicem că Același e în același timp și unit și despărțit, căci de fapt concepem, ca într-o ghicitură, un fel de despărțire unită și o unire despărțită”. (*Epistole*, epistola 38, IV, în PSB, vol. 12, pp. 181-182)

„Unde este prezența Duhului Sfânt, acolo este prezent și Hristos; iar unde este Hristos, acolo este evident și Tatăl. (...) Așadar, fiind sfințiți prin Duhul, primim pe Hristos Care locuiește în noi în omul cel dinăuntru și împreună cu Hristos primim pe Tatăl, Care locuiește în cei vrednici”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, V, în PSB, vol. 17, p. 595)

DUMNEZEU TATĂL

„Încât Dumnezeu se numește Tatăl nostru nu în mod impropriu, nici metaforic, ci la propriu, în primul rând și cu adevărat pentru că ne-a adus prin părinții trupești la existență din neființă și familiarizându-Se cu noi prin purtarea de grijă. Iar dacă spunem că chemăm pe Dumnezeu Tată al nostru, noi care ne-am învrednicit cu adevărat prin har de înfiere, care rațiune va împiedica să-L numim după cuviință pe El Tată al Fiului după fire și Care a ieșit din ființa Lui?” (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al doilea, p. 111)

„Dumnezeu este Tată și că numele nu este al patimii, ci al familiarității, fie după har, ca la oameni, fie după fire, ca la Unul-Născut”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al doilea, p. 112)

DUMNEZEU FIUL (mărturisire de credință referitoare la Mântuitorul Hristos)

„Cuvântul cel viu, Care este Dumnezeu și este la Dumnezeu (Ioan, 1, 2) și nu adus la existență; existând mai înainte de toți vecii și nu dobândit în urmă; Fiu, nu posesiune; Făcător, nu făptură; Ziditor, nu zidire; este tot ceea ce este Tatăl. Am spus: Fiu și Tată. Păstrează-mi aceste însușiri! Rămânând, deci, Fiu prin modul existenței, este totuși tot ce este Tatăl, potrivit cuvintelor Domnului, Care spune: *Toate câte are Tatăl ale Mele sunt* (Ioan, 16, 15). un portret, într-adevăr, trebuie să aibă toate câte se găsesc în originalul său. (...) A primi este caracteristic celui creat; a avea prin fire este propriu celui născut. Ca Fiu are în chip firesc cele pe care le are Tatăl; ca Unic-Născut, le are pe toate adunate în El Însuși, fără să le împartă cu altul. Din această numire de Fiu am fost învățați că El participă la firea Tatălui. N-a fost creat la porunca Tatălui, ci strălucește nedespărțit din ființa Tatălui, unit din veșnicie cu Tatăl, egal în bunătate, egal în putere, părtaș slavei. Ce este El altceva decât pecete și chip, care arată în El Însuși în întregime pe Tatăl?” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a, II, în PSB, vol. 17, pp. 510-511)

DUMNEZEU FIUL (numele „Iisus”)

„*Iisus*, adică *Mântuirea poporului*”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 974)

DUMNEZEU FIUL (diferite numiri atribuite de El Sieși)

„Spune că este lumină a lumii, însemnând prin acest nume și neapropierea slavei care este în Dumnezeire, și că luminează ochii sufletului celor curățiți cu lumina cunoștinței. Viță pentru că hrănește cu roade aducătoare de fapte bune pe cei înrădăcinați în El prin credință. Pâine pentru că este hrană foarte obișnuită a celui cuvântător prin faptul că întărește constituția sufletului și mântuiește caracterul lui și pentru că îi împlinește pururea nevoia și nu îngăduie să fie povârnit spre slăbiciunea care vine din necuvântare (îndobitocire)”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul întâi, p. 50)

DUMNEZEU FIUL (numiri atribuite lui Hristos)

„Fiul este numit și este chip născut, este și strălucire a slavei lui Dumnezeu, și înțelepciune, și putere, și dreptate a lui Dumnezeu, nu ca posesie, nici ca îndeletnicire, ci este ființă vie și lucrătoare și este strălucire a slavei lui Dumnezeu. Pentru că arată Întreg în Sine pe Tatăl, strălucind din toată slava Lui”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al doilea, p. 101)

DUMNEZEU FIUL (Hristos – chipul Ipostasului Tatălui, Cuvântul și strălucirea Lui)

„... S-a arătat în chip de rob, dar n-a pierdut viața egală, cinstirea, alături de Tatăl; El este Cuvânt și icoană a Tatălui, și strălucire, și chip al ființei Lui. El este Cuvânt-Logos al Tatălui, pentru că un cuvânt niciodată nu se desparte de rațiune; este icoană sau chip, nu tăbliță cerată, ci pecete care are aceeași formă; este strălucire, căci El este lumina veșnică a soarelui; este chip al Tatălui, căci cel care a văzut pe Fiul, a văzut pe Tatăl. Tatălui să-i fie slava și puterea, împreună cu Unul Născut Fiul Său, și cu Duhul, Cel de viață Făcător, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin”. (*Omilie pentru mângâierea unui bolnav*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XVIII (1991), Nr. 2, p. 76)

DUMNEZEU FIUL (Hristos - Cuvântul lui Dumnezeu)

„Și după cum atunci când auzi că Unul-Născut este numit *lumină*, nu te gândești la lumina aceasta materială, văzută cu ochii; și după cum atunci când auzi că este numită *viață*, nu te gândești la viața aceasta comună, pe care o trăiesc și animalele necuvântătoare, tot așa și atunci când auzi că Unul-Născut este numit *Cuvânt*, ferește-te ca nu cumva, din pricina slăbiciunii minții tale, să te cobori la gânduri pământești și josnice, ci caută să afli înțelesul acestui termen.

- Pentru ce este numit *Cuvânt*?
- Ca să-ți arate că iese din minte!
- Pentru ce este numit *Cuvânt*?
- Că s-a născut fără suferință!
- Pentru ce este numit *Cuvânt*?

- Pentru că este chipul Celui Care L-a născut, arătând în El Însuși în întregime pe Cel Ce L-a născut; și fără să se despartă întru ceva de Cel Ce L-a născut, are totuși o existență desăvârșită în El însuși, așa precum și cuvântul nostru înfățișează în întregime gândirea noastră; că cele pe care le-am gândit în inimă pe acelea le rostim prin cuvânt; și astfel graiul nostru este înfățișarea gândirii inimii noastre, că din prisosința inimii grăiește cuvântul (Matei, 12, 34). Inima noastră este un fel de izvor, iar cuvântul rostit este ca un pârlăuș care curge din acest izvor. Atâta curge cât țâșnește mai întâi din izvor; și cât este ascuns tot atâta se și arată.

Așadar Ioan L-a numit *Cuvânt*, ca să-ți arate nașterea impasibilă din Tatăl, să-ți arate nașterea impasibilă din Tatăl, să-ți teologhisească existența desăvârșită a

Fiului și să arate prin asta legătura în afară de timp a Fiului cu Tatăl. Că și cuvântul nostru, născut din minte, se naște fără suferință; nici nu se taie, nici nu se împarte, nici nu curge; ci mintea, rămânând întreagă în propria sa ființă, dă naștere la un cuvânt întreg și desăvârșit; iar cuvântul ieșind în afară are în el toată puterea minții care l-a născut.

Ia, așadar, din termenul *Cuvânt* atât cât este evlavios pentru teologia Unuia-Născut și lasă la o parte și treci cu toată dibăcia peste tot ce vei găsi că este neadevărat și nepotrivit.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XVI-a, III, în PSB, vol. 17, pp. 517-518)

DUMNEZEU FIUL („La început era Cuvântul”)

„Nu-i nimeni care să nu preamărească soarele de pe cer, să nu-i admire măreția lui, frumusețea lui, simetria razelor sale și lumina lui strălucitoare; dar dacă s-ar ambiționa să-și ațintească privirile ochilor lui pe discul soarelui, nu numai că nu va mai putea vedea frumusețea admirată, dar își va pierde și vederea. Mi se pare că tot așa va păți și mintea care se ambiționează să cerceteze exact cuvintele: *La început era Cuvântul*.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XVI-a, I, în PSB, vol. 17, p. 514)

„Unde este hulitorul? Unde este limba care luptă împotriva lui Hristos, care spune: *Era un timp când nu era?* Ascultă Evanghelia: *La început era*. Dacă era la început, atunci când nu era? Să plâng necredința lor sau să mă scârbesc de neștiința lor?” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XVI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 516)

DUMNEZEU FIUL (Hristos – „Lumina lumii”)

„Ceea ce e lumina simțită pentru ochi, aceasta e Dumnezeu Cuvântul pentru suflet. *Era, zice Lumina cea adevărată, Care luminează pe tot omul care vine în lume* (In., 1, 9). Încât sufletul neluminat e neputincios în înțelegere”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al doilea, p. 100)

DUMNEZEU FIUL („de la El, prin El și în El sunt toate”¹⁹)

„*De la El, prin El și în El (sunt) toate* (Rom., 11, 36). *De la El* pentru că El este cauza celor ce există, conform voinței lui Dumnezeu Tatăl. *Prin El* pentru că Lui I se datorește conservarea tuturor; după ce le-a zidit pe toate, a adăugat fiecăruia dintre cele făcute (însușirile necesare) pentru conservare. De aceea, cu o dorință irezistibilă și o dragoste de negrăit, către El, Stăpânul și Dătătorul vieții, s-au îndreptat toate, așa cum s-a scris: *Ochii tuturor privesc cu speranță către tine* (Ps., 121, 15) și iarăși: *Toate nădăjduiesc în Tine* (Ps., 103, 27), *deschizi Tu mâna Ta și orice viețuitoare se umple de bunăvoință* (Ps., 149, 16)”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 5, în PSB, vol. 12, p. 24)

¹⁹ Rom., 11, 36

DUMNEZEU FIUL (dumnezeirea lui Hristos)

„Nu cumva, însă, să-L socotești numai om pe Domnul nostru ignorându-I puterea dumnezeirii Lui din pricină că a trăit printre noi în asemănarea trupului păcatului!” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLVIII, IV, în PSB, vol. 17, p. 314)

„Iar toate textele care-ți vorbesc de firea Lui trupestă, cu care a lucrat mântuirea oamenilor, pe care ne-a arătat-o prin venirea Lui în trup, în care El spune că a fost trimis (Ioan, 3, 17), că nu poate să facă de la El nimic (Ioan, 5, 30), că a primit poruncă (Ioan 10, 18), și altele asemenea, să nu-ți dea pricini să micșoreze dumnezeirea Unuia-Născut. Pogorământul Fiului la slăbiciunea firii tale omenești nu-ți dă dreptul să micșorezi vrednicia Celui puternic, ci înțelege firea Lui așa cum se cuvine unui Dumnezeu, iar cuvintele pline de smerenie, spuse despre El, interpretează-le având în vedere întruparea Sa pentru mântuirea oamenilor. Dacă aş vrea să vorbesc acum cu de-amănuntul de lucrul acesta, aş putea aduce, uitând de mine însumi, o mulțime nesfârșită de dovezi.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a, II, în PSB, vol. 17, p. 511)

DUMNEZEU FIUL („Tatăl este mai mare decât Mine”²⁰)

„*Tatăl este mai mare decât Mine* (Ioan 14, 28). Făpturile cele nerecunoscătoare, neamurile diavolului, s-au servit și de acest text. Or, eu cred cu tărie că chiar aceste cuvinte arată că Fiul e deoființă cu Tatăl. Într-adevăr comparațiile știu că se fac din capul locului, între lucruri de aceeași natură. Zicem, de pildă, despre un înger că e mai mare decât alt înger, un om mai drept decât alt om, o pasăre mai rapidă decât altă pasăre. Dacă, deci, comparațiile se fac între lucruri din aceeași specie și dacă prin comparație Tatăl a fost mai mare decât Fiul, atunci Fiul e deoființă cu Tatăl.

Dar poate că mai e și altă idee ascunsă în acest text. Ce mirare ar fi dacă s-ar recunoaște că Tatăl e mai mare decât El, din moment ce El e Fiu și S-a făcut trup, întrucât a fost văzut inferior îngerilor ca mărime și oamenilor ca înfățișare ? *Micșoratu-L-ai, spune Scriptura, pe Dânsul cu puțin față de îngeri* (Ps., 8, 6) ... Acesta-i motivul că Fiul e mai mic decât Tatăl! El a murit pentru tine ca să te mântuiască din pierzania morții și să te facă să ai parte de o viață cerească. Aceasta-i ca și cum ai învinui pe un doctor că se apleacă spre suferințele bolnavilor luând parte la mirosul greu al bolii, spre a vindeca pe cei încercați de suferințe”. (*Epistole*, epistola 8, V, în PSB, vol. 12, p. 136)

„Dacă Fiul își are obârșia de la Tatăl, în această privință este mai mare Tatăl, ca obârșie și pricină. De aceea și Domnul a zis așa: *Tatăl Meu este mai mare decât Mine* (In., 14, 28), ca Tată adică. Iar termenul *Tată* ce altceva desemnează decât că este pricina și obârșia Celui născut din El? Dar în general nu se spune, chiar și după înțelepciunea noastră, că ființa față de ființă este mai mare și mai mică. Așa încât,

²⁰ Ioan 14, 28.

chiar și după acestea, ba și după adevăr, cuvântul de dinainte nu arată în nici un fel superioritatea după ființă. Ci nici el însuși n-ar zice că Dumnezeu Tatăl e mai mare după volum. Atunci când este declarat acest lucru, nu trebuie să se înțeleagă la Dumnezeu vreo mărime. Deci rămâne că e mai mare după felul spus de noi, după obârșie, spun, și după cauză”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul întâi, p. 78)

„Despre citatul: «Tatăl Meu este mai mare decât Mine» (In., 14, 28). Ceea ce-i mai mare se spune că-i mai mare fie prin măreție, fie prin timp, fie prin vrednicie, fie prin putere, fie ca pricină. Dar nu se poate spune că Tatăl este mai mare decât Fiul prin măreție, căci e fără de trup. Dar nici prin timp, căci este Creatorul lor. Dar nici prin vrednicie, căci nu S-a făcut ceea ce nu era vreodată. Nici prin putere, căci *toate câte le face Tatăl, și Fiul le face întocmai* (In., 5, 19). Nici ca obârșie, deoarece este așijderea mai mare și decât El, și decât noi, de vreme ce este obârșia Lui și a noastră. Atunci mai degrabă este cinste ceea ce a grăit Fiul către Tatăl, nu arată o micșorare a Celui ce a zis-o, deoarece cel mai mare nu-i defel de altă ființă. Căci se spune că omul este mai mare decât omul și calul față de cal. Așa încât, deși se spune că Tatăl este mai mare, nu-i imediat și de altă ființă. Se vorbește despre lucruri comparate cu totul despre cele de aceeași ființă, nu despre cele de alte ființe. Căci nu se spune la propriu că omul este mai mare decât un necuvântător, nici necuvântătorul decât cel fără suflet, ci omul față de om și necuvântătorul față de necuvântător. Deci Tatăl este deoființă cu Fiul, deși se spune că este mai mare”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al patrulea, p. 157)

DUMNEZEU FIUL („Iar despre ziua și ceasul acela nimeni nu știe ... nici Fiul, ci numai Tatăl”)

„Despre citatul: *Ceasul și ziua aceea nimeni nu le știe* (Mt., 24, 36). Dacă Fiul este Creator a toate, dar nu știe timpul judecății, nu știe ceea ce a creat. Căci n-a zis că nu cunoaște judecata, ci timpul. Și cum nu este aceasta nepotrivit?

Despre același lucru. Dacă Fiul nu are cunoștința a toate câte le are Tatăl, a mințit când a zis: *Toate câte are Tatăl ale Mele sunt* (In., 16, 15) și *După cum Tatăl Mă cunoaște pe Mine, și Eu Îl cunosc pe El* (In., 10, 15). Iar dacă una este a-L ști pe Tatăl și alta cele ale Tatălui, dar este mai mare a ști pe Tatăl decât a ști cele ale Lui (pe cât este mai mare fiecare însuși decât cele ale lui), Fiul știe ceea ce-i mai mare (căci zice: *Nimeni nu știe pe Tatăl decât Fiul*) (Mt., 11, 27) și nu știe ce este mai mic, ceea ce-i cu neputință. A trecut sub tăcere vremea judecății pentru că nu folosea oamenilor să o audă. Căci totdeauna așteptarea îi face mai fierbinți în privința bunei-credințe, iar cunoștința că va fi mult timp la mijloc i-ar fi făcut mai slabi în privința bunei-credințe, sprijinindu-se pe nădejdea că vor putea să se mântuiască și mai târziu. Deoarece cum n-ar fi știut și ceasul acela Cel ce știa toate până la acel ceas (căci le-a zis)? Dar și Apostolul a zis în deșert: *În Care sunt ascunse toate comorile înțelepciunii și ale cunoștinței* (Col., 2, 3)”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al patrulea, pp. 157-158)

DUMNEZEU FIUL („Părinte, de e cu puțință, să treacă de la Mine paharul acesta”)

„Despre citatul: «Părinte, de e cu puțință, să treacă de la Mine paharul acesta!» (Mt., 26, 39). Dacă Fiul a spus după adevăr: *Părinte, de e cu puțință, să treacă de la Mine paharul acesta!*, nu învinui numai frica și neputința Sa, ci socotește că e ceva cu neputință la Tatăl. Căci expresia *de e cu puțință* este o îndoială, nu o încredințare că Tatăl poate să-L mântuiască. Dar cum n-a putut cu mult mai mult să păzească viața celor vii Cel ce dăruiește viață celor morți? Deci pentru ce nu-Și dă viață Sineși Cel ce a înviat pe Lazăr și mulți morți, ci cere viața de la Tatăl, zicând cu frică: *Părinte, de e cu puțință, să treacă de la Mine paharul acesta!* ? Și, dacă a murit fără de voie, nu S-a mai făcut ascultător până la moarte față de Tatăl, smerindu-Se pe Sine, nici nu S-a dat pe Sine, după cum zice Apostolul: *Care S-a dat pe Sine ispășire pentru păcatele noastre* (Gal., 1, 4). Iar dacă de bună-voie, ce nevoie era de a zice: *Părinte, de e cu puțință, să treacă de la Mine paharul acesta!* ? Trebuie să fie primită aceasta pentru cei ce urmau să păcătuiască împotriva Lui, ca să nu mai păcătuiască, nu pentru El. Pentru aceea a zis pe când era răstignit: *Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac!* (Lc., 23, 34). Deci nu trebuie ca cele după iconomie să fie luate ca vorbe simple”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al patrulea, pp. 158-159)

DUMNEZEU FIUL (Întruparea Domnului Hristos)

„Cât despre dogmele atinse în Simbolul credinței privitoare la întruparea Domnului, noi nici nu le-am pus în discuție și nici nu am argumentat acceptarea lor, pentru că depășesc puterea noastră de înțelegere, întrucât, după cum știm, în momentul în care ne atingem de simplitatea credinței, atunci nu vom mai putea pune capăt discuțiilor, pentru că veșnic principiul contradicției ne va duce tot mai departe și vom tulbura continuu cugetele oamenilor de rând prin introducerea celor mai stranii idei”. (*Epistole*, epistola 258, II, în PSB, vol. 12, p. 528)

„Or dacă venirea Mântuitorului n-ar fi avut loc în trup, atunci Mântuitorul n-ar fi plătit morții prețul răscumpărării noastre și n-ar fi nimicit puterea morții. Într-adevăr, dacă ceea ce fusese supus puterii morții ar fi fost altceva decât ceea ce a luat asupra-Și Mântuitorul, atunci moartea n-ar fi încetat de a-și arăta mai departe lucrarea și n-am fi avut nici un folos din suferințele îndurate prin trupul purtător de dumnezeire. Dacă Mântuitorul n-ar fi omorât păcatul în trup, noi n-am fi fost înviați în Hristos, ci am fi rămas morți în Adam; ceea ce căzuse n-ar fi fost reînnoit, ceea ce fusese zdrobit și doborât n-ar fi fost ridicat din nou; ceea ce devenise străin de Dumnezeu, prin înșelăciunea diavolului, n-ar fi fost din nou înrudit și înfiat de Dumnezeu”. (*Epistole*, epistola 261, II, în PSB, vol. 12, p. 538)

„Mântuitorul accepta simțirile firii ca să dea siguranța unei întrupări reale, nu numai aparente, dar că toate simțămintele viciate, care tulbură liniștea vieții, El le-a respins ca nevrednice de dumnezeirea Sa cea nepătată (Rom., 8, 3). De aceea s-a spus că S-a născut *întru asemănarea trupului păcatului*. De aceea, chiar dacă a luat asupra-Și trupul nostru cu afecțiunile lui firești, El n-a săvârșit păcat. După cum

moartea, care ne-a fost transmisă prin trupul lui Adam, a fost înghițită de dumnezeire, tot așa și păcatul a fost suprimat de dreptatea care era în Iisus Hristos. Când vom învia vom lua un trup care nu va fi supus morții și nici păcatului”. (*Epistole*, epistola 261, III, în PSB, vol. 12, pp. 539-540)

„Este dovada celei mai mari puteri, anume ca Dumnezeu să poată fi în fire de om. Facerea cerului și a pământului, a mării și a aerului, facerea celor mai mari stihii ale lumii și dacă te gândești la facerea celor mai presus de lume și a celor de sub pământ, toate acestea nu arată atât de mult puterea lui Dumnezeu-Cuvântul cât economia întrupării și pogorământul la smerenia și slăbiciunea firii omenești.” (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul XLIV, V, în PSB, vol. 17, p. 290)

„Dumnezeu este pe pământ, Dumnezeu este între oameni, Dumnezeu Care dă Legea, nu prin foc și în sunetele de trâmbițe și pe un munte fumegând sau printr-un nor întunecos și prin furtuni care înspăimântă sufletele celor care îl ascultă, ci acum este Dumnezeu în trup, Care vorbește cu blândețe și cu bunătate cu cei care au aceeași natură umană ca și El (dar nu fără de păcat ca El). Acum avem pe Dumnezeu întrupat, care nu lucrează asupra noastră din depărtări și cu întreruperi, așa cum lucra prin profeți”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 971)

„Dar poate va zice cineva: Cum a venit printr-unul luminarea pentru toți? Cum și în ce fel este Dumnezeirea în trup?

Noi răspundem: Dumnezeirea este în trup, așa cum este focul într-un fier înroșit, adică nu în mod trecător, ci într-o comunitate cu el, împărtășindu-i din însușirile sale. Focul nu aleargă din loc în loc prin fierul pe care l-a încins, ci, rămânând în fiecare loc din fier, îi împărtășește acestuia puterea sa proprie de a arde. Prin această împărtășire a însușirii sale de a arde, însă, focul nicidecum nu-și micșorează puterea sa și-și împlinește tot ceea ce dă fierului ca împrumut și schimb. Tot așa și Dumnezeu-Cuvântul, cu toate că a rămas nemișcat și neschimbat de la locul Său, totuși *S-a sălășluit întru noi* (Ioan 1, 14); nici n-a fost supus schimbării și totuși *Cuvântul trup S-a făcut*; nici cerul nu era părăsit de Cel care-l cuprinde și totuși pământul primea în sânurile sale proprii pe Cel din ceruri. Să nu socotești aceasta ca o decădere a Dumnezeirii, fiindcă Ea nu trece dintr-un loc într-altul în felul în care trec dintr-un loc într-altul ființele pământești și nici să nu-ți închipui că Dumnezeirea S-a schimbat sau s-a alterat, de îndată ce a trecut într-un trup, fiindcă ceea ce este nemuritor este absolut neschimbabil.

Dar va zice iarăși cineva: Cum de n-a fost Dumnezeu-Cuvântul copleșit de slăbiciunea sau infirmitatea omenească, luând trup de om?

Noi răspundem că nici focul, când încinge fierul, nu se împărtășește din proprietățile lui. Fierul este negru și rece, dar cu toate acestea, după ce s-a înroșit în foc, el îmbracă haina focului; cu toate că devine strălucitor, totuși fierul nu înnegrește focul; cu toate că el însuși arde cu o culoare roșie-aprinsă, fierul nu răcește para focului care l-a încins.

Tot așa și trupul Domnului, el însuși a luat parte la Divinitate și s-a împărtășit din Ea, dar nicidecum nu l-a împărtășit slăbiciunea caracteristică unui trup omenesc. Oare, tu nu accepți nici măcar că Dumnezeu lucrează asemenea focului acestuia sensibil și îți închipui că vreun viciu provenit din slăbiciunea omenească cuprinde pe Cel fără de păcat, și mai ești încă nedumerit de felul cum natura stricăcioasă a unui trup a obținut nestricăciunea prin unirea cu Dumnezeu?” (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, pp. 971-972)

„De bună-seamă că taina cea mai înainte de veci rânduită și mai înainte prevestită prin profeți s-a săvârșit acum. *Iată Fecioara în pânțele va lua, și va naște Fiu, și va chema numele Lui Emanuel* (Isaia 7, 14), ceea ce tâlmăcit înseamnă *Cu noi este Dumnezeu*. Și această denumire – Emanuel – de multă vreme conține explicația întregului mister divin, și anume că Dumnezeu va fi între noi oamenii fiindcă, dacă se tâlcuiește acest cuvânt, se poate spune: *Cu noi este Dumnezeu*”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 974)

„Magii păgâni se închină lui Dumnezeu, iar creștinii scormonesc, plini de curiozitate, cum s-a întrupat Dumnezeu, și ce fel de trup a avut Domnul Hristos, și dacă Cel care a primit trupul a fost om desăvârșit sau a fost imperfect!

Să fie trecute sub tăcere cele ce depășesc linia credinței și sunt de prisos în Biserica lui Dumnezeu!

Să se proslăvească cele ce s-au obținut prin credință! Să nu ne mai obosim cu cercetarea celor ce au fost trecute sub tăcere!” (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 978)

„Inima mea tresaltă de bucurie și mintea mea a devenit un izvor de cugetări în legătură cu ziua de azi, dar limba îmi este incapabilă și cuvântul este slab ca să poată să vestească o bucurie atât de mare. Izvorăște-mi minte, cugetări vrednice de măreția lui Dumnezeu, cu privire la Întruparea Domnului! Fă-mă să cuget drept despre Dumnezeirea cea neîntinată și neîntinabilă, care n-are nevoie de spălare sau curățire, cu toate că s-a născut cu fie materială! Dumnezeirea Însăși îndreptează ceea ce este păcătos; nu Ea Însăși este atinsă de păcat. Tu nu vezi că soarele acesta de pe cer își plimbă razele sale prin noroi, dar nicidecum nu se murdărește și strălucește cu razele sale prin locurile murdare și totuși nu dobândește miros dezgustător? Ba din contră, cu cât soarele stă mai mult în contact cu aceste locuri, cu atât mai mult face să se usuce și să dispară putreziciunea și împrăștierea lor. Așadar, de ce te temi că firea omenească a Domnului Hristos nesupusă păcatului și nevătămată și-ar atrage vreo pată de la noi?” (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 978)

„Și, când se spune că Copilul cel sfânt S-a născut din Duhul Sfânt, nu ne vom gândi că Duhul a venit fără Cuvântul în ipostasul Pruncului, cu toate că Ioan spune

că: *Cuvântul trup S-a făcut* (In., 1, 14) și întruparea este descrisă prin Cuvântul. Dar este arătat prin toate că și Duhul este în Cuvântul, și Cuvântul este în Duhul, unirea după dumnezeire nefiind despărțită”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 190)

DUMNEZEU FIUL (Întrupându-Se, Fiul nu S-a despărțit de Tatăl și nu a părăsit tronul Său ceresc)

„Domnul Hristos s-a pogorât din cer, dar nu s-a despărțit de Tatăl; în peșteră S-a născut, dar nu Și-a părăsit tronul ceresc; în ieslea staulului s-a culcat, dar nu a deșertat sânurile Tatălui; S-a născut Întrupându-Se din Fecioară, dar a rămas, ca Dumnezeu, fără tată pământesc; S-a coborât pe pământ, dar nu S-a despărțit de cele de sus”. (*Omilie pentru mângâierea unui bolnav*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XVIII (1991), Nr. 2, pp. 75-76)

DUMNEZEU FIUL (Întruparea Domnului – la plinirea vremii)

„... momentul potrivit pentru Întruparea Domnului, deși a fost rânduit mai înainte de zidirea lumii, a apărut în istorie atunci când era potrivit ca Sfântul Duh și puterea Celui Preaînalt să plămădească împreună trupul acela de Dumnezeu purtător al Sfintei Fecioare”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 973)

DUMNEZEU FIUL (Întruparea; S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria)

„Mai înainte de a fi ei împreună, s-a aflat având în pânțece din Duhul Sfânt (Matei 1, 18).

Ambele fapte le-a aflat Iosif (prin descoperirea de sus); că și sarcina și cauza sarcinii sunt de la Duhul Sfânt. Tocmai de aceea s-a temut să fie numit *bărbat al acestei femei*, și a voit s-o lase pe ea în ascuns (Matei 1, 19), neîndrăznind să dea în vileag cele ce se întâmplaseră cu ea”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 973)

„Că ce s-a zămislit într-însa este din Duhul Sfânt (Matei 1, 20). De aici se vede limpede că alcătuirea substanței pentru trupul Domnului nu s-a făcut conform naturii comune a trupului omenesc. Deodată și dintru început era desăvârșit în trup ceea ce se purta în pânțece. Ceea ce s-a purtat în pânțele Fecioarei nu și-a căpătat forma desăvârșită încetul cu încetul, prin schimbări și dezvoltări de forme în mod obișnuit, așa cum arată și cuvintele folosite aici. Aici nu se spune: *Ceea ce s-a conceput*, ci *Ceea ce s-a născut*. Așadar, trupul care a fost alcătuit în urma unei acțiuni sfinte era vrednic să se unească cu Dumnezeirea Celui Unul-Născut”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, pp. 973-974)

DUMNEZEU FIUL (Întruparea – cauzele și scopul Întrupării)

„Cel care va veni pe nori să judece viii și morții a suferit judecata oamenilor și, deși El Însuși este odihna tuturor celor ce lucrează, ... El a lucrat; deși este izvorul vieții veșnice pentru cei însetați, a cerut apă de la femeia samarineancă; deși a săturat foamea noastră, cu propriul lui trup, a flămânzit pentru noi; Cel care împreună cu Tatăl este slujit de îngeri în ceruri a considerat o vrednicie să slujească pe oameni aici pe pământ; mâinile Lui, prin care se dăruiește plinătatea virtuților, în cruce au fost pironite pentru mântuirea noastră; gura Lui cea de miere curgătoare, prin care s-a vestit oamenilor învățătura mântuitoare, a gustat oțetul și fiera oferite de potrivnici; Cel care pe nimeni nu a rănit și nu a vătămat, bătut a fost și a suferit insulte, deși nevinovat; Cel la al cărui semn toți morții vor învia, a suportat de bunăvoie moarte pe cruce.

De aceea a îngăduit toate acestea, ca să ne dea nouă viață veșnică. Și când ne-a acordat nouă toate aceste nețărmuite binefaceri, nimic nu a cerut de la noi decât să-L iubim și să păstrăm trupurile și sufletele noastre neprihănite, încât El totdeauna să locuiască în noi și noi să rămânem pururea în El. Nu ne cere nici aur, nici argint, nimic de acest fel. Iar dacă posedăm cumva acestea, El ne poruncește să le împărțim la săraci. Pe noi înșine ne caută El, ne cheamă, dorește să rămână cu noi”. (*Despre iubirea față de Dumnezeu*, în vol. *Învățătură către fiul duhovnicesc*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007, pp. 21-22)

„Învăță însă și tu taina aceasta: tocmai pentru aceea Dumnezeu *trup s-a făcut*, pentru ca să omoare moartea, care se ascunde în trupul omenesc. După cum substanțele medicamentelor, după ce s-au unit cu trupul, biruie elementele de distrugere dintr-un corp bolnav și precum întunericul care s-a sălășluit într-o casă dispare prin introducerea luminii, tot așa și moartea, care este atotstăpânitoare peste firea omenească, a pierit prin venirea Dumnezeirii în trup omenesc. Precum gheața în apă domină lichidul câtă vreme este noapte și umbră, dar când răsare soarele se descompune sub razele sale, tot așa și moartea a domnit peste trupurile omenești până la venirea Domnului Hristos. De îndată ce a apărut harul cel mântuitor al lui Dumnezeu (Tit, 2, 1) și a răsărit Soarele dreptății (Matei, 4, 22), moartea a fost înghițită de biruință (I Cor., 15, 54), nemaiputând suporta prezența Vieții celei adevărate. O, adâncul bunătății și al iubirii de oameni a lui Dumnezeu! Pentru prea mare iubirea de oameni a lui Dumnezeu, noi nu mai suntem supuși robiei. Oamenii scormonesc rațiunea pentru care Dumnezeu s-a sălășluit între oameni, când ar fi trebuit să se închine bunătății Sale”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 972)

„Tu ia aminte la ceea ce-ți spun: Dumnezeu a binevoit să ia trup omenesc, pentru că trebuia ca trupul acesta, blestemat în urma săvârșirii păcatului originar, să fie sfințit; trebuia ca trupul acesta, care a fost sleit de puteri prin păcatul săvârșit, să fie întărit; trebuia ca trupul acesta, care se înstrăinase de Dumnezeu, în urma păcatului, să fie unit din nou cu El; trebuia ca acest trup, care a căzut din paradis, să

fie readus în ceruri”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, pp. 972-973)

„Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă (Ps., 118, 27), nu în chip de Dumnezeu, pentru ca să nu înspăimânteze pe cel slab (pe om), ci s-a arătat în chip de rob, pentru ca să elibereze ceea ce era supus robiei păcatului”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 977)

DUMNEZEU FIUL (Întruparea – roadele Întrupării Domnului Hristos)

„... după ce El Însuși și-a dobândit natura omenească cea unită cu Dumnezeirea, chiar prin trupul Lui Însuși, cel de o rudenie cu al nostru – dar fără de păcat – readuce la sine tot neamul omenesc”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 971)

„Să ridicăm și noi un glas de bucurie preaînaltă: *Teofanie* să-i punem numele sărbătorii de astăzi, adică arătarea lui Dumnezeu; să prăznuim astăzi mântuirea lumii, să prăznuim ziua de naștere din nou a firii omenești. Astăzi s-a dezlegat blestemul lui Adam. Acum nu se mai poate spune omului: *Pământ ești și în pământ vei merge* (Fac., 3, 19), ci i se poate spune: pentru că azi ai fost unit cu cele cerești, la cer vei fi înălțat. Astăzi, nici nu se va mai zice *În dureri vei naște fii* (Fac., 3, 16), fiindcă este fericită cea care a purtat în pânțe pe Emanuel și fericite sunt și piepturile care au alăptat copiii. Tocmai pentru aceasta *Prunc s-a născut nouă și Fiu s-a dat nouă, a Cărui stăpânire o poartă pe umerii Săi* (Isaia 9, 5)”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 978)

„Pentru aceasta S-a născut Domnul cu trup omenesc, pentru ca tu să fii curățit tocmai prin ceea ce are El înrudit cu tine. Pentru aceea crește și se dezvoltă El cu trupul, pentru ca tu să fii unit cu El prin trăirea în trup obișnuită Lui.

O, adâncul bogăției lui Dumnezeu și al iubirii Sale de oameni!

Din partea lui Dumnezeu, daruri peste daruri revărsate peste noi...” (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 978)

„Unește-te și tu, creștine, cu aceia care au primit cu bucurie pe Domnul din ceruri!

Gândește-te că păstorii de la Nașterea Domnului au devenit înțelepți, că preoții au fost împodobiți cu darul profeției, că femeile s-au umplut de bucurie atunci când Maria a fost îndemnată de Arhanghelul Gabriel să se bucure (Luca 1, 28) și atunci când Elisabeta avea pe cel acre a săltat de bucurie în însuși sânul ei, adică pe Ioan (Luca, 1, 44).

Proorocița Ana binevestește tuturor Pruncul, dreptul Simeon îl purta în brațe. Amândoi se închinau Dumnezeului celui mare, arătat în Pruncul cel mic, fără să disprețuiască ceea ce văd și preaslăvind măreția Dumnezeirii Lui”. (*Omilie la Sfânta*

Naștere a Domnului Hristos, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, pp. 978-979)

DUMNEZEU FIUL (Nașterea Domnului Hristos din Fecioară)

„Care a fost locul ales – laboratorul – pentru săvârșirea acestei iconomii divine, adică pentru unirea lui Dumnezeu cu trupul omenesc?

Locul acesta a fost trupul Sfintei Fecioare.

Care au fost primele elemente – începătoriile – ale Nașterii Domnului?

Acestea au fost: Sfântul Duh și puterea Celui Preaînalt care a umbrat-o.

Dar mai bine ascultă cuvintele Sfintei Evanghelii înseși: *Fiind logodită Maria, mama Lui, cu Iosif, mai înainte de a fi ei împreună, s-a aflat având în pânțece din Duhul Sfânt* (Matei 1, 18).

O fecioară a fost aleasă de către Dumnezeu pentru slujirea iconomiei divine, și anume o fecioară logodită cu un bărbat, pentru ca să ne arate că și fecioria trebuie să fie preacinstită, dar nici Sfânta Taină a Nunții să nu fie disprețuită.

Pe de o parte, starea de feciorie a fost aleasă de Dumnezeu ca fiind proprie pentru sfințenie, iar pe de altă parte, prin acțiunea de a se logodi Fecioara, au fost îmbuchetate primele elemente ale Tainei Căsătoriei. În același timp însă, pentru ca Iosif să fie și martorul propriu al curăției trupesti a Mariei și pentru ca ea să nu fie expusă calomniatorilor, cum că și-ar fi pătat fecioria, pe el l-a avut logodnic și păzitor al vieții sale”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 973)

„Deoarece neamul omenesc din vremea aceea nu avea pe nimeni care să egaleze curăția morală a Mariei, așa încât să poată primi lucrarea Sfântului Duh, lucrare săvârșită mai dinainte asupra ei prin acțiunea logodnei, a fost aleasă fericita Fecioară să primească pe Domnul în pânțelele său, fără însă ca din pricina logodnei să i se fi întinat fecioria”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 973)

DUMNEZEU FIUL (Nașterea Domnului; despre steaua ce s-a arătat la naștere)

„Nimeni însă să nu recurgă la studiul astrologiei, pentru ca să explice răsăritul stelei la Nașterea Domnului. Cei care pun steaua sub care se naște cineva chiar în rândul stelelor care există deja, socotesc că această stea este semnul care arată cauza celor ce se întâmplă fiecăruia în viață. Aici însă una dintre stelele care existau deja n-a arătat nașterea împărătească și nici cea care a arătat-o nu era din numărul stelelor obișnuite. Stelele care au fost create o dată cu creatura dintru început, ori sunt absolut nemișcate, ori au o mișcare neîncetată. Steaua care a apărut la Nașterea Domnului însă, s-a dovedit că are ambele însușiri: când mișcătoare, când stând pe loc. Chiar și între stelele care existau acum, cele care sunt fixe nu se mișcă niciodată, iar cele care sunt rătăcitoare niciodată nu stau pe loc. Steaua aceasta însă la Nașterea Domnului, care are ambele însușiri în sine, adică și mișcarea și starea pe loc, este limpede că nu aparține nici unui grup din cele două categorii de stele citate mai sus. Ea s-a mișcat de

la Răsărit până la Betleem, dar *s-a oprit deasupra unde era Pruncul*. De aceea, magii care au pornit de la Răsărit și au urmat mersul stelei, oprindu-se la Ierusalim, au tulburat toată cetatea prin venirea lor pe neașteptate și au băgat spaimă în regele iudeilor”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, pp. 976-977)

„Nu ne este îngăduit nici să le spunem celor care așteaptă plini de curiozitate cele despre nașterea Domnului cum că steaua aceasta era asemănătoare cometelor, care se pare că foarte adesea se opresc pe cer, pentru ca să arate urmașii la tron ai regilor. Chiar aceste comete sunt, în general, aproape nemișcate într-un loc încercuit de o lumină arzătoare. Cometele – stelele cu coadă – au forme de figuri deosebite pe cer, fie niște mici grinzi, fie ca niște gropi prăpăstioase și li se dau denumiri corespunzătoare figurilor. Originea tuturor cometelor este însă aceeași. În cazul când valurile de aer se revarsă din plin împrejurul pământului și se răspândesc peste zona eterată – strălucitoare – a cerului și atunci când ceea ce este des, gros și neliniștit în această înălțare de aer se înfățișează întocmai ca o masă (materie) de foc, numai atunci ni se oferă imaginea clară a unei stele. Această stea a apărut în Orient, a îndemnat pe magi să caute pe Cel ce S-a născut și s-a făcut iarăși nevăzută. În momentul când magii nu se mai puteau orienta, steaua li s-a arătat din nou în Iudeea, așa încât ei să poată înțelege *a Cui* era steaua, *Cui* slujea ea și pentru *Cine* a răsărit ea”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 977)

DUMNEZEU FIUL (Nașterea Domnului; nu iudeii, ci magii s-au învrednicit a se închina cei dintâi Domnului Hristos)

„*Dar dacă s-a născut Iisus – spune Sfânta Evanghelie – în Betleemul Iudeii, în zilele lui Irod împăratul, iată magii de la Răsărit au venit în Ierusalim, întrebând: «Unde este împăratul iudeilor, cel ce s-a născut?»* (Matei 2, 1).

Magii, de neam persan, care cercetau cu atenție proorociile și cuvintele magice și unele contradicții ale firii, și-au făcut timp să se îndeletnicească și cu studiul celor ce sunt în înaltul cerului.

Se pare că Balaam a luat parte la această prezicere mesianică, cel care a fost trimis cu poruncă de la Balak, ca să blesteme pe Israel prin anumite ceremonii. El chiar și spune aceste lucruri despre Domnul: *Așa zice omul al cărui ochi a fost deschis, așa zice cel ce ascultă cuvintele lui Dumnezeu și cunoaște cugetul Celui Preaînalt și vede descoperirile Celui Atotputernic, căci, deși poticnindu-se, i s-au deschis ochii: Îl văd, însă nu acum; Îl privesc, dar nu este aproape! O stea va răsări din Iacob și un om se va ridica din Israel* (Num., 24, 15-17). Pentru aceasta, magii persani, după ce au cercetat locul geografic unde se afla Iudeea, aducându-și aminte de această veche profeție, au venit să afle unde este Împăratul iudeilor, Cel ce s-a născut acum. Este de crezut că magii, simțind că activitatea lor a fost desființată prin venirea Domnului cu o putere potrivnică față de puterea lor mai slabă, Îi atribuiau Celui născut o mare putere. De aceea, îndată ce au aflat Pruncul, I s-au închinat Lui, aducându-I daruri. Magii, din popor îndepărtat de Dumnezeu și străin de legământul

Lui, s-au învrednicit să se închine cei dintâi Domnului, pentru ca mărturiile din partea dușmanilor și străinilor să fie mai vrednice de crezare. Dacă iudeii – contrar adevărului – s-ar fi închinat cei dintâi Domnului, poate ar fi fost socotiți ca niște lăudători mândri ai celui de același neam cu ei. Acum însă aceștia nicidecum nu mai sunt îndreptățiți să fie socotiți ca închinători ai lui Dumnezeu, ba chiar au ajuns să fie condamnați tocmai ei, rude de sânge cu Domnul, pentru că au răstignit pe Acela pe Care neamurile păgâne L-au adorat.

Așadar, pentru că magii erau atașați de mișcările astrelor cerești, cercetau cu atenție și fără zăbavă acel spectacol extraordinar al cerului, adică steaua cea nouă și neobișnuită care a apărut la Nașterea Domnului”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 976)

DUMNEZEU FIUL (Nașterea Domnului; despre darurile aduse de magi)

„Găsind pe Cel pe care îl căutau, L-au preacinstit cu daruri: aur, smirnă și tămâie. Poate că și aici ei au urmat profeția lui Balaam, care a spus acestea despre Hristos: *Și culcându-se s-a odihnit ca un leu și ca un pui de leu. Cine îl va scula pe el? Binecuvântați să fie cei care te binecuvintează pe tine și cei ce te blestemă, blestemați să fie* (Num., 24, 9).

Deoarece cuvântul de mai sus al Sfintei Scripturi arată servirea împărătească a Domnului prin chipul leului – regele animalelor – iar Sfintele Patimi prin acțiunea de a se culca a leului, apoi Dumnezeirea prin puterea de a binecuvânta, magii, urmând profeția amintită, au adus aurul ca pentru un împărat, smirna ca pentru un mort, iar tămâia ca pentru Dumnezeu”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, p. 977)

DUMNEZEU FIUL (Nașterea Domnului; bucuria de care s-a umplut pământul la Nașterea Domnului Hristos)

„Cine este cu sufletul atât de împietrit, cine este atât de nerecunoscător, ca să nu se veselească și să nu tresalte de bucurie și să nu se desfăteze de cele ce sunt în față? Aceasta este sărbătoarea comună a întregii creaturi, este sărbătoarea care a dăruit lumii pe cele mai presus de lume, a trimis arhanghelii la Zaharia și Maria și tot ea a învățat corurile îngerilor să zică: *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoie* (Luca 2, 14).

Stelele ies în fugă din ceruri, ca să arate pe Domnul; magii se pornesc în grabă dintre neamuri, ca să-L caute; pământul îi găzduiește într-o peșteră. Nimeni să nu fie lipsit de îndatoriri, nimeni să nu fie nerecunoscător și nemulțumit”. (*Omilie la Sfânta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XX (1968), Nr. 11-12, pp. 977-978)

DUMNEZEU FIUL (Hristos – „Întâiul – Născut al Fecioarei Maria”)

„Dacă ei zic că Fiul este Întâi-Născut, atunci nu mai este Unul-Născut, ci trebuie să fie și Altul, față de Care se spune că este Întâi-Născut. Cu toate că și din Maria S-a născut Singur, o, înțeleptule, și este numit Întâi-Născut al ei. Căci zice: *până ce a născut pe Fiul ei cel Întâi-Născut* (Lc., 2, 7). Așa încât nu se spune că e

neapărat Întâi-Născut al unui frate. S-ar putea spune că este numit și Întâi-Născut înainte de toată nașterea, dar încă și față de cei născuți prin înfierea Sfântului Duh, după cum zice Pavel: *pe cei ce i-a cunoscut dinainte i-a și oșebit dinainte să fie la fel cu chipul Fiului Lui, spre a fi El Întâi-Născut între mulți frați* (Rom., 8, 29)". (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al patrulea, p. 162)

DUMNEZEU FIUL (trupul Domnului Hristos)

„Dacă trupul mai presus de lume al lui Hristos este din Duhul Sfânt, nu se poate să fie ceva născut din El pentru că *ceea ce-i născut din trup, trup este, iar ceea ce-i născut din duh, duh este* (In., 3, 6). Dar iarăși nu e bine a zice că e din El ca lucrare a Lui, pentru că la o fire simplă și netrupească lucrarea primește aceeași rațiune ca ființa²¹. Prin urmare rămâne să fie din El ca zidire a Lui²²”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 171)

DUMNEZEU FIUL (suferințele provocate Binefăcătorului nostru de furia iudeilor)

„Flămânzii erau hrăniți, și Cel Care-i hrănea era prigonit și dușmănit; demonii erau alungați, și se uneltea împotriva Celui Care poruncea demonilor; leproșii erau curățiți, șchiopii umblau, surzii auzeau și orbii vedeau, iar Binefăcătorul ea alungat. În cele din urmă au dat morții pe Cel care a dăruit viața, au bătut cu bice pe Liberatorul oamenilor și au osândit pe Judecătorul lumii.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XI-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 462)

DUMNEZEU FIUL (Hristos - Răscumpărătorul nostru)

„Acesta ne-a răscumpărat, nu fiindu-I Lui frați, ci dușmani prin păcatele noastre, nici El fiind un simplu om, ci Dumnezeu.” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLVIII, IV, în PSB, vol. 17, p. 314)

„A mijlocit pentru noi (Hristos) iertarea păcatelor, ne-a eliberat de păcătoșenia veacului acestuia și ne-a adus stăpânirea peste greșeala aducătoare de moarte, împăcarea cu Dumnezeu, puterea de mulțumire, tovărășia sfinților în viața veșnică, moștenirea împărăției cerurilor și răsplata cu fel și chip de bunătați”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 17, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, pp. 80-81)

„Că prin El avem și unii, și alții apropierea către Tatăl, într-un Duh”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 2, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, p. 88)

DUMNEZEU FIUL (Învierea Sa din morți)

„La înviere s-a risipit sfatul neamurilor, al lui Pilat și al ostașilor; au fost risipiți toți câți au lucrat cele împotriva crucii. Au fost lepădate sfaturile conducătorilor, ale arhiereilor, ale cărturarilor și ale împăraților poporului. Învierea

21 Tâlcuirea Pr. Lavrentie: O ființă materială are lucrări văzute, sensibile, iar cea nematerială – duhovnicești, nevăzute.

22 Tâlcuirea Pr. Lavrentie: Înseamnă că Duhul e Creator, e Dumnezeu.

a distrus toate planurile lor.” (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXII, VI, în PSB, vol. 17, p. 255)

DUMNEZEU FIUL (Înălțarea Domnului Hristos la cer)

„... S-a înălțat la cer, dar n-a făcut nici un adaos Treimii...” (*Omilie pentru mângâierea unui bolnav*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XVIII (1991), Nr. 2, p. 76)

DUMNEZEU FIUL (a doua Venire a Domnului Hristos)

„Nu trebuie să înțelegem venirea Domnului local și trupește, ci s-o așteptăm în slava Tatălui, deodată în toată lumea.” (*Regulile morale*, reg. 68, în PSB, vol. 18, p. 162)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (despre Duhul Sfânt)

„... nu este posibil ca atunci când auzi (cuvântul) Duhului să-ți închipui o ființă limitată, supusă schimbărilor și transformărilor sau întru totul asemenea creaturilor, ci, îndreptându-ți mintea către cele superioare, este necesar să te gândești la o fire spirituală, cu putere infinită, nelimitată (de spațiu), (a cărei existență) nu se măsoară cu secole și ani, care abundă de bunătăți. Către el se îndreaptă toate câte au nevoie de sfințenie, pe El îl doresc toate câte au nevoie de virtute, ca și când ar fi udate de sufletul Său și ajutate în realizarea scopului pus în firea lor. Desăvârșitor al altora, El nu duce lipsă de nimic. Trăiește nu pentru că I-a dăruit cineva viața, ci pentru că El (însuși) este Dătătorul vieții.

Nu se desăvârșește treptat, ci este de la început desăvârșit. Rezidă în Sine și se află peste tot. Este cauza sfințeniei, lumină duhovnicească ce dă oricărei puteri spirituale un fel de iluminare pentru aflarea adevărului. Este inaccesibil după natură și perceput doar după bunătate; pe toate le umple cu puterea Sa, dar se comunică doar celor vrednici, și acestora nu în aceeași măsură, ci împarte harul după credință (fiecăruia). Este simplu după esență, dar variat după lucrări; se află în întregime în fiecare și în întregime se află peste tot prezent. Se împarte fără să sufere ceva și se comunică în întregime, asemenea razei solare, a cărei lucrare, pe când se pare că este prezentă numai deasupra celui care se bucură de ea, strălucește deasupra uscatului și a mării, este amestecată cu aerul. La fel și Duhul, pe când se află în fiecare dintre primitori ca și când ar fi singurul, împarte în continuare întreg harul Său tuturor. Cele câte se împărtășesc (de Duhul) se bucură de harul Său pe cât este cu putință (firii lor), nu pe cât Acela poate (să împărtășească)”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 9, în PSB, vol. 12, pp. 38-39)

„*Mergând botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh* (Matei 28, 19). De aceea, cine pune pe Duhul înaintea Fiului, ori cine crede că El e mai bătrân decât Tatăl, un astfel de om se împotrivește poruncii date de Dumnezeu și se îndepărtează de credința cea sănătoasă, întrucât nu respectă felul de cinstire pe care l-a primit, ci scornește el însuși un grai nou, ca să fie pe placul oamenilor. Căci dacă socotim că Duhul e superior lui Dumnezeu, atunci El nu mai e de la Dumnezeu, în timp ce în Scriptură se vorbește de *Duhul cel de la Dumnezeu* (I Cor., 2, 12). Or, dacă

El este *de la Dumnezeu*, atunci cum ar putea fi El mai bătrân decât Cel de la Care Și-a primit ființa?” (*Epistole*, epistola 52, IV, în PSB, vol. 12, p. 218)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (Duhul Sfânt – „Dătătorul de viață”)

„Și viața pe care o pune Duhul în ipostasul altuia nu stă în El, ci e ca și focul, pe de o parte are căldura din el, pe de alta se împărtășește apei sau la altceva din acestea. Așa și El are în Sine viața. Și cei ce se împărtășesc de El viețuiesc cu dumnezeiască cuviință, câștigând viață dumnezeiască și cerească”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 207)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (Duhul Sfânt – „Vistierul bunătăților”)

„La El toate sunt desăvârșite: dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, înțelepciunea, înțelegerea, sfatul, neclintirea, buna-credință, cunoștința, sfințenia, ispășirea, credința, lucrarea puterilor, harismele vindecărilor și câte sunt apropiate de acestea. Nu are nimic în Sine dobândit, ci le are pe toate în chip veșnic, ca Duh al lui Dumnezeu și crescut din El, avându-L pe El obârșie ca izvor al Lui și izvorând de acolo. Dar este și El izvor al bunătăților zise mai înainte. Însă Cel ce izvorăște din Dumnezeu este ipostatic, iar cele ce izvorăsc din El sunt lucrări ale Lui”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, pp. 207-208)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (numiri atribuite Duhului Sfânt)

„Duhul lui Dumnezeu numit cel Sfânt, pentru că Scriptura folosește pentru Duhul lui Dumnezeu o numire ca aceasta și nimeni altul nu se numește Duhul lui Dumnezeu decât Duhul cel Sfânt, Care completează dumnezeiasca și fericita Treime.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a II-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 92)

„Cum trebuie numit? Duh Sfânt și Duhul lui Dumnezeu și Duhul adevărului, trimis de la Dumnezeu, dat prin Fiul, nu rob, ci Sfânt, bun, cărmuitor; Duh făcător de viață, Duhul înfierii, Care știe toate ale lui Dumnezeu. Așa se va salva și rațiunea unimii în Treime, mărturisind un Tată, un Fiu și un Duh Sfânt”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al treilea, p. 137)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (dumnezeirea Duhului Sfânt)

„Vezi, dar, cât este de mare primejdia de a micșora slava Mângâietorului? Fiul nu primește slava dată Lui, dacă este înlăturat Duhul. Că Domnul spune: *Acela pe Mine Mă va slăvi* (Ioan, 16, 14); nu-L va slăvi, însă, ca rob împreună cu făptura; că, dacă L-ar fi slăvit împreună cu celelalte făpturi, n-ar fi spus *Acela*. În cuvintele de mai sus, Domnul, referindu-se la o singură persoană, înfățișează slava adusă de Duhul ca fiind cu totul superioară celorlalte slave aduse lui Dumnezeu, nu așa cum au spus îngerii: *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu* (Luca, 2, 14), ci așa cum a spus Domnul: *Părinte, Te-am slăvit pe Tine; lucrul, pe care Mi l-ai dat, l-am săvârșit* (Ioan, 17, 4); și după cum Tatăl slăvește Fiul, când zice: *Și Te-am slăvit și iarăși Te voi slăvi* (Ioan, 12, 28), tot așa și Fiul primește pe Duhul în comuniunea Sa și a Tatălui. Să-mi arate mie cineva o slavă mai mare ca aceasta și atunci accept că

dușmanii mei spun adevărul.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 598)

„Dacă Duhul este o creatură, atunci nu este Dumnezeu; dar în Scriptură de spune: Duhul dumnezeiesc este cel care m-a făcut pe mine (Iov, 33, 4); și Și l-a umplut Dumnezeu pe Veseleil de Duhul Dumnezeiesc al înțelepciunii și al priceperii (Ieș., 35, 31). Cui, deci, vei vrea să apropii dumnezeiescul? Făpturii sau Dumnezeirii? Dacă îl vei alătura făpturii, atunci vei spune că Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos este o făptură, idee cu totul absurdă, că este scris despre Tatăl: Veșnica Lui putere și Dumnezeire; iar dacă îl vei alătura Dumnezeirii, atunci pune capăt hulei, cunoaște vrednicia Duhului!” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 599)

„Dacă vorbim de două lucruri, de dumnezeire și de zidire, de stăpânire și de robie, de puterea sfințitoare și de sfințire, de firea care are virtutea și de cea care o înfăptuiește din voie liberă, în care din părți vom rândui pe Duhul? Între cei sfințiți? Dar El este sfințirea. Dar între cei ce-și agonisesc virtutea prin fapte de bărbăție? Dar este bun prin fire. Între cei ce slujesc? Dar altele sunt duhurile slujitoare, trimise spre slujbă. Așadar nu-i îngăduit să spunem că El este rob la fel cu noi, Care e cârmuitor prin fire, nici să-L numărăm împreună cu zidirea, fiind numărat împreună în dumnezeiasca și fericita Treime”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al treilea, pp. 130-131)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (Duhul Sfânt nu e simplă creatură)

„Cât privește pe Duhul, El a fost pus pe aceeași treaptă cu Dumnezeu, nu dintr-o necesitate trecătoare, ci datorită comuniunii Sale firești (cu Dumnezeu): N-a fost impus (aici) de noi, (aici) a fost așezat de Domnul”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 13, în PSB, vol. 12, p. 45)

„De bună seamă, ne putem face o idee în legătură cu măreția Duhului și în legătură cu neîntrecuta Lui putere luând aminte la semnificația numelor, la măreția lucrărilor și la binefacerile Lui față de noi și față de întreaga lume. Este numit Duh (ca și Tatăl și Fiul) în textele: *Duh este Dumnezeu* (Ioan 4, 24), și *Hristos, Domnul, este Duhul vieții noastre* (Plângerile lui Ieremia 4, 20). Este numit *Sfânt* și este sfânt, după cum sfânt este Tatăl și sfânt este Fiul. Dacă pentru creație sfințenia este ceva adăugat din afară, pentru Duhul sfințenia este un apanaj al firii Sale. El nu este sfințit, ci sfințitor. Este numit bun, pentru că bun fiind Tatăl, bun este Cel născut din El. Bunătatea este esența Sa. Este denumit Cel fără ocolișuri, ca și Domnul Dumnezeu (Ps., 140, 16), pentru că adevărul și dreptatea este în Sine și nu se înclină într-o parte sau alta, în virtutea neschimbabilității firii Sale. Este numit Paraclet ca și Fiul Unul-Născut; El însuși spune: *Voi ruga pe Tatăl Meu și alt Paraclet vă va trimite* (Ioan 14, 16). Prin urmare, Duhul are nume comune cu Tatăl și Fiul în virtutea participării la aceeași fire. Altfel, cărui fapt (se datoresc acestea)? A fost numit apoi Duh stăpânitor,

Duh al adevărului și al înțelepciunii. *Duh divin este Cel care M-a creat* (Ioan 23, 4). *Pe Veseleel*, zice, *l-a umplut Dumnezeu cu Duh divin de înțelepciune, de pricepere și de știință* (Ieș., 31, 3). Deci, acestea sunt numele Duhului, mari și suprafirești și *nu* cuprind nici o exagerare.

Iar lucrările Lui care sunt ? Mărimea lor este imposibil de redat, iar mulțimea lor este imensă. Cum este posibil să înțelegem pe cele ce sunt dincolo de timp ? Care erau lucrările Lui mai înainte de crearea lumii raționale ? Câte sunt binefacerile Sale față de creație? Care va fi puterea Sa în veacurile care urmează ? A existat, a preexistat și a coexistat cu Tatăl și cu Fiul mai înainte de veci, încât, chiar dacă vei concepe ceva ca existând dincolo de timp, vei găsi că este posterior Duhului”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 19, în PSB, vol. 12, p. 63)

„*Numești pe Duhul rob?* Dar robul, zice Domnul, nu știe ce face domnul său (Ioan 15, 15), pe când *Duhul cunoaște pe cele ale lui Dumnezeu, după cum cunoaște duhul omului, pe cele din om* (I Cor., 2, 11)”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 19, în PSB, vol. 12, p. 65)

„Cine este atât de răutăcios, cine este atât de lipsit de darul ceresc și de nerecunoscător al cuvintelor lui Dumnezeu, cine este atât de lipsit de speranțele veșnice încât să pună pe aceeași treaptă pe Duhul cu creatura și să-L despartă de divinitate?” (*Despre Sfântul Duh*, cap. 24, în PSB, vol. 12, p. 72)

„(Duhul) depășește orice minte și arată neputincioasă logica (umană), care nu poate reda nici cea mai mică parte a vredniciei Sale, după cuvântul (cărții) intitulată înțelepciunea: *Înălțați-L*, zice, *cât puteți, El este și mai sus; înmulțiți-vă pentru a-L lăuda; nu vă lăsați. (Cu toate acestea), la El nu veți putea ajunge* (Înț. Is. Sirah 43, 34 – 35)”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 28, în PSB, vol. 12, p. 84)

„Pentru mine nimic nu este mai înfricoșător decât faptul de a nu se teme cineva de amenințările pe care Domnul le-a rostit împotriva celor care defaimă pe Duhul”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în PSB, vol. 12, p. 88)

„... la slăvirea Duhului ne-a împins în primul rând cinstea (dată Lui) de Domnul, care L-a pus pe aceeași treaptă cu Sine și cu Tatăl (prin cuvintele) de la botez (II Cor., 1, 9), apoi faptul că El a condus pe fiecare dintre noi la cunoașterea lui Dumnezeu, prin aceeași mistagogie și, mai presus de orice, frica de amenințările (Domnului), amenințări care îndepărtează din mintea noastră orice gând umilitor”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în PSB, vol. 12, pp. 88-89)

„Tu zici că Duhul Sfânt e o creatură. Dar orice creatură e roabă a Creatorului ei. Scriptura spune: *toate sunt slujitoare Ție* (Ps., 118, 91). Iar dacă e roabă, ea are și o sfințenie câștigată și tot ce are o sfințenie câștigată e susceptibil de o înclinare spre rău. Or Duhul Sfânt care e sfânt prin ființa Lui e numit *izvor de sfințenie*. Așadar, El nu-i o creatură, căci era deoființă cu Dumnezeu. Și spune-mi cum poți tu numi rob pe

Cel Care prin Botez te scapă din robie? Căci zice Scriptura: *Legea duhului vieții în Hristos Iisus m-a eliberat de legea păcatului* (Rom., 8, 2)”. (*Epistole*, epistola 8, I, în PSB, vol. 12, p. 140)

„Iar dacă mai zice că Duhul Sfânt e creatură, prin aceasta vrea să ne dea să înțelegem că firea Lui e mărginită. Dar atunci cum ar mai sta în picioare acest cuvânt: *Duhul lui Dumnezeu umple lumea* (Înț. Sol., 1, 7) și altul *Unde mă voi duce de la Duhul Tău și de la fața Ta unde voi fugi ?* (Ps., 138, 7). Dar se pare că el nici nu mai recunoaște ceea ce e simplu după firea sa. Or, dacă Duhul Sfânt nu-i simplu, atunci e alcătuit din ființă și din sfințenie. Ceea ce se prezintă în felul acesta aceea e compus. Și atunci cine va fi atât de nebun să spună că Duhul Sfânt e compus și nu e deoființă cu Tatăl și cu Fiul tocmai din pricina acestei simplități?” (*Epistole*, epistola 8, X, în PSB, vol. 12, p. 140)

„*Voi sunteți templu al Duhului Sfânt, Care este în voi* (I Cor., 6, 19). Însă orice templu este templu al lui Dumnezeu, iar dacă noi suntem templu al Duhului Sfânt, urmează că Duhul Sfânt este Dumnezeu”. (*Epistole*, epistola 8, XI, în PSB, vol. 12, p. 141)

„... (Duhul Sfânt - n.n.) unit cu Tatăl și cu Fiul în toate, în mărire și în veșnicie, în putere și în împărăție, în stăpânire și în dumnezeire, cum mărturisește și tradiția Sfântului Botez”. (*Epistole*, epistola 105, în PSB, vol. 12, p. 286)

„Cât despre cei care spun că Duhul Sfânt e creatură, ne e mai milă de ei decât de niște oameni care, din pricina acestui cuvânt, cad în greșală de neiertat de a huli împotriva Duhului Sfânt. (...) Făptura e roabă. Duhul ne face liberi; făptura are nevoie să i se dea viață, Duhul e dător de viață; făptura simte nevoie să fie învățată, Duhul este tocmai Cel Care ne învață; făptura e sfințită, Duhul sfințește. Chiar dacă vorbești despre îngeri, despre arhangheli și despre toate puterile cele mai presus de lume, totuși și ele își primesc sfințenia tot prin ajutorul Duhului Sfânt. Duhul are o sfințenie firească pe care n-a primit-o prin har, ci face parte din ființa Lui; tocmai de aceea a și fost nevoie să i se dea un nume special”. (*Epistole*, epistola 159, II, în PSB, vol. 12, p. 347)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (ubicuitatea Duhului Sfânt)

„Sfântul Duh este în cer și umple pământul; este de față pretutindenea și nu-i mărginit de nimic. În fiecare locuiește în întregime și este în întregime cu Dumnezeu.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a, III, în PSB, vol. 17, p. 513)

„Și este de față pretutindeni, fiind asemenea cu Dumnezeu, Care-L trimite, și după existență, și după faptul de a fi așijderea pretutindeni și în toți”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 206)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (Duhul Sfânt în iconomia mântuirii)

„Prin intermediul Duhului Sfânt (are loc) restabilirea în paradis, ridicarea în împărăția cerurilor, redobândirea înfierii, îndrăzneala de a numi pe Dumnezeu - Tatăl nostru, împărtășirea de harul lui Hristos, viețuirea ca fii ai luminii, părtășia la slava veșnică și, într-un cuvânt, împărtășirea de toate binecuvântările în acest veac și în cel viitor. Astfel, bunurile promise nouă, din care, prin credință, așteptăm să ne înfructăm, le vedem ca în oglindă, ca deja prezente (Matei 3, 18). Și dacă arvuna este atât de mare, cât de mare va fi plata, și dacă pârga este atât de mare, cât de mare va fi rodul întreg al (secerișului)?”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 15, în PSB, vol. 12, p. 50)

„Cine neagă că acțiunile întreprinse de Marele Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, izvorâte din bunătatea lui Dumnezeu, în vederea mântuirii omului, s-au împlinit prin harul Duhului? Fie că cercetezi pe cele din trecut: binecuvântările patriarhilor, ajutorul dat prin lege, tipurile, profețiile, bravurile în războaie, minunile dreptilor, fie că cercetezi dispozițiile referitoare la întruparea Domnului, (toate au fost realizate prin Duhul). În primul rând a fost prezent în însuși trupul Domnului, fiindu-I ungeră și însoțitor inseparabil, conform spuselor Scripturii: *Peste Cel care vei vedea pe Duhul coborând și rămânând peste El, Acesta este Fiul Meu Cel iubit* (Ioan 1, 33; Luca 3, 22). Și: *Pe Iisus cel din Nazaret, pe Care L-a uns Dumnezeu cu Duhul Sfânt* (Fapte 10, 38). Apoi, orice lucrare (a Fiului) se săvârșea în prezența Duhului. Duhul era de față chiar și când (Iisus) a fost ispitit de diavol. *Căci, zice (Scriptura), Iisus a fost condus de Duhul în pustiu, pentru a fi ispitit* (Matei 4, 1). Și când a săvârșit minuni (Duhul) era de față. *Pentru că, zice, dacă Eu scot demonii cu Duhul lui Dumnezeu...* (Matei 12, 28). Nu L-a părăsit nici după ce a înviat din morți. Pentru că, în lucrarea de reînnoire a omului, de a-i reda harul — pe care (îl primise) din suflarea lui Dumnezeu, dar îl pierduse — Domnul, suflând peste ucenici, a zis: *Luați Duh Sfânt. Căroră veți ierta păcatele, vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute* (Ioan 20, 22-23). Organizarea Bisericii nu se săvârșește, în mod evident și incontestabil, prin Duhul? *Pentru că Acesta, zice (Scriptura), a dat Bisericii în primul rând apostoli, în al doilea rând profeți, în al treilea rând pe cei cu darul minunilor, apoi pe cei cu darul tămăduirilor, al cârmuitorilor, binefăcătorilor și cu darul (vorbirii în diferite) limbi* (I Cor., 12, 28). Această ordine a fost stabilită după darurile Duhului.

Dacă cercetează cineva cu atenție va găsi că și la vremea așteptatei celei de a doua veniri a Domnului din cer Duhul Sfânt nu va lipsi, așa cum socotesc unii. Din contră, va fi de față și în ziua arătării (Domnului), când fericitul și singurul Suveran va judeca lumea cu dreptate. Cine n-a auzit de bunurile pe care le-a pregătit Dumnezeu pentru cei vrednici, încât să nu știe că coroana dreptilor, care se va da fiecăruia mai bogată și mai strălucitoare - după actele de virtute săvârșite - este harul Duhului?” (*Despre Sfântul Duh*, cap. 16, în PSB, vol. 12, p. 55)

„Și dacă te gândești la creație, (vei vedea atunci) că puterile cerurilor (îngerii) de Duhul au fost întărite; prin întărire se înțelege statornicia în practicarea binelui. Prin urmare, intimitatea cu Dumnezeu, indiferența față de rău și rămânerea în permanență în fericire (s-au dat) puterilor îngerești de către Duhul. Avea să vină

Hristos, Duhul i-a luat-o înainte. Are loc întruparea, Duhul este nedespărțit. S-au săvârșit minuni, (s-au acordat) harismele vindecărilor, (toate s-au făcut) prin Duhul Sfânt. Demonii au fost alungați în (numele) Duhului lui Dumnezeu. Când diavolul a fost certat, Duhul era de față. Izbăvirea de păcate (s-a făcut) prin harul Duhului. *Căci v-ați spălat și v-ați sfințit în numele Domnului nostru Iisus Hristos și în Duhul Sfânt* (I Cor., 6, 11). Apropierea de Dumnezeu (s-a făcut) prin Duhul, *căci: a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre care striga : Ava, (adică Tată)* (Gal., 4, 6). Învierea din morți (se va săvârși) prin lucrarea Duhului. *Căci, (zice Psalmistul), vei trimite Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului* (Ps., 13, 30). Dacă înțelege cineva zidirea ca pe o reînsuflețire a celor ce s-au descompus, oare nu este mare lucrarea Duhului, Care se îngrijește de viața noastră de după înviere și adaptează sufletele noastre la acea viață spirituală?”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 19, în PSB, vol. 12, p. 64)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (Pronia dumnezeiască)

„La fel și în cazul celor raționale: este imposibil să dăinuiască acea viață după lege fără (ajutorul) Duhului. Ordinea în cazarmă nu se poate păstra când comandantul lipsește, nici armonia în cor în lipsa dirijorului. Cum ar putea zice serafimii: *Sfânt, Sfânt, Sfânt* (Isaia, 6, 3) dacă n-ar fi fost învățați de Duhul de câte ori se cade să rostească această doxologie ? Prin urmare, fie că toți îngerii îl laudă pe Dumnezeu, fie că îl laudă toate puterile Lui, (fac acest lucru) cu concursul Duhului. Dacă mii și mii de îngeri se află de față și zeci de mii de slujitori săvârșesc ireproșabil slujba lor, (fac aceasta) cu puterea Duhului. Este imposibil a fi menținută, fără purtarea de grijă a Duhului, toată această armonie de negrăit și mai presus de ceruri (atât) în slujba lui Dumnezeu, cât și între puterile cele mai presus de ceruri”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 16, în PSB, vol. 12, p. 54)

„... fiecare om de la El primește ajutorul potrivit vredniciei lui personale și potrivit trebuinței lui”. (*Epistole*, epistola 189, VII, în PSB, vol. 12, p. 388)

„La Dumnezeu nimic nu-i neprevăzut, nimic nu-i neglijat. Pe toate le privește cu ochiul cel neadormit. Este de față lângă toți și lângă toate, dând mântuire fiecăruia. Dacă Dumnezeu n-a lăsat pe ariciul de mare în afara privirii Sale, nu va supraveghea, oare, pe cele ale tale?” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 153)

„... nimic din cele ce există nu este în afara proniei lui Dumnezeu și nici lipsit de grija ce i se cuvine.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, V, în PSB, vol. 17, p. 176)

„Dacă cercetăm cu luare aminte frumusețile creației, atunci prin ele citim, ca într-o carte, marea înțelepciune și purtarea de grijă de toate a lui Dumnezeu.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a IV-a despre mulțumire, II, în PSB, vol. 17, p. 378)

„Cum că cele după chip se împărtășesc de Creator, iar aceasta se face prin Duhul. De-ar fi priceput și ar fi ascultat acestea bine cei ce uneltesc rău împotriva lor, n-ar fi înstrăinat pe Duhul de Dumnezeu ca să nu se taie pe sine de la îndumnezeire și să separe lumea de Dumnezeu și să pună pe Dumnezeu deoparte de propria zidire. Căci toate cele ce se fac sunt potrivnice lui Dumnezeu și lasă în urma firii zidite slava Creatorului dacă nu se împărtășesc de Dumnezeu. Nevrednic este cuvântul despre Dumnezeu dacă lasă zidirea goală de El și ca și cum ar fi pustie. Însă nu este zidirea așa de luptătoare, nici Dumnezeu așa de neputincios încât să nu trimită dăruirea cea sfântă peste făpturi”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, pp. 175-176)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (lucrarea Duhului Sfânt în creație)

„Duhul Sfânt umple pe îngeri, umple pe arhangheli, sfințește pe puteri, însuflețește totul. Duhul Sfânt se împarte în toată creația, este împărțit în chip diferit de fiecare din cele create, dar cu toate acestea Duhul nu este micșorat de cei care participă la El. Dă tuturor harul Lui; nu se termină, deși este împărțit celor care participă la El, iar cei care Îl primesc sunt plini de Duhul, iar Duhul Sfânt rămâne neîmpuținat. După cum soarele nu este micșorat întru nimic de cei care participă la lumina și căldura sa, deși luminează corpurile și este împărțit în felurite chipuri de corpuri, tot așa și Duhul rămâne nemicșorat și neîmpărțit, cu toate că dă tuturor harul Său. Luminează pe toți pentru a înțelege pe Dumnezeu, însuflă pe profeți, înțelepțește pe legiuitori, sfințește pe preoți, întărește pe împărați, desăvârșește pe drepti, umple de cinste pe cei curați sufletește și trupește, dă harurile tămăduirilor, învie pe morți, dezleagă pe cei legați, înfiază pe cei străini. Acestea le lucrează prin nașterea de sus (Ioan, 3, 3). Dacă ia un vameș, care crede, îl face evanghelist (Matei, 9, 9); dacă se pogoară peste un pescar, face din el un teolog (Matei, 4, 19); dacă găsește un prigonitor, care se pocăiește, îl face apostol al neamurilor, predicator al credinței, vas al alegerii (Fapte, 9, 15). Prin Duhul Sfânt cei slabi ajung puternici, cei săraci se îmbogățesc, oamenii simpli la cuvânt sunt mai înțelepți decât înțelepții.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a, III, în PSB, vol. 17, p. 512)

„Cu adevărat Duhul dumnezeiesc întărește întru ființă toate cele de la Dumnezeu și cele prin Fiul. De aceea și dă trăinicia ființării prin împărțirea cu El. Și viem iarăși întru El noi, cei ce ne-am stricat prin separarea de El”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 191)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (erezii privitoare la Duhul Sfânt –urmările păgubitoare)

„Și odată ce ai spus ce nu trebuie spus despre Duhul, lipsa Duhului s-a și făcut vădită în tine. După cum cel care închide ochii își împropriază întunericul, tot așa cel care s-a depărtat de Duhul a ajuns în afară de Cel Care luminează și se cufundă în întunecime sufletească.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, V, în PSB, vol. 17, p. 595)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (sălășluirea Duhului Sfânt în noi)

„Aceasta (frumusețea firească – n.n.) însă strălucind, precum strălucește soarele înaintea ochiului curat, îi va arăta acestuia în el însuși imaginea Celui nevăzut. În fericita contemplare a chipului vei vedea frumusețea arhetipului. Prin Duhul inimile se înalță, cei neputincioși sunt conduși de mână, cei ce sunt pe calea virtuții se desăvârșesc. Luminând pe cei care s-au curățit de orice pată, îi arată duhovnicești, datorită comuniunii cu El. Și după cum (se întâmplă cu) corpurile strălucitoare și cu cele transparente, că atunci când o rază cade peste ele devin mai strălucitoare și altă strălucire pornește din ele, la fel se întâmplă și cu sufletele purtătoare și iluminate de Duhul, ele însele devin duhovnicești și răspândesc altora harul. Urmare a acestui fapt este prevederea celor viitoare, tâlcuirea tainelor, cunoașterea celor ascunse, harismele, viața cerească, conviețuirea cu îngerii, bucuria fără margini, rămânerea permanentă (în comuniune) cu Dumnezeu”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 9, în PSB, vol. 12, p. 39)

„Și nu ești al lui Hristos dacă nu ai Duhul Lui”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 190)

„Duhul Domnului a umplut lumea și Cel ce ține toate laolaltă are cunoștința lui Dumnezeu (Înt. Sol., 1, 7). Strălucește în toți cei vrednici. Căci, precum săgețile soarelui luminează un nor și-l fac să strălucească, dându-i o înfățișare ca de aur, așa și Duhul Sfânt, venind în trupul omului, îi dă viață, îi dă nemurire, îi dă sfințenie, trezește pe cel ce doarme. Iar cel ce a fost mișcat cu mișcare veșnică de Duhul Sfânt se face viețuitor viu”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 206)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (darurile Duhului Sfânt)

„Nu administrează darurile ca un slujitor, ci împarte harurile ca un stăpân. *Împărțește*, spune apostolul, *în deosebi fiecăruia, după cum voiește* (I Cor., 12, 11). Este trimis ca administrator al harurilor, dar lucrează cu propria Lui putere.” (*Omilia și cuvântări*, omilia a XV-a, III, în PSB, vol. 17, p. 513)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (dobândirea harului Duhului Sfânt)

„Este cu neputință să primim în noi harul cel dumnezeiesc, dacă n-am izgonit patimile răutății, care stăpâneau mai înainte sufletele noastre. Am cunoscut doctori care nu dădeau doctoriile mântuitoare înainte ca bolnavii să-și golească stomacurile de materia care a dat naștere bolii, pe care nesățioșii au primit-o datorită unei hrăniri rele. Dar și un vas, care a avut în el mai înainte un lichid rău mirositor, nu poate primi în el parfumul dacă nu este bine spălat. Așadar trebuie să vărsăm din noi cele ce erau mai înainte, ca să putem primi pe cele pe care vrem să le punem”. (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul LXI, IV, în PSB, vol. 17, p. 335)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (harul Duhului Sfânt primit de Sfinții Apostoli)

„Săraci erau Petru și Ioan, că nu aveau nici argint, nici aur (Fapte, 3, 6), dar dăruiau sănătate, mai de preț decât mult aur; ologul primise aur de la mulți, dar continua să cerșească; de la Petru a primit harul și a încetat cu cerșitul, a sărit ca o căprioară, lăudând pe Dumnezeu (Fapte, 3, 1-8).” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XV-a, III, în PSB, vol. 17, p. 513)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (lucrarea harului Duhului Sfânt)

„Harul cel dumnezeiesc a strălucit mai ales atunci când a lucrat în prunci și în nepricepuți.” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXII, IX, în PSB, vol. 17, p. 258)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT (Harismele)

„Când Dumnezeu împarte darurile iar Domnul slujirile, Duhul este de față, hotărând distribuirea harismelor, așa cum crede de cuviință, după vrednicia fiecăruia. Pentru că zice : *Există diferite harisme, dar același Duh (în toate). Și slujiri diferite, dar același Domn (care le împarte), și diferite lucrări, dar același Dumnezeu care lucrează totul în toți* (I Cor., 12, 4-6). Pe toate acestea le operează *unul și același Duh, împărțind fiecăruia, după cum voiește* (I Cor., 12, 11). Desigur, pentru că Apostolul a amintit aici mai întâi de Duhul, în rândul al doilea de Fiul și în rândul al treilea de Dumnezeu și Tatăl, nu trebuie să-și închipuie cineva că ordinea s-a inversat. Pentru că, pentru acest fel de a vorbi, Apostolul s-a inspirat din relațiile dintre noi. Atunci când primim daruri, întâlnim mai întâi pe cel ce le distribuie, apoi ne ducem cu gândul la cel ce ne-a trimis (darul) și în cele din urmă ne ridicăm cu gândul la sursa și cauza bunurilor”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 16, în PSB, vol. 12, p. 52)

ERETICII (manifestarea lor)

„... dau mai multă importanță nemulțumirii personale decât (faptului că poate izbucni) un război general; dorința de a stăpâni peste adversari este pusă înaintea folosului obștesc; satisfacerea imediată a egoismului este preferată recompenselor care se vor da mai târziu”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 30, în PSB, vol. 12, pp. 90-91)

„Ei au doar o singură grijă în discuțiile lor despre Biserică, nu cum să-și formuleze părerile lor, ci cum să le atace pe ale noastre”. (*Epistole*, epistola 214, III, în PSB, vol. 12, p. 440)

„Prima viclenie a lui (a lui Eunomie – n.n.) dintre toate se înțelege că este forma aceasta a cuvintelor, punându-și învățătura în chip de apologie ca să nu pară că face o înfățișare de dogme necredincioase, ci a ajuns la aceste cuvinte de nevoie. Căci voia să vestească în tot chipul propovăduirea aceasta rea și fără de Dumnezeu și să aducă în mijloc hula pe care a zămislit-o și a născut-o de demult. Dar a văzut că, dacă se așază în postură de învățător din dorința de a ieși în evidență, va deveni pentru cei ce-l ascultă foarte împovăraător și abrupt, ba încă și neconvingător și cu bănuială

pentru cei mulți ca și cum ar fi ajuns să spună lucruri noi din dorință de slavă. Iar, dacă făcea cuvintele în alcătuire de apologie, ar fi scăpat de bănuiala unei învățături noi și ar fi câștigat mai degrabă pe cei ce-l ascultă, de vreme ce toți oamenii cu bunăvoință s-au obișnuit să adauge ceva la cele micșorate. Pentru aceasta dă vina pe trădători și pe bârfitori și leagă pricina cuvântului de aceia”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul întâi, p. 35)

ERETICII (atitudinea noastră față de eretici)

„Dacă vei vedea pe vreun păgân sau pe altcineva care s-a despărțit de Biserică din pricina vreunei erezii stricate că duce o viață castă și se străduiește și în alte privințe să aibă purtări bune, îndreaptă-ți și mai mult luarea aminte asupra ta, ca să te asemeni smochinului celui roditor, care prin prezența smochinilor sălbatici își adună putere, ca să nu-i mai cadă roadele și să-și hrănească cu și mai multă grijă de rodul său”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a V-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 128)

„Se spune de mulți câini că s-au lăsat să moară peste stăpânii lor uciși în pustie. Unii câini, din dragostea lor fierbinte pentru stăpâni, au fost conducătorii celor care căutau pe ucigași și au făcut ca răufăcătorii să fie osândiți.

Ce vor spune cei care nu numai că nu-L iubesc pe Domnul, Care i-a făcut și îi hrănește, dar se împrietenesc cu *cei care grăiesc împotriva lui Dumnezeu nedreptate* (Ps., 74, 5), care se așează la aceeași masă cu ei și chiar în timp ce mănâncă suferă să fie hulit Cel Care-i hrănește?” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 175)

„Întrebarea 124: Dacă cineva s-ar întâlni undeva, din întâmplare, cu eretici sau păgâni, se îngăduie să mănânce împreună cu ei sau să se întrebe de sănătate?

Răspuns: Obiceiul îndeobște de a se saluta, Domnul nu l-a oprit în nici un chip, pentru că a spus: *Dacă urați sănătate numai prietenilor voștri, ce mare lucru faceți? Au nu și păgânii fac așa?* (Matei 5, 47). Dar în ce privește dacă se îngăduie să mănâcăm împreună, avem porunca Apostolului în ce împrejurări trebuie să evităm aceasta, pentru că a spus: *În epistolă v-am scris să nu aveți nici o legătură cu desfrânații, sau cu lacomii, sau cu răpitorii, sau cu slujitorii de idoli, căci atunci ar trebui să ieșiți din lumea aceasta. Acum însă v-am scris vouă să nu aveți legătură cu cineva care se numește frate, dar este desfrânat, sau lacom, sau slujitor de idoli, sau grăitor de rău, sau bețiv, sau răpitor; cu unul ca acesta nici să nu mâncați împreună* (I Cor., 5, 9-11).” (*Regulile mici*, î. 124, în PSB, vol. 18, p. 370)

ERETICII (gravitatea ereziilor acestora)

„Asigur pe oricare om care mărturisește pe Hristos, însă tăgăduiește pe Dumnezeu, că Hristos nu-i va folosi la nimic; (asigur) pe cel care invocă pe Dumnezeu, iar pe Fiul îl tăgăduiește, că zadarnică este credința lui; (asigur) pe cel care lasă la o parte pe Duhul, că va fi zadarnică credința lui în Tatăl și în Fiul și că nu poate s-o aibă pe aceasta dacă lipsește (credința) în Duhul. Pentru că cel care nu crede în Fiul nu crede nici în Tatăl. *Precum că nu poate să spună (cineva) că Iisus este*

Domnul, decât în Duhul Sfânt (I Cor., 12, 3). Și pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată, afară de (Fiul) Unul-Născut, Care se află în sânurile Tatălui (și pe Care) nouă ni L-a descoperit (Ioan I, 18). Acesta²³ nu este capabil (să aducă) nici cult adevărat. Pentru că nu este posibil să adore (cineva) pe Fiul decât numai în Duhul Sfânt, nici nu este posibil să invoce cineva pe Tatăl decât numai în Duhul înfierii”. (Despre Sfântul Duh, cap. 11, în PSB, vol. 12, p. 42)

„Cel ce strică pe Fiul strică obârșia creării tuturor. Căci începutul înființării tuturor este Cuvântul lui Dumnezeu, prin Care toate s-au făcut. Cel ce destramă pe Duhul taie desăvârșirea celor făcute. Căci prin trimiterea și prin dăruirea Duhului se fac cele făcute”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 184)

„Mulți Îmi vor zice în ziua aceea: *Doamne, Doamne, nu în numele Tău am proorocit și nu în numele Tău am scos demoni, și nu în numele Tău minuni multe am făcut? Și atunci voi mărturisi lor: Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtați-vă de la Mine cei ce lucrați fărădelegea* (Mt., 7, 22-23). Ca din acestea, și din altele de acest fel, să se vadă că, chiar dacă cineva ar săvârși minuni și ar face mulțime de daruri, ba chiar dacă ar împlini toate poruncile, totuși, dacă n-o face după aplecarea inimii și în chipul în care ne-a învățat Domnul, nici un folos nu are”. (*Despre Botez*, cartea a II-a, întrebarea a VIII-a, 7, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, p. 134)

EREZIILE (definiția)

„Între *erezii* (cei vechi) au numit grupările celor care s-au lepădat și s-au înstrăinat cu totul de credință”. (*Epistole*, epistola 188, II, în PSB, vol. 12, p. 374)

EREZIILE (nașterea ereziilor)

„... aceste otrăvuri vă vin din creierii înfierbântați de boala unor fantasme nenorocite ale vrăjmașilor”. (*Epistole*, epistola 210, VI, în PSB, vol. 12, p. 434)

„... vrăjmașul adevărului lărgeste pururea prin adaosuri răul, prin care²⁴ a semănat de la început dezbinări în Biserica lui Dumnezeu, și, aflând și acum organe care să primească tot meșteșugul lui, introduce în alcătuirea creștinismului tăgăduirea dumnezeirii Unuia-Născut, tulburând prin înțelepciunea cea dinafară²⁵ și deșartă curăția și simplitatea învățaturii dumnezeiescului Duh și rătăcind prin vorbe convingătoare pe cei neîntinați”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul întâi, p. 33)

²³ Notă Pr. C. Cornițescu și Pr. T. Bodogae: Cei ce neagă pe Duhul. (n.s. 167, p. 42)

²⁴ Notă Pr. Lavrentie: Se referă la adaosuri.

²⁵ Notă Pr. Lavrentie: Întotdeauna ereziile au apărut din cauza înțelepciunii omenești, a istețimii care ia locul curăției minții. Cunoștința duhovnicească vine din curățirea minții de patimi, pe când filosofia e înjugată cu mândria și cu alte patimi și se întemeiază pe raționamente omenești. Chiar și această dispută cu Eunomie e o confruntare între credință și filosofie.

EREZIILE (diferite denumiri ce s-au dat ereziilor)

„Urâta erezie a maniheilor²⁶, pe care, dacă ai numi-o puroiul Bisericii, n-ai păcătui față de ceea ce i se cuvine.” (*Omilii la Hexaameron*, omilia a II-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 89)

EREZIILE (urmările pierzătoare ale ereziilor)

„Pentru ce, omule, fugi departe de adevăr, născocindu-ți singur prilejuri de pierzanie?” (*Omilii la Hexaameron*, omilia a II-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 89)

„Și odată ce ai spus ce nu trebuie spus despre Duhul, lipsa Duhului s-a și făcut vădită în tine. După cum cel care închide ochii își împropriază întunericul, tot așa cel care s-a depărtat de Duhul a ajuns în afară de Cel Care luminează și se cufundă în întunecime sufletească.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXIV-a, V, în PSB, vol. 17, p. 595)

EREZIILE (combaterea lor)

„Ar trebui, deci, să trecem sub tăcere impietatea lor îngrozitoare, însă iubirea față de frați și perversitatea adversarilor nu ne lasă liniștiți”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 17, în PSB, vol. 12, p. 57)

„Să vă țineți tari în credință, aruncați-vă privirile în jurul vostru pe pământ și convingeți-vă că e mică această partidă care e bolnavă. Tot restul Bisericii, care, de la o margine până la cealaltă a lumii, a primit Evanghelia, e în această învățătură sănătoasă și nesmintită, pe care o apărăm”. (*Epistole*, epistola 251, IV, în PSB, vol. 12, p. 521)

„E nevoie ca și noi, pentru dragostea voastră, a celor ce ne-ați poruncit, și pentru întărirea noastră, trecând cu vederea neputința [noastră] în această privință, cu toate că suntem neîndemânatici cu totul în această înfățișare de cuvinte, am primit să stabilim adevărul și să respingem temeinic minciuna după măsura cunoștinței dată nouă de la Domnul, socotind că nu vom ocoli în general unul din trei lucruri bune: căci sau vom da celor ce au luat deja o hotărâre mustrarea care să condamne răul, sau vom dărui celor sănătoși un dreptar care să-i păzească, sau vom dobândi noi înșine plată pentru că am ales cele mai bune pentru frații noștri”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul întâi, pp. 33-34)

²⁶ Notă Pr. D. Fecioru: Maniheii, adepții lui Mani. Mani n-a fost un eretic creștin, cum este socotit uneori, ci un întemeietor de religii. Mani considera pe toate celelalte religii premergătoare religiei sale și strict naționale. Pentru aceasta tendința religiei sale este universalistă; s-a întins în apus până în Africa de Nord, iar în răsărit până în China și s-a continuat cu în ereziile neomaniheice de mai târziu ale pavlicienilor în răsărit și ale catarilor în apus. Mani s-a născut pe la 215-216 în Mesopotamia. La vârsta de 24 de ani își începe predica. Călătorește mai întâi în India, unde întemeiază o comunitate; în 241 se întoarce în patria sa și, favorizat de regele Sapur I, își continuă predica mai bine de 30 de ani, până când urgia magilor și mânia noului rege, Bahram I, îl duseră la moartea pe cruce (276). Ideea care stă la baza maniheismului este dualismul. Sunt două principii opuse, concepute sub forma celor două împărății: împărăția luminii, a binelui, în fruntea căreia stă Dumnezeu, și împărăția întunericului, a răului, în fruntea căreia stă satana; fiecare împărăție are câte o serie de eoni. Pe baza acestui dualism este construită întreaga cosmologie, antropologie, soteriologie și eshatologie maniheică. (n.s. 1, p. 89)

EREZIILE (revenirea ereticilor în Biserică)

„Cei care n-au declarat înainte pentru o altă mărturisire de credință, dar care doresc acum să treacă la comuniunea cu cei drept-credincioși, precum și cei care abia acum doresc să fie instruiți în învățătura cea adevărată, trebuie să fie lămuțiți în credința care fusese redactată de Sfinții Părinți în sinodul convocat odinioară la Niceea”. (*Epistole*, epistola 125, în PSB, vol. 12, p. 304)

ETERODOCȘII

„Neamurile să se obișnuiască cu cei care locuiesc lumea (creștinii –n.n.), iar cei ce locuiesc lumea să primească cu dragoste pe cei ce sunt străini de Testamente”. (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul XLVIII, I, în PSB, vol. 17, p. 311)

EUHARISTIA (- doctoria nemuririi)

„Cine se îndoiește că participarea continuă la viață n-ar fi același lucru cu a trăi pe mai multe planuri?

Cu toate acestea noi ne împărtășim numai de patru ori pe săptămână: duminica, miercurea, vinerea și sâmbăta, precum și în alte zile când se face pomenirea vreunui sfânt deosebit”. (*Epistole*, epistola 93, în PSB, vol. 12, p. 269)

EUHARISTIA (pregătirea pentru primirea ei)

„... cel care se apropie de trupul și sângele lui Hristos, spre pomenirea Celui ce pentru noi a murit și a înviat, se cade nu numai a se curăți de orice întinare a trupului și a sufletului, ca nu cumva să mănânce și să bea spre osândă, ci să și dovedească cu prisosință dreapta pomenire a Celui care pentru noi a murit și a înviat. Și aceasta murind păcatului, și lumii, și lui însuși, și viind lui Dumnezeu în Hristos Iisus, Domnul nostru”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a III-a, 3, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, pp. 102-103)

„Întrebare:

Este neprimejdios lucru ca oarecine să slujească cele preoțești nefiind curat la inimă din pricina conștiinței pervertite, a necurăției sau a întinăciunii?

Răspuns:

Într-adevăr, Moise, dând semn clar celor din vechime, cu înțelegerea cea dată lui de la Dumnezeu, dar pentru povățuirea noastră, scrie: *Grăit-a Domnul cu Moise și a zis: «Spune lui Aaron: Nimeni din neamul tău în viitor și din rudele tale să nu se apropie, ca să aducă daruri Dumnezeului său, de va avea vreo meteahnă pe trupul său. Tot omul cu meteahnă pe trup să nu se apropie ... »* (Lv., 21, 16-21). Iar când zice Domnul aceasta: *Mai mare decât templul este [cineva] aici* (Mt., 12, 6). El ne învață pe noi că este cu atât mai neînțelept cel ce slujește cu obraznicie trupul Domnului – dându-L pe El *pentru noi prinos și jertfă lui Dumnezeu, întru miros cu bună mireasmă* (Ef., 5, 2) – cu cât trupul Unuia Născut, Fiul lui Dumnezeu, este mai presus decât berbecii și taurii. Și nu din asemănare, căci este neasemănată măreția.

Dar iată că meteahna sau schilodirea nu privește doar mădularele trupului, ci se cunoaște și-n evlavie dreptății după Evanghelie. Când porunca este păzită doar în parte, sau nu se împlinește, sau nu se face așa după cum place lui Dumnezeu, seamănă cu o rană oarecare, sau cu lepra, care se ivește pe cugetul nostru, aducând nesocotirea poruncilor cerești.

Așadar, este totdeauna de trebuință, și cu atât mai mult în timpul plin de măreție al săvârșirii Tainei, să păzim porunca Apostolului, care zice: *Având deci aceste făgăduințe, iubiților, să ne curățim pe noi de toată întinarea trupului și a duhului, desăvârșind sfințenia în frica lui Dumnezeu* (II Cor., 7, 1). Și încă: *Nedând nici o sminteală întru nimic, ca să nu fie slujirea noastră defăimată, ci în toate înfățișându-ne pe noi înșine ca slujitori ai lui Dumnezeu* (II Cor., 6, 34). Numai așa va fi cineva vrednic să slujească – ca preot – Taina Domnului, după Evanghelia lui Dumnezeu”. (*Despre Botez*, cartea a II-a, întrebarea a II-a, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, pp. 108-109)

EUHARISTIA (primirea ei de cineva care a fost întinat în somn)

„Întrebarea 309: Dacă cuiva i se întâmplă cele obișnuite și după fire, se cuvine să îndrăznească să se apropie spre împărtășirea celor sfinte?

Răspuns: (...) A se apropia cineva de cele sfinte, fiind în necurătenie, suntem învățați și din Vechiul Testament, că este mai înfricoșată judecata (Lev., 15). Iar dacă aici este ceva mai mult decât templul (Matei 12, 6), Apostolul mai înfricoșat, adică, ne va condamna pe noi, zicând: *cel care mănâncă și bea cu nevrednicie, osândă mănâncă și bea pentru sine* (I Cor., 11, 29)”. (*Regulile mici*, î. 309, în PSB, vol. 18, pp. 457-458)

EUHARISTIA (primirea ei cu nevrednicie)

„Întrebare:

Este neprimejdios lucru ca oarecine, nefiind curat de orice întinăciune a trupului și a sufletului, să mănânce trupul Domnului și să bea sângele Lui?

Răspuns:

Dumnezeu a așezat în Lege pedeapsa cea mai înaltă pentru acela care, în stare de necurăție fiind, ar îndrăzni să se atingă de cele sfinte. Căci le-a arătat negreșit celor din vechime, în mod simbolic, ca să fie și spre învățătura noastră: *a grăit Domnul cu Moise și a zis: Spune lui Aaron și fiilor lui să umble cu băgare de seamă cu cele sfinte ale fiilor lui Israel și să nu pângărească numele cel sfânt al Meu prin prinoasele pe care ei înșiși Mi le aduc. Eu sunt Domnul. Spune-le: Tot omul din seminția voastră și din neamul vostru, care va avea pe sine vreo necurăție și se va apropia de cele sfinte, care se afierosesc de fiii lui Israel Domnului, sufletul aceluia se va stârpi de la fața Mea. Eu sunt Domnul Dumnezeul vostru* (Lv., 22, 1-3).

Dacă o astfel de amenințare s-a orânduit pentru cei ce se apropie de cele care sunt sfințite de la oameni, cu cât mai mare ar fi osânda împotriva celui ce s-ar apropia cu obrăznicie de o taină atât de înfricoșată? Căci cu cât este aici ceva mai mare decât

templul, după spusa Domnului (Mt., 12, 6), cu atât mai grozav și mai înfricoșător este pentru acela care cu sufletul întinat îndrăznește să mănânce trupul Domnului, ca și cum ar mânca berbeci sau tauri, după cum zice Apostolul: *Astfel, oricine va mânca pâinea aceasta sau va bea paharul Domnului cu nevrednicie, va fi vinovat față de trupul și de sângele Domnului* (I Cor., 11, 27). Ci încă și mai strașnic ne atrage luarea aminte, repetând cele zise: *Să se cerceteze însă omul pe sine și așa să mănânce din pâine și să bea din pahar. Căci cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie, osândă își mănâncă și bea, nesocotind trupul Domnului* (I Cor., 11, 28-29).

Dacă cineva, doar aflându-se în necurăție, cade sub înfricoșătoare judecată, cu atât mai mult cel ce păcătuiește nesocotind trupul Domnului!

Să ne curățim, așadar, de orice întinăciune și numai astfel să ne apropiem de cele sfinte, ca să fugim de judecata celor ce L-au omorât pe Domnul, pentru că *cel ce mănâncă pâinea și bea potirul Domnului cu nevrednicie, va fi vinovat de trupul și sângele Domnului*”. (*Despre Botez*, cartea a II-a, întrebarea a III-a, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, pp. 110-111)

EUHARISTIA (primirea ei – folosul)

„Împărtășirea cu trupul și sângele lui Hristos este necesară și pentru viața veacului acesta.

Ioan: Adevărat, adevărat zic vouă : dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi (Ioan 6, 53-54) ș.c.l.” (*Regulile morale*, reg. 21, în PSB, vol. 18, p. 123)

IADUL

„... păcătoșii vor fi osândiți, pentru ca să fie nimicite tot păcatul de dreapta judecată a lui Dumnezeu”. (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXVI, XI, în PSB, vol. 17, p. 277)

„Cel care s-a ostenit în veacul acesta, acela va trăi până la sfârșit; dar cel care a dus-o în petreceri și desfrânări, care pentru a duce o viață molatecă s-a îmbrăcat în porfiră și vison, veselindu-se în fiecare zi luminat (Luca, 16, 19), care a fugit de ostenelele cele pentru virtute și nici nu s-a ostenit în veacul acesta, nu va trăi nici în cel ce va să fie, ci va vedea de departe viața, chinuindu-se în flacăra cuptorului.” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLVIII, V, în PSB, vol. 17, p. 315)

„... la arătarea Judecătorului așteptat – iar venirea Lui este neîndoielnică – tu singur îți vei închide cinstea și slava cerească și-ți vei deschide foc nestins, gheenă, chinuri și veacuri amare de dureri, în locul unei vieți fericite îndelungate. Să nu-ți închipui că încerc să te sperii cu sperietori mincinoase, cum fac mamele și doicile cu copiii care plâng fără noimă și neîntrerupt, liniștindu-i cu povestiri născocite. Cele ce vă spun nu sunt basme, ci adevăr propovăduit mai dinainte de o gură nemincinoasă. Să fii deplin încredințat că, după spusa evanghelică, nici o iotă sau cirtă nu va trece din cuvintele Domnului (Matei, 5, 18)”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a VIII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 433)

„Suferințele din iad nu au autor pe Dumnezeu, ci pe noi înșine”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a IX-a, III, în PSB, vol. 17, p. 436)

„Din pricina unei desfătări trecătoare a păcatului mă chinui veșnic! Din pricina plăcerii trupului, sunt dat focului! Judecata lui Dumnezeu e dreaptă! Eram chemat și nu ascultam! Eram învățat și nu luam aminte! Mi se aduceau mărturii și râdeam de ele!” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 499)

„... când vei fi dus în fața Stăpânului și ți se va cere rodul călătoriei îngăduite ție pe pământ și vei vedea că nu poți arăta nici unul, vei plânge cu amar, vei locui într-un veșnic întuneric și te vei ține de rău pentru desfătarea și rătăcirea ta, din pricina cărora ai pierdut timpul în care puteai să te mântui; dar de pe urma lacrimilor nimic nu vei mai câștiga, că spune David: *În iad cine se va mărturisi Ție?*” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXI-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 558)

„Dând răului pe cei înștrăinați de bine”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al cincilea, p. 186)

IADUL (chinurile diferite ale păcătoșilor din Iad)

„Lângă cel care a făcut multe rele cât a trăit vor sta îngeri înfricoșători și groaznici, care aruncă foc din ochi și foc din gură, pentru a arăta gândul lor cumplit, și cu fețele lor asemănătoare nopții, pentru a arăta salbăticiunea lor și ura lor de oameni; apoi prăpastie adâncă, întuneric, din care nu poți ieși, și foc fără strălucire, care are în întuneric putere arzătoare; apoi neam de viermi otrăvitori și mănăcatori de trupuri, care mănâncă fără saț și niciodată săturați, care prin ronțăitul lor pricinuesc dureri nesuferite; apoi chinul acela mai cumplit ca toate chinurile, ocară aceea și veșnica rușine.” (*Omilii la Psalmi*, omilia La Psalmul XXXVI, VIII, în PSB, vol. 17, pp. 273-274)

„... se va bate mult și se va bate puțin (Luca 12, 47-48) nu arată sfârșit, ci deosebire a muncii. Căci dacă Dumnezeu este judecător drept nu numai al celor buni, ci și al celor răi, dând fiecăruia după fapta lui, se poate ca unul să fie vrednic de focul cel nestins, și acesta să-l ardă mai domol sau mai mult, iar altul (vrednic) de viermele cel fără de sfârșit, și acesta, de asemenea, îi va produce durere mai cu blândețe sau mai cu violență, după vrednicia fiecăruia; și altul (vrednic) de gheenă, care are, în realitate, munci diferite; și altul (vrednic) de întunericul cel mai din afară, unde unul este numai în plângere, iar altul și în scrâșnirea dinților, (care) din intensitatea durerilor se face. Și că întunericul *cel mai din afară* arată că, în realitate, există și un oarecare (întuneric) mai dinăuntru. Și ceea ce se spune în Pilde (Pilde 9, 18): *În fundul iadului*, arată că într-adevăr sunt unii în iad, dar nu în fundul iadului, care îndură (adică) o pedeapsă mai ușoară. Aceasta s-ar putea spune acum și în privința patimilor trupului. Căci unul care suferă de friguri, împreună cu simptomele frigurilor suferă și de alte patimi; iar altul suferă numai de friguri, dar și acesta nu la fel ca

altul, și altul nu suferă de friguri, ci se chinuiește de durerea unui oarecare membru (al corpului), și acesta de asemenea (suferă) mai mult sau mai puțin decât altul. Dar și aceasta s-a spus de Domnul, adică *mult* și *puțin*, după întrebuintarea obișnuită (a cuvintelor), precum și alte oarecare ca acestea. Căci știm că de multe ori un asemenea chip al cuvântului este folosit și cu privire la cei chinuiți de o oarecare neputință; cum ar fi când zicem despre cel care suferă numai de friguri sau se plânge numai de ochi, minunându-ne că au suferit atâtea sau că au răbdat atâtea nevoi. Încât, repet, se va bate *mult* și *puțin* nu se referă la întinderea sau împlinirea timpului, ci la deosebirea pedepsei”. (*Regulile mici*, î. 267, în PSB, vol. 18, pp. 433-434)

„Și s-ar părea că rușinea este mai înfricoșătoare decât întunericul și decât focul cel veșnic, în care vor avea să petreacă toată veșnicia laolaltă cei păcătoși, având de-a pururea în ochi urmele păcatului săvârșit în trup, întocmai ca o vopsea care nu se mai poate spăla, rămânând pentru totdeauna în amintirea sufletului lor”. (*Comentarii la Psalmi*, comentariu la psalmul XXXIII, în col. *Izvoarele Ortodoxiei*, Editura Librăriei Teologice, București, 1939, pp. 176-177)

„Ei bine, la această judecată (cea universală – n.n.) vom fi aduși unul câte unul pentru cercetarea celor ce am viețuit aici pe pământ. Apoi, înaintea celui ce a săvârșit multe rele în timpul vieții, vor sta niște îngeri înfricoșători și întunecați, ochii lor aruncând foc și respirația lor aruncând de asemeni foc, din cauza intenției lor amarnice și având fețele lor asemănătoare nopții, din cauza întunecimii și a răutății. După aceasta, o prăpastie adâncă, un întuneric prin care nu se poate zări nimic și un foc fără de strălucire, având putere arzătoare în întuneric, iar lumina fiind luată de la el. Apoi o mulțime de viermi care produc bube cu puroi și care rod trupul, mâncând fără de saț și niciodată săturându-se și care produc dureri de nesuportat în timpul cât rod trupul. În fine, pedeapsa aceea care este mai grea decât toate celelalte, ocară aceea și rușinea cea veșnică”. (*Comentarii la Psalmi*, comentariu la psalmul XXXIII, în col. *Izvoarele Ortodoxiei*, Editura Librăriei Teologice, București, 1939, pp. 187-188)

IADUL (veșnicia chinurilor iadului)

„Întrebarea 267: Dacă unul se va bate mult, iar altul puțin (Luca 12, 47-48), cum spun unii că nu are sfârșit munca celor (pedepsiți)?

Răspuns: Cele care par că au fost spuse cu îndoială și în chip acoperit în unele locuri ale Scripturii de Dumnezeu insuflate se lămuresc din cele mărturisite în alte locuri. Domnul spune uneori că hotărâse că *aceștia vor merge la osândă veșnică* (Matei 25, 46), iar alteori trimite pe unii *în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui* (Matei 25, 41) și alteori numește *Gheena focului* și adaugă: *unde viermele lor nu moare și focul nu se stinge* (Matei 9, 47-48); și încă mai de demult a spus pentru unii, prin proorocul, că viermele lor nu va muri și focul lor nu se va stinge (Isaia 66, 24). Faptul că acestea și unele ca acestea se găsesc în multe locuri ale Scripturii de Dumnezeu insuflate este una și aceeași meșteșugire a diavolului, că adică mulți dintre oameni, ca și cum uită de atâtea și atâtea cuvinte și hotărâri ale

Domnului, își semnează singuri loruși sfârșit muncii ca să îndrăznească mai mult la păcat. Căci dacă munca veșnică va avea cândva sfârșit, în mod sigur va avea sfârșit și viața veșnică. Căci dacă în privința vieții (veșnice) nu primim să cugetăm aceasta, ce motiv ar fi ca să dăm sfârșit muncii veșnice? Căci adaosul de veșnic se referă în mod egal la ambele. Căci zice: *și vor merge aceștia la osândă veșnică, iar drepții la viață veșnică* (Matei 25, 46). Așadar, mărturisindu-se acestea astfel, se cuvine să se știe că *și se va bate mult și se va bate puțin* (Luca 12, 47-48) nu arată sfârșit, ci deosebire a muncii. Căci dacă Dumnezeu este judecător drept nu numai al celor buni, ci și al celor răi, dând fiecăruia după fapta lui, se poate ca unul să fie vrednic de focul cel nestins, și acesta să-l ardă mai domol sau mai mult, iar altul (vrednic) de viermele cel fără de sfârșit, și acesta, de asemenea, îi va produce durere mai cu blândețe sau mai cu violență, după vrednicia fiecăruia. (...) repet, se va bate *mult* și *puțin* nu se referă la întinderea sau împlinirea timpului, ci la deosebirea pedepsei”. (*Regulile mici*, î. 267, în PSB, vol. 18, pp. 433-434)

ICOANELE

„... cinstea dată chipului trece asupra prototipului²⁷”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 18, în PSB, vol. 12, p.60)

„Să dăm locul unor limbi mai mărețe să-l cânte pe mucenic (pe mucenicul Varlaam – n.n.)! Să chemăm să-l laude trâmbițele mai puternice ale învățătorilor! Înălțați-mi acum, o, pictori vestiți ai marilor isprăvi ale luptătorilor, și împodobiți cu culorile artei voastre pe cel încununat, descris atât de întunecat de mine! Să plec învins de icoana pe care o veți face faptelor vitejești ale mucenicului! Să mă bucur astăzi, deși sunt învins, de o victorie ca aceasta a iscusinței voastre! Să văd zugrăvită de voi mai bine lupta mâinii cu focul! Să văd zugrăvită pe icoana voastră mai strălucitor pe luptător! Să plângă și acum demonii, loviți de faptele vitejești zugrăvite de voi ale mucenicului! Să li se arate iarăși lor mâna arsă și victorioasă! Să fie zugrăvit pe icoană și Hristos întâi-stătătorul luptelor, Căruia (se cuvine – n.n.) slava în vecii vecilor, Amin.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XVII-a, III, în PSB, vol. 17, p. 523)

IUBIREA (de Dumnezeu)

„Se spune de mulți câini că s-au lăsat să moară peste stăpânii lor uciși în pustie. Unii câini, din dragostea lor fierbinte pentru stăpâni, au fost conducătorii celor care căutau pe ucigași și au făcut ca răufăcătorii să fie osândiți.

Ce vor spune cei care nu numai că nu-L iubesc pe Domnul, Care i-a făcut și îi hrănește, dar se împrietenesc cu *cei care grăiesc împotriva lui Dumnezeu nedreptate* (Ps., 74, 5), care se așează la aceeași masă cu ei și chiar în timp ce mănâncă suferă să fie hulit Cel Care-i hrănește?” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 175)

²⁷ Acest text a fost folosit și de Sinodul al VII-lea Ecumenic pentru apărarea cinstirii icoanelor – n.n.

„Spune Domnul: *Să iubești pe Domnul Dumnezeuul Tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din tot cugetul tău* (Matei, 22, 37). Cuvintele **din tot** nu suferă împărțire. Câtă dragoste vei cheltui pentru cele de jos, pe atâta îți va lipsi neapărat din întregul dragostei.” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLIV, II, în PSB, vol. 17, p. 285)

„Iubirea de Dumnezeu nu se poate învăța. Căci nici să ne bucurăm de lumină și să râvnim după viață n-am învățat de la altul, nici să iubim pe cei care ne-au născut sau ne-au hrănit nu ne-a învățat altul. Astfel, deci, cu mult mai mult învățarea iubirii de Dumnezeu nu vine din afară; ci deodată cu întocmirea vieții, adică a omului, ni s-a împlântat oarecare rațiune ca sămânță, care are de la sine înclinarea (facultatea) de a-și însuși iubirea. Această sămânță de rațiune au primit-o și cei care învață poruncile lui Dumnezeu și prin harul lui Dumnezeu devin capabili s-o cultive cu sârguință, s-o dezvolte cu înțelepciune și s-o ducă la desăvârșire.” (*Regulile mari*, cap. II, î. 2, r. I, în PSB, vol. 18, p. 220)

„Trebuie să știm că iubirea de Dumnezeu, deși este o singură simplă virtute, prin puterea ei se împlinește și se cuprinde orice altă poruncă. *Căci cel care Mă iubește pe Mine - zice Domnul - va păzi poruncile Mele* (Ioan 14, 23), și *în aceste două porunci se cuprind toată legea și proorocii* (Matei 22, 40).” (*Regulile mari*, cap. II, î. 2, r. I, în PSB, vol. 18, p. 220)

„Deci, din moment ce am primit porunca să iubim pe Dumnezeu, avem împlântată și puterea iubirii, din momentul primei creări a noastre; iar dovada acestui lucru nu există în afară de om, ci fiecare poate s-o învețe de la sine însuși și în sine însuși. Căci noi din natură suntem doritori de ceea ce este bun și frumos, chiar dacă de cele mai multe ori fiecăruia îi pare bun și frumos altceva; și, fără s-o fi învățat, noi avem afecțiune pentru cei ai casei și pentru rudele noastre și arătăm spontan bună dispoziție în fiecare zi, față de binefăcătorii noștri. Deci, ce este mai de admirat decât frumusețea dumnezeiască? Ce cugetare este mai plăcută decât măreția lui Dumnezeu? Ce dar al sufletului este atât de arzător și de nesuportat ca dorul ce vine de la Dumnezeu în sufletul acela care a fost curățit de orice răutate și spune din afect adevărat: *Sunt rănit de dragoste* (Cânt., 2, 5). Cu totul de neexprimat și de nedescris sunt luminile frumuseții dumnezeiești; cuvântul nu le poate arăta, urechea nu le poate prinde. Chiar dacă ai arăta splendoarea luceafărului, strălucirea lunii și lumina soarelui, toate sunt fără valoare, ca să exprime măreția lui Dumnezeu, iar în comparație cu lumina cea adevărată, ele rămân mai în urmă cum rămâne o noapte adâncă și întunecoasă lipsită de lună, în comparație cu o după-amiază strălucitoare. Această frumusețe a măreției lui Dumnezeu nu se poate vedea cu ochii trupești, ci se poate pricepe numai de către suflet și de minte; la sfinții pe care i-a luminat a lăsat în ei îndemnul de nesuportat al iubirii, încât, disperând de această viață, ziceau: *vai mie, că exilul meu s-a prelungit* (Ps., 119, 5); *când voi ajunge să mă arăt înaintea feței lui Dumnezeu?* (Ps., 41, 2); *este cu mult mai bine să mă desfac de trup și să fiu cu Hristos* (Filip., 1, 23); și iarăși: *Însetat-a sufletul meu spre Dumnezeu Cel tare și Cel*

viu (Ps., 41, 2). (...) Tulburați de această viață ca de o temniță, erau nemângâiați în zburciunile lor aceia ale căror suflete le atinsese iubirea dumnezeiască. Nesăturați, deci, de privirea frumuseții dumnezeiești, aceștia făceau rugăciune ca să se extindă la toată viața veșnică contemplarea dulceții Domnului. Astfel, deci, oamenii din natura lor doresc cele bune. În general, bun și vrednic de iubit este ceea ce este bun; iar bun este Dumnezeu; toate doresc binele; așadar toate doresc pe Dumnezeu.

Deci ceea ce facem bine, de bună voie, se află chiar din natură în noi, aceia, cel puțin, care n-am fost pervertiți, în cugetele noastre, de răutate. De aceea iubirea de Dumnezeu se cere de la noi ca o datorie indispensabilă; iar lipsa ei este pentru suflet cel mai insuportabil dintre toate relele.” (*Regulile mari*, cap. II, î. 2, r. I-II, în PSB, vol. 18, pp. 221-222)

„Întrebarea 211: Care este măsura dragostei către Dumnezeu?

Răspuns: Lupta neîntreruptă a sufletului peste puterile lui, ca să facă voia lui Dumnezeu, cu scopul și dorința slavei Lui.” (*Regulile mici*, î. 211, în PSB, vol. 18, p. 407)

„Întrebarea 212: Cum se dobândește dragostea către Dumnezeu?

Răspuns: Dacă cu bună știință și cu recunoștință am ajuns să ne încredințăm de binefacerile primite de la El, lucru care există și la necuvântătoare. Căci vedem câinii iubind numai pe cel care le dă pâine; dar aceasta o învățăm și din cele spuse sub formă de acuzare către Isaia profetul, astfel: *Fii am născut și am crescut, dar ei m-au părăsit; boul cunoaște pe proprietarul lui și asinul ieslea stăpânului său; dar Israil nu M-a cunoscut pe Mine și poporul nu M-a înțeles* (Isaia 1, 2-3). Pentru că, așa cum boului și asinului din binefacerea din partea celui care-i hrănește i se creează de la sine dragostea față de acesta, la fel și noi, dacă vom primi binefacerile cu sensibilitate și cu recunoștință, cum să nu iubim pe Dumnezeu, binefăcătorul unor atât de multe și atât de mari (binefaceri); în mod natural, ca să zic așa, și fără învățătură ia naștere în sufletul sănătos o asemenea bună dispoziție sufletească”. (*Regulile mici*, î. 212, în PSB, vol. 18, p. 407)

„Întrebarea 213:

Care sunt semnele distinctive ale dragostei față de Dumnezeu ?

Răspuns:

Însuși Domnul ne-a învățat pe noi, zicând: *De Mă iubiți pe Mine, păziți poruncile Mele* (Ioan 14, 15).” (*Regulile mici*, î. 213, în PSB, vol. 18, p. 408)

„Iubirea față de Dumnezeu nu se învață, ci se știe în mod natural. Noi nu am învățat de la altul cum să ne veselim de lumină, sau cum să prețuim viața și nici nu ne-a învățat cineva să iubim pe cei care ne-au născut sau pe cei care ne-au crescut. Tot așa deci, sau chiar cu mult mai mult, învățătura despre dorința sau iubirea de Dumnezeu nu este ceva din afară, ci odată cu alcătuirea ființei omenești, a fost

introdus în noi un *logos spermaticos*, adică un principiu care conține în sine puterea de a crea sau a naște.

Acest principiu posedă, prin propriile puteri, pornirile speciale spre acțiunea de a iubi. Când școala creștină, adică școala poruncilor lui Dumnezeu, a prins acest principiu, l-a făcut să crească, cultivându-l cu grijă și alimentându-l cu bună știință, ducându-l spre desăvârșire cu ajutorul harului lui Dumnezeu.

De aceea, și noi, înțelegând strădania voastră, necesară pentru atingerea scopului, cu ajutorul dat nouă din belșug de Dumnezeu și cu ajutorul pe care ni-l dați voi prin rugăciunile voastre, să ne străduim să aprindem scânteia iubirii față de Dumnezeu, scânteie ascunsă în voi, după puterea cea dată vouă prin Duhul Sfânt”. (*Despre poruncile lui Dumnezeu și despre împlinirea poruncii de a iubi pe Dumnezeu*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXV (1983), Nr. 7-8, p. 488)

„Noi, primind porunca de a iubi pe Dumnezeu, îndată am dobândit și puterea de iubire sălășluită în noi, de la zidirea noastră, și pentru aceasta, nu trebuie să pretindem o dovadă din afară, ci oricine va avea putința să observe cu atenție acest lucru, el însuși de la sine însuși, și în el însuși”. (*Despre poruncile lui Dumnezeu și despre împlinirea poruncii de a iubi pe Dumnezeu*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXV (1983), Nr. 7-8, p. 489)

„Așadar, ceea ce se săvârșește corect, prin voința noastră proprie, liberă, se cuprinde în noi, în chip firesc, numai dacă cugetele noastre n-au fost pervertite de răutatea diavolească. Noi suntem îndemnați la iubirea față de Dumnezeu, ca la împlinirea unei datorii necesare; într-un suflet care neglijează, cu voie, această îndatorire, se sălășluiește cel mai insuportabil rău dintre toate relele”. (*Despre poruncile lui Dumnezeu și despre împlinirea poruncii de a iubi pe Dumnezeu*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXV (1983), Nr. 7-8, p. 490)

„Apoi, dacă părinții sunt iubiți în mod natural de către copiii lor, aceasta o dovedește clar și felul de comportare al viețuitoarelor necuvântătoare și dispoziția sufletească a oamenilor, chiar din prima vârstă, față de mamele lor -, noi să nu părem mai lipsiți de rațiune decât pruncii și nici mai sălbatici decât fiarele câmpului, dând dovadă de lipsă de iubire și de înstrăinare față de Creatorul nostru. Pe Acesta, chiar dacă nu L-am cunoscut ce fel este, în afară de cunoașterea aceea pe care o aveam, pornind de la bunătatea Lui, avem totuși datoria să-L iubim și să-L prețuim într-un grad mult mai mare, numai pentru faptul că am fost creați de El și neconținut să ne ținem strâns legați de El, prin aducerea aminte de El, așa precum pruncii se țin strâns legați de mamele lor. Așadar, Binefăcătorul nostru este cel mai distins și mai puternic dintre toți care sunt iubiți, în mod natural.

Această stare sufletească de iubire nu este numai o însușire a oamenilor, ci este o dispoziție a tuturor animalelor, adică este o stare comună de apropiere față de cei care le-au făcut vreun bine. *Boul*, zice Scriptura, *iși cunoaște stăpânul*, și *măgarul cunoaște ieslea Domnului său* (Isaia 1, 3). Să ne ferească Dumnezeu însă, să se poată spune și despre noi cele ce se spun mai departe: *dar Israel nu M-a cunoscut*, și

poporul Meu nu M-a înțeles (Isaia 1, 3)”. (*Despre poruncile lui Dumnezeu și despre împlinirea poruncii de a iubi pe Dumnezeu*, în rev. Mitropolia Olteniei, Anul XXXV (1983), Nr. 7-8, p. 490)

„Să iubești pe Dumnezeu din toată virtutea ta, ca prin toate acțiunile tale să plăci Aceluia”. (*Despre iubirea față de Dumnezeu*, în vol. *Învățătură către fiul duhovnicesc*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007, p. 19)

„Dumnezeu nu vrea să fie iubit prin vorbe, ci prin inimă curată și fapte bune”. (*Despre iubirea față de Dumnezeu*, în vol. *Învățătură către fiul duhovnicesc*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007, p. 19)

IUBIREA (de aproapele)

„... într-adevăr, dacă nu ne iubim unii pe alții, cu toată porunca Mântuitorului, noi nu mai avem altă însușire după care ne-ar cunoaște cineva (că suntem ucenici ai Lui – n.n.; Ioan 13, 35)”. (*Epistole*, epistola 56, în PSB, vol. 12, p. 224)

„Te socotesc încărcat cu o datorie onorabilă: ți-am făcut un împrumut, dragostea, și trebuie să o dau cu dobândă, întrucât nici Domnul nostru nu renunță la acest soi de dobânzi”. (*Epistole*, epistola 118, în PSB, vol. 12, p. 298)

„De altfel nici eu n-aș putea crede că fără dragoste reciprocă și fără ca să fac tot ce-i cu putință pentru a trăi în pace cu toți, m-aș putea socoti slujitor vrednic al lui Iisus Hristos”. (*Epistole*, epistola 203, I, în PSB, vol. 12, p. 412)

„Dumnezeu a despărțit insulele de continent prin mări, dar a unit prin dragoste pe locuitorii din insule cu cei de pe continent”. (*Epistole*, epistola 203, III, în PSB, vol. 12, p. 414)

„Drept urmare a seminței pe care Dumnezeu a pus-o în noi, El cere și fructele, când zice: *Poruncă nouă vă dau vouă: să vă iubiți unul pe altul* (Ioan 13, 34). Și fiindcă a voit să îndemne sufletul nostru spre împlinirea acestei porunci, n-a cerut (ucenicilor) semne și puteri paradoxale ca dovadă că sunt ucenicii Lui (cu toate că și acestora le dăduse puterea prin Duhul Sfânt); iată ce spune: *Din aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste între voi* (Ioan 13, 35). Și pretutindeni în așa fel leagă (Domnul) aceste porunci, încât binefacerea față de aproapele o referă la Sine. Căci: *flămând am fost* - zice El - *și Mi-ați dat să mănânc...* și celelalte (Matei 25, 35) și apoi adaugă: *întrucât ați făcut aceasta unuia dintre acești frați mai mici ai Mei, Mie Mi-ați făcut* (Matei 25, 40)”. (*Regulile mari*, cap. II, î. 3, r. I, în PSB, vol. 18, p. 225)

„Întrebarea 175: Cum se vedește cel care iubește pe fratele după porunca Domnului și cum se arată cel care nu iubește astfel?

Răspuns: Există două caracteristici principale ale dragostei: mânia și teama pentru acelea din cauza cărora se vatămă cel ce se iubește, și bucuria și nevoia pentru folosul lui. Așadar, fericit este cel care plânge pentru cel care greșește, a cărui primejdie este înfricoșată; și cel care se bucură pentru cel care se îndreptează, al cărui câștig este neasemănat, precum s-a scris”. (*Regulile mici*, î. 175, în PSB, vol. 18, p. 391)

„Întrebarea 242: Ce înseamnă aceasta: *Cu iubire frățească iubiți-vă unii pe alții* (Rom., 12, 10).

Răspuns: Iubirea se poate exprima după intensitatea dragostei, când cel care iubește dorește pe cel iubit și are față de el sentimente călduroase. Așadar, pentru ca iubirea să nu fie superficială, ci lăuntrică și înfocată, s-a zis aceasta: *Iubitori cu iubire de frați unul față de altul*”. (*Regulile mici*, î. 242, în PSB, vol. 18, p. 420)

„Dacă Dumnezeu este iubire (I Ioan 4, 8), cel care nu are iubire este lipsit de harul dumnezeiesc”. (*Constituțiile ascetice*, cap. XXXIV, I, în PSB, vol. 18, p. 525)

„Noi avem, în mod instinctiv un sentiment de iubire față de ceea ce este propriu, de ceea ce este înrudit și de același neam cu noi și ne arătăm din plin toată bunăvoința față de binefăcătorii noștri”. (*Despre poruncile lui Dumnezeu și despre împlinirea poruncii de a iubi pe Dumnezeu*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXV (1983), Nr. 7-8, p. 489)

„... pe aproapele tău să-l consideri ca pe unul din membrele tale.

Socotește pe orice om ca frate al tău. Amintește-ți că Unul și Adevăratul Ziditor ne-a creat pe toți. Nu pricinui nimănui sminteală în viața ta și nu atât ție să te faci necesar, cât aproapelui. Ceea ce nu vrei să se întâmple ție, să nu dorești să se întâmple nici semenului tău. Dacă îl vei vedea făcând fapte bune, să te bucuri împreună cu el și să-i împărtășești bucuria ta, iar dacă se întâmplă ca el să săvârșească vreo greșeală, suferă și tu împreună cu el și împărtășește-i și lui mâhnirea ta”. (*Despre iubirea aproapelui*, în vol. *Învățătură către fiul duhovnicesc*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007, pp. 23-24)

IUBIREA (de Dumnezeu și de aproapele)

„... m-am bucurat când am aflat că nu te arăți cu lenevie față de *cel dintâi și cel mai mare din bunuri: iubirea față de Dumnezeu și iubirea față de aproapele* (Matei 22, 38). Ca semn al celei de-a doua, socot prietenia ce mi-o arăți, iar pentru cea dintâi, râvna pe care o ai pentru dobândirea cunoștinței celei dumnezeiești. Că totul se cuprinde în aceste două feluri de iubiri e un lucru cunoscut de orice ucenic al lui Hristos”. (*Epistole*, epistola 9, I, în PSB, vol. 12, p. 142)

„Așadar, prin porunca întâia o poate împlini cineva și pe a doua; dar cu a doua ne întoarcem îndată la prima: și cel care iubește pe Domnul iubește ca o consecință și pe aproapele. Căci *cel care Mă iubește pe Mine* - spune Domnul - *va păzi poruncile*

Mele (Ioan 14, 23). *Dar aceasta este porunca Mea: să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit Eu pe voi* (Ioan 15, 12). Și iarăși, cel care iubește pe aproapele împlinește și iubirea față de Dumnezeu, Care ia binefacerea ca și cum I-ar fi fost făcută Lui însuși. De aceea, credinciosul serv al lui Dumnezeu, Moise, a arătat atât de mare dragoste către frații săi, încât a preferat să-i fie șters numele din cartea lui Dumnezeu, în care era scris, decât să nu-i ierte poporului păcatul (Ieș., 32, 32). Iar Pavel a îndrăznit să roage să fie anatema (lepădat) de la Hristos pentru frații săi, care-i erau rude după trup; căci el voia, după exemplul Domnului, să se aducă pe sine ca preț de răscumpărare pentru mântuirea tuturor (Rom., 9, 3); dar în același timp știa că este cu neputință să se înstrăineze de Dumnezeu cel care jertfește (refuză) grația lui Dumnezeu din dragostea față de El și ca să îndeplinească pe cea mai mare dintre porunci și că pentru aceasta va trebui să primească mult mai mult decât a dat. Din cele spuse până aici s-a dovedit îndeajuns de clar că sfinții au ajuns până la această măsură a iubirii față de aproapele”. (*Regulile mari*, cap. II, î. 3, r. II, în PSB, vol. 18, p. 225)

„Să iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, din toată inima ta, și din tot sufletul tău, și din toate puterile tale și din tot cugetul tău.

Aceasta este prima și marea poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: *Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși* (Matei 22, 36-39). Așadar, Însuși Domnul a stabilit ordinea în poruncile Sale. El a stabilit că prima și cea mai mare poruncă este aceea care privește iubirea față de Dumnezeu, iar cea de a doua, ca ordine, dar la fel ca aceasta, mai bine zis cea care o completează pe prima și care este strâns legată de ea, este porunca privitoare la iubirea față de aproapele”. (*Despre poruncile lui Dumnezeu și despre împlinirea poruncii de a iubi pe Dumnezeu*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXV (1983), Nr. 7-8, p. 487)

IUBIREA (de arginți - fuga de această patimă)

„... fugi de aur, ca de un vrăjmaș al sufletului, tată al păcatului și slujitorul diavolului. Nu cumva vrând să ajuți pe săraci să te faci vinovat și iubitor de avuții, iar dacă cineva îți va aduce bani pentru săraci și dacă cunoști cine sunt cei mai lipsiți, atunci sfătuiește pe cel care a adus banii să se ducă el însuși să-i dea nevoiașilor, ca nu cumva primind tu banii să-ți pângărești cugetul”²⁸. (*Epistole*, epistola 42, III, în PSB, vol. 12, p. 193)

IUBIREA DE SINE (cum o putem recunoaște?)

„Iubitor de sine este acela care, adică, se iubește pe sine; dar se cunoaște pe sine, dacă, ceea ce face, face pentru sine, chiar dacă ceea ce face ar fi potrivit unei porunci. Căci dacă din comoditate personală ar lăsa ceva din cele de care are

²⁸ Notă Pr. T. Bodogae: Părinții veacului IV osândesc aspru arghirofilia și mai ales pe cămătari. Așa se face că Sfinții Vasile, cei doi Grigorie (de Nazianz și de Nyssa) ca și Ioan Gură de Aur ne-au dat cele mai avântate cuvântări despre aceste probleme. Idealul întâlnit la toți este comuniunea perfectă din epoca apostolică; *Fapte* 2, 44-46 și 4, 34-35. (n.s. 26, p. 193)

trebuință fratele, fie sufletește, fie trupește, este clar că și în altele are răutatea iubirii de sine, al cărei sfârșit este pierzarea”. (*Regulile mici*, î. 54, în PSB, vol. 18, p. 339)

IUBIREA (vrăjmașilor)

„Cel care iubește pe dușmanii lui și vrea să facă bine celor care îl urăsc, se roagă pentru cei care îi fac rău; se roagă lui Dumnezeu să oprească și să pună hotar revărsării mai departe a păcatului, pentru ca păcatul să nu se întindă mai mult și să dea naștere cangrenei”. (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul VII, VI, în PSB, vol. 17, p. 201)

„Și animalele sălbatice, în mod natural, iubesc pe binefăcători. Ce binefacere mare ne produce prietenul, în comparație cu cea pe care ne-o procură vrăjmașii? Pentru că din pricina lor primim fericirea Domnului, Care a zis: *Fericiți veți fi, când vă vor prizoni și vă vor osândi pe voi și vor spune tot cuvântul rău împotriva voastră, mințind pentru Mine; bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră este multă în ceruri* (Matei 5, 11-12)”. (*Regulile mici*, î. 176, în PSB, vol. 18, p. 392)

IUBIREA (puterea iubirii)

„Prin iubire ne va fi lesne să izbutim în toate”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 24, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, p. 91)

ÎMPĂRĂȚIA CERURILOR (dobândirea ei)

„Cel care a ales calea cea strâmtă și anevoioasă în locul celei netede și deschise (Matei, 7, 13-14), în vremea cercetării lui Dumnezeu, când vor fi duși la veșnică osândă cei care n-au crezut în cuvintele lui Dumnezeu, pentru că au mers după voile inimii lor deșarte, acela nu va vedea stricăciunea, suferința aceea continuă”. (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLVIII, V, în PSB, vol. 17, p. 316)

„La viață te chemăm, omule! Pentru ce nu răspunzi la chemare? Ești chemat la împărtășirea bunătăților. Pentru ce treci cu vederea darul? Împărăția cerurilor este deschisă. Nemincinos este Cel Care te cheamă. Calea este ușoară; nu-i nevoie de timp, de cheltuieli, de oboseală. Pentru ce întârzii? Pentru ce amâni? Pentru ce te temi de jug, ca o junică nepusă la jug? *Jugul Meu este bun; sarcina ușoară* (Matei, 11, 30). Nu strivește grumazul, ci-l slăvește”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, I, în PSB, vol. 17, p. 489)

„Noi spunem, într-adevăr, că dorim Împărăția Cerurilor, dar nu ne îngrijim s-o dobândim cu acele fapte cu care este cu putință să se realizeze aceasta; ci, fără să ne ostenim deloc pentru împlinirea poruncilor Domnului, ne închipuim, cu deșertăciunea minții noastre, că vom primi onoruri egale cu cei care s-au împotrivit păcatului până la moarte. Cine, stând în casă sau dormind în timpul semănatului, și-a umplut brațul cu snopi în timpul secerișului? Cine a cules via pe care n-a plantat-o și n-a cultivat-o? Fructele sunt ale acelora ale căroră sunt și ostenele; onorurile și cununile sunt ale învingătorilor. Cine îl va încununa vreodată pe cel care nici măcar nu s-a înarmat

pentru întâmpinarea dușmanului? Căci nu trebuie numai să învingi, ci să și lupți legal, după cum spune Apostolul. Aceasta înseamnă să nu se treacă cu vederea nici cel mai mic punct din câte s-au poruncit, ci să se îndeplinească totul așa cum ni s-a poruncit.” (*Regulile mari*, Cuvânt înainte, cap. II, în PSB, vol. 18, p. 212)

„Căci cum să așteptăm pentru noi înșine fericirea vieții și cetățenie egală cu sfinții și bucurie cu îngerii înaintea lui Hristos, dacă am preferat viața de plăcere a trupului în locul vieții după poruncile (Domnului)? Cu adevărat închipuiri de minte copilărească sunt acestea. Cum voi putea să fiu cu Iov, eu care nici cea mai obișnuită supărare n-am primit-o cu recunoștință (lui Dumnezeu)? Cum voi putea să fiu împreună cu David eu care nu m-am arătat mărinimos față de vrăjmașul meu? Cum voi putea să fiu împreună cu Daniil, eu care nu l-am căutat pe Dumnezeu prin cumpătare continuă și rugăciune stăruitoare? Cum voi putea să fiu cu oricare din sfinți, eu care n-am umblat pe urmele lor? Care arbitru de întreceri ar fi atât de nepriceput încât să socotească vrednici de aceleași cununi pe învingător și pe cel care n-a luptat? Care comandant i-a chemat pe aceia care n-au participat la luptă să împartă prada în mod egal cu învingătorii?

Dumnezeu este bun, dar și drept. (...) Dumnezeu este milostiv, dar și judecător. Pentru că *Domnul iubește mila și judecata* (Ps., 32, 5). Pentru aceasta spune: *Mila și judecata Îți voi cânta Ție, Doamne* (Ps., 100, 1). Noi știm la cine se referă mila, *căci* — zice Scriptura — *fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui* (Matei 5, 7). Vezi cât de judicios se folosește El de milă? Nici nu se îndură fără judecată, nici nu judecă fără milă, pentru că *Domnul este milostiv și drept*. Așadar să nu cunoaștem pe Dumnezeu numai pe jumătate și nici să nu luăm iubirea Lui de oameni motiv de neglijență. Pentru aceasta există tunetele, pentru aceasta există trăsnetele, ca să nu se disprețuiască bunătatea (lui Dumnezeu). Acela care face să răsară soarele (Matei 5, 45) pedepsește și cu orbire (IV Regi, 6, 18). Cel care dă ploaie (Zah., 10, 1), plouă și foc (Fac., 19, 24). Acelea (soarele și ploaia) arată bunătatea lui Dumnezeu; acestea (orbirea și focul), asprimea Lui. Deci ori să-L iubim pe Dumnezeu pentru motivul celor dintâi, ori să ne temem de El pentru cel de al doilea.” (*Regulile mari*, Cuvânt înainte, cap. IV, în PSB, vol. 18, pp. 215-216)

„Întrebarea 217: Cum vom primi împărăția lui Dumnezeu ca pruncul?

Răspuns: Dacă ne vom face ca aceștia pentru învățătura Domnului, adică așa cum este copilul în cele ce învață: nu contrazice, nici nu se arată față de dascăli că știe bine (multe), ci primește cu credință și cu supunere cele ce i se predau”. (*Regulile mici*, î. 217, în PSB, vol. 18, p. 409)

„Întrebarea 241: Cum este strâmtă poarta și îngustă calea (Matei 7, 14) care duce la viață și cum poate să intre cineva prin această poartă?

Răspuns: Iarăși și aici cuvintele *strâmt* și *îngust* nu spun ceva deosebit unul față de celălalt, ci *îngustimea* dă expresie *strâmtimei*, căci calea este cu atât mai strâmtă, cu cât se îngustează, adică cel care călătorește este incomodat din ambele părți, fiindcă orice abatere, fie la dreapta, fie la stânga, este primejdioasă, cum se

întâmplă pe o punte unde râul care curge dedesubt, primește pe cel care se abate din fiecare parte. Pentru aceasta spune David: *aproape de cărare mi-au pus mie capcane* (Ps., 139, 5). Deci, se cuvine ca acela care și-a propus să intre în viață prin poarta cea strâmtă și prin calea cea îngustă să se ferească pe sine de orice îndepărtare și abatere de la poruncile Domnului, împlinind ceea ce s-a scris: *să nu te abați nici la dreapta, nici la stânga* (Fapte 4, 27)”. (*Regulile mici*, î. 241, în PSB, vol. 18, p. 420)

ÎMPĂRĂȚIA CERURILOR (starea celor fericiți în Împărăția cerurilor)

„... acolo unde nu mai este schimbare, nici a trupului, nici a sufletului – pentru că nu este nici schimbare de gândire, nici schimbare de părere și nici împrejurarea nu mai clinește statornicia și netulburarea gândurilor – acolo este țara celor vii cu adevărat, care sunt întotdeauna la fel cu ei înșiși. Profetul spune că mai ales în țara aceea vom putea să bineplăcem Dumnezeuului universului, pentru că acolo nimic din cele din afară nu ne va mai întrerupe de la scopul slujirii celei adevărate și de aceeași cinste cu îngerii. *Să ne nevoim, spune apostolul, ca fie petrecând în trup, fie ieșind din trup, să fim bineplăcuți Lui*. Țara aceea este țara celor vii, în care nu-i noapte, nu-i vis, amăgirea morții; nu-i boală, nu-i suferință, nu-s spitale, nu-s tribunale, nu-s neguțătorii, nu-s meserii, nu-s bani, nu-i conducerea celor răi, nu-i pricină de războaie, rădăcina vrăjmășiei, ci e țara celor vii, nu a celor care mor din pricina păcatelor, ci a celor ce trăiesc viața cea adevărată, viața în Hristos Iisus.” (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul CXIV, V, în PSB, vol. 17, p. 344)

ÎMPĂRĂȚIA CERURILOR (pierderea Împărăției Cerurilor)

„*Pentru ce s-a zis că este largă poarta și lată calea care duce la pieire?* (Matei 7, 13).

Răspuns:

Domnul, din multă iubire de oameni, s-a folosit de numele și cuvintele lucrurilor cunoscute pentru prezentarea învățăturilor adevărului. Deci, așa cum îndepărtarea de calea cea dreaptă pe pământ are multă lățime, la fel, zice Domnul, cel care se îndepărtează de calea ce duce la împărăția cerurilor se află în multa lățime a rătăcirii. Iar aceasta *largă și lată*, socotesc că este același (lucru). Căci *latul* și la învățații din afară se numește *larg*. Așadar, spațiul, adică locul rătăcirii, al cărei sfârșit este pieirea este larg”. (*Regulile mici*, Î. 240, în PSB, vol. 18, pp. 419-420)

MĂRTURISIREA DE CREDINȚĂ

„... să primiți mărturisirea de credință stabilită de Părinții noștri întruniți la Niceea, să nu eliminați din ea nici un cuvânt și să știți că cei 318 Părinți, care s-au întâlnit acolo fără duh de ceartă, n-au vorbit fără lucrarea Duhului Sfânt. Să mai adăugați pe lângă această mărturisire de credință că nu trebuie să numim pe Duhul Sfânt creatură și nici să nu primim în comuniune pe cei care-L numesc așa. Ca Biserica lui Dumnezeu să fie curată, trebuie să nu aibă în ea nici o neghină”. (*Epistole*, epistola 114, în PSB, vol. 12, p. 295)

„Cât despre mărturisirea de credință, noi nu vrem să primim alta mai nouă, așa cum au încercat să ne prezinte alții, dar nici nu îndrăznim să compunem alta ieșită din mintea noastră, ci numai ceea ce ne-au învățat Sfinții Părinți, numai pe aceea o popularizăm printre cei care ne întreabă”. (*Epistole*, epistola 140, II, în PSB, vol. 12, p. 328)

„... noi credem cum ne-am botezat și ne închinăm după cum credem”. (*Epistole*, epistola 159, II, în PSB, vol. 12, p. 346)

MÂNTUIREA (ne vine de la Tatăl prin Fiul)

„... lucrarea mântuitoare pornește de la Tatăl și se realizează prin Fiul”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 8, în PSB, vol. 12, p. 37)

MÂNTUIREA (îngrijirea de mântuirea noastră)

„Luând, omule, pildă de la furnică nu te vei osteni pentru tine, și nu-ți vei depozita, oare, în viața de aici odihnele veacului ce va să fie? Că furnica își adună vara hrană pentru iarnă; nu-și amână din lene timpul, pentru că n-au venit încă greutatea iernii; dimpotrivă, muncește cu foarte mare sârguință până ce își pune în cămarile ei hrană îndestulătoare.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, III, în PSB, vol. 17, p. 173)

„Dacă ne gândim cât de mare este la aceste animale grija pe care, în chip firesc, o au de viața lor, nu învățată de la cineva, atunci vom fi îndemnați sau să ne păzim pe noi înșine și să purtăm grijă de mântuirea sufletelor noastre, sau să ne osândim și mai mult, când vedem că nu imităm nici animalele necuvântătoare.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, III, în PSB, vol. 17, p. 173)

„Nu vă lăudați cu bogăția, că e nestatornică! (I Tim., 6, 14). Nu vă bizuiți pe puterea trupului! Nu umblați după strălucirea slavei omenești! Nici una dintre ele nu te mântuie. Toate-s trecătoare, toate-s înșelătoare! O singură scăpare este, Dumnezeu!” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLV, I, în PSB, vol. 17, p. 300)

„Nu socoti niciodată că tu ești mântuit și celălalt pierdut. Niciodată! Dacă tu cu gura ta hotărăști că ești mântuit, vei fi osândit de hotărârea lui Dumnezeu. *Nu mă judec pe mine însumi, a spus Pavel, că nu mă știu vinovat cu nimic; dar nu cu aceasta m-am mântuit; însă Cel Care mă judecă este Domnul* (I Cor., 4, 3-4).” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XX-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 548)

„Susținem că trebuie să iubim și să urmărim din toată puterea cele ce ne pot ajuta la pregătirea celeilalte vieți, iar pe cele care nu ținesc spre viața aceea, să le trecem cu vederea, ca fără valoare.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XXII-a, II, în PSB, vol. 17, p. 567)

MÂNTUIREA (dobândirea mântuirii)

„Iconomia lui Dumnezeu și Mântuitorului nostru în vederea mântuirii neamului omenesc constă în ridicarea (acestuia) din căderea (adusă de păcat) și readucerea lui din înstrăinarea adusă de neascultare, în (starea) de intimitate cu Dumnezeu. Pentru aceasta s-a întrupat Hristos (a dus) viață smerită, (a suferit) patimi, cruce, înmormântare și înviere, pentru ca, imitându-L, omul mântuit să recapete acea veche înfiere. Prin urmare, pentru desăvârșirea vieții (spirituale), este necesară imitarea lui Hristos nu numai prin blândețe, smerenie și mărinimie, ci și prin moarte, după cum spune Pavel, imitatorul lui Hristos: *M-am asemănat cu El prin moarte (cu speranța) că voi ajunge la învierea din morți* (Filip., III, 10-11).

Cum, însă, imităm moartea Sa? Prin faptul că ne îngropăm împreună cu El prin botez (Rom., 6, 4-5). Și cum ne îngropăm? Și care este folosul imitării? În primul rând, este necesar să întrerupem felul de viață precedent”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 15, în PSB, vol. 12, p. 49)

„Silință a fost numită oboseala trupului, pe care au suportat-o de bunăvoie ucenicii lui Hristos prin renunțare la voințele proprii și la odihna trupului, dar cu păzirea tuturor poruncilor lui Hristos. Așadar, dacă vrei să pui mâna pe împărăția lui Dumnezeu, devino silitor, vâra-ți gâtul în jugul slujirii lui Hristos, strânge gura jugului²⁹ în jurul grumazului tău și jugul să apese gâtul tău. Ușurează-te cu osteneala virtuților, cu postul, cu vegherea, cu ascultarea, cu liniștea, cu psalmodierile, cu rugăciunile, cu lacrimile, cu lucrul mâinilor noaptea, cu răbdarea oricărei supărări care îți iese înainte și de la demoni și de la oameni.” (*Cuvânt ascetic (I)*, cap. IX, în PSB, vol. 18, p. 71)

„Întrebarea 233: Dacă din toate faptele, făcute cu dreptate, cuiva i-ar lipsi una, oare pentru aceasta nu se mântuiește?

Răspuns: Fiindcă sunt multe în Vechiul și în Noul Testament cele care pot să ne informeze pe noi despre aceasta, socotesc că pentru cel credincios este suficientă și singură judecata cu privire la Petru; acesta, după atât de multe și de mari fapte bune, și după atâtea fericiri și laude de la Domnul, pentru că într-una singură s-a părut a nu asculta, și aceasta nici din lene, nici din dispreț, ci din credințioșia și cinstea sa pentru Domnul, pentru aceasta singură aude: *de nu te voi spăla, nu ai parte de Mine* (Ioan 13, 8).” (*Regulile mici*, î. 233, în PSB, vol. 18, p. 417)

OMUL (definiția)

„Dar cine nu știe că omul este un animal blând și sociabil, și nu solitar¹⁸ sau sălbatic?” (*Regulile mari*, cap. II, î. 3, r. I, în PSB, vol. 18, pp. 224-225)

„Și Dumnezeu l-a făcut pe om.

Așadar, ce este omul?

²⁹ Notă Prof. I. Ivan: Partea jugului în care își vâra animalul gâtul. (n.s. 46, p. 71)

¹⁸ Notă Prof. I. Ivan: V. Epictet, Διατριβαί (Disertațiile), 2, 10; *Omul este un animal blând și sociabil* (n.s. 18, p. 225)

Pentru că nu avem trebuință să împrumutăm definiții străine și nici să adăugăm în cugetarea adevărului elemente ale științei deșarte, vom încerca să definim omul slujindu-ne de cele pe care le citim și, totodată, le auzim adesea. În scurt, omul – făptura rațională a lui Dumnezeu – este creat după chipul Creatorului său. În caz că acestei scurte definiții îi lipsește ceva, cei care cheltuiesc fără măsură pentru dobândirea înțelepciunii trecătoare să ne sară în ajutor! Omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu!” (*Despre crearea omului*, omilia I, 11, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 90)

„Căci omul este animal cuvântător, muritor, care primește minte și înțelegere. Dacă este cineva animal cuvântător, muritor, care primește minte și înțelegere, acesta este om”. (*Împotriva lui Eunomie*, cuvântul al patrulea, p. 152)

OMUL (- chip al lui Dumnezeu)

„... în ce sens Scriptura a spus că noi am fost creați după chipul lui Dumnezeu?

Să ne instruiim în cele privitoare la Dumnezeu, iar cu privire la noi se cade să înțelegem că nu prin forma trupului suntem și ființăm după chipul lui Dumnezeu, întrucât trupul nostru este pieritor. Or, cum lesne se poate bănuși, ceea ce este nepieritor nu dă formă celui pieritor, sau altfel spus, ceea ce este pieritor nu este chip al Celui nepieritor. Trupul nostru crește, descrește, îmbătrânește și, cu vremea, se degradează și, chiar același om – în perioade și situații diferite – este diferit: într-un fel este omul în floarea vârstei, dar altfel – la bătrânețe, într-un fel este el când nu-i bolnav, și cu totul altfel când asupra-i se abate vreo boală, aducătoare de suferință, într-un fel este cel înfricoșat, dar altfel este același om la ceas de bucurie, într-un fel este omul când se bucură de îndestulare, și altfel când se află în nevoi, într-un fel este omul pe timp de pace, și altfel în vreme de război; de asemenea, într-un fel este culoarea pielii celui care nu doarme, dar altfel este ea la cel ce doarme ...

Așadar, cum e posibil ca cel care se schimbă mereu și nicicând n-a fost altfel – să se asemene Celui neschimbător și întotdeauna același în Sine? La fel ca cele nestatornice, care, chiar înainte de a le privi cu luare aminte, dispar, trupul nostru scapă înțelegerii noastre și neîncetat se manifestă altfel.

După chipul Nostru vrea să însemne oare, că chipul nostru, nestatornic, se aseamănă Celui Ce nu are nici o formă? Cum și unde, dar, vom cerceta ce înseamnă *după chip*?

De bună seamă că în cele pe care Domnul Însuși le-a spus; de aceea, dacă vă voi spune ceva de la mine, voi să nu primiți, dar să le primiți cu dragă inimă pe cele care vin de la Domnul.

Să-l facem pe om după chipul și asemănarea Noastră ... să stăpânească peștii (Facere, 1, 26). Prin trup, i s-a poruncit omului să stăpânească sau prin rațiune? În suflet sau în trup rezidă puterea lui de a stăpâni? Cum bine se știe, trupul omenesc este mai firav decât cel al multora dintre animale. Ce deosebire este între trupul omului și cel al cămilei? Între trupul omului și cel al bouului? Între trupul lui și cel al oricăruia dintre animale? Comparat cu trupul oricărui animal, trupul omenesc este plâpând și vulnerabil.

Atunci, dar, unde se află puterea de a stăpâni?

De bună seamă că în superioritatea rațiunii cu care el, omul, a fost înzestrat de Dumnezeu; în felul acesta, ceea ce lipsește puterii trupului omenesc este împlinit cu prisosință prin darul rațiunii cu care a fost dăruit de Dumnezeu. De unde-i vine omului puterea de a purta dintr-un loc într-altul foarte mari poveri? Din ascuțimea minții sale sau din slabele-i puteri trupești?” (*Despre crearea omului*, omilia I, 6, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, pp. 84-85)

„Să-l facem pe om după chipul Nostru – ceea ce poate fi spus și așa: Să-i dăm omului superioritatea rațiunii”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 7, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 87)

„Și ei să stăpânească ...Fără îndoială că patimile nu sunt incluse în chipul lui Dumnezeu, dar rațiunea – stăpână și moderatoare a patimilor – este inclusă în chipul lui Dumnezeu”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 8, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 87)

„... acolo unde sălășluiește puterea de a stăpâni se află și chipul lui Dumnezeu”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 8, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 88)

„Dar, pentru ca nimeni – din neștiință – să nu socotească că numirea de *om* a fost folosită numai cu privire la bărbat, Scriptura a adăugat: *Bărbat și femeie i-a făcut pe ei* (Facere, 1, 27). Așa se face că femeia, ca și bărbatul, este creată după chipul lui Dumnezeu”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 18, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 96)

OMUL (rațiunea)

„Rațiunea este specificul omului.” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLVIII, I, în PSB, vol. 17, p. 310)

OMUL (- coroana și regele creației)

„Ești din pământ cu firea, dar operă a mâinilor lui Dumnezeu; prin puterea pe care o ai ești cu mult în urma necuvântătoarelor, dar ești rânduit conducător al celor necuvântătoare și neînsuflețite; ești inferior prin construcția trupului tău, dar, prin bogăția rațiunii, puternic să te înalți până la cer”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VI-a, I, în PSB, vol. 17, p. 132)

„Animalele cele de pe pământ privesc spre pământ; dar omul, sadul cel ceresc, se deosebește de animale atât prin forma alcătuirii lui trupești, cât și prin vrednicia sufletului său. Cum este forma animalelor cu patru picioare? Capul le este plecat spre pământ, privesc spre pânțe și urmăresc să-i facă pântecului cu orice chip plăcere. Capul tău, însă, este ridicat spre cer; ochii tăi privesc cele de sus. Că dacă vreodată te faci de răs prin patimile trupului, slujind trupului și celor de sub pânțe, te-ai alăturat

dobitoacelor celor fără de minte și te-ai asemuit lor (Ps., 48, 12). Altă grijă îți este cu cuviință ție! Să cauți cele de sus, unde este Hristos (Col., 3, 1)! Să-ți fie mintea mai presus de cele pământești! Să-ți rânduiești viața după forma pe care ți-a dat-o Dumnezeu! În ceruri să-ți fie viețuirea! (Filip., 3, 20)”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, II, în PSB, vol. 17, pp. 171-172)

„*Mare este omul și de cinste bărbatul milostiv* (Prov., 20, 6), pentru că are cinstea în constituția lui firească, că cine altul din cei de pe pământ a fost făcut după chipul Ziditorului? Cui a dăruit conducerea și stăpânirea peste toate, a celor de pe pământ, a celor din apă și a celor din văzduh? (Fac., 1, 28). L-a făcut puțin mai prejos de vrednicia îngerilor (Ps., 8, 6), din pricina unirii cu trupul pământesc; pe om l-a făcut din pământ (Fac., 2, 7), iar *pe slujitorii Lui, pară de foc* (Evr., 1, 7). Cu toate acestea este și în oameni puterea de a înțelege și a pricepe pe Ziditorul și Creatorul lor. A suflat în fața lui (Fac., 2, 7), adică a pus în om o parte din harul Lui, ca ceea ce este asemenea să cunoască pe Cel asemenea. Totuși omul este într-o cinste foarte mare, pentru că este creat după chipul Ziditorului, fiind cinstit mai mult decât cerul, mai mult decât soarele, mai mult decât corurile stelelor — că despre cine din cele din ceruri se spune că este chipul Dumnezeului Celui Prea Înalt?” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLVIII, VIII, în PSB, vol. 17, p. 319)

„Dintre toate viețuitoarele numai pe om l-a creat Dumnezeu cu facultatea de a sta drept. Ca să cunoști, din poziția lui, că viața ta este o origine dumnezeiască. Toate patrupedele privesc la pământ și sunt plecate spre pânțece; numai omul are privirea gata spre cer, ca să nu se îndeletnicească cu pânțelece, nici cu pasiunile cele de sub pânțece, ci să aibă toată pornirea lui spre înălțime.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a III-a la cuvintele: „Ia aminte de tine însuți”, VIII, în PSB, vol. 17, p. 374)

OMUL (puterea de a stăpâni dată omului la creație)

„*Și ei să stăpânească peștii* – ceea ce înseamnă că omul, de îndată ce a fost creat, prin chiar actul creării sale, a primit însușirea de a fi stăpân.

Și ei să stăpânească. Primind din partea Împăratului puterea de a stăpâni, omul – prin naștere – a transmis această putere din generație în generație, deși nu o avea prin sine însuși. Cum altfel a primit omul puterea și demnitatea sufletului său? Nuncape vorbă că tu, omule, ai primit această putere de la Dumnezeu, iar porunca dumnezeiască: *Și ei să stăpânească* nu a fost scrisă pe table de lemn, nici pe suluri de carte – lucruri care, pe măsură ce trece vremea, se degradează și ajung hrană pentru carii -, căci a fost înscrisă în chiar firea omului. Toate acestea ne arată puterea de stăpânire a omului: *Și ei să stăpânească peștii, fiarele pământului, păsările cerului și târâtoarele, ce se târăsc pe pământ*. Dumnezeu n-a spus: *Să-l facem* pe om după chipul și după asemănarea Noastră și ei – oamenii – să mănânce din tot pomul roditor, care are rod în el (Facere, 1, 29). În felul acesta, Dumnezeu a vrut să arate că cele ce țin de trup sunt secundare, pe când cele ce țin de suflet sunt principale.

Puterea de a stăpâni este darul cel dintâi ce ni l-a oferit Creatorul. Omule, tu ești ființă stăpânitoare! Așa fiind, de ce ești rob patimilor? De ce-ți înjosești vrednicia

cu care ai fost dăruit și vrei să devii rob-slujitor al păcatului? De ce te faci de bunăvoie prizonier al diavolului? Ai fost creat drept căpetenie al creației, dar ai renunțat – de ce ? – la vrednicia deosebită a firii tale.

Ai fost chemat fiind rob? De ce te mâhnește robia trupului? De ce nu te fălești cu puterea ce ți-a fost dată de Dumnezeu, aceea de a avea în rațiune stăpână și moderatoare a patimilor? Când îți vei da seama că puterea ta de stăpânire este roabă a plăcerii și vei vedea că – prin trup – ești rob, tu să știi că numai cu numele ești rob, iar trupul, la rândul-i, tot numai cu numele este stăpân, întrucât tocmai trupul este cel care și-a făcut și și-a confirmat robia. Tu vezi trupul unit cu o prostituată, dar, totodată, știi să disprețuiești o astfel de femeie, de moravuri ușoare, și, astfel, nu-i drept oare că tu ești stăpânul patimii, în timp ce trupul este robul plăcerilor pe care tu le calci în picioare? Ca urmare, expresia: *Să-l facem pe om... și ei să stăpânească* vrea să spună că acolo unde sălășluiește puterea de a stăpâni se află și chipul lui Dumnezeu”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 8, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, pp. 87-88)

„Dar cum stăpânim noi asupra peștilor?

Ai luat, poate, seama cum umbra ta – când apare pe neașteptate aproape de apa vreunui lac – le sperie pe toate cele care mișună prin apa aceea. Cine este capul familiei care, ivindu-se pe neașteptate, nu a restabilit calmul și nu a pus totul în rândulială numai prin prezența sa de stăpân, când casa-i este tulburată și în neorânduială? Cum se face că toate cele ce mișună prin apă își schimbă comportamentul la vederea unui om? Într-adevăr, la vederea omului, vietățile din apă nu mai au libertate de mișcare și nici îndrăzneala de a înota la suprafața valurilor mării sau la suprafața apei lacului.

Delfinul, cu toate că-i cel mai mândru dintre toate marile vietăți marine, dacă cumva vede prin apropiere vreun om, se teme și el. Înțelegem, astfel, și de aici că omului i s-a dat stăpânirea asupra celor care mișună prin ape. De aceea, atunci când îți este dat să vezi că rațiunea ta străbate peste tot și stăpânește toate, cum să nu stăpânești și vietățile marine?” (*Despre crearea omului*, omilia I, 9, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 88)

OMUL (valoarea omului)

„Fă-ți o idee de vrednicia ta din prețul ce s-a dat pentru tine! Uită-te la schimbul ce s-a făcut și cunoaște-ți vrednicia! Ai fost cumpărat cu preacinstitul sânge al lui Hristos! Nu ajunge rob păcatului! Înțelege ce cinste ai, ca să nu te asemeni cu dobitoacele cele necuvântătoare!” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLVIII, VIII, în PSB, vol. 17, p. 320)

„Preț al omului este sângele lui Hristos. *Sunteți cumpărați cu preț*, spune Scriptura; *nu vă faceți robi oamenilor* (I Cor., 10, 13). Ostașii celui rău s-au sfătuit să ne facă nefolositor prețul acesta, spre a ne duce iarăși în robie pe noi, care am fost odată eliberați”. (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul LXI, III, în PSB, vol. 17, p. 334)

OMUL (apropierea omului de Dumnezeu)

„Dumnezeu nu este Dumnezeul tuturor, ci al acelor care, prin dragoste, și L-au făcut apropiat pe Dumnezeu.” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXIX, III, în PSB, vol. 17, p. 238)

„Care sfătuitor îți este mai vrednic de credință decât Dumnezeu? Cine este mai înțelept decât înțeleptul Dumnezeu sau cine ne este mai de folos decât bunul Dumnezeu? Cine este mai apropiat de noi decât Cel Care ne-a făcut?” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XIII-a, III, în PSB, vol. 17, p. 492)

OMUL (omul „cel din afară” și „cel dinăuntru”)

„Vorbind despre om, Scriptura a spus că omul este creat *după chipul* lui Dumnezeu și că rațiunea este însuși omul. Ca să te convingi de acest fapt, ascultă cuvintele Sfântului Apostol Pavel, care spune: *Chiar dacă omul nostru din afară se strică, cel dinăuntru se înnoiește din zi în zi* (II Cor., 4, 16).

În ce fel să înțelegem cele spuse de Apostol?

În ce mă privește, eu cunosc, așa zicând, doi oameni: unul care se manifestă în afară și, astfel, este invizibil) și altul nevăzut, care se ascunde sub cel care se manifestă în afară: *omul dinăuntru*. Prin urmare, noi, pentru a zice astfel, suntem întrucâtva dubli – căci avem în noi și un om lăuntric, dar, așa cum s-a spus – și pe bună dreptate – fiecare dintre noi este *omul cel dinăuntru*. De fapt, *eu* se spune referitor la *omul dinăuntru*, întrucât cele din afara mea nu sunt *eu*, ci *ale mele*. De pildă, mâna nu sunt *eu*, desigur: *eu* sunt (facultatea) rațională a sufletului, în timp ce mâna este doar o parte a omului din afară. De aceea, este drept că trupul nu-i decât un instrument al omului – mai exact, al sufletului -, dar omul este cu adevărat om chiar prin sufletul său”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 7, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, pp. 85-86)

OMUL (trupesc)

„Omul trupesc, fiindcă nu are cugetul exersat cu contemplarea sau, mai degrabă pentru că este afundat ca în noroi în cugetări trupesti, nu poate să privească spre lumina spirituală a adevărului. De aceea, *lumea*, adică oamenii robiți pornirilor trupesti, nu primesc harul Duhului, după cum ochiul bolnav (nu suportă) raza soarelui”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 22, în PSB, vol. 12, p. 69)

OMUL (duhovnicesc)

„... acela care nu mai trăiește după trup, ci, condus de Duhul lui Dumnezeu, devine al lui Dumnezeu și se face asemenea chipului Fiului lui Dumnezeu, se numește duhovnicesc. Și ceea ce este la ochiul sănătos puterea de a vedea, același lucru este lucrarea Duhului în sufletul curat. De aceea, Pavel urează efesenilor ca ochii lor să fie luminați cu Duhul înțelepciunii (Efes., 1, 17 -18). Și ceea ce este meseria pentru cel ce a deprins-o, același lucru este și harul Duhului pentru cel ce l-a primit: este totdeauna prezent în el, chiar dacă nu lucrează continuu. După cum meseria este deținută virtual de meseriaș, (chiar dacă n-o practică) și devine realitate

atunci când se acționează după legile ei, la fel și Duhul; există totdeauna în cei vrednici, însă lucrează doar la nevoie (făcându-și vizibilă prezența) prin profeții, vindecări sau alte lucrări minunate. În felul în care sănătatea și căldura rezidă în trup, în același fel Duhul rezidă în suflet, nu rămâne în cei care — datorită instabilității caracterului lor — resping cu ușurință harul pe care l-au primit”. (*Despre Sfântul Duh*, cap. 26, în PSB, vol. 12, pp. 75-76)

„De vreme ce știm și suntem încredințați pe deplin că după cum cineva care este născut după fire, este tot așa ca și acela din care s-a născut, tot așa și noi, cei născuți din duh, este de neapărată trebuință ca să fim duhovnicești. Duh, nu însă după acea mare și necuprinsă slavă a Sfântului Duh, ci după măsura dată omului prin împărțirea darurilor lui Dumnezeu, prin Hristos, fiecăruia după trebuință”. (*Despre Botez*, cartea I, cuvântarea a II-a, 20, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, p. 86)

OMUL (îndepărtarea omului de Dumnezeu - gravitatea)

„Înstrăinarea și îndepărtarea de Dumnezeu este mai insuportabilă decât pedepsele care se așteaptă în gheenă, și pentru cel care o încearcă este mai grea decât (este) pentru ochi lipsirea de lumină, chiar dacă n-ar fi legată de durere, sau (cum este) lipsirea de viață pentru vietate. Iar dacă iubirea copiilor față de părinți există din natură, aceasta fiind demonstrată și de obiceiurile animalelor neraționale și de înclinarea oamenilor către mame, în primii ani ai vârstei, atunci să nu ne arătăm mai neraționali decât copiii și mai sălbatici decât fiarele, purtându-ne fără iubire și ca străini față de Creatorul nostru, pe Care, chiar dacă nu-L cunoaștem cum este, din bunătatea Lui, suntem datori să-L iubim mai mult ca orice și să-L adorăm și să ne îndreptăm neîncetat cu gândul către El, cum se îndreaptă copiii spre mamele lor. Însă cel mai important dintre cei iubiți, din impuls natural, este binefăcătorul. Și aceasta, adică înclinarea către binefăcători, nu este proprie numai oamenilor, ci aproape tuturor animalelor. *Boul* — spune (Scriptura) — *cunoaște pe stăpânul său, și asinul, ieslea stăpânului său* (Isaia 1, 3). Dar, fie ca să nu se poată spune despre noi cele ce urmează: *Israel nu M-a cunoscut și poporul Meu nu M-a înțeles* (Isaia 1, 3). Căci ce să spunem despre câine și despre multe alte animale de acestea, câtă recunoștință arată ele către cei care le hrănesc?” (*Regulile mari*, cap. II, î. 2, r. II, în PSB, vol. 18, p. 222)

„Și, afară de toate celelalte multe piedici, sufletul, privind mulțimea păcătoșilor, la început nu găsește timp să-și observe păcatele proprii și să se înfrângă prin căință pentru toate delictele sale, ci, comparându-se cu alții mai răi, își face chiar o oarecare închipuire de virtute; apoi, abătut de la mult prețioasa aducere aminte de Dumnezeu, din cauza zgomotelor și afacerilor pe care le creează de obicei viața socială, nu numai că este lipsit de bucuria și plăcerea cea în Dumnezeu și de desfătarea în Domnul și de dulcețea cuvintelor Lui, încât nu poate să spună: *Gândit-am la Dumnezeu și m-am desfătat* (Ps., 76, 4); și aceasta: *Cât de dulci sunt cuvintele Tale pentru cerul gurii mele, mai mult decât mierea pentru gura mea* (Ps., 118, 103), dar se și deprinde cu disprețuirea și uitarea totală a judecăților lui (Dumnezeu), rău

mai mare și mai stricăcios decât care nu se poate întâmpla”. (*Regulile mari*, cap. II, î. 6, r. II, în PSB, vol. 18, p. 230)

„Înstrăinarea de Dumnezeu și îndepărtarea de El, cu dușmănie, este un rău mai insurmontabil decât pedepsele așteptate în glumă, și starea aceasta, pentru cel ce o încearcă, este mai grea decât starea în care se află un ochi lipsit de lumină, chiar dacă nu are durere, și mai grea decât aceea a unui animal lipsit de viață”. (*Despre poruncile lui Dumnezeu și despre împlinirea poruncii de a iubi pe Dumnezeu*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXV (1983), Nr. 7-8, p. 490)

OMUL (dobândirea asemănării cu Dumnezeu)

„Gândește-te, apoi, că sufletul își pierde propria frumusețe dacă alunecă spre patimile trupului; și iarăși, dacă se curăță de urâtenia pricinuită de viciu, se înalță prin virtute la asemănarea cu Creatorul”. (*Omilii și cuvântări*, omilia a III-a la cuvintele: „Ia aminte de tine însuți”, VII, în PSB, vol. 17, p. 374)

„Să-l facem pe om după chipul Nostru și după asemănarea Noastră (Facere 1, 26). E drept că pe unul – chipul adică – îl avem prin creație, dar asemănarea o dobândim prin propria noastră alegere sau voință liberă; altfel spus, noi am fost făcuți după chipul lui Dumnezeu odată cu, așa zicând, creația noastră primă, și – prin propria noastră voință, liberă – putem ajunge a fi și după asemănarea lui Dumnezeu. Prin urmare, asemănarea, care atârână de voința noastră liberă, în mod virtual, există în noi, în fiecare, dar ne-o însușim și devine bun al fiecăruia, prin lucrarea sau sânguința noastră. Dacă Domnul, Cel ce ne-a creat, nu ar fi spus chiar dintru început: *Să-l facem pe om și «după asemănare»* și, de asemenea, dacă nu ne-ar fi dat puterea de a ne face asemenea cu El, noi nu am avea posibilitatea de a ajunge la asemănarea cu Dumnezeu. Iată încă, că asemănarea cu Dumnezeu ni s-a dat, ca un fapt posibil, altfel spus, în mod virtual prin chiar actul creării noastre, dar, dându-ne posibilitatea de a ne asemana cu El, Dumnezeu ne-a lăsat grija de a fi *noi înșine* lucrătorii asemănării cu El, din mai multe motive: pentru ca răsplata lucrării noastre să fie a noastră, pentru a nu fi ca picturile ieșite din mâna artistului – făpturi lipsite de viață și pentru ca cele legate de strădania asemănării cu Dumnezeu să nu fie spre lauda altcuiva. Într-adevăr, când ți-e dat să vezi un portret întocmai cu modelul său, tu nu aduci cuvinte de laudă pentru portret, ci îl admiri pe pictorul ce l-a pictat; de aceea, pentru ca eu – nu altcineva! – să fie demn de admirație, Dumnezeu mi-a lăsat grija de a deveni asemenea cu El. În realitate, prin faptul de a fi creat *după chip*, eu sunt înzestrat cu rațiune, dar ajung a fi și *după asemănare*, devenind creștin”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 16, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, pp. 94-95)

„Dacă, neținând minte dușmănia din trecut și nu vei avea resentimente față de cineva, vei ajunge să urăști răul, dacă vei deveni iubitor de frați și plin de compasiune, asemenea cu Dumnezeu vei ajunge să fii. Dacă față de fratele ce ți-a

greșit vei fi așa cum și Dumnezeu - deși nu ești lipsit de păcat - este față de tine, atunci, prin mărinimie pentru aproapele tău, tu te dovedești a fi asemenea cu Dumnezeu.

Așadar, prin faptul că ești înzestrat cu rațiune, tu ai ceea ce este *după chip*, dar ajungi să fii și *după asemănare*, agonisind bunătatea. Pentru a te îmbrăca întru Hristos (Gal., 3, 17), îmbracă-te *cu simțăminte de profundă îndurare și de bunătate* (Col., 3, 12). Într-adevăr, faptele datorită cărora tu însuși primești mila și bunătatea lui Dumnezeu sunt cele prin care ai posibilitatea să te îmbraci întru Hristos, prin comuniunea cu Hristos unindu-te cu Dumnezeu. Iată, în felul acesta, istorisirea creării omului este un bun mijloc de educare a vieții omenești.

Să-l facem pe om după chip – ceea ce înseamnă că, prin actul creării sale, omul poate să aibă – și are în fapt – însușirea de a fi *după chipul (lui Dumnezeu)*, dar și putința de a deveni și *după asemănarea cu El*; în urmare, asemănarea i-a fost dată omului în mod virtual. Dacă Dumnezeu te-ar fi creat și *după asemănare*, care ți-ar mai fi răsplata, omule? Pentru ce ai fost încoronat? Dacă Creatorul ți-ar fi dat totul, cum ți s-ar deschide Împărăția cerurilor? Așadar, *chipul* ți-a fost dat ca dar, iar *asemănarea* a fost lăsată neisprăvită, ca tu, desăvârșindu-te, să devii vrednic de dreapta răsplată a lui Dumnezeu (Fil., 2, 12).

În ce fel, dar, ajungem să fim *după asemănare*?

Prin păzirea poruncilor Evangheliei”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 17, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 95)

„Ce este creștinismul?

Nimic altceva decât asemănarea cu Dumnezeu, atât cât faptul acesta este cu putință firii omenești. De aceea, cum ai primit să fii creștin, îmbracă-te întru Hristos și silește-te să devii asemănător cu Dumnezeu!” (*Despre crearea omului*, omilia I, 17, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 96)

„Prin urmare, tu ai ajuns să fii asemănător cu Dumnezeu prin bunătate, prin răbdarea necazurilor ce se abat asupra-ți, prin bună înțelegere cu toți oamenii, prin faptul de a fi iubitor de semeni și de frați, urând însă ticăloșia și răul de orice fel și biruind patimile pricinuite de păcat, pentru ca puterea de a stăpâni cu adevărat să-ți aparțină”. (*Despre crearea omului*, omilia I, 18, în rev. *Altarul Banatului*, Anul VII (XLVI), 1996, Nr. 7-9, p. 97)

PREOȚIA (episcopul - comuniunea cu episcopul)

„... cine se desface de comuniunea cu noi – să nu scape acest lucru atenției voastre! – unul ca acela se desparte de întreaga Biserică”. (*Epistole*, epistola 204, VII, în PSB, vol. 12, p. 421)

PREOȚIA (episcopul - sfaturi pentru episcop)

„Cât privește alegerea celor care trebuie puși în fruntea comunităților din provincia noastră, va trebui să cauți să faci pe plac oamenilor sau să pleci urechea la intervenții ori să mă prefac că aș ceda de frică? Fie ca să nu fac niciodată așa ceva!

Pentru că atunci n-aș fi dregător, ci negustor, care schimbă darul lui Dumnezeu pe o prietenie omenească”. (*Epistole*, epistola 290, în PSB, vol. 12, p. 572)

PREOȚIA (intrarea în preoție)

„Trufia oamenilor, care nu mai au frică de Dumnezeu, urcă în primele rânduri, afișându-și înțâietatea în chip simțit cu prețul multor nelegiuiri, încât cel ce se defaimă mai tare e socotit ca cel mai vrednic de a ajunge păstor”. (*Epistole*, epistola 92, II, în PSB, vol. 12, p. 267)

„... cei ce au ajuns la conducere prin strădanii prea pământești își arată mulțumirea față de ei prin aceea că îngăduie celor păcătoși tot ceea ce știu că le face plăcere. Nu mai există o judecata dreaptă, fiecare umblă după poftele inimii, răutatea nu mai are măsură, poporul nu mai cunoaște lege, mai-marii Bisericii nu mai au curajul să vorbească. Cei ce și-au dobândit scaunul episcopal prin intervenții sunt sclavii celor ce i-au ajutat să parvină”. (*Epistole*, epistola 92, II, în PSB, vol. 12, p. 267)

„Cel care ia camătă, dacă va primi să întrebuințeze câștigul său nedrept în folosul săracilor și dacă se va lăsa de acum înainte de boala iubirii de bani, poate fi primit la preoție”. (*Epistole*, epistola 188, XV, în PSB, vol. 12, p. 382)

„... n-aș putea număra în rândul preoților lui Hristos pe cel care a fost pus pe prima treaptă de niște mâini necurate, spre surparea credinței”. (*Epistole*, epistola 240, III, în PSB, vol. 12, p. 499)

„Nu fi ambițios ca să conduci comunitatea frățească, ca să nu pui peste grumazul tău jugul străin al păcatelor.” (*Cuvânt ascetic (I)*, cap. X, în PSB, vol. 18, p. 71)

PREOȚIA (păcatul simoniei)

„Se zvonește că unii dintre voi primesc bani de la cei hirotoniți, ascunzând acest lucru sub masca evlaviei³⁰. Și acesta e un rău și mai mare, căci când săvârșești un rău căruia te silești să-i dai înfățișarea de bine sau de vrednicie, atunci îți atragi o pedeapsă dublă: faci ceva ce nu se cade, iar ca să desăvârșești așa ceva ai, cum s-ar spune, drept complice, binele. Dacă așa stau lucrurile, să nu se mai întâmple de acum încolo astfel de fapte, iar păcătosul să se îndrepteze, căci celui ce primește răsplata trebuie să-i spui ceea ce Apostolii au spus celui care voia să dea bani ca să-și cumpere participare la Duhul Sfânt: *Banii tăi să fie cu tine spre pierzare* (Fapte 8, 20). Într-adevăr, e mai ușor păcatul celui care vrea să cumpere din ignoranță darul lui Dumnezeu, decât păcatul celui care-l vinde. Căci există și vindere, iar dacă tu vinzi

³⁰ Notă Pr. C. Cornițescu și Pr. T. Bodogae: Primirea banilor pentru împărtășirea celor sfinte, în primul rând a hirotoniei, a fost stigmatizată pentru prima oară de Sfinții Apostoli, când au combătut pe Simon Magul, care voia să cumpere cu bani darul lui Dumnezeu. De aici numele *simonie*, după numele lui. Simonia a mai fost condamnată de can. 29 apost., de can. 2 al sin. Calcedon, de can. 90 al Sfântului Vasile etc. Sfântul Vasile combate și el acest păcat. Notăm că în sec. IV nici horepiscopii (arhierii de la țară) și nici cei de la oraș n-aveau salariu. (n.s. 2, p. 219)

ceea ce ai primit ca dar, vei fi lipsit de iertare, ca și cum te-ai fi vândut pe tine însuși lui Satan.

Prin simonie tu introduci mica ta negustorie în lucrurile duhovnicești și în Biserică, în care am primit în gaj Trupul și Sângele lui Hristos. Iar acestea n-ar trebui să se întâmple! Am să vă spun și de ce șiretenie se folosesc acești oameni: ei își închipuie că nu păcătuiesc pentru că nu primesc arginții înainte de a primi Taina Hirotoniei, pe care n-o primesc decât mai târziu. Or, a *primi* înseamnă tot a primi, oricând ar avea loc această primire”. (*Epistole*, epistola 53, I, în PSB, vol. 12, pp. 219-220)

„Pentru câțiva arginți să nu prețuiți idolii mai mult decât pe Hristos! Nu mai urmați pilda lui Iuda, trădând din nou, pentru câțiva arginți, pe Cel Care S-a răstignit o singură dată pentru noi”. (*Epistole*, epistola 53, II, în PSB, vol. 12, p. 220)

„... acesta este lucrul iubirii de arginți care este închinare la idoli. Drept aceea, pentru puțini bani, nu cinstiți mai întâi pe idoli decât pe Hristos, nici vă închipuiți Iudei vânzând și luând a doua oară pe Cel care S-a răstignit pentru noi”. (*Din Îndreptarea Legii*, 1652, Oradea, 2002, p. 819)

PREOȚIA (cercetarea candidaților la hirotonie de către episcop)

„Potrivit unei tradiții încetățenite de mult, nimeni nu putea ajunge slujitor al Bisericii decât după o foarte amănunțită cercetare. Întreaga lor viață era aspru controlată, dacă nu cumva erau clevetitori, bețivi, certăreți, dacă își înfrânau patimile tinereților, încât să poată ajunge la o viață de cât mai multă sfințenie, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu (Evr., 2, 14).

Rezultatul acestei cercetări, pe care o făceau preoții și diaconii care locuiau în apropierea candidaților³¹, îl raportau horepiscopilor care, după ce luau și avizul unor martori de încredere, îl comunicau episcopului, după care, în sfârșit, treceau pe slujitor în rândul celor vrednici de preoție”. (*Epistole*, epistola 54, în PSB, vol. 12, p. 221)

„Nu trebuie ca (episcopul) să fie *ușor* în privința hirotoniilor, nici să nu hotărască în privința lor fără să se fi informat bine, căci nu este fără primejdie nedocumentarea; ci, cel care s-ar face vinovat în privința cuiva, să fie arătat, pentru ca nici el să nu se facă părtaș păcătosului, nici alții să nu fie promovați, ci mai degrabă să învețe să se teamă.” (*Regulile morale*, reg. 70, în PSB, vol. 18, p. 169)

PREOȚIA (rolul preotului)

„... ești chemat să vânez pe oameni și să duci de la întuneric spre lumină pe cei răpiți de diavolul, pentru ca să-i ajuți să-și dobândească din nou viața și să intre iar în voia lui Dumnezeu”. (*Epistole*, epistola 161, I, în PSB, vol. 12, p. 352)

³¹ Notă Pr. C. Cornițescu și Pr. T. Bodogae: Aici se are în vedere clerul inferior, îndeosebi citeții și ipodiaconii. (n.s. 2, p. 221)

„De aceea ne rugăm zi și noapte Împăratului veacurilor să păzească poporul integru în credință, dar să păzească și integritatea clerului care-l conduce și care-i poartă de grijă cu trezvie de toate mădularele trupului Bisericii. Când ochii își împlinesc datoria, atunci lucrarea mâinilor se face cu destoinicie, mișcarea picioarelor e la adăpost de orice pășire greșită și nici o parte a trupului nu-i lipsită de grija cuvenită”. (*Epistole*, epistola 222, în PSB, vol. 12, pp. 455-456)

„... fiți doctorii celor bolnavi și dascălii celor sănătoși, vindecați ce-i bolnav și pregătiți alifia credinței”. (*Epistole*, epistola 242, III, în PSB, vol. 12, p. 502)

„... râvna voastră să crească cu fiecare zi, bineștiind că prin voi trebuie salvat restul credinței ((Luca 18, 8), pe care Domnul o va afla la venirea Sa pe pământ”. (*Epistole*, epistola 257, II, în PSB, vol. 12, p. 526)

„Pentru că este rușinos ca bolnavii la trup să nutrească atât de mare încredere în doctori, încât și atunci când îi operează, îi cauterizează sau îi necăjesc cu medicamente amare, ei îi socotesc binefăcătorii lor, iar noi să nu avem același cuget față de medicii sufletelor noastre, pentru că lucrează la mântuirea noastră printr-o activitate neobosită?” (*Regulile mari*, cap. II, î. 52, în PSB, vol. 18, p. 295)

„Dacă cel rânduit cu purtarea de grijă a cuvântului se va lenevi să-l propovăduiască, se judecă ca un ucigaș precum s-a scris (Iez., 33, 8).” (*Regulile mici*, î. 45, în PSB, vol. 18, p. 335)

PREOȚIA (sfințenia preotului)

„Ca să binecuvântezi pe altul când tu trebuie să-ți îngrijești propriile tale răni, e o nepotrivire, căci când binecuvântezi împărtășești sfințenie. Or, cine n-are sfințenie, pentru că a păcătuit din neștire, cum s-o dea altuia?”. (*Epistole*, epistola 199, XXVII, în PSB, vol. 12, p. 404)

PREOȚIA (despre corpul preoțesc din secolul al IV-lea)

„Căci chiar dacă corpul nostru preoțesc pare numeros, totuși se compune din oameni prea puțin obișnuiți cu drumețiile, întrucât ei nu se îndeletnicesc nici cu negustoria, nu le place să petreacă prin țări străine și cei mai mulți din ei deprind, în general, câte-o meserie sedentară, ca astfel să-și poată asigura cele trebuincioase traiului zilnic”. (*Epistole*, epistola 198, I, în PSB, vol. 12, p. 399)

PREOȚIA (misiunea preotului)

„Se cuvine ca proiestosul cuvântului să nu aibă odihnă în lucrările lui, ci propria și deosebita lucrare a grijii încredințate lui să aibă în vedere îmbunătățirea celor care au crezut.” (*Regulile morale*, reg. 70, în PSB, vol. 18, p. 173)

PREOȚIA (grija preotului față de păstoriții săi)

„Am spus ce mi se cădea ca preot; cei care nu vor să asculte, vor vedea”. (*Epistole*, epistola 85, în PSB, vol. 12, p. 259)

„... cei care ați primit grijă de suflete să stați lângă ei și să-i ocrotiți ca pe fiii voștri iubiți, iar poporul să vă păstreze respectul și cinstea cuvenită părinților, încât în această minunată comportare a Bisericii să se mențină, pe de o parte, puterea și statornicia credinței în Hristos, iar pe de altă parte, să se mărească numele lui Dumnezeu și să sporească și să se înmulțească binele dragostei”. (*Epistole*, epistola 222, în PSB, vol. 12, p. 456)

„Dacă cineva – care a fost trimis – nu împlinește predania, în faptă și în cuvânt, va fi vinovat de sângele celor care nu-l ascultă, nefiind în măsură să spună precum Apostolul în fața presbiterilor din Efes: *Sunt curat de sângele tuturor. Căci nu m-am ferit să vă vestesc toată voia lui Dumnezeu* (Fapte 20, 26-27)”. (*Despre Botez*, cartea a II-a, întrebarea a XII-a, 2, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, p. 149)

PREOȚIA (responsabilitatea preotului)

„Am spus ce mi se cădea ca preot; cei care nu vor să asculte, vor vedea”. (*Epistole*, epistola 85, în PSB, vol. 12, p. 259)

„Dacă păcătoșii nu vor să se despartă de năravurile lor, dacă vor să fie mai curând robii plăcerilor trupești decât robi ai lui Dumnezeu și dacă nu se învoiesc să trăiască după Evanghelie, atunci nu mai există nici un semn comun între noi și ei. După mine, în mijlocul unui *norod neascultător și împotriva grăitor*, m-am învățat să aud ceea ce ne spune Domnul: *mântuiește-ți sufletul tău* (Fac., 19, 17)”. (*Epistole*, epistola 217, LXXXIV, în PSB, vol. 12, pp. 449-450)

„Întrebarea 25: Că este groaznică judecata proiestosului care nu mustră pe cei care păcătuiesc.

Răspuns: Cel căruia i s-a încredințat purtarea de grijă comună să se poarte ca și cum ar fi dator să dea socoteală pentru fiecare; și să știe că dacă unul dintre frați ar cădea în păcat, fără ca el să-l fi învățat mai înainte legea lui Dumnezeu, sau, după ce a căzut, acesta stăruie (în păcat), fiindcă nu i-a arătat modul îndreptării, sângele acela din mâinile lui se va cere precum este scris, și mai cu seamă dacă cu știință a neglijat ceva din cele plăcute lui Dumnezeu și pentru lingușire, acomodându-se viciilor fiecăruia, slăbește integritatea disciplinei.” (*Regulile mari*, cap. II, î. 25, r. I, în PSB, vol. 18, p. 262)

„Căci acela care nu umblă după onoruri omenești și nu se ferește de a mustra pe cei care păcătuiesc, ca să le fie plăcut și drag, ci lucrează în realitate din iubire, acela va vesti cuvântul cu libertate (curaj) în vorbire, cu sinceritate și curăție, pentru că el niciodată nu va voi să viclenească adevărul. De aceea se potrivesc pentru el cuvintele următoare: *Ci am fost blânzi în mijlocul vostru; precum doica își hrănește*

copiii ei, la fel fiind doritori de voi, am vrut să vă împărtășim nu numai Evanghelia lui Dumnezeu, ci încă și sufletele noastre (I Tes., 2, 7, 8). Însă acela care nu procedează astfel, este o călăuză oarbă, care nu numai că se aruncă singur în groapă, ci trage cu sine și pe cei care îl urmează. Cât de mare este răul de a te face cauză de rătăcire fratelui în loc să-l conduci pe drumul cel drept se poate vedea și din cele zise. Dar aceasta este o dovadă că și porunca dragostei a rămas neîmplinită; pentru că nici un tată nu părăsește pe copilul său când este gata să cadă în fântână, sau dacă a căzut nu-l lasă în acea situație nenorocită. Dar, cât este de îngrozitor să lași pe seama pieirii un suflet ce a alunecat în prăpastia păcatelor, nu mai trebuie spus. Superiorul este, deci, răspunzător față de frățietate să vegheze pentru sufletele lor și să poarte grijă de mântuirea fiecăruia, fiindcă va da seama (pentru aceasta); ba încă într-atâta să se îngrijească, încât să-și arate zelul pentru ei chiar până la moarte; dar aceasta, nu numai după porunca generală a Domnului, cu privire la iubirea către toți: *ca cineva să-și pună (jertfească) viața pentru prietenii lui* (Ioan 15, 13), ci după modul mai deosebit al aceluia care a zis: *Dorind (mult) de voi, am voit să vă împărtășesc nu numai Evanghelia lui Dumnezeu, ci și sufletele noastre* (I Tes., 2, 8).” (*Regulile mari*, cap. II, î. 25, r. II, în PSB, vol. 18, pp. 262-263)

„Proiestosul trebuie să fie încredințat că, dacă nu va îndruma pe fratele său așa cum trebuie, își va atrage asupra-și mânie grea și de neînlăturat; căci sângele aceluia din mâinile lui se va cere, precum este scris, și cel supus să fie pregătit, astfel încât să nu negligeze nici o poruncă, nici pe cea mai grea, fiind încredințat că mare răsplată (îl așteaptă) în ceruri. Pe cel supus, deci, să-l bucure speranța mării, pentru ca lucrul Domnului să se facă cu toată plăcerea și răbdarea.” (*Regulile mari*, cap. II, î. 29, în PSB, vol. 18, pp. 266-267)

„Am socotit necesar să vă scriu vouă tuturor, pentru dragostea cea pentru Hristos, ca și pe mine să mă liberez de judecată și pe voi să vă informez despre cele pomenite vouă în numele Domnului nostru Iisus Hristos, pentru ca nici voi să nu cădeți din neștiință vreodată în boldul morții (I Cor., 15, 56), care este păcatul, sau să lăsați la o parte vreo poruncă a Domnului, despre care s-a scris că: *porunca Lui este viața veșnică* (Ioan 12, 53); și să vă îndepărtați de acestea (precum) spune Domnul: *Cel care nu ascultă de Fiul nu va vedea viața, ci mânia lui Dumnezeu rămâne peste el* (Ioan 3, 36); nici noi nu vom fi găsiți vinovați, pentru tăcere, de sângele celor care și-au găsit moartea din cauza păcatului.” (*Cuvânt pentru informare despre exercitarea ascezei*, în PSB, vol. 18, p. 527)

PREOȚIA (ascultarea față de clerul Bisericii)

„Cei care nu ascultă de cei trimiși de Domnul își ridică necinstea nu până la aceștia, ci o raportează la Cel care i-a trimis și își atrag judecată mai rea decât cei din Sodoma și Gomora.” (*Regulile morale*, reg. 72, în PSB, vol. 18, p. 185)

PREOȚIA (ascensiunea în ierarhie)

„Cu cât s-ar întâmpla să te apropii spre treptele ieraticеști mai înalte, cu atât să te smerești, îngrozindu-te exemplul fiilor lui Aaron.” (*Cuvânt ascetic (I)*, cap. X, în PSB, vol. 18, p. 71)

PREOȚIA (purtarea preoților)

„Se cuvine ca proiestosul cuvântului să înfățișeze tuturor chipul oricărui bine, făcând el mai întâi cele ce învață.” (*Regulile morale*, reg. 70, în PSB, vol. 18, p. 172)

„Nu se cuvine ca proiestosul cuvântului să abuzeze de autoritate spre insultarea celor subordonați, și nici să nu se revolte împotriva lor, ci mai degrabă să aibă o atitudine cumpănită de modestie față de ei.” (*Regulile morale*, reg. 70, în PSB, vol. 18, p. 178)

„Dar, pe proiestos, demnitatea să nu-l facă mândru; ca să nu cadă și el din fericirea umilinței (Matei 5, 3), sau, îngâmfându-se, să cadă în osânda diavolului (I Tim., 3, 6); ci să fie încredințat că grija de mai mulți este slujire la mai mulți. Deci așa cum cel care îngrijește de mai mulți răniți și curăță puroiul fiecărei răni separat și aplică remediile, potrivit cu starea efectivă a răului, fără să ia această slujire ca motiv de îngâmfare, ci mai degrabă de umilință, de zel și de purtare de grijă; la fel și cu atât mai mult cel căruia i s-a încredințat să vindece slăbiciunile fraților, trebuie să arate purtare de grijă și zel, ca un servitor al tuturor și ca unul care trebuie să dea seamă pentru toți. Căci în acest fel își va împlini scopul său, pe care l-a fixat Domnul când zice: *Dacă cineva vrea să fie cel dintâi între voi, acela să fie cel din urmă dintre toți și slujitor tuturor* (Marcu 9, 35; v. și 10, 43-44 și Matei 20, 26-27).” (*Regulile mari*, cap. II, î. 30, în PSB, vol. 18, p. 267)

„Proiestosul, aducându-și aminte de Apostolul care spune: *Fii pildă credincioșilor* (I Tim., 4, 12), să-și facă viața sa ca exemplu evident de împlinire a fiecărei porunci a Domnului, încât să nu dea celor pe care îi învață nici un motiv să creadă că porunca Domnului este inaplicabilă sau demnă de disprețuit. Mai întâi, deci, și acesta este în realitate lucrul principal, trebuie să exercite umilința în iubirea lui Hristos, astfel încât, chiar și atunci când tace, exemplul faptelor lui să fie pentru învățătură mai eficace decât orice vorbă. Căci dacă această normă a creștinismului este imitarea lui Hristos, după firea omenească a Lui, atât cât corespunde chemării fiecăruia, (atunci) cei cărora li s-a încredințat conducerea celor mulți trebuie să-i facă, prin mijlocirea lor, pe cei mai slabi să avanseze în imitarea lui Hristos, așa cum spune fericitul Pavel: *Fiți următori ai mei, precum și eu (sunt) al lui Hristos* (I Cor., 11, 1).” (*Regulile mari*, cap. II, î. 43, r. I, în PSB, vol. 18, p. 287)

„Blândețea firii și umilința inimii să-l caracterizeze pe proiestos.” (*Regulile mari*, cap. II, î. 43, r. II, în PSB, vol. 18, p. 287)

„Dacă duhovnicul ar cădea chiar și numai într-o mică greșeală, îndată toți, și cei care mai înainte îl laudau și îl admirau cu multă căldură, se fac acuzatori aspri și demonstrează că laudele anterioare ale lor nu erau adevărate. Căci așa cum atunci când un luptător al aluneca, adversarul îndată se ridică, îl lovește și îl doboară, la fel și aceia, când văd pe cel care își duce viața în exercitarea virtuții că se îndepărtează oricât de puțin de la bine, îl acuză cu injurii și calomnii, ca și cum ar arunca cu mii de săgeți, fără să țină seama că ei înșiși sunt răniți în fiecare zi cu săgeți ale patimilor. Căci luptătorii virtuții, deși sunt atacați de patimi asemănătoare, nu sunt influențați de ele decât în mică măsură sau de obicei deloc, cu toate că sunt atacați de cel potrivit mai puternic decât aceia.” (*Constituțiile ascetice*, cap. VI, II, în PSB, vol. 18, p. 490)

PREOȚIA (preotul să nu caute foloase materiale sub steagul lui Hristos³²)

„Dacă vei căuta să vezi cine au fost ucenicii Domnului, vei găsi curelari săraci. Nici unul bogat; nici o vază lumească.” (*Omilia și cuvântări*, omilia a XXIII-a, III, în PSB, vol. 17, p. 585)

PREOȚIA (instanțele de judecată ale Bisericii)

„... relele săvârșite înăuntrul Bisericii se cade să primească de la noi îndreptarea cuvenită și să nu mai stingherim cu astfel de lucruri pe judecători”. (*Epistole*, epistola 286, în PSB, vol. 12, p. 568)

PREOȚIA (căderile preotului)

„Despre preotul care din neștiință a încheiat o căsătorie necanonică am hotărât ceea ce se cădea, adică să poată avea și el scaun în Biserică, dar de la celelalte activități preoțești să fie îndepărtat, căci este de ajuns pentru un om, care are situația lui, că i s-a dat iertare”. (*Epistole*, epistola 199, XXVII, în PSB, vol. 12, p. 404)

„Clericii care au săvârșit păcat de moarte sunt scoși din preoție, dar nu vor fi îndepărtați de comuniunea cu laicii, căci *nu vei fi urgisit de două ori în același necaz* (Naum 1, 9)”. (*Epistole*, epistola 199, XXXII, în PSB, vol. 12, p. 406)

PREOȚIA (despre clericii căzuți în preacurvie)

„Zice Marele Vasile că preotul care va curvi, de va învia și morți, să nu îndrăznească să facă Liturghie, că poate cu osteneală multă să se facă sfânt și făcător

³² Fer. Ieronim, *Epistola LII către Nepoțian*. Nu-mi propun să brodez un comentariu pe baza acestui text, ci doresc să mai redau câteva sfaturi oferite de Ieronim tânărului Nepoțian: *Cel ce are pe Domnul*, (zice el, explicând cuvântul *cler*, care ... înseamnă *parte de moștenire, lot* – Iezechiel 44, 28 – n.n.) *nu mai poate avea nimic afară de Domnul. Iar dacă cineva mai are și altceva, pe lângă Domnul, atunci Domnul nu poate fi de partea lui. Spre pildă: dacă ai aur, argint, moșii, mobile prețioase, Domnul nu primește a fi parte împreună cu aceste bunuri pământești. Iar dacă ești parte a Domnului și pârtaș al moștenirii Lui ești. Nu poți primi deci a face parte din alte bresle, ci întocmai ca un levit și preot, vei trăi din zeciuială și slujind numai altarului, îți vei susține viața numai din prinoasele ce se aduc lui, mulțumindu-te numai dacă ai ce mânca și ce îmbrăca și despărțindu-te de toate celelalte, vei urma gol pe Cel ce gol S-a răstignit pe cruce. De aceea (...) să nu socotești misiunea preoțească întocmai ca aceea a vechilor soldați, adică să nu cauți foloase materiale sub steagul lui Hristos; să nu ai mai multă avere, ca preot, decât aveai atunci când ai îmbrăcat această haină...* Fer. Ieronim, *op. cit.*, - n.n.

de minuni, iar preot nu, pentru că nu e cu putință ca necuratul să jertfească și să împartă pe Mielul lui Dumnezeu, unde nici singuri îngerii nu cutează să se plece și să vadă taină ca aceasta, ce numai stau cu frică și cu cutremur”. (din vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, tipărit în chirilică în anul 1746, col. *Cartea românească*, retipărită sub îngrijirea diac. Gheorghe Băbuț, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1994, p. 245)

„Era un preot oarecare în eparhia Marelui Vasile, curat și de treabă, iar preavicleanul diavol, care zavistuiește pururea pe robii lui Dumnezeu, ce face? Era în acea vreme aproape de casa preotului o femeie prea curvă și cu totul dată în dragostea curviei și ce face? O îndeamnă diavolul spre dragoste cum să facă împreunare rea cu robul lui Dumnezeu cu preotul acela și multă vreme îl supără pe el, iar preotul dacă o văzu de tot biruită de diavolul și temându-se de Dumnezeu, nu a vrut niciodată să vorbească cu ea. Iar neiubitorul de bine, diavolul, dacă văzu răbdarea preotului, ce făcu? Ajunse sărbătoarea Nașterii lui Hristos și chemându-l un creștin la masa lui să-l ospăteze, bău preotul vin mult încât se îmbătă. Și dacă trecu o parte a nopții, se sculă preotul și se duse la casa lui și, dacă ajunse, bătu în ușă și nu auzi nimeni, fiindcă se întâmplase că preoteasa lui dormea atunci foarte greu, iar femeia aceea vicleană și preacurvă cum îl auzi pe el se bucură foarte, iar preotul, fiind foarte beat, căzu înaintea ușii casei lui și adormi, atunci acea vicleană femeie veni lângă el și se culcă aproape de el, iar de multă beție, preotului îi păru că este preoteasa lui și făcu (vai de el!) fapta aceea rea a păcatului. Iar după aceea, uită acest păcat mare și, dacă trecură câteva zile, merse să facă Liturghie și acolo unde făcea Liturghie în Altar (o minune mare!) îl văzu preoteasa lui ca pe un arap negru căci mai înainte când făcea Liturghia îl vedea luminând ca soarele. Deci, preoteasa lui, dacă văzu taină ca aceasta, zicea cu plângere, vai de mine ce am pățit ticăloasa de mine? Cine a înșelat pe bărbatul meu și nu este primit în dumnezeiasca biserică? Însă, tăcu până săvârși preotul dumnezeiasca Liturghie și dacă săvârși și merse la casa lor, zise către el cu lacrimi, vai de mine vai, în ce chip erai mai înainte și cum ai ajuns acum, vai de mine că înainte erai înger, iar acum te-ai făcut diavol? Și zise preotul, ce grăiești, o, ticăloasă, cum mă cunoști că am fost înger și acum m-am făcut diavol? Și-i zise lui preoteasa: când slujeai Liturghie mai înainte, aveai dar de la Dumnezeu luminat și lumina fața ta ca soarele, iar acum făceai Liturghie și stăteai în biserică ca un arap. Atunci preotul își aduse aminte că, nevrând, a făcut păcatul, de vreme ce acea femeie rea spunea în tot orașul. Atunci preotul își luă preoteasa lui și merse la marele Vasile și se spovediră, iar sfântul, vrând să-i mângâie, le dădu canon un an să mănânce sec și să facă câte o sută de metanii în toate serile și zise către ei: mergeți, fiii mei și dacă se va împlini anul, iar să veniți aici ca să te iert să faci Liturghie; și dacă veni anul, merse preotul cu soția lui la marele Vasile și sfântul iarăși, ca un părinte bun și dascăl îi învață pe ei și-i rugă mult să mai facă iarăși același canon încă un an și ei iar primiră cu bucurie cuvântul sfântului și se duseră și dacă se împlini și anul acela, iar veniră la sfântul și el cu bucurie îi primi și cu multe învățături și mângâieri, îi rugă să mai facă și alt an. Iar dacă săvârșiră și acel an și se făcură trei ani, iar veniră la sfântul și se întâmplase în acea zi de murise un creștin aproape de Mitropolie și fusese boier mare acela și

chemară și pe Marele Vasile cu clericii lui toți, iar sfântul chemă și pe acest preot, care oarecând nu era vrednic și-i zise: mergi și tu frate și-ți ia epitrahilul tău și vino acolo la mort. Deci se duse de-și luă epitrahilul precum îi zise și se duse și află pe preoți slujind pe mort și mai înainte îi zise arhiereul molitva la mort, apoi ceilalți, iar preotul acesta se temea pentru nevrednicia lui și că era și dintr-un sat prost, însă lepădând toată frica, merse și el aproape de mort și, luând cădelnița, începu a zice molitva (dezlegarea) și, o, minune! Când zise: *Că Tu ești învierea și viața și altele ale molitvei*, îndată se sculă mortul și șezu și toți începură a zice: *Doamne miluiește și slăviră pe Dumnezeu, Care dă putere ca aceasta oamenilor*. Om care era încă în păcat să învieze mortul? Slavă iubirii Lui de oameni și milostivirii! Iar dacă șezu mortul, zise cu glas mare și cu îndrăznire mare către preot: *Ce dar, o preotule? Măcar că m-ai înviat din morți, dar nu se poate să faci Liturghie, nici să te atingi de acum mai mult de dumnezeieștile Taine, că măcar de m-ai și înviat, iar pentru osteneală și trudă și pentru posturile și rugăciunile și mâncările seci și privegherile pe care le-ai făcut în cei trei ani, rugând pe Dumnezeu pentru aceasta, n-a trecut Dumnezeu cu vederea rugăciunea ta*. Atunci smeritul preot luând răspunsul merse la casa lui bucurându-se și lăudând pe Dumnezeu. Vedeți, fraților, că dacă-și strică cineva fecioria lui nu poate să se preoțească sau să facă Liturghie. Să se facă sfânt și luminat poate, iar la slujirea pocăinței nu poate să vie. Pentru aceasta, fraților, să fugim de beție, că beția a făcut păcatul preotului, și pe alții mulți i-a făcut beția și nu numai că au făcut un păcat, ci și alte mii de răutăți au făcut care n-au număr, dar pentru aceasta, fraților, câți au spurcat cinul preoției prin beție, sau prin alt păcat să *se părăsească* de Liturghie ca să nu cadă în neputințe necinstite și să-i batjocorească pe ei dracii precum și oarecare au pățit; ... și acolo, în viața viitoare va auzi: du-te de la Mine îți zic ție, nu te știu pe tine și se va duce în locul muncii”. (din vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, tipărit în chirilică în anul 1746, col. *Cartea românească*, retipărită sub îngrijirea diac. Gheorghe Băbuț, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1994, pp. 245-247)

PREOȚIA (sfaturi pentru preoți)

„... blândețea și bunăvoința lui Iisus s-au dovedit prin faptul că primea pe toți cu bunăstarea corespunzătoare Lui și da curajul conversației (relației) cu El nu numai celor mai importanți dintre oameni, ci și aceluia care se obișnuiseră și doreau să facă cele mai necinstite fapte. Așadar, astfel se apropiau desfrânații și vameșii, nu ca să-și mărească patima luxului sau a zgârceniei, ci ca să șteargă patima sufletului. Și nu erau tulburați de conștiința perversității atât de mult, pe cât luau curaj din nădejdea vindecării; pentru că aflau și cea mai înaltă experiență a nădejzii.” (*Constituțiile ascetice*, cap. II, V, în PSB, vol. 18, p. 486)

„Ia seama la tine însuși, o preotule, și fii cu luare aminte la dregătoria preoțească, pe care ai primit-o cu scopul s-o săvârșești întru frica lui Dumnezeu (Col., 4, 17).

De acum încolo, gândește-te bine că tu n-ai fost chemat să pui mâna pe o dregătorie pământească, ci ai fost chemat să ți se încredințeze o slujire cerească. N-ai pus mâna pe o slujbă omenească, ci ți s-a dat o slujbă îngerească.

Silește-te din toate puterile să te arăți un lucrător, care nu este cu puțință să se facă de rușine, dovedindu-te ca unul care drept învață cuvântul adevărului.

Mai ia seama iarăși, să nu te duci să săvârșești sfintele slujbe în biserică având o dușmănie cu cineva, pentru ca nu cumva prin aceasta să îndepărtezi pe Mângâietorul. În ziua în care oficiezi sfânta slujbă să nu chemi la judecată pe nimeni și, de regulă, nicidecum să nu fii iubitor de dispute și gâlcevi. Roagă-te, dedicându-te citirii și meditației până în ceasul acesta al slujbei dumnezeiești, și numai așa apropie-te de sfântul altar, fiind adânc pătruns de duhul pocăinței.

Când slujești, nu avea atenția îndreptată încoace și încolo, de jur împrejur, și să nu dai zor la slujbă, tăind sau prescurtând rugăciunile. În timp ce te rogi în biserică, nu-ți îndrepta privirea către fața vreunui om, ci privește încordat spre Împăratul Dumnezeu, Care-ți stă în față și spre Puterile îngerești înconjurătoare.

Nicidecum să nu te arăți fățarnic în slujba ta și să nu împărtășești pe cineva cu Sfântul Trup, atunci când nu trebuie.

Fă-te vrednic în respectarea sfintelor canoane ale Bisericii și oficiază sfintele slujbe așa precum rânduiesc ele. Fii cu luare aminte cum te apropii de sfânta masă și la felul cum slujești lui Dumnezeu și vezi pe cine și pentru ce îl împărtășești cu Sfânta Cuminecătură și pe cine și pentru ce îl oprești de la această Sfântă Taină. Ia seama deci să nu fie uitate poruncile Domnului și predaniile sfinților Săi ucenici, fiindcă Însuși Domnul zice: *Nu dați cele sfinte câinilor, nici nu aruncați mărgăritarele Mele înaintea porcilor* (Matei 7, 6). Așadar, bagă și tu de seamă să nu fii subjugat de vreun sentiment de teamă ... în ceasul acela în care tu săvârșești slujba divină.

Fii cu luare aminte la aceia care voiesc să se împărtășească cu Sfintele Daruri acasă la ei. Tu însuși vei vedea că Sfintele Daruri sunt dăruite – celor care se împărtășesc acasă – și de către femei, dar și de către cei nevrednici. Vezi, așadar, cum au rânduit sfintele canoane și sinoadele Sfinților Părinți cu privire la acestea. Străduiește-te să faci așa și să nu încredințezi Sfintele Daruri celor nevrednici sau celor neinstruiți în tainele religiei, pentru motivul că aceștia se întorc la credința ortodoxă. Vai de preoții aceia care dau Sfintele Daruri unora ca aceștia!

Încă mai ia seama bine ca nu cumva să cadă insecte în sfântul potir, sau, din nepăsarea ta, să se umezească sau să se mucezească sau să se prăfuiască, sau să atingă de el mâinile ereticilor.

Fii cu grijă, de asemenea, cum pui sfântul potir cu Sfintele Daruri la locul lui – la sfânta proscomidie – după săvârșirea Sfintei Liturghii, ca nu cumva, grăbindu-te, să cadă pe jos Mărgăritarul sau să rămână în sfântul potir – neconsumat – sau, mai având lichid, să se păteze de praf sfântul potir însuși. Numai după ce le-ai pus în bună rânduială și pe unele și pe altele, după săvârșirea Sfintei Liturghii, numai atunci mergi în pace.

Dacă vei respecta această predanie, o preotule, te vei mântui și pe tine și pe aceia pe care ești pe punctul de a-i învăța.

Roagă-te și pentru mine cel îndurerat, la Domnul, Căruia I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin”. (*Cuvânt pentru instalarea preoților, în rev. Mitropolia Olteniei, Anul XIX (1967), Nr. 5-6, pp. 468-469*)

„Nevoiește-te, o, preote, să te faci lucrător nerușinat (...), să nu stai niciodată în sobor având vrajbă cu cineva, ca să nu gonești de la tine pe Mângâietorul (adică pe Duhul Sfânt). În zi de sobor să nu te părăști cu cineva, nici să grăiești împotriva cuiva, ci șezi în biserică de te roagă și citește până ce săvârșești dumnezeiasca Taină. Să stai înaintea Jertfelnicului cu deschidere și curată inimă, să nu privești înapoi și încolo, ci cu groază și cu frică să stai înaintea Împăratului ceresc. Și pentru îngăduiala și plăcerea oamenilor să nu te grăbești să scurtezi molitvele, nici să-ți fie rușine de fața omului, ce caută numai către Împăratul Care-ți stă înaintea și puterile care stau împrejurul Lui, fă-te harnic și destoinic dumnezeieștilor pravile, nu face Liturghie cu care nu suferă pravila. Caută de vezi înaintea cui stai, cui slujești și cui împarți; să nu uiți porunca Stăpânului și a Sfinților Apostoli, pentru că zice: *să nu dați sfintele câinilor și mărgăritarul nu-l risipiți înaintea porcilor*, păzește-te de câini (...). Caută să nu greșești să-ți fie frică de oameni, să dai pe Fiul lui Dumnezeu în mâinile nedestoinicilor. Nu-ți fie frică, nici rușine, nici de domn, nici de boierii pământului, nici măcar de împăratul care poartă stema într-acel ceas când slujești. Și care-s destoinici de Împărtășanie, dă-le dar, cum și tu singur ieși, și cărora nu poruncește dumnezeiasca pravilă nu le da, ci să se socotească ca niște păgâni și de nu se vor întoarce, amar lor și vai de ei și de acei ce-i vor împărtași. (...) din lenea și negrija ta, să nu lași să se apropie sau să se atingă de dumnezeieștile Taine păianjen, muscă, șoarece sau altceva, nici să se ude sau să se mucezească, sau să le ia în mâini cei ce sunt nesfințiți și neharnici. Acestea și altele asemenea acestora păzind sau de vei păzi, te vei mântui pe tine și pe cei ce te vor asculta pe tine”. (*Porunca Marelui Vasile către preot, pentru Dumnezeiasca Liturghie, în Îndreptarea Legii, Editura Academiei, București, 1962, p. 564*)

SCRIPTURA (Vechiul Testament)

„Din grija față de slăbiciunea noastră și în virtutea nepătrunsei Sale înțelepciuni a făcut să vedem mai întâi umbrele corpurilor, pentru ca, obișnuindu-ne, să vedem soarele mai întâi (reflectându-se) în apă, să nu fim orbiți la vederea luminii celei adevărate. Exact în același fel și Legea, care este umbra celor viitoare (Evr., 10, 1) și prefigurările profeților care fac aluzie la adevăr, au fost concepute pentru a exercita ochii duhovnicești, pentru ca în felul acesta să se facă ușor trecerea la înțelepciunea ascunsă în mister”. (*Despre Sfântul Duh, cap.14, în PSB, vol. 12, p. 48*)

„Că cel ce stăruie asupra sensului obișnuit al literei (Vechiului Testament) și se ocupă de dispozițiile juridice, se aseamănă unui (om) care și-a acoperit inima cu un văl. Suferă aceasta pentru că nu știe că odată cu venirea lui Hristos observarea ad litteram a legii a fost abrogată, că tipurile au devenit adevăr. Lămpile pâlesc în prezența soarelui; la fel și legea încetează și profețiile amuțesc când se arată Adevărul. Cel care a reușit să pătrundă adâncul sensului legii și, îndepărtând ca pe un

văl obscuritatea ei, să ajungă la cele tainice, a imitat pe Moise - care, pe când vorbea cu Dumnezeu, își scotea mahrama (Ieș., 34, 34) - și a trecut de la literă la Duh. Astfel, mahramei de pe fața lui Moise îi corespunde obscuritatea prescripțiilor legii, iar întoarcerii la Domnul (îi corespunde) contemplarea duhovnicească. Deci, acela care, pe când citește legea, nu se oprește la literă și vine către Domnul (aici Domnul este numit Duh), devine asemenea lui Moise, care avea fața slăvită de când i S-a arătat Dumnezeu.” (*Despre Sfântul Duh*, cap. 21, în PSB, vol. 12, pp. 67-68)

SCRIPTURA (Vechiul Testament și Noul Testament)

„Așa cum legea interzice faptele cele rele, la fel Evanghelia (oprește) înseși patimile ascunse ale sufletului.” (*Regulile morale*, reg. 42, în PSB, vol. 18, p. 136)

SCRIPTURA (conținutul Sfintei Scripturi)

„Nici chiar o silabă nu este de prisos din cuvintele cele insuflate de Dumnezeu”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VI-a, XI, în PSB, vol. 17, p. 145)

„De aceea a fost scrisă de Duhul pentru toți oamenii, ca fiecare să luăm, din ea, ca dintr-un spital obștesc al sufletelor, tămăduirea pentru propria noastră boală”. (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul I, I, în PSB, vol. 17, p. 183)

SCRIPTURA (cuvintele Sfintei Scripturi)

„... ale noastre sunt cuvintele cele dumnezeiești, ale noastre și ale Bisericii lui Dumnezeu, ca daruri trimise de Dumnezeu; ele se citesc la fiecare slujbă bisericească și sunt ca o hrană dăruită sufletelor de către Duhul.” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul LIX, în PSB, vol. 17, p. 327)

SCRIPTURA (Evanghelia – valoarea și importanța ei între cărțile Sfintei Scripturi)

„Orice cuvânt al Evangheliei este mai de preț decât toate celelalte învățături ale Duhului, pentru că în acelea ne-a vorbit Domnul prin robii Săi, prin profeți, pe când în Evanghelii ne-a vorbit Însuși Stăpânul (Evr., 1, 2).” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XVI-a, I, în PSB, vol. 17, p. 514)

SCRIPTURA (Evanghelia – despre prologul fiecărui Evanghelii)

„Începutul Evangheliei lui (Ioan – n.n.) l-am auzit citit adineaori: *La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul* (Ioan, 1, 1). Cunosoc pe mulți, străini de cuvântul adevărului, care se laudă cu înțelepciunea lor lumească și care nu numai că au admirat cuvintele acestea de la începutul Evangheliei lui Ioan, dar au și îndrăznit să le introducă în scrierile lor. Diavolul este un tâlhar și a destăinuit învățăturile noastre ucenicilor lui. Dacă, deci, înțelepciunea lumească a admirat atât de mult puterea acestor cuvinte, ce vom păți noi, ucenicii Duhului, dacă le ascultăm fără să le dăm atenție și le socotim că au mică putere în ele? Dar este oare cineva atât de nesimțitor, încât să nu rămână înmărmurit de uimire în fața unei astfel de frumuseți de gândire și în fața unei adâncimi atât de

neajunse de învățături și să nu dorească înțelegerea lor adevărată? Nu este greu să admiri ce este frumos, dar e greu și cu anevoie de ajuns să înțelegi exact cele admirate.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XVI-a, I, în PSB, vol. 17, p. 514)

„Ioan Evanghelistul, când a voit să ne predea învățătura despre Fiul lui Dumnezeu, n-a pus alt început Evangheliei sale decât începutul Cărții Facerii lumii³³. Că Duhul cel Sfânt cunoștea pe cei care aveau să atace slava Unuia-Născut; știa mai dinainte pe cei care aveau să ne înfățișeze învățăturile false și viclene³⁴, născocite spre pierderile ascultătorilor lor, spunând de pildă: *Dacă a fost născut, nu exista înainte de naștere* ; și : *Nu exista înainte de a se naște*; și: *Și-a primit ipostaza din cele ce nu există*. Cuvinte ca acestea rostesc limbile care, prin cuvinte înșelătoare, sunt mai ascuțite decât orice sabie cu două tăișuri. Dar, pentru ca nimeni să nu poată grăi așa, Duhul cel Sfânt a luat-o înainte prin cuvintele Evangheliei după Ioan, spunând: *La început era Cuvântul*. Dacă te vei ține cu tărie de aceste cuvinte, cu nimic nu te vor vătăma măestrui relelor învățături. Dacă ereticul îți spune: *Dacă a fost născut, nu exista înainte de naștere*, tu spune-i: *La început era*. Dacă-ți spune mai departe: *Cum era înainte de a se naște?*, tu nu lăsa cuvântul *era*, nu părăsi cuvintele: *La început*.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XVI-a, I, în PSB, vol. 17, p. 515)

„*La început era Cuvântul*. Dacă evanghelistul Ioan ar fi spus: *La început era Fiul*, ar fi introdus odată cu numirea de Fiu și ideea de suferință, pentru că la noi oamenii tot ce se naște se naște în timp și se naște în urma unei suferințe; de aceea Ioan, luând-o înainte, a spus *Cuvânt*, îndreptând mai dinainte păreri nepotrivite, ca să-ți păstrezi nerănit sufletul.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XVI-a, III, în PSB, vol. 17, p. 518)

SCRIPTURA (citirea Sfintei Scripturi)

„Nu uita nici citirile, în primul rând cele din Noul Testament, pentru că din Vechiul Testament adeseori ne putem vătăma, nu pentru că s-ar afla acolo scrieri vătămătoare, ci pentru că judecata celor care s-ar putea rătăci este neputincioasă. *Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățătură* (II Tim., 3, 16). Toate pâinile sunt hrănitoare, dar pentru cei bolnavi ele pot fi păgubitoare, de aceea nici în Vechiul Testament nu se cuprinde nimic spurcat, dar dacă totuși cineva crede că acolo s-ar găsi ceva necurat, acela să nu uite că doar după mintea lui se poate vorbi de necurăție acolo”. (*Epistole*, epistola 42, III, în PSB, vol. 12, p. 193)

„A fi învățat cineva din Scriptura de Dumnezeu inspirată, potrivit cu nevoile lui, este potrivit și necesar și pentru întărirea pietății și ca să nu se obișnuiască pe sine în tradițiile omenești.” (*Regulile mici*, î. 87, în PSB, vol. 18, p. 358)

³³ Notă Pr. Fecioru: Cartea Facerii începe cu cuvintele *La început*. (n. s. 5, p. 515)

³⁴ Notă Pr. Fecioru: Adică: ereticii arieni (n. s. 6, p. 515)

„Tu, când auzi cuvântul și fapta Lui, să nu asculți cu indiferență și simplu, oricum ar fi, ci să pătrunzi în fondul sensurilor; să devii părtaș acelora care l-au transmis după înțelesul tainic.” (*Constituțiile ascetice*, cap. I, I, în PSB, vol. 18, p. 471)

SCRIPTURA (citirea ei - folosul)

„... calea de căpetenie pentru descoperirea adevărului mântuitor este cercetarea Sfințelor Scripturi, pentru că în ele ni s-au transmis atât poruncile privitoare la faptele noastre, cât și viețile fericitorilor bărbați, care stau în fața noastră, vrednice de a fi imitate ca niște icoane vii ale viețuirii lui Dumnezeu. Și astfel, în orice parte simte fiecare creștin că-i lipsește ceva, aici își află, ca într-o farmacie de obște, leacul potrivit pentru boala lui, bineînțeles dacă va fi hotărât să-și urmeze modelul”. (*Epistole*, epistola 2, III, în PSB, vol. 12, pp. 119-120)

„Cuvinte de învățătură ale Duhului (I Cor., 2, 15), care nu au scopul să aducă laudă de la cei ce le ascultă, ci mântuire celor ce sunt instruiți de ele.” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia I, I, în PSB, vol. 17, p. 72)

„De cauți desfătare și iubești plăcerea, ai cuvintele lui Dumnezeu, care pentru omul care are sănătoasă simțirea cea duhovnicească *sunt mai dulci decât mierea și fagurele* (Ps., 18, 11)”. (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a VIII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 168)

„Proverbele (Cartea Proverbelor – n.n.) izgonesc în multe feluri viciul și aduc în multe chipuri în locul lui iarăși virtutea; înfrânează limba nedreaptă, instruiesc ochiul cu căutătură vicleană și stricată, nu îngăduie ca mâini nedrepte să aibă stăpânirea în puterea lor; alungă lenea, osândesc poftelile rușinoase, dau învățături cu privire la prudență și bărbăție, laudă castitatea.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XII-a, XIV, în PSB, vol. 17, p. 484)

„Fiindcă știm că cuvintele de Dumnezeu inspiratei Scripturi vor sta înaintea ochilor noștri deasupra scaunului de judecată a lui Hristos (căci *Te voi acuza* — zice Scriptura — *și voi pune păcatele tale înaintea feței tale* (Ps., 49, 21), să fim atenți și cu înțelegere clară la toate cele ce se spun și să ne grăbim să punem în aplicare prin fapte învățăturile divine, pentru că nu știm în ce zi sau oră va veni Domnul nostru”. (*Regulile mari*, Cuvânt înainte, cap. IV, în PSB, vol. 18, p. 217)

„Dar cale foarte importantă pentru aflarea îndatoririlor este și studierea Scripturilor inspirate de Dumnezeu, căci în acestea se cuprind și (sfaturile) poruncile referitoare la faptele și viețile fericitorilor părinți, transmise în scris ca chipuri vii ale conduitei bineplăcute lui Dumnezeu, puse înaintea oamenilor pentru imitarea faptelor bune ale lor. Astfel, deci, fiecare om pentru ceea ce simte că-i lipsește, găsește pâinea binecuvântată spre remediul bolii ca și de la o oarecare clinică obștească, dacă s-a

consacrat imitării corespunzătoare.” (*Epistole ascetice*, epistola 2, III, în PSB, vol. 18, pp. 533-534)

SCRIPTURA (folosul citirii psalmilor)

„Cartea Psalmilor este o vistierie obștească de învățături bune, dând fiecăruia, după sânguința lui, ce i se potrivește. Tămăduiește rănilor vechi ale sufletelor și aduce grabnică însănătoșire celui de curând rănit; îngrijește pe cel bolnav și păstrează sănătos pe cel care nu-i atins de boală; într-un cuvânt, îndepărtează, pe cât e cu putință, patimile care se încuibaseră în felurite chipuri în viața oamenilor; și face aceasta cu seducție măsurată și cu dulceață, sădind în suflet gând plin de înțelepciune.” (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul I, I, în PSB, vol. 17, p. 183)

„Da, psalmul este liniște a sufletelor, conducător al păcii; potolește tulburarea și vâlvătaia gândurilor, înmoaie mânia sufletului și înfrânează pe cel desfrânat. Psalmul leagă prietenii, unește pe cei de departe, împacă pe cei învrăjbiți. Cine se mai poate socoti vrăjmaș cu cel cu care a înălțat același glas spre Dumnezeu?” (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul I, II, în PSB, vol. 17, p. 184)

„Psalmul pune pe fugă pe demoni și aduce pe îngeri într-ajutor; este armă pentru frica de noapte, odihnă pentru ostenele zilei; este întărirea pruncilor, podoabă celor în floarea vârstei, mângâiere bătrânilor, găteală foarte potrivită femeilor. Psalmul populează pustiiurile, cumintește piețele; este carte elementară de învățătură pentru cei ce intră în viață, creștere pentru cei ce înaintează în vârstă, întărire pentru cei maturi. Psalmul este glas al Bisericii; psalmul înveselește sărbătorile; psalmul creează tristețea cea după Dumnezeu; psalmul scoate lacrimă și din inimă de piatră; psalmul este lucrul îngerilor, viețuire cerească, parfum duhovnicesc.” (*Omilia la Psalmi*, omilia la Psalmul I, II, în PSB, vol. 17, p. 184)

SCRIPTURA (cărțile apocrife)

„Să citească cărțile canonice, iar de cele apocrife nici întâmplător să nu se preocupe.” (*Cuvânt ascetic (I)*, cap. X, în PSB, vol. 18, p. 71)

SCRIPTURA (înțelegerea și interpretarea ei)

„Cunosc legile alegoriei; nu le-am descoperit eu, ci le-am găsit în lucrările altora. Cei care nu interpretează cuvintele Scripturii în sensul lor propriu spun că *apa* de care vorbește Scriptura nu este apă, ci altceva de altă natură, și interpretează cuvintele *plantă* și *pește* cum li se pare lor; la fel și *facerea târâtoarelor* și *facerea fiarelor* le interpretează răstălmăcindu-le după propriile lor gânduri, întocmai ca tălmăcitorii de vise, care tălmăcesc în propriul lor interes aparițiile din timpul somnului. Eu când aud că Scriptura zice: „iarbă”, înțeleg iarbă; când aud: *plantă*, *pește*, *fiară*, *dobitoc*, pe toate le înțeleg așa cum sunt spuse. Nu mă rușinez de Evanghelie (Rom., 1, 16).” (*Omilia la Hexaemeron*, omilia a IX-a, I, în PSB, vol. 17, p. 170)

„Mi se pare, însă, că cei care nu înțeleg lucrul acesta, adică cei care folosesc interpretarea alegorică, au încercat să dea credit Scripturii, punând pe seama ei propriile lor idei, schimbând sensul cuvintelor Scripturii cu folosirea unui limbaj figurat. Înseamnă, însă, să te faci mai înțelept decât cuvintele Duhului, când, în chip de interpretare a Scripturii, introduci în Scriptură ideile tale. Deci, să fie înțeleasă Scriptura așa cum a fost scrisă!” (*Omilii la Hexaemeron*, omilia a IX-a, I, în PSB, vol. 17, p. 171)

„Duhul scrie în inimi pe măsura plăcii inimii, mai mult sau mai puțin; și, potrivit cu curățenia pregătită mai dinainte, scrie sau gânduri înțelese de toți sau mai greu de înțeles. Din pricina iuțelii cu care sunt scrise, toată lumea este plină de cuvântul Evangheliei.” (*Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLIV, III, în PSB, vol. 17, p. 288)

„... suntem datori să fim cu băgare de seamă, că atunci când se pare că o poruncă este împotriva alteia, în cuvânt sau în faptă, face trebuință ca fiecare să se supună judecății, cu smerenie în fața *adâncului bogăției și a înțelepciunii și a științei lui Dumnezeu* (Rom., 11, 33), ca să nu se facă pricină de păcat (Ps., 140, 4), căci aceasta place lui Dumnezeu și ne ferește de primejdii, ca pe niște buni ucenici ai dumnezeieștilor Scripturi. Când se pare că o poruncă are ceva împotriva altei porunci, să cercetăm pricinile și să citim în întregime locul; astfel vom cunoaște negreșit, fără nici o vrajbă, ce se cuvine fiecărui caz, pricepând tâlcul chemării de sus, către care tind toate poruncile”. (*Despre Botez*, cartea a II-a, întrebarea a IV-a, 2, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, pp. 114-115)

„Să-i luăm drept pildă pe Apostoli, că ei L-au întrebat pe Domnul despre tâlcul celor zise de către El”. (*Despre Botez*, cartea a II-a, întrebarea a IV-a, 3, în col. *Comorile pustiei*, vol. 32, p. 115)

SCRIPTURA (înțelegerea și interpretarea cărții „Cântarea Cântărilor”)

„Cântarea Cântărilor ne arată chipul desăvârșirii sufletului; înfățișează înțelegerea deplină dintre mireasă și Mire, adică legătura strânsă a sufletului cu Dumnezeu-Cuvântul.” (*Omilii și cuvântări*, omilia a XII-a, I, în PSB, vol. 17, p. 467)

Pr. Asist. Dr. Liviu Petcu